

Konjunkturläget
December 2011

KONJUNKTURINSTITUTET gör analyser och prognoser över den svenska och den internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för de bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. **The Swedish Economy** sammanfattar rapporten på engelska. Alla rapporter går att ladda ner från Konjunkturinstitutets webbplats, www.konj.se/konjunkturlaget och www.konj.se/swedisheconomy.

Det finns också statistik i form av utfalls- och prognosdata över den svenska och internationella ekonomins utveckling. Se www.konj.se/statistik.

En ordlista över olika ekonomiska begrepp finns på Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se/ordlista. Ordlistan förklarar facktermer och definierar hur Konjunkturinstitutet använder olika begrepp.

Förord

I Konjunkturläget december 2011 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2011–2013 i Sverige och i omvärlden. Därtill gör Konjunkturinstitutet en mer översiktlig bedömning av utvecklingen 2014–2016.

I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med de bedömningar som presenterades i augusti 2011.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Jesper Hansson. Beräkningarna avslutades den 15 december 2011.

Mats Dillén
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Ekonomisk politik.....	15
Internationell utveckling.....	16
Makroekonomisk utveckling i Sverige.....	17
Penningpolitik, räntor och växelkurser.....	22
Finanspolitik.....	26
Internationell konjunkturutveckling.....	49
Den globala konjunkturen.....	49
Euroområdet.....	52
Storbritannien.....	56
Norden.....	57
USA.....	58
Japan.....	60
Tillväxtländer.....	61
BNP och efterfrågan.....	63
Export.....	65
Hushållens konsumtionsutgifter.....	67
Offentlig konsumtion.....	71
Fasta bruttoinvesteringar.....	72
Lager.....	76
Import.....	77
Export- och importpriser.....	79
Bytesbalans, finansiellt sparande och BNI.....	80
Produktion och arbetsmarknad.....	83
Produktion, produktivitet och arbetade timmar.....	84
Arbetsmarknaden.....	89
Resursutnyttjande.....	92
Löner, vinster och priser.....	115
Löner och arbetskostnader.....	116
Produktionskostnader, priser och vinster.....	119
Inflation.....	123
Offentliga finanser.....	131
Läget i de offentliga finanserna.....	131
Offentliga sektorns inkomster.....	133
Offentliga sektorns utgifter.....	135
Budgetpolitiska mål.....	139
Prognosrevideringar 2011–2012.....	145
Den internationella utvecklingen.....	145
Utvecklingen i Sverige.....	146

FÖRDJUPNING

Oordnad upplösning av skuldkrisen i euroområdet alltför kostsam.....	33
Hur jämföra makroprognoser mellan Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV?.....	39
Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer.....	95
Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten.....	107
Avtalsrörelsen 2011 och 2012.....	127
Budgetpropositionen för 2012.....	143

Sammanfattning

BNP-tillväxten i Sverige var tillfälligt stark under tredje kvartalet 2011. Den europeiska skuldkrisen sätter tydliga avtryck i efterfrågetillväxten och konjunkturen vänder nu ner med stigande arbetslöshet som följd. Det är mest sannolikt att den akuta skuldkrisen bedarrar under första halvåret 2012 och att förtroendet därefter återvänder. Riksbanken sänker reporäntan till under 1 procent under 2012. Finanspolitiken bedöms bli svagt expansiv 2012 men ingen ytterligare expansiv finanspolitik förutses därefter för att mildra lågkonjunkturen.

TILLFÄLLIGT STARK TILLVÄXT I SVERIGE UNDER TREDJE KVARTALET

BNP-tillväxten i Sverige ökade till 1,6 procent tredje kvartalet 2011 jämfört med närmast föregående kvartal (se diagram 1). Trots den svaga tillväxten i Europa utvecklades exporten starkt. Det var i stor utsträckning en följd av stark export till tillväxtekonomierna (det vill säga länderna utanför OECD-området). Hushållens konsumtion föll jämfört med andra kvartalet och investeringarnas ökningstakt dämpades rejält.

Sysselsättningen har också fortsatt att stiga vilket har drivit ner arbetslösheten ytterligare något. Men indikatorer som företagens anställningsplaner i Konjunkturbarometern har fallit kraftigt under fjärde kvartalet vilket tyder på en snar vändning nedåt på arbetsmarknaden.

Något överraskande är alltså den inhemska efterfrågan som hittills har dämpats mest sedan statsskuldkrisen i Europa blev akut i somras. Det beror till stor del på att hushållen har tagit intryck av både fallande börskurser och stigande osäkerhet om utvecklingen i Europa. Konsumentförtroendet som har fallit på många håll i världen har fallit minst lika mycket i Sverige (se diagram 2). När nu den svaga utvecklingen i omvärlden ser ut att fortsätta kommer dock även exportökningen att falla tillbaka. Samtidigt syns inga tecken på högre tillförsikt bland svenska hushåll och företag i Konjunkturbarometern (se barometerindikatorn i diagram 1). BNP väntas falla både fjärde kvartalet 2011 och första kvartalet 2012.

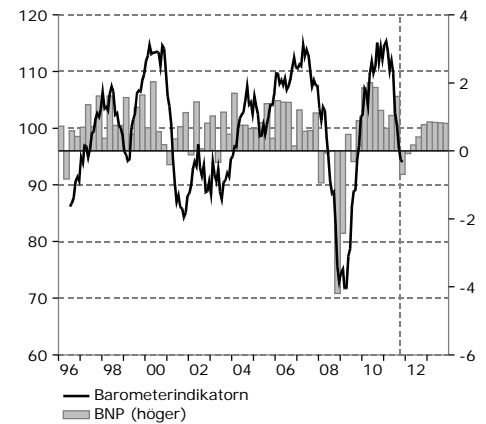
TILLVÄXTEN BROMSAR IN I EUROPA

BNP-tillväxten i euroområdet fortsatte att mattas av tredje kvartalet till beskedliga 0,2 procent jämfört med närmast föregående kvartal (se diagram 3). Tillväxten är svagast (negativ) i södra Europa, men inbromsningen jämfört med tidigare i år är störst i norra Europa. Förtroendeindikatorerna har fortsatt att falla fjärde kvartalet och tyder nu på negativ BNP-tillväxt i euroområdet som helhet fjärde kvartalet 2011 och första kvartalet 2012.

I USA har tillväxten däremot ökat successivt under 2011, drivet av stigande företagsinvesteringar och en viss ökning av till-

Diagram 1 Barometerindikatorn och BNP

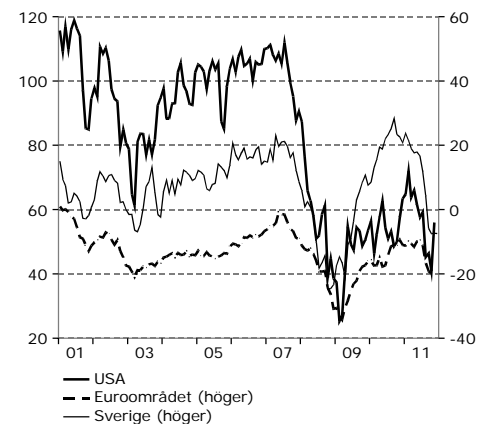
Index, månadsvärden respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Konsumentförtroende i USA, euroområdet och Sverige

Index 1985=100 respektive netttotal

Källor: Conference Board, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 BNP i USA och euroområdet

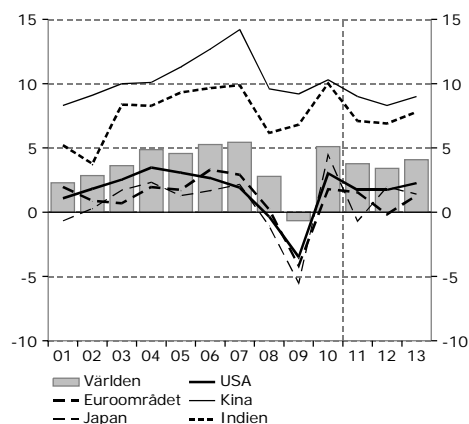
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 BNP i valda länder

Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 Kreditspread för företagsobligationer i euroområdet

Procentenheter, 5-dagars glidande medelvärde

Anm. Spreaden är skillnaden mellan en femårig företagsobligationsränta (kreditbetyg: BBB) och en statsobligationsränta med samma löptid.

Källor: Deutsche Bundesbank, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

växten i hushållens konsumtion trots svag inkomstutveckling. Även USA påverkas dock av statsskuldskrisen i Europa och tillväxten dämpas under första halvåret 2012. Hur åtstramade finanspolitiken blir i USA är också mycket osäkert eftersom det ännu inte finns någon överenskommelse i kongressen.

Även i tillväxtekonomierna har BNP-tillväxten bromsat in tredje kvartalet. Det är både en effekt av problemen i euroområdet och ett resultat av inhemsk åtstramande stabiliseringspolitik i syfte att dämpa inflationen. Tillväxten väntas falla tillbaka ytterligare det närmaste året även om penningpolitiken i flera tillväxtekonomier nu läggs om i mindre kontraktiv riktning. I världen som helhet faller tillväxten från över 5 procent 2010 till 3,4 procent 2012 (se diagram 4).

TECKEN PÅ KREDITÅTSTRAMNING ALLT TYDLIGARE

Statsskuldskrisens utveckling under hösten får större reala effekter i euroområdet än vad som förutsågs i augustiprognosen. En förklaring till detta är att kreditvillkoren för hushåll och företag stramas åt. Det är inte bara räntorna på statsobligationer i länder med svaga statsfinanser som har stigit. Även många räntor som hushåll och företag möter har stigit i euroområdet (liksom i Sverige) trots penningpolitiska lättnader i form av sänkt styrränta, likviditetsförstärkande åtgärder och köp av statspapper (se diagram 5).

STATSSKULDSKRISEN FÖRLAMAR EKONOMIN

Så länge som ingen hållbar lösning till statsskuldskrisen presenteras kommer osäkerheten och därmed svag tillväxt att bestå. Men den politiska processen inom EU pågår och ju längre tid som länderna lyckas finansiera sina statsskulder desto större är sannolikheten att man kommer att ta sig igenom den akuta finansieringskrisen. Det finns en rad förslag till hur de akuta finansieringsproblemen i euroområdet kan mildras, men det är osäkert om det går att finna en gemensam lösning de närmaste månaderna. Oavsett när och i vilken omfattning åtgärder presenteras kommer de troligen att innebära en ökad inblandning från ECB.

Samtidigt genomförs hela tiden olika åtstramningspaket och om den processen fortsätter kommer statsfinanserna så småningom att bli uthålliga. Detta scenario kan beskrivas som att EU-länderna ”hankar sig fram”. Återhämtningen tar dock onödigt lång tid eftersom osäkerheten bedarrar endast långsamt och sparpaketet kan behöva bli onödigt restriktivt på kort sikt för att vinna förtroende på marknaden. Men när väl osäkerheten släpper och med lite draghjälp från en starkare konjunktur i bland annat USA kan förtroendet på de finansiella marknaderna snabbt återvinnas. Då faller statsskuldräntorna i de utsatta länderna, börskurser och förtroende stiger vilket leder till att tillväxten repar sig.

Alternativet att ett eller flera länder i euroområdet tvingas ställa in betalningarna och att eurosamarbetet i sin nuvarande

omfattning eventuellt upplöses kommer att medföra mycket stora kostnader i både de länder som ställer in betalningarna och i övriga länder i och utanför euroområdet. Om stater ställer in betalningarna i euroområdet riskerar systemviktiga banker att gå i konkurs vilket kan skapa en kreditkollaps i åtminstone Europa. Hotpunkten är alltså mycket avskräckande vilket ökar sannolikheten att nödvändiga besparingsåtgärder genomförs och att likviditetsstöd kommer att ordnas fram om akut behov uppstår. I fördjupningen ”Ordnad upplösning av skuldkrisen i euroområdet alltför kostsam” beskrivs de åtgärder som hittills genomförts och tänkbara konsekvenser om skuldkrisen går över styr.

MEST TROLIGT ATT DEN AKUTA SKULDKRISEN BEDARRAR UNDER FÖRSTA HALVÅRET 2012

Konjunkturinstitutet bedömer att det är mest sannolikt att statskuldkrisen kommer att lösas upp under ordnade former. Sannolikt krävs ytterligare insatser från EU, IMF och/eller ECB, men det kan också vara möjligt att det går att hanka sig fram. Den akuta finansieringskrisen antas börja lätta under första halvåret 2012. Det är naturligtvis mycket osäkert exakt när så kommer att ske och det kan ske både tidigare eller senare, vilket kommer att påverka den makroekonomiska utvecklingen starkt. Men för att kunna göra en siffersatt prognos tvingas man göra en bedömning av ungefärlig tidpunkt och sommaren 2012 är för närvarande Konjunkturinstitutets bästa bedömning. Senast under sommaren 2012 borde en tydlig återhämtning av börskurser och förtroendeindikatorer inledas för att prognosen i denna rapport ska kunna infrias.

TILLVÄXTEN TAR FART NÄR OSÄKERHETEN SLÄPPER MEN STRAM FINANSPOLITIK DÄMPAR EFTERFRÅGAN UNDER LÅNG TID

När osäkerheten minskar och förtroendet börjar återvända finns det goda utsikter för privat efterfrågan att börja växa igen. Hushållen har ökat sitt sparande på många håll i världen och investeringsnivåerna är generellt sätt låga, särskilt jämfört med före finanskrisen 2008. Det finns alltså goda förutsättningar för en uppgång i konsumtion och investeringar både i Sverige och internationellt.

Men även efter det att den akuta skuldkrisen har mattats av kommer den nödvändiga åtstramningen av finanspolitiken i de flesta OECD-länder att dämpa tillväxten i världen. Penningpolitiken kommer att behöva vara expansiv under mycket lång tid för att understödja återhämtningen. Både ECB och Federal Reserve väntas behålla sina respektive styrräntor på nuvarande nivåer till början av 2014. Vid den tidpunkten bedöms konjunkturåterhämtningen ha pågått under ca 1 års tid vilket motiverar att styrräntorna börjar höjas.

Diagram 6 BNP

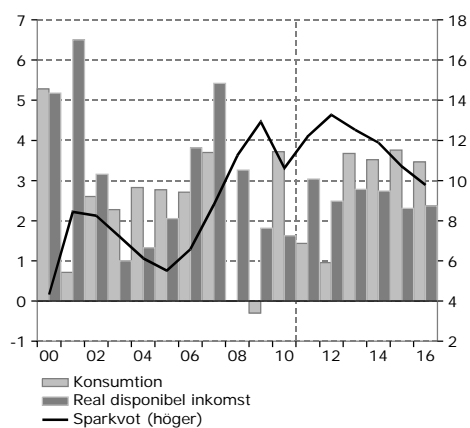
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 Hushållens konsumtion, real disponibel inkomst och sparkvot

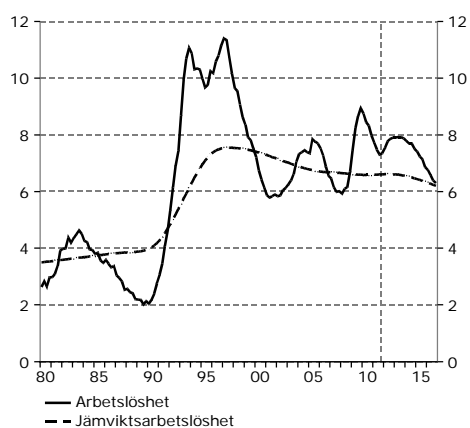
Årlig procentuell förändring respektive procent av disponibel inkomst

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet

Procent av arbetskraften, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Den globala efterfrågetillväxten måste i högre grad än före finanskrisen komma från länder utanför OECD och OECD-länder med stabila statsfinanser och överskott i bytesbalansen.

SVERIGE FÅR LITEN DRAGHJÄLP FRÅN OMVÄRLDEN

BNP-tillväxten återhämtar sig efter nedgången 2012 relativt snabbt under 2013 och blir ca 3 procent i genomsnitt under 2013–2016 (se diagram 6). Sverige är ett land med stora överskott i utrikeshandeln och stabila statsfinanser. När de globala obalanserna minskar innebär det för svensk del att utrikeshandeln inte kan bidra så mycket till efterfrågetillväxten som varit normalt i tidigare konjunkturuppgångar. Istället väntas hushållens konsumtion och investeringar stå för en stor del av efterfrågetillväxten under konjunkturåterhämtningen 2013–2016. Konsumtionen kommer att öka betydligt snabbare än hushållens disponibla inkomster, men sparkvoten ligger trots det på ganska hög nivå 2016 (se diagram 7).

ARBETSLÖSHETEN VÄNDER UPP I SVERIGE

Under hösten har sysselsättningen fortsatt att öka men näringslivets anställningsplaner enligt Konjunkturbarometern och antalet varsel om uppsägning tyder nu på att ökningen upphör. BNP faller under fjärde kvartalet 2011 och under inledningen av 2012. Sysselsättningen kommer därför att utvecklas svagt under 2012.

Arbetslösheten vänder upp i början av 2012 och stiger till ca 8 procent i genomsnitt under 2013 (se diagram 8). Det är betydligt högre än jämviktsarbetslösheten (se fördjupningarna ”Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten” och ”Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer” för en motivering av Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten).

Prognosen förutsätter att företagen, liksom Konjunkturinstitutet, bedömer att det är en tillfällig svacka i efterfrågan. De behåller därför anställda i relativt stor utsträckning och försöker övervintra de närmaste kvartalen med en något för stor personalstyrka. Om starten på återhämtningen senarelägs ytterligare finns det stor risk för betydande högre arbetslöshet.

FÖRSTA STEGET I AVTALSRÖRELSEN I HAMN

Med de nyligen undertecknade löneavtalen inom industrin finns förutsättningarna på plats för att avtalsmodellen där industrin sätter ett märke för lönebildningen fortsätter att fungera. I prognosen förutsätts att övriga parter på arbetsmarknaden accepterar industrins nyligen satta märke. Den slutliga löneökningstakten i industrin 2012 bedöms dock bli högre än på övriga avtalsområden på grund av förläggningen av lönerevisioner i den nya avtalsperioden i förhållande till i den förra (se diagram 9). Inom övriga avtalsområden på arbetsmarknaden förväntas inte tidpunkterna för lönerevisionerna påverka på samma sätt.

Det osäkra läget i världsekonomin, svag efterfrågan som sänker lönsamheten i näringslivet och stigande arbetslöshet från och med första kvartalet 2012 talar för att löneökningen utöver centrala avtal blir begränsad. Sammantaget förväntas lönerna i näringslivet öka med 3,3 procent i genomsnitt under 2012 (se diagram 10). Prognosen för löneökningstakten 2012 är något högre än i augustiprognosen trots ett svagare arbetsmarknadsläge. Det beror nästan uteslutande på industriavtalets konstruktion med förflyttade lönerrevisionstillfällen, och 2013 väntas löneökningstakten i näringslivet falla tillbaka något till knappt 3 procent.

ÖVERRASKANDE LÅG INFLATION UNDER SLUTET AV 2011

Trots att prisökningstakten för konsumtionsvaror i producentledet är jämförelsevis hög föll ökningstakten i konsumentpriserna (inflationen) tillbaka oväntat mycket under hösten. Visserligen beror en del av inflationsnedgången på tillfälligt låga elpriser men en viss del av inflationsnedgången bedöms vara mera varaktig. Den svaga efterfrågan kan vara en orsak till att bland annat handeln inte har fört prisökningarna vidare till konsumentledet. Inflationen mätt med fast bolåneränta (KPIF) var i november 1,1 procent och väntas bara stiga långsamt under prognosperioden. Med svagt resursutnyttjande i både Sverige och omvärlden kommer kostnadstrycket på längre sikt att vara lågt. Dessutom bedöms kronan förstärkas under prognosperioden vilket ytterligare dämpar inflationen. Inte förrän 2016 kommer inflationen mätt med KPIF att ligga nära 2 procent (se diagram 11).

RIKSBANKEN SÄNKER RÄNTAN

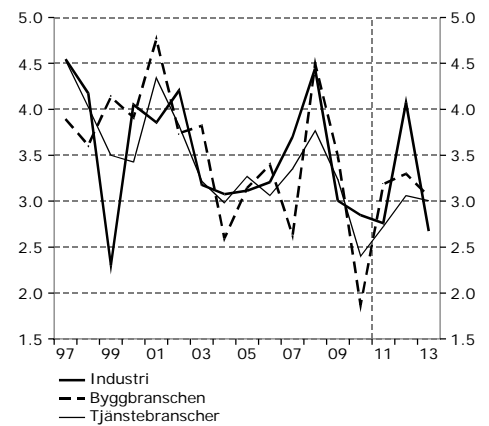
Konjunkturinstitutet antar att reporäntan har sänkts med 0,25 procentenheter till 1,75 procent vid det penningpolitiska mötet strax före jul. Det är i linje med marknadsförväntningarna som de kunde uppmätas i mitten av december.

Den svaga utvecklingen i svensk ekonomi med stigande arbetslöshet och lägre styrräntor i euroområdet motiverar ytterligare lättnader av penningpolitiken i Sverige. Dessutom har räntorna för bostadslån till hushåll stigit ytterligare under de senaste månaderna trots att reporäntan har varit oförändrad. Skillnaden mellan rörlig boränta till kund och reporänta (spreaden) har alltså stigit. Det beror både på ökade finansieringskostnader för svenska banker och på stigande marginaler. Bolåneräntor med längre räntebindingstider har inte påverkats lika mycket. Om inte Riksbanken aktivt ingriper med exempelvis likviditetsstödande åtgärder väntas den onormalt höga spreaden för bostadslån bestå den närmaste tiden. När den finansiella turbulensen bedarrar under 2012 börjar spreaden gradvis falla tillbaka mot mer normala nivåer, som dock är betydligt högre än under åren närmast före finanskrisen.

Riksbanken bedöms sänka reporäntan ytterligare med sammanlagt 1 procentenhet vid de två kommande penningpolitiska

Diagram 9 Timlön i näringslivet

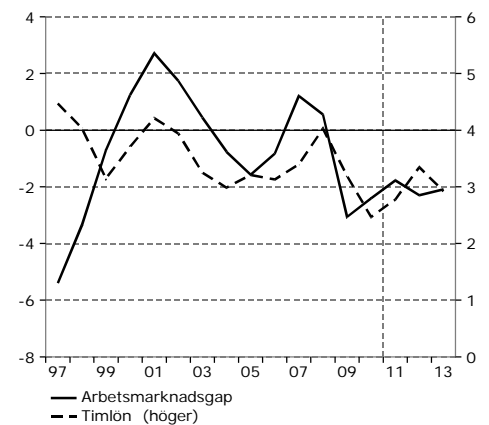
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 10 Arbetsmarknadsgap och timlön i näringslivet

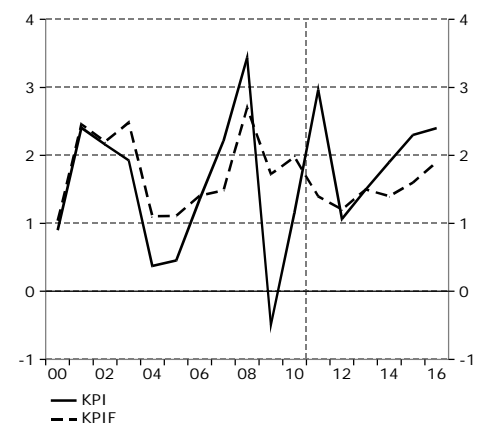
Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 Konsumentpriser

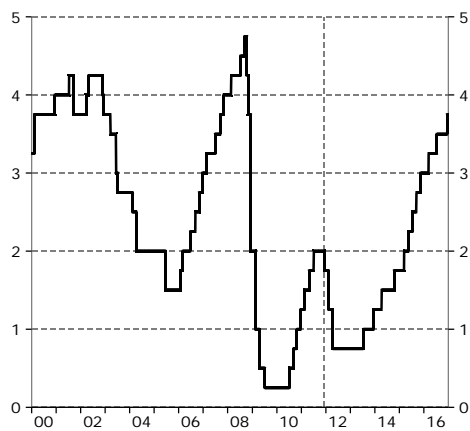
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 12 Reporäntan i Sverige

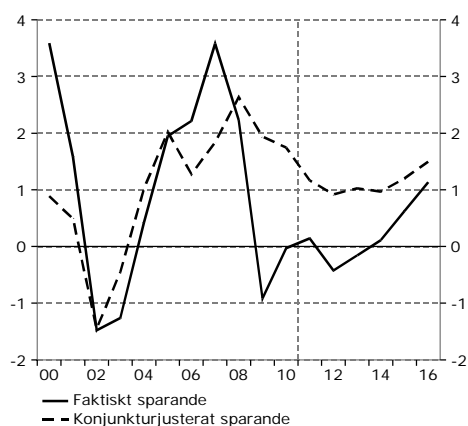
Procent, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 13 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

mötena i februari och april 2012. Därefter ligger räntan still på 0,75 procent till slutet av 2013 då konjunkturåterhämtningen har tagit fart igen (se diagram 12). Räntan höjs gradvis till strax under 4 procent 2016. Penningpolitiken är därmed tydligt expansiv under hela prognosperioden.

Riksbanken kan dock överväga både snabbare och större sänkningar av reporäntan eftersom kostnaden av att bedriva en inte tillräckligt expansiv penningpolitik i dagsläget är större än kostnaderna av att bedriva en alltför expansiv politik. Långtidsarbetslösheten är redan hög och ju längre period arbetslösheten är hög desto högre blir de så kallade persistenseffekterna som varaktigt minskar sysselsättningen. Risker att inflationen stiger så kraftigt att inflationsmålet hotas är liten.

INGEN HJÄLP FRÅN FINANSPOLITIKEN EFTER 2012

Budgetproposition för 2012 innehåller sammanlagt 15 miljarder i ofinansierade åtgärder. Det innebär att finanspolitiken blir svagt expansiv och det konjunkturjusterade sparandet faller från 1,2 procent av BNP 2011 till 0,9 procent av BNP (se diagram 13). Regeringen bedöms inte föra en ytterligare expansiv finanspolitik i syfte att återhämtningen i svensk ekonomi ska gå snabbare. Finanspolitiken anpassas under åren 2013–2016 så att överskottsmålet för de offentliga finanserna upprätthålls. Det innebär att ytterligare ofinansierade åtgärder om sammanlagt ca 50 miljarder kronor kommer att genomföras eftersom överskotten annars skulle bli för stora.¹ Finanspolitikens inriktning under dessa år blir trots det något åtstramande och det konjunkturjusterade sparandet stiger till 1,5 procent av BNP 2016.

I det svaga konjunkturläge svensk ekonomi nu befinner sig i är det angeläget med stimulans av efterfrågan. De offentliga finanserna i Sverige är, till skillnad från de flesta andra OECD-länders, mycket robusta. Det finns enligt Konjunkturinstitutets bedömning utrymme för att bedriva en mer expansiv finanspolitik 2012–2014 som dock bör kompenseras med en mer åtstramade politik åren därefter så att överskottsmålet upprätthålls.

¹ I fördjupningen "Hur jämföra makroprognoser mellan Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV?" diskuteras hur de olika finanspolitiska antaganden som görs av Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV påverkar de makroekonomiska prognoserna.

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BNP till marknadspris	-5,2	5,6	4,5	0,6	3,0	3,0	3,2	2,9
BNP, kalenderkorrigerad	-5,0	5,3	4,5	1,0	3,0	3,2	3,0	2,6
Bytesbalans ¹	6,8	6,3	7,7	7,6	7,4	6,7	6,3	5,8
Antal arbetade timmar ²	-2,6	1,9	1,3	0,0	0,8	1,1	1,0	0,9
Sysselsättning	-2,1	1,1	2,1	0,1	0,3	0,7	0,9	0,9
Arbetslöshet ³	8,3	8,4	7,5	7,8	7,9	7,7	7,2	6,5
Arbetsmarknadsgap	-3,1	-2,4	-1,8	-2,3	-2,1	-1,5	-0,9	-0,3
BNP-gap	-7,1	-4,1	-1,5	-2,6	-2,0	-1,1	-0,4	-0,1
Timlön i näringslivet ⁴	3,2	2,5	2,8	3,3	2,9	3,2	3,4	3,7
Arbetskostnad i näringslivet ²	2,3	-0,4	3,9	3,9	3,0	3,3	3,5	3,8
Produktivitet i näringslivet ²	-3,7	4,0	4,3	1,1	2,6	2,6	2,4	2,0
KPI	-0,5	1,2	3,0	1,1	1,5	1,9	2,3	2,4
KPIF	1,7	2,0	1,4	1,2	1,5	1,4	1,6	1,9
Reporänta ⁵	0,25	1,25	1,75	0,75	1,25	1,75	3,00	3,75
Tioårig statsobligationsränta ⁵	3,2	3,2	1,7	2,3	3,0	4,0	4,5	4,6
Kronindex(KIX) ⁵	120,3	109,2	109,0	107,0	105,0	103,1	102,6	102,0
BNP i världen	-0,7	5,1	3,8	3,4	4,1	5,0	4,9	4,6
Offentligt finansiellt sparande ¹	-0,9	0,0	0,1	-0,4	-0,2	0,1	0,6	1,1
Konjunkturjusterat sparande ⁶	1,9	1,7	1,2	0,9	1,0	1,0	1,2	1,5

¹ Procent av BNP. ² Kalenderkorrigerad. ³ Procent av arbetskraften. ⁴ Enligt konjunkturlönestatistiken. ⁵ Vid årets slut.⁶ Procent av potentiell BNP.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Ekonomisk politik

Lågkonjunkturen blir långvarig i Sverige på grund av det bekymmersamma statsfinansiella läget i många OECD-länder med påföljande kreditåtstramningar inom främst euroområdet. Exporttillväxten blir låg 2012–2013 och det osäkra läget gör att konsumtion och investeringar skjuts på framtiden. Penningpolitiken kommer därför att vara mycket expansiv de kommande åren men förmår inte föra ekonomin till konjunkturell balans förrän 2016. Finanspolitiken i Sverige bedöms däremot inte användas ytterligare för att aktivt lindra lågkonjunkturen. Offentligtfinansiellt sparande når 1 procent av BNP 2016.

I detta kapitel presenteras först Konjunkturinstitutets prognos 2012–2016 med fokus på perioden 2014–2016.² Därefter följer en detaljerad analys av den prognostiserade utvecklingen av penning- och finanspolitiken 2012–2016.

Två fördjupningar presenteras i slutet av kapitlet. I fördjupningen ”Ordnad upplösning av skuldcrisen i euroområdet alltför kostsam” diskuteras hur allvarlig utvecklingen kan bli om skuldcrisen, till skillnad från antagandet i prognosen, inte får en ordnad lösning. Fördjupningen ”Hur jämföra makroprognoser mellan Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV?” visar en prognosjämförelse under antagandet att finanspolitiken utvecklas enligt så kallade ”oförändrade regler”, det vill säga i avsaknad av nya finanspolitiska beslut.

Kapitlet inleds med en kort sammanfattning.

ARBETSLÖSHETEN FORTFARANDE ÖVER 7 PROCENT 2015 TROTS EN MYCKET EXPANSIV PENNINGPOLITIK

Lågkonjunkturen är djup i USA, euroområdet och Storbritannien, vilka alla är viktiga handelspartner för Sverige. Den finansiella krisen 2008–2009 har övergått i en statsfinansiell kris i många OECD-länder. Inom euroområdet har den statsfinansiella krisen eskalerat ytterligare under hösten vilket har bidragit till kraftigt försämrade konjunkturutsikter.

Vidare har Europeiska rådet beslutat att rekommendera högre kapitaltäckningskrav för europeiska banker för att göra banksystemet bättre rustat för framtida kriser. En betydande kreditåtstramning kan skönjas i euroområdet vilket ytterligare bidrar till att lågkonjunkturen blir djupare och längre än tidigare befarats (se diagram 14). Sammantaget medför den svaga internationella utvecklingen att den svenska exportmarknaden växer mycket svagare än normalt 2012–2013. Detta tillsammans med uppskjutna konsumtions- och investeringsbeslut i Sverige medför att BNP-tillväxten inte blir tillräckligt hög för att läget på arbetsmarknaden ska förbättras (se diagram 15). Som beskrivs i kapit-

Diagram 14 Kreditspread för företagsobligationer i euroområdet

Procentenheter, 5-dagars glidande medelvärde

Anm. Spreaden är skillnaden mellan en femårig företagsobligationsränta (kreditbetyg: BBB) och en statsobligationsränta med samma löptid.

Källor: Deutsche Bundesbank, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 15 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsdata

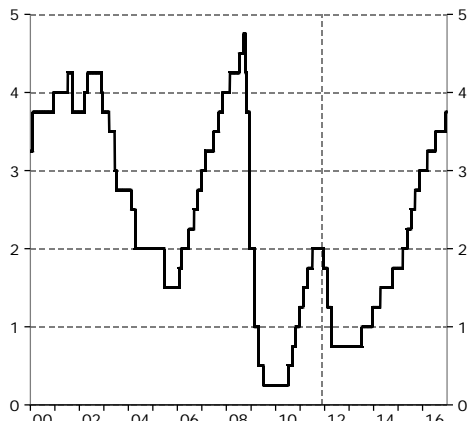

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

² En detaljerad beskrivning av prognosen på kort sikt, 2011–2013, finns i de kommande fem kapitlen.

Diagram 16 Reporäntan i Sverige

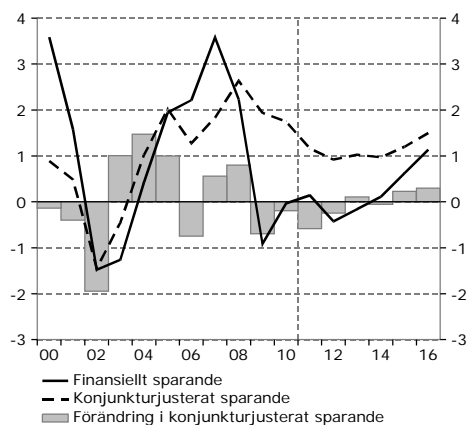
Procent, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentliga sektorn

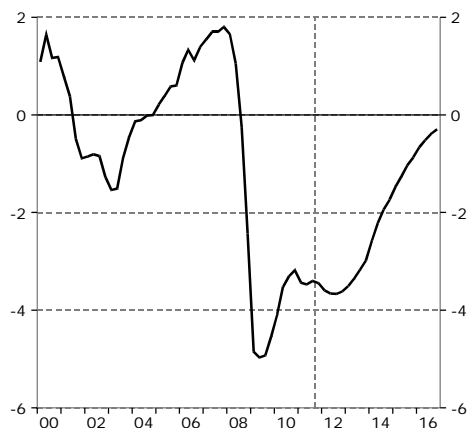
Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 18 BNP-gap i OECD

Procent av potentiell BNP, kvartalsvärden

Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet

let ”Internationell konjunkturutveckling” antas den akuta statsfinansiella krisen inom euroområdet bedarra under första halvåret 2012. När förtroendet successivt återvänder hos både våra handelspartner och i Sverige finns ett uppdämt konsumtions- och investeringsbehov vilket successivt innebär en högre tillväxt 2013–2016.

De försämrade konjunktursiktterna tillsammans med ökade räntemarginaler mot framför allt hushållen innebär att penningpolitiken måste agera kraftfullt. Penningpolitiken läggs därför om i en än mer expansiv riktning i Sverige. Reporäntan sänks till 0,75 procent första halvåret 2012 och börjar inte höjas förrän andra halvåret 2013 (se diagram 16). Trots detta stiger arbetslösheten och är fortfarande över 7 procent 2015 (se diagram 15).

Däremot bedöms inte regeringen föra en ytterligare aktiv finanspolitik i syfte att återhämtningen i svensk ekonomi ska gå snabbare. Mätt som förändringen i det konjunkturjusterade sparandet blir finanspolitiken i genomsnitt något åtstramande 2012–2016 och det finansiella sparandet i offentliga sektorn når drygt 1 procent av BNP 2016 (se diagram 17).

Internationell utveckling

SPARANDE TYNGER TILLVÄXTEN DE NÄRMASTE ÅREN

Konjunkturinstitutet prognos förutsätter att den finansiella turbulensen avtar under 2012 och att tillförsikten hos hushåll och företag i OECD-länderna återvänder successivt. Detta förutsätter att statskulsproblemen i euroområdet blir lösta under ordnade former (se kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”).³ Hushållen i många OECD-länder där fastighetspriser har fallit tvingas dock även 2013 till ett högt sparande för att minska sin skuldsättning. Behovet av finanspolitiska åtstramningar är dessutom fortsatt stort och bidrar till att ytterligare dämpa tillväxten 2013. Inom euroområdet och USA bedöms de finanspolitiska åtgärderna uppgå till ungefär 1 procent av BNP 2013. Sammantaget stiger tillväxten något i OECD-länderna men blir inte tillräckligt hög för att arbetslösheten ska falla tillbaka i någon större utsträckning. Resursutnyttjandet är därmed fortsatt lågt vid utgången av 2013 (se diagram 18).

Återhämtningen blir starkare 2014–2015, med konsumtion och investeringar som huvudsakliga drivkrafter. BNP i OECD-länderna växer under samma period med i genomsnitt 2,5 procent per år (se tabell 2), vilket är något högre än den potentiella tillväxttakten. Resursutnyttjandet ökar därmed och närmar sig ett balanserat läge mot slutet av perioden (se diagram 18).

³ Se fördjupningen ”Ordnad upplösning av krisen i euroområdet alltför kostsam” för en diskussion av en ordnad upplösning av krisen. Som framgår där är det stora risker med en sådan utveckling vilket ökar sannolikheten för att en ordnad lösning kommer till stånd.

Åtstramningar för att minska det ansträngda resursutnyttjandet i flera tillväxtekonomier bidrar till att BNP i dessa ekonomier växer långsammare 2012. Under perioden 2013–2016 växer BNP i tillväxtekonomierna med omkring 7 procent per år (se tabell 2), vilket är förenligt med en balanserad konjunkturutveckling.

Tabell 2 Valda internationella indikatorer

Procentuell förändring

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BNP i OECD ¹	1,8	1,4	2,2	2,7	2,6	2,2
BNP i tillväxtländer ^{1,2}	6,0	5,6	6,2	7,3	7,2	6,9
BNP i världen ¹	3,8	3,4	4,1	5,0	4,9	4,6
KPI i OECD	2,8	1,7	1,6	1,9	2,1	2,1
KPI i världen	4,9	3,8	3,4	3,4	3,4	3,4

¹ Fasta priser. ² Tillväxtländer definieras här som länder utanför OECD.

Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

LÅG INFLATION OCH LÅGT RESURSUUTNYTTJANDE MEDFÖR LÅGA RÄNTOR

Den svaga konjunkturutvecklingen i OECD-länderna och lägre råvaruprisökningar gör att inflationen faller i de flesta länder 2012 (se kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”). Det svaga konjunkturläget medför en svag prisutveckling även 2013–2016 (se tabell 2). Först 2015 når KPI-inflationen upp till respektive centralbanks inflationsmål i de flesta OECD-länder. Låg inflation och ett fortsatt lågt resursutnyttjande de närmaste åren motiverar en fortsatt expansiv penningpolitik i de stora ekonomierna inom OECD. Eftersom resursutnyttjandet fortfarande 2016 är lägre än normalt är penningpolitiken expansiv trots att inflationen är i linje med målet. Först 2016 börjar styrrentorna i euroområdet och USA närma sig de nivåer som innebär att penningpolitiken är neutral (se diagram 19).

Makroekonomisk utveckling i Sverige

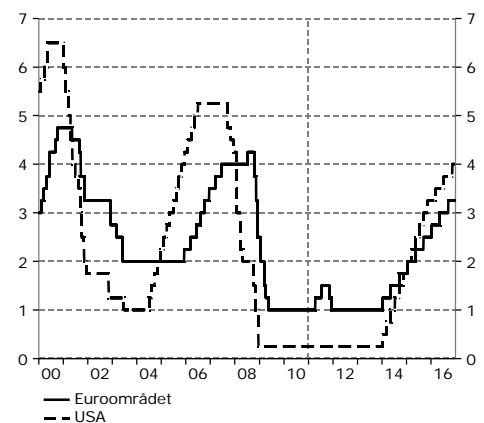
EUROKRISEN BROMSAR DEN SVENSKA EKONOMIN

De dystra utsikterna i omvärlden sätter nu tydliga spår i den svenska ekonomin. Konjunkturinstitutets barometerindikator, som är ett sammanfattande mått för stämningens läge i ekonomin, faller nu tillbaka ungefär lika snabbt som under finanskrises inledningsskede 2008 (se diagram 20). Konjunkturinstitutet gör bedömningen att BNP minskar under årets sista kvartal och därefter är i stort sett oförändrad under det första halvåret 2012.

De inhemska förutsättningarna för tillväxt i den svenska ekonomin är dock jämförelsevis gynnsamma. Till skillnad från i stora delar av omvärlden är de offentliga finanserna starka och hushållssparandet högt. Samtidigt är näringslivet konkurrens-

Diagram 19 Styrrenta

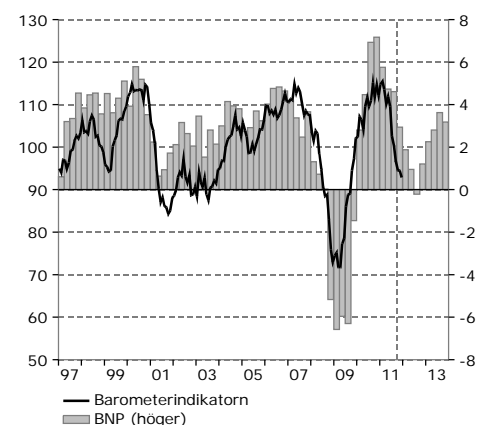
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Diagram 20 Barometerindikatorn och BNP

Index, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

kraftigt i ett internationellt perspektiv, vilket avspeglas i stora överskott i utrikeshandeln.

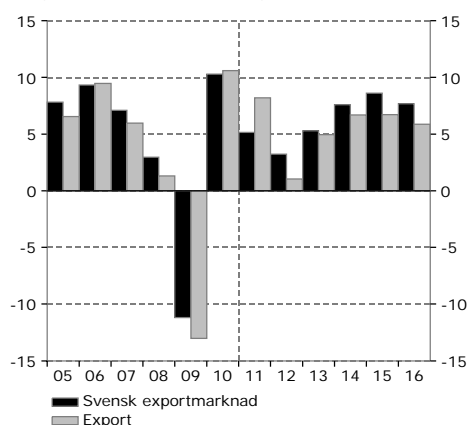
Den stora utrikeshandeln innebär att den svenska ekonomin är mycket beroende av utvecklingen i omvärlden. I prognosen antas att den akuta statsskuldproblematiken i euroområdet bedarrar under första halvåret 2012 och att förtroendet på de finansiella marknaderna därefter successivt återvänder (se fördjupningen ”Oordnad upplösning av skuldskrisen i euroområdet alltför kostsam”). Trots detta innebär stora sparbesparingar att den ekonomiska utvecklingen blir mycket svag i OECD-länderna, och då främst inom euroområdet, de närmaste åren. Lågkonjunkturen i OECD blir därför långvarig (se diagram 18).

EXPORTEN VÄXER LÅNGSAMT 2012 OCH LÅGKONJUNKTUREN FÖRDJUPAS

Den låga tillväxten i OECD-länderna innebär att marknaden för svenska exportföretag växer långsamt 2012 (se diagram 21). Den svaga internationella efterfrågan drabbar i synnerhet insats- och investeringsvaror vilka är särskilt betydelsefulla för svensk exportindustri. Den svenska exporten stagnerar därför i det närmaste 2012 och bidrar därmed till den snabba inbromsningen i BNP-tillväxten. Det innebär att resursutnyttjandet i den svenska ekonomin som helhet minskar snabbt de närmaste kvartalen samt att arbetslösheten börjar stiga. För helåret 2012 uppgår det så kallade BNP-gapet till nästan -3 procent (se diagram 22). Även på arbetsmarknaden är det lågkonjunktur och arbetslösheten uppgår till ca 8 procent 2012.

Diagram 21 Svensk exportmarknad och export

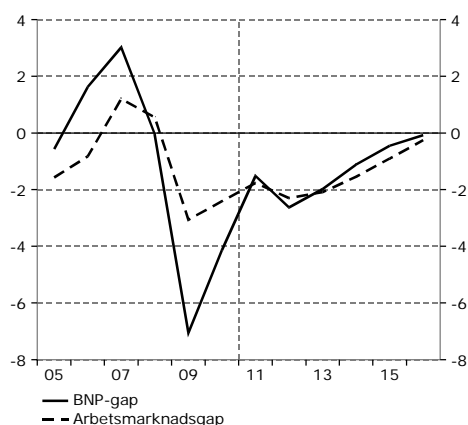
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 22 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

POTENTIELL BNP VÄXER MED DRYGT 2 PROCENT

Åren 2013–2016 ökar potentiell BNP med i genomsnitt ca 2,3 procent per år (se tabell 3). Utvecklingen drivs främst av stigande produktivitet i näringslivet till följd av teknologisk utveckling och investeringar i produktivt kapital. Samtidigt växer arbetskraften något som en följd av både den demografiska utvecklingen och regeringens reformer på arbetsmarknadsområdet (se fördjupningen ”Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer”).

Stora lediga resurser i utgången av 2012 samt en potentiell tillväxt 2013–2016 på i genomsnitt ca 2,3 procent per år innebär sammantaget att det finns ett stort utrymme för den svenska ekonomin att expandera 2013–2016 utan att det uppstår överhettningstendenser.

Tabell 3 Potentiella variabler

Procentuell förändring

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Potentiell BNP	1,7	2,1	2,3	2,3	2,3	2,2
Potentiellt arbetade timmar	0,6	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3
Därav potentiell sysselsättning	0,8	0,5	0,3	0,3	0,3	0,2
Därav demografiskt bidrag	0,4	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
Potentiell produktivitet	1,0	1,6	1,7	1,8	1,9	1,9
Potentiell produktivitet, näringslivet	1,7	1,9	2,0	2,1	2,3	2,3

Anm. Beräkningarna är korrigerade för skillnader i antalet arbetsdagar mellan åren. Den potentiella produktivitetsutvecklingen är Konjunkturinstitutets samlade bedömning. Denna baseras bland annat på kapitalstockens utveckling och den trendmässiga TFP-utvecklingen i näringslivet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

INHEMSK EFTERFRÅGAN VIKTIGARE DRIVKRAFT

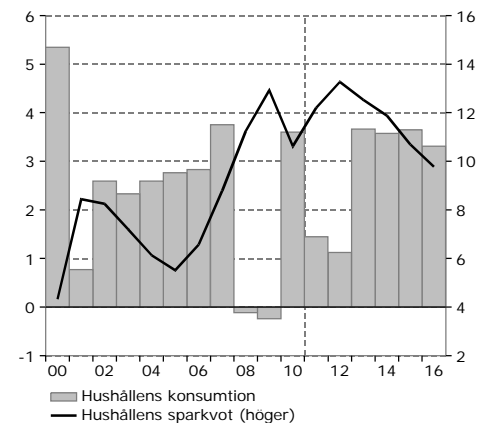
Den genomsnittliga tillväxten både på den svenska exportmarknaden och för svensk export uppgår endast till ca 2 procent per år 2008–2012, vilket är långt under den historiska trenden (se diagram 21). Trots att den svenska exportmarknaden återhämtar sig och växer med i genomsnitt drygt 7 procent per år 2013–2016 så kommer efterfrågan på svenska exportvaror vara lägre än vad utvecklingen innan finanskrisen innebar. Betydelsen av den inhemska efterfrågeutvecklingen ökar därmed för att återhämtningen i den svenska ekonomin ska komma till stånd 2013–2016.

Efterfrågan från den offentliga sektorn bedöms dock endast utvecklas svagt under åren 2013–2016 då finanspolitiken bedöms att ges en något åtstramande inriktning (se avsnittet ”Finanspolitik” nedan). Det innebär att det framför allt är efterfrågan från hushåll och företag som måste öka för att tillväxten ska ta fart i Sverige. Oron på de finansiella marknaderna har dock bidragit till stora fall i tillgångspriser också i Sverige. Tillsammans med de svagare utsikterna på arbetsmarknaden bidrar detta till att hushållen är försiktiga med att öka konsumtionen under första halvåret 2012, trots att räntorna är låga. Hushållen börjar öka konsumtionen mer robust först därefter, när oron på finansmarknaderna bedarrar och läget på arbetsmarknaden stabiliseras.

För helåret 2012 ökar hushållen konsumtionen med blygsamma 1 procent. Detta blir andra året i rad med mycket svag konsumtionstillväxt. Det innebär samtidigt att hushållens sparande stiger till historiskt höga nivåer (se diagram 23). Tillsammans med låga räntor, ljusnande utsikter på arbetsmarknaden och ett uppdämt konsumtionsbehov innebär detta att hushållens konsumtion tar fart under loppet av 2013. Hushållen ökar därefter konsumtionen med ca 3,5 procent per år 2014–2016 (se tabell 4). I ett historiskt perspektiv är detta en hög tillväxttakt och återspeglar ett högre sparande än normalt i utgångs-

Diagram 23 Hushållens konsumtion och sparkvot

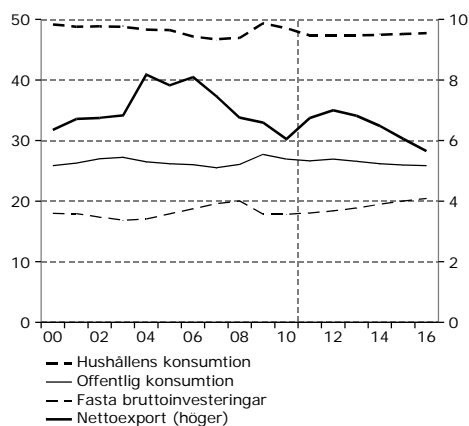
Årlig procentuell förändring respektive procent av disponibel inkomst

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 24 BNP-andelar

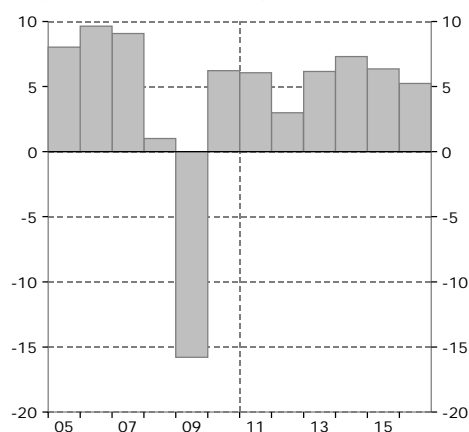
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 Fasta bruttoinvesteringar

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

läget. Hushållens konsumtion stiger därmed något som andel av BNP, efter den tidigare nedgången 2010–2012 (se diagram 24).

En sådan utveckling förutsätter att sysselsättningen stiger och att stabiliseringspolitiken ges en fortsatt expansiv inriktning. Riksbanken antas därför sänka räntan under första halvan 2012 till 0,75 procent (se avsnittet ”Penningpolitik, räntor och växelkurs” nedan). Denna räntenivå bibehålls till och med halvårsskiftet 2013 då återhämtningen är mer robust och en räntehöjningscykel inleds.

De fasta bruttoinvesteringarna föll tillbaka markant i samband med finanskrisen 2008/2009. Mätt som andel av BNP minskade investeringarna från 20 procent 2008 till ca 18 procent 2009 (se diagram 24). Investeringarna har därefter legat kvar på denna jämförelsevis låga nivå mätt som andel av BNP. Andelen stiger bara svagt under 2012 eftersom en del företag skjuter upp sina investeringar på grund av den stora osäkerheten om framtidsutvecklingen. Bostadsinvesteringarna faller också 2012. När efterfrågan ökar snabbare 2013 och osäkerheten minskar växer företagens behov av att utöka produktionskapaciteten snabbt, vilket är normalt i en konjunkturuppgång. Investeringarna ökar därmed med 6–7 procent per år 2013–2015, varefter uppgången dämpas till ca 5 procent 2016 (se diagram 25 och tabell 4). Mätt som andel av BNP uppgår då investeringarna till ca 20 procent, vilket enligt Konjunkturinstitutets bedömning är att betrakta som en långsiktigt normal nivå.

Tabell 4 Försörjningsbalans

Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade serier

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hushållens konsumtionsutgifter	1,4	1,1	3,7	3,6	3,6	3,3
Offentliga konsumtionsutgifter	1,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	6,1	3,0	6,2	7,3	6,4	5,2
Slutlig inhemsk efterfrågan	2,4	1,4	3,3	3,5	3,4	3,1
Lagerinvesteringar ¹	0,7	-0,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Total inhemsk efterfrågan	3,1	0,5	3,3	3,6	3,4	3,0
Export	8,2	1,0	5,0	6,7	6,7	5,9
Total efterfrågan	4,9	0,7	3,9	4,7	4,6	4,1
Import	5,7	0,2	6,0	8,1	8,1	7,1
Nettoexport ¹	1,6	0,5	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
BNP	4,5	1,0	3,0	3,2	3,0	2,6

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

IMPORTEN ÖKAR SNABBARE NÄR KRONAN FÖRSTÄRKS

Återhämtningen innebär samtidigt att importen växer snabbare. Under 2012 stagnerar importen i det närmaste, men när efterfrågan tar fart under 2013 växer importen med 6 procent (se tabell 4). Uppgången i nettoexporten de senaste åren bryts därmed (se diagram 24). Åren 2014–2016 fortsätter importen att växa jämförelsevis snabbt. Orsaken är främst den stigande efterfrågan,

men uppgången späs på av en förstärkning av kronan med sammantaget över 5 procent under perioden 2013–2016 (se diagram 26). Nettoexporten faller successivt tillbaka något till knappt 6 procent som andel av BNP år 2016. Sverige fortsätter därmed att ha ett stort nettosparande mot omvärlden även om det minskar successivt.

BNP-TILLVÄXTEN TAR FART 2013

Sammantaget stiger BNP-tillväxten till 3 procent 2013 efter den tillfälliga avmattningen 2012 (se diagram 27 och tabell 4). Tillväxten förblir hög 2014–2016 och resursutnyttjandet i ekonomin stiger därför gradvis. År 2016 är ekonomin i det närmaste i konjunktorell balans vilket återspeglas i att BNP-gapet då är nära noll (se diagram 22).

VÄNDNING PÅ ARBETSMARKNADEN FÖRST 2014

Den högre BNP-tillväxten 2013 slår inte igenom fullt ut på arbetsmarknaden. Anledningen är att företagen inte dragit ner på personalstyrkan i någon större utsträckning trots svag efterfrågetillväxt under 2012. Det finns därmed relativt gott om lediga resurser inom företagen när efterfrågan börjar växa snabbare under senare delen av 2012 och 2013. Sysselsättningen ökar därmed endast med 0,3 procent för helåret 2013 (se diagram 28 och tabell 5).

En tydligare vändning på arbetsmarknaden dröjer därför till 2014 då sysselsättningen stiger med 0,7 procent. Samtidigt börjar arbetslösheten falla tillbaka något, från att ha toppat på ca 8 procent 2013. Åren 2015–2016 stiger sysselsättningen med ca 1 procent per år. Arbetskraften växer med 0,4 respektive 0,2 procent per år vilket innebär att arbetslösheten faller tillbaka relativt snabbt till 6,5 procent 2016. Denna nivå sammanfaller ungefär med Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten detta år (se fördjupningen ”Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten”). Arbetsmarknadsgapet är därmed i det närmaste noll år 2016 (se diagram 22 ovan).

Tabell 5 Arbetsmarknad

Procentuell förändring

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antal arbetade timmar ¹	1,3	0,0	0,8	1,1	1,0	0,9
Arbetskraft	1,1	0,4	0,5	0,5	0,4	0,2
Sysselsättning	2,1	0,1	0,3	0,7	0,9	0,9
Arbetslöshet ²	7,5	7,8	7,9	7,7	7,2	6,5

¹ Kalenderkorrigerad. ² Procent av arbetskraften.

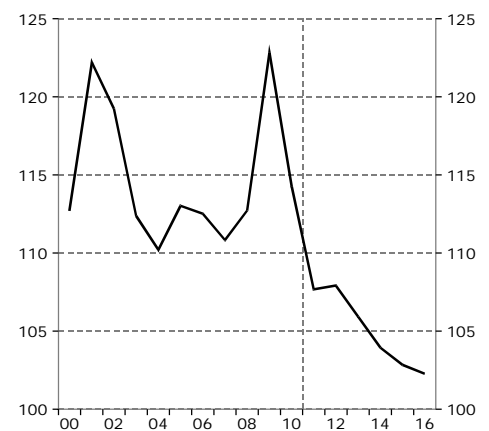
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

INFLATIONEN FÖRBLIR LÅG

Försvagningen på arbetsmarknaden väntas bidra till att den pågående avtalsrörelsen medför löneökningar på drygt 3 procent

Diagram 26 Kronans nominella effektiva växelkurs, KIX

Index 1992-11-18 = 100

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 27 BNP

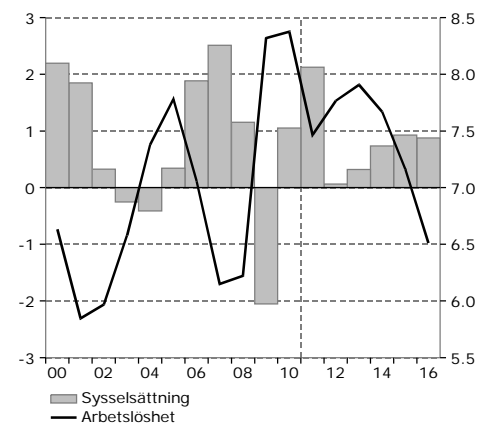
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 28 Sysselsättning och arbetslöshet

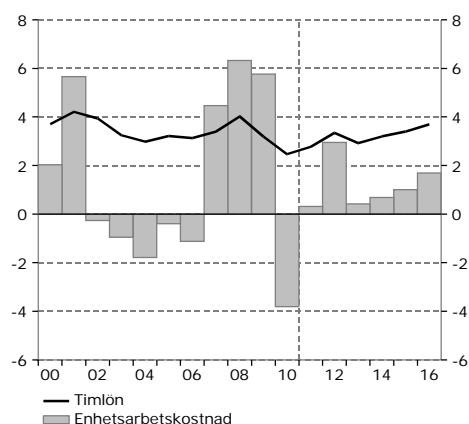
Årlig procentuell förändring respektive procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 29 Timlön och enhetsarbetskostnad i näringslivet

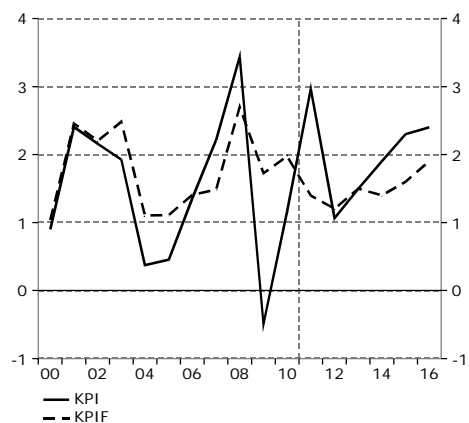
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet

Diagram 30 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

det närmaste året (enligt Konjunkturlönestatistiken). Som en följd av den svaga arbetsmarknaden 2012–2013 blir löneökningarna även 2013 lägre än de drygt 3,5 procent som Konjunkturinstitutet bedömer vara förenligt med inflationsmålet på sikt (se diagram 29 och tabell 6). Åren 2014–2016 stiger lönerna gradvis snabbare i takt med att läget på arbetsmarknaden förbättras och år 2016 ökar lönerna med 3,7 procent.

En tillfälligt svag produktivitet utveckling under 2012, då företagen i stor utsträckning bedöms behålla sin personal trots svag efterfrågeutveckling, innebär att enhetsarbetskostnaden i näringslivet stiger snabbare än normalt (se diagram 29). Åren 2013–2015 sker en cyklisk återhämtning i produktiviteten när resursutnyttjandet inom företagen stiger. Produktiviteten ökar då med i genomsnitt över 2,5 procent per år. Tillsammans med löneökningar på drygt 3,5 procent innebär detta att enhetsarbetskostnaden växer långsammare dessa år jämfört med vid konjunkturell balans. Dessutom utvecklas importpriserna mycket svagt under prognosperioden. Den svaga utvecklingen är till stor del en följd av förstärkningen av kronan (se diagram 26 ovan).

Sammantaget innebär detta att företagens kostnader ökar långsammare än normalt under prognosperioden som helhet. Åren 2013–2015 blir inflationen i termer av KPI med fast bostadsränta (KPIF) kring 1,5 procent (se diagram 30 och tabell 6). År 2016 stiger inflationen i termer av KPIF till knappt 2 procent när enhetsarbetskostnader och importpriser ökar snabbare och ekonomin närmar sig konjunkturell balans. Mätt med KPI stiger inflationen betydligt snabbare åren 2014–2016. Det beror på att Riksbanken höjer reporäntan under denna period så att stigande bostadsräntor driver på KPI-inflationen.

Tabell 6 Löner och priser

Procentuell förändring

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Timlön ¹	2,6	3,2	3,0	3,2	3,4	3,7
Timlön i näringslivet ¹	2,8	3,3	2,9	3,2	3,4	3,7
KPI	3,0	1,1	1,5	1,9	2,3	2,4
KPIF	1,4	1,2	1,5	1,4	1,6	1,9

¹ Enligt konjunkturlönestatistiken.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Penningpolitik, räntor och växelkurser

Resursutnyttjandet i svensk ekonomi är lågt vilket visar sig i en hög och framöver stigande arbetslöshet samt ett fallande kapacitetsutnyttjande. Den djupa lågkonjunkturen till följd av finanskrisen följs nu dessutom av en ny nedgång i efterfrågan. Samtidigt är den underliggande inflationen (KPIF) låg. För att ytterligare stimulera efterfrågan sänks därför reporäntan under våren

2012 till 0,75 procent. Penningpolitiken kommer dessutom att vara fortsatt expansiv under flera år för att understödja återhämtningen samt för att på sikt få en inflation i linje med inflationsmålet. Konjunkturinstitutet bedömer att resursutnyttjandet i svensk ekonomi inte är balanserat förrän 2016 då arbetslösheten uppgår till ca 6,5 procent. Penningpolitiken blir successivt allt mindre expansiv och bedöms vara neutral i slutet av perioden.

REPORÄNTAN SÄNKTS TILL 0,75 PROCENT UNDER 2012

Prognosen förutsätter att Riksbanken sänkte reporäntan med 0,25 procentenheter vid sitt penningpolitiska möte i december 2011.⁴ Reporäntan sänks med ytterligare 1,0 procentenheter under våren 2012. Reporäntan ligger därefter på 0,75 procent i ett drygt år. Enligt terminspriseringen förväntade sig marknaden i mitten av december också en fallande reporänta, dock i en något mindre snabb takt (se diagram 31).

Reporäntesänkningarna kommer som ett svar på en försämrad efterfrågeutveckling i svensk ekonomi de närmaste kvartalen. Därtill har räntorna på bostadslån med kort räntebindningstid fortsatt att stiga trots att reporäntan har legat still sedan juli (se diagram 32). Bolåneräntan har framför allt stigit i förhållande till interbankräntan. Eftersom interbankräntan är ett mått på bankernas finansieringskostnad indikerar detta att bankernas marginaler på bolån har stigit. Även interbankräntan är något högre än vad den normalt har varit i jämförelse med reporäntan. En förklaring till detta är den finansiella turbulensen som medfört att riskpremierna på finansiella institut i allmänhet har stigit. Det har också medfört högre lånekostnader för svenska banker.

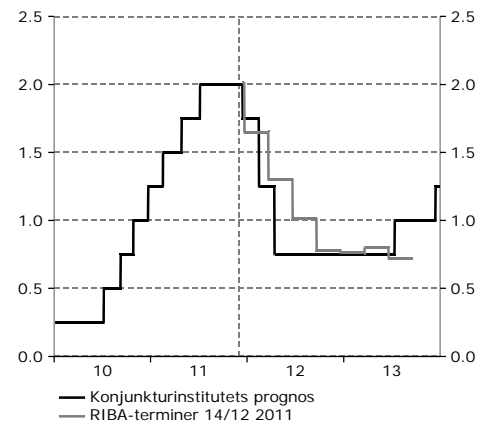
Konjunkturinstitutet antar att bolåneräntans differens mot reporäntan blir fortsatt något förhöjd den närmaste tiden, men att den i och med att den finansiella turbulensen avtar under 2012 börjar falla tillbaka mot mer normala nivåer. Den förhöjda bolåneräntan innebär att penningpolitiken i närtid, allt annat lika, är något mer åtstramande än vad den skulle ha varit vid ett normalt läge på bolånemarknaden. Därmed är behovet av reporäntesänkningar, för att uppnå en tillräckligt hög grad av expansivitet i penningpolitiken, större än normalt. Alternativt kan Riksbanken vidta andra likviditetsfrämjande åtgärder som sänker bolåneräntan.

Reporäntesänkningarna bidrar till en fallande real reporänta 2012 och 2013 (se diagram 33) och penningpolitiken blir därmed, mätt enbart med reporäntan, mer expansiv. Fallande differens mellan bolåneräntor och reporäntan bidrar detta också till att göra penningpolitiken mer expansiv.

Den expansiva penningpolitiken ska också ses mot bakgrund av att konjunkturen nu vänder nedåt i ett läge där arbetslösheten redan är hög och har varit det sedan 2009. Det är därför mycket

Diagram 31 Reporänta

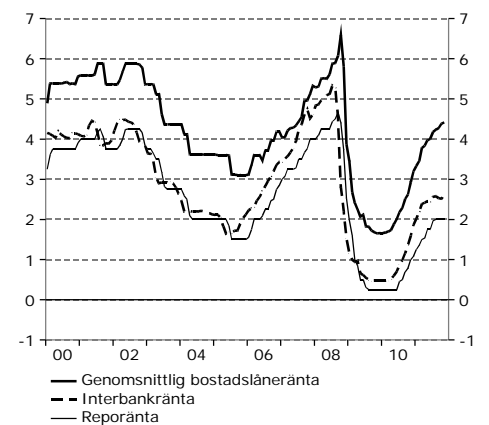
Procent, dagsvärden

Källor: NASDAQ OMX, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 32 Räntor

Procent, månadsvärden

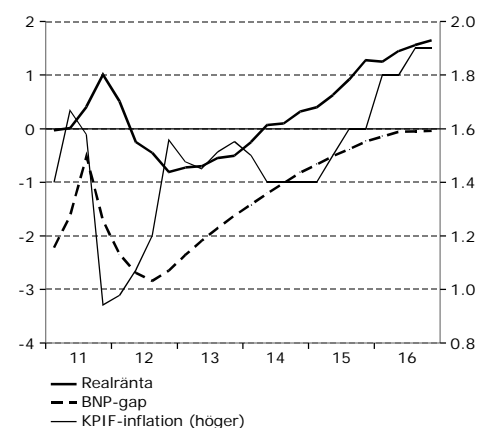

Anm. Löptider för bolåneräntor och interbankränta är 3 månader.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 33 Realränta, KPIF-inflation och BNP-gap

Procent respektive procent av potentiell BNP

Anm. Realräntan är beräknad som reporäntan minus KPIF-inflationen.

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁴ Konjunkturinstitutet avslutade beräkningarna för denna prognos den 15 december 2011. Riksbanken offentliggjorde sitt penningpolitiska beslut den 20 december 2011.

viktigt att förhindra en stor ökning av arbetslösheten de kommande åren eftersom det riskerar att få varaktigt negativa effekter på både deltagande i arbetskraften och arbetslösheten.

SUCCESSIVT MINDRE EXPANSIV

PENNINGPOLITIK 2014–2016

Den expansiva penningpolitiken understödjer ekonomins återhämtning som tar sin början andra halvåret 2012 (se diagram 33). Det högre resursutnyttjandet bidrar till att på sikt stabilisera inflationen vid inflationsmålet. KPIF-inflationen stiger från 1,4 procent 2014 till strax under 2,0 procent 2016. Till följd av stigande reporänta stiger även den reala reporäntan under perioden 2014–2016 och penningpolitiken blir därmed gradvis mindre expansiv (se diagram 33).

REPORÄNTAN HÖG I EN INTERNATIONELL JÄMFÖRELSE

Efter sänkningarna det första halvåret 2012 förväntas reporäntan ligga strax under ECB:s styrränta fram till 2013 (se diagram 34). Dagslåneräntan på interbankmarknaden i euroområdet låg i mitten av december på drygt 0,5 procent, vilket är lägre än styrräntan. Dagslåneräntan förväntas ligga kvar på den nivån till dess ECB höjer räntan igen i början av 2014. Samtidigt har räntor till hushåll och företag i euroområdet stigit under hösten på grund av den stora osäkerheten på de finansiella marknaderna och högre kapitaltäckningskrav på banker (se avsnitt ”Euroområdet” i kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”). Under 2012 bedöms osäkerheten minska på de finansiella marknaderna.

Reporäntan kommer att vara högre än den amerikanska styrräntan fram till och med första halvåret 2014. Reporäntans relativt höga nivå under denna period förklaras av att resursutnyttjandet i svensk ekonomi, även om det försämrats 2012, kommer att vara högre än i euroområdet och i USA.

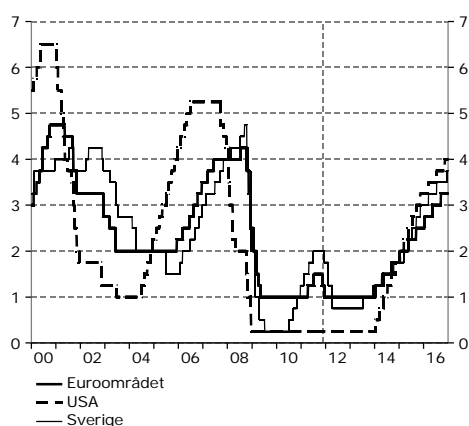
Under perioden 2014–2016 höjs styrräntorna i USA, euroområdet och Sverige igen och stiger då mot mer neutrala nivåer (se diagram 34) allteftersom återhämtningen i respektive ekonomi fortskrider.

MYCKET LÅGA STATSOBLIGATIONS RÄNTOR

Svenska statsobligationsräntor har fallit till exceptionellt låga nivåer under hösten (se diagram 35). Den tioåriga statsobligationsräntan har inte varit så låg under hela efterkrigstiden. Försämrade tillväxtutsikter i framför allt OECD-länderna och oron över hur skuldskrisen i euroområdet kommer att utvecklas samt den därtill kopplade finansiella oron i omvärlden har bidragit till fallet i svenska långräntor. Det beror på att investerare betraktar en svensk statsobligation som en förhållandevis säker placering. Den ökade efterfrågan på svenska statsobligationer har drivit upp priset, vilket innebär en lägre ränta. En ökad tillförsikt på de finansiella marknaderna medför att de svenska statsobligationsräntorna stiger framöver (se diagram 35 och tabell 7).

Diagram 34 Styrräntor

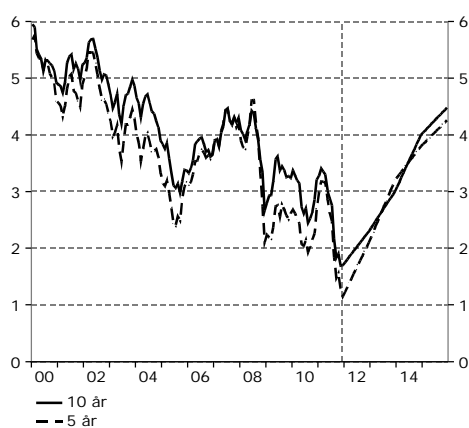
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 35 Statsobligationsräntor i Sverige

Procent, månadsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Tabell 7 Räntor

Procent

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vid slutet av året						
Reporänta	1,75	0,75	1,25	1,75	3,00	3,75
Årsgenomsnitt						
Reporänta	1,7	1,0	0,9	1,5	2,3	3,3
5-årig statsobligationsränta	2,3	1,7	2,7	3,5	4,0	4,3
10-årig statsobligationsränta	2,6	2,0	2,7	3,5	4,3	4,5

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

TILLFÄLLIG FÖRSVAGNING AV KRONAN

Kronan förstärktes snabbt till och med februari 2011, men har sedan dess försvagats till ungefär samma nivå som i slutet av 2010, mätt med det nominella effektiva kronindexet KIX (se diagram 36).⁵ Oron på de finansiella marknaderna till följd av skuldcrisen i euroområdet har bidragit till att försvaga kronan. Kronans försvagning var under samma period 5 procent mot dollarn och 4 procent mot euron (se diagram 37). Bedömningen är att försvagningen som setts under 2011 är tillfällig och att kronan under prognosperioden återupptar sin förstärkning.

På längre sikt talar kronans fundamentala bestämningsfaktorer, och då särskilt en allt starkare svensk nettoställning mot omvärlden, för en real förstärkning av kronan. År 2016 har kronan i reala termer förstärkts med 2 procent jämfört med 2011. Då den utländska inflationen under perioden bedöms bli högre än den svenska innebär detta en nominell förstärkning om 5 procent för samma period (se tabell 8).⁶

Tabell 8 Växelkursindex

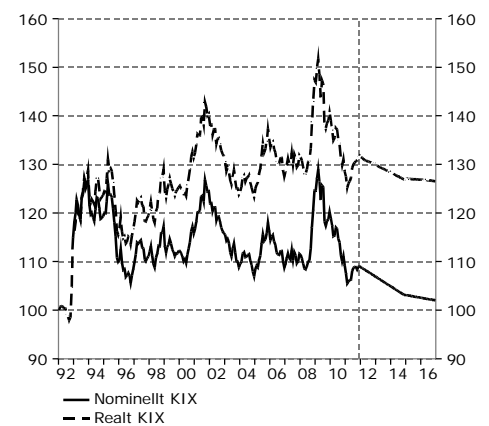
Årsgenomsnitt

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
KIX	107,7	107,9	105,9	103,9	102,8	102,3
TCW-index	122,4	123,3	120,5	117,8	116,3	115,6

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 36 Kronans effektiva växelkurs – KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

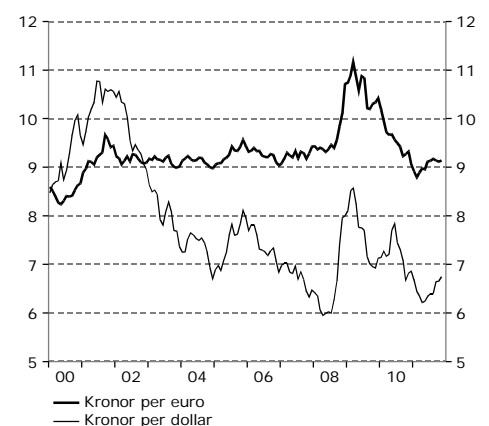

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 37 Växelkurser

Månadsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

⁵ Se Erlandsson, M. och A. Markowski, "The Effective Exchange Rate Index KIX – Theory and Practice", Working Paper No 95, Konjunkturinstitutet, 2006.

⁶ Med utlandet avses här de länder vars valutor ingår i KIX. Ett antal av dessa, exempelvis Indien, Brasilien och Kina, har jämförelsevis hög inflation.

Finanspolitik

I budgetpropositionen för 2012 föreslår regeringen att nya ofinansierade åtgärder motsvarande 15 miljarder kronor genomförs 2012. Konjunkturinstitutet prognostiserar att man utöver dessa genomför ofinansierade åtgärder om ytterligare 50 miljarder kronor 2013–2016. Med dessa ytterligare åtgärder uppgår det konjunkturjusterade sparandet till 1,5 procent av potentiell BNP 2016, vilket innebär att det faktiska sparandet bedöms vara i linje med överskottsmålet. I en faktaruta i slutet av detta avsnitt redovisas principerna för Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognoser.

HAR ÖVERSKOTTSMÅLET UPPFYLLTS SEDAN 2000?

Överskottsmålet innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska uppgå till 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Konjunkturinstitutet använder det konjunkturjusterade sparandet för att bedöma om finanspolitiken är förenlig med överskottsmålet.

Överskottsmålet bör i första hand ges en framåtblickande tolkning och användas för att bedöma utrymmet för ofinansierade åtgärder alternativt behovet av besparingar. Det kan dock vara viktigt att analysera måluppfyllelsen bakåt i tiden för att identifiera eventuella systematiska avvikelser. Om stora systematiska avvikelser från överskottsmålet skulle finnas kan det motivera ändringar i det finanspolitiska ramverket i syfte att uppnå en bättre måluppfyllelse.

Överskottsmålet infördes år 2000. Under åren 2000–2010 motsvarade det finansiella sparandet i genomsnitt 1,1 procent av BNP och även det konjunkturjusterade sparandet motsvarade i genomsnitt 1,1 procent av potentiell BNP (se tabell 9).

För att bättre kunna utvärdera om överskottsmålet har uppfyllts bör analysen göras med utgångspunkt i konjunkturcykeln.⁷ Under den åtta år långa konjunkturcykeln 2000–2007 var det genomsnittliga finansiella sparandet 1,3 procent av BNP. Det konjunkturjusterade sparandet var i genomsnitt 0,7 procent av potentiell BNP, eftersom BNP-gapet var något positivt i genomsnitt dessa år (se diagram 38).

Under den fem år långa konjunkturcykeln 2005–2009 var både det finansiella och det konjunkturjusterade sparandet närmare 2 procent och BNP-gapet i genomsnitt –0,6 procent. Sparandet framstår som väl högt i relation till överskottsmålet under denna period.

Diagram 38 BNP-gap
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁷ Konjunkturcykeln har här definierats som perioden mellan två tidpunkter då BNP-gapet antingen bottnar (2005–2009) eller toppar (2000–2007).

Tabell 9 Finansiellt sparande, bakåtblickade medelvärden

Procent av BNP respektive potentiell BNP

	2000–2010	2000–2007 Topp-till- topp	2005–2009 Botten-till- botten
Finansiellt sparande	1,1	1,3	1,8
Konjunkturjusterat sparande	1,1	0,7	1,9
BNP-gap	-0,4	0,8	-0,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FINANSPOLITISKA ÅTGÄRDER 2012

Regeringen har, med hänvisning till statskuldkrisen i Europa och osäkerheten i omvärlden, valt att skjuta reformer på framtiden. En reform som skjutits upp är ytterligare ett jobbskatteavdrag. I budgetpropositionen för 2012 föreslår regeringen nya ofinansierade åtgärder om ca 15 miljarder kronor för 2012 (se fördjupningen ”Budgetpropositionen för 2012”). Dessutom kommer den genomsnittliga kommunalskatten att höjas år 2012.⁸ Kommunalskattehöjningen medför ökade skatteinkomster med ca 1 miljard kronor 2012.

Med de åtgärder som nämns ovan minskar det konjunkturjusterade sparandet som andel av potentiell BNP från 1,2 till 0,9 procent mellan 2011 och 2012. Finanspolitikens inriktning 2012 är därmed något expansiv (se förklaring i marginalen).

UTRYMME FÖR OFINANSIERADE ÅTGÄRDER 2013–2016

Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos tar sin utgångspunkt i överskottsmålet i regeringens finanspolitiska ramverk. Den finanspolitiska prognosen förutsätter att det konjunkturjusterade sparandet uppgår till 1,5 procent av potentiell BNP över en konjunkturcykel för att öka sannolikheten att det faktiska sparandet i genomsnitt uppgår till 1 procent av BNP. Ett lågt resursutnyttjande i ekonomin motiverar att det konjunkturjusterade sparandet tillfälligt understiger 1,5 procent. Det omvända gäller om resursutnyttjandet är högt.

Konjunkturinstitutet bedömer att för att de offentliga finanserna ska vara i linje med överskottsmålet krävs det ytterligare ofinansierade åtgärder motsvarande 50 miljarder kronor för perioden 2013–2016. Regeringen bedöms inte föra en ytterligare expansiv finanspolitik de närmaste åren i syfte att återhämtningen i svensk ekonomi ska gå snabbare. Därför prognostiseras en successiv uppgång i det konjunkturjusterade sparandet som når 1,5 procent 2016 (se diagram 39). Prognostiserade ofinansierade åtgärder för 2013 uppgår till 11 miljarder kronor. Med denna finanspolitik påverkas inte det konjunkturjusterade sparandet

⁸ Denna höjning avser nettohöjningen av kommunalskatten. Den genomsnittliga kommunalskatten till primärkommunerna sänks 2012 och den genomsnittliga landstingskatten höjs.

Finanspolitiska begrepp

Finanspolitisk multiplikator är den effekt finanspolitiska variabler har på exempelvis BNP. Om offentlig konsumtion ökar eller skatterna sänks med 10 miljarder kronor och BNP som ett resultat av detta ökar med 7 miljarder är multiplikatorn 0,7.

Ofinansierade åtgärder är finanspolitiska beslut om ökade utgifter och/eller minskade skatter som inte är finansierade via beslut om lika stora minskade utgifter och/eller höjda skatter på något annat område. Dessa åtgärder försämrar därmed i sig den offentliga sektorns finansiella sparande och har i normalfallet en positiv effekt (multiplikator) på BNP.

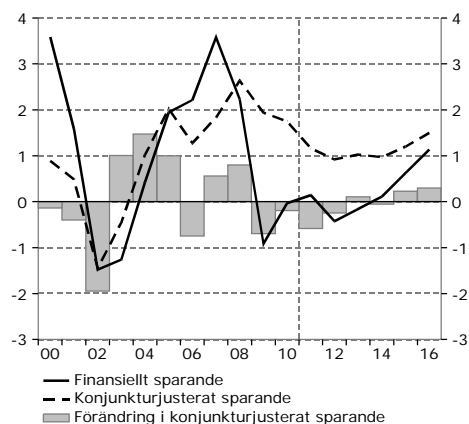
Det konjunkturjusterade sparandet är en beräkning av vad den offentliga sektorns finansiella sparande skulle vara vid ett balanserat resursutnyttjande (neutral konjunktur) och en normal sammansättning av viktiga skattebaser. Det presenteras vanligtvis som andel av potentiell BNP.

Finanspolitikens inriktning ett enkelt är bedöms utifrån förändringen av det konjunkturjusterade sparandet som andel av potentiell BNP. Ett konjunkturjusterat sparande som minskar som andel av potentiell BNP indikerar att finanspolitiken är *expansiv* med avseende på resursutnyttjandet (BNP-gapet) i ekonomin. Det kan bero på att de konjunkturjusterade skatteintäkterna inte ökar i takt med potentiell BNP (t.ex. via sänkta skattesatser) eller på att de potentiella offentliga utgifterna ökar snabbare än potentiell BNP eller på en kombination av båda. På motsvarande sätt indikerar ett konjunkturjusterat sparande som ökar som andel av potentiell BNP att finanspolitiken är *åtstramande*. *Neutral* finanspolitik föreligger slutligen då det konjunkturjusterade sparandet är oförändrat som andel av potentiell BNP.

Oförändrade regler inom finanspolitiken definieras av den utveckling av finanspolitiska variabler som ges om inga ytterligare finanspolitiska beslut fattas av regering och riksdag. I praktiken finns dock betydande gränsdragningsproblem.

Diagram 39 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentliga sektorn

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

2013 nämnvärt vilket indikerar att finanspolitikens inriktning är neutral. Fördelningen av det återstående utrymmet om totalt 39 miljarder kronor redovisas i tabell 10 nedan.

Tabell 10 Prognos av ofinansierade åtgärder 2013–2016

Miljarder kronor, förändring från föregående år

	2013	2014	2015	2016	2013–2016
Prognos av ofinansierade åtgärder	11	11	13	15	50

Källa: Konjunkturinstitutet.

DEN FINANSPOLITISKA PROGNOSEN 2013–2016 ÄR I LINJE MED ÖVERSKOTTSMÅLET

Med ofinansierade finanspolitiska åtgärder om totalt 50 miljarder kronor 2013–2016 uppgår det konjunkturjusterade sparandet till 1,5 procent av potentiell BNP 2016, vilket bedöms vara i linje med överskottsmålet. Det faktiska sparandet uppgår då till 1,1 procent av BNP (se tabell 11 och diagram 39). Att det konjunkturjusterade sparandet understiget 1,5 procent av BNP under perioden 2013–2015 motiveras av det låga resursutnyttjandet (se diagram 38).

Det finns ingen målkonflikt mellan överskottsmålet och ofinansierade åtgärder på sammantaget 50 miljarder kronor 2013–2016. I avsaknad av ofinansierade åtgärder under denna period skulle det konjunkturjusterade sparandet uppgå till 2,7 procent 2016. Resursutnyttjandet skulle då bli ännu lägre (se fördjupningen ”Hur jämföra makroprognoser mellan KI, regeringen och ESV?”).

Tabell 11 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentliga sektorn vid olika finanspolitiska prognoser

Procent av potentiell BNP

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Finansiellt sparande	0,1	-0,4	-0,2	0,1	0,6	1,1
Finansiellt sparande exkl. ytterligare åtgärder 2013–2016	0,1	-0,4	0,1	0,5	1,1	1,9
Konjunkturjusterat sparande	1,2	0,9	1,0	1,0	1,2	1,5
Konjunkturjusterat sparande exkl. ytterligare åtgärder 2013–2016	1,2	0,9	1,3	1,6	2,1	2,7

Källa: Konjunkturinstitutet.

FINANSPOLITIKENS INNEHÅLL 2013–2016

De prognostiserade ofinansierade åtgärderna om 11 miljarder kronor 2013 har fördelats utifrån Konjunkturinstitutets bedömning baserad på regeringens aviseringar om framtida åtgärder och inriktning på finanspolitiken samt Sveriges Kommuner och

Landstings (SKL) bedömning att den genomsnittliga kommunal-skatten ökar 2013 (se tabell 12).

Tabell 12 Antagen fördelning av Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik 2013

Miljarder kronor, förändring från föregående år

	2013
Hushållens direkta skatter ¹	-3
Inkomster	-3
Offentlig konsumtion	3
Offentliga investeringar	3
Transfereringar till hushåll	2
Utgifter	8
Totalt	-11

¹ Inklusiv höjd kommunalskatt.

Anm. I tabellen redovisas den direkta effekten av en åtgärd. Den direkta effekten tar inte hänsyn till att åtgärden kan ge upphov till beteendeförändringar, som i sin tur kan leda till förändrade skatteinkomster och transfereringsutgifter.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Fördelningen av de ytterligare finanspolitiska åtgärderna om totalt 39 miljarder kronor 2014–2016 följer de principer som beskrivs i faktarutan nedan; att offentlig konsumtion ökar i takt med de demografiskt betingade behoven, att de offentliga investeringarna ökar i takt med BNP och att det tillförs medel så att ingen real försämring sker av transfereringssystemen. Efter realvärdesäkringen återstår 6 miljarder kronor, dessa tillförs hushållen i form av transfereringar. Det innebär sammantaget 39 miljarder kronor i högre utgifter 2016 än vid oförändrade regler 2014–2016 (se tabell 13).

Tabell 13 Ofinansierade åtgärder 2014–2016

Miljarder kronor, förändring från föregående år

	2014	2015	2016	2014–2016
Total effekt på konjunkturjusterat sparande	-11	-13	-15	-39
Därav realvärdesäkring av offentliga utgifter ¹	9	12	12	33

¹ Med realvärdesäkring av offentliga utgifter avses att medel tillförs så att offentlig konsumtion ökar i takt med de demografiskt betingade behoven, att de offentliga investeringarna ökar i takt med BNP och att ingen real försämring sker av transfereringssystemen.

Källa: Konjunkturinstitutet.

FAKTA

Principer för Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognoser

Överskottsmålet är ankaret. Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos tar sin utgångspunkt i regeringens finanspolitiska ramverk.⁹ I de överväganden som ligger till grund för den finanspolitiska prognosen är överskottsmålet ankaret. Men också utgiftstaket och balanskravet i kommunsektorn beaktas (se förklaring i marginalen).

Konjunkturinstitutet betraktar överskottsmålet som ett framåtblickande mål, det vill säga att den prognostiserade utvecklingen av det finansiella sparandet ska vara i linje med målet. Konjunkturinstitutet använder ett mått på konjunkturjusterat sparande som indikator på om överskottsmålet är uppfyllt eller inte.

Försiktighetsprincip i tolkning av överskottsmålet.

Skillnaden mellan det faktiska och det konjunkturjusterade sparandet beror bland annat på BNP-gapet. BNP-gapet, så som Konjunkturinstitutet mäter det, har historiskt i genomsnitt varit negativt. Om så skulle bli fallet även framöver kommer medelvärdet av det konjunkturjusterade sparandet att bli högre än medelvärdet av det faktiska sparandet. Regeringen tar hänsyn till denna risk vid bedömningen av måluppfyllelsen.¹⁰ Av dessa skäl förutsätter Konjunkturinstitutets prognos ett konjunkturjusterat sparande på 1,5 procent av potentiell BNP över en konjunkturcykel för att öka sannolikheten för att det faktiska sparandet i genomsnitt uppgår till 1 procent av BNP.

Behov av stimulanser eller åtstramningar.

Inom ramen för överskottsmålet beaktar Konjunkturinstitutet även behovet av finanspolitiska stimulanser eller åtstramningar baserat på om resursutnyttjandet i ekonomin är lägre eller högre än normalt. Exempelvis kan en lågkonjunktur (högkonjunktur) innebära att det är motiverat att det konjunkturjusterade sparandet tillfälligt understiger (överstiger) 1,5 procent i syfte att ekonomin snabbare ska nå jämvikt.

Skillnad mellan prognos och rekommendation.

Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos styrs i stor utsträckning av förslag och aviseringar i budgetpropositionen och vårpropositionen. För kommande år, då information inte finns att tillgå i budgetpropositioner, baseras den finanspolitiska prognosen på Konjunkturinstitutets bedömning av hur det finanspolitiska ramverket kommer att tillämpas.

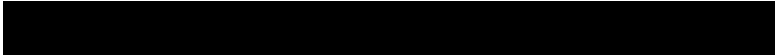
⁹ Se "Ramverk för finanspolitiken", Regeringens skrivelse 2010/11:79. Det finanspolitiska ramverket rör såväl överskottsmålet, utgiftstaket och det kommunala balanskravet som också diskuteras i kapitlet "Offentliga finanser". Se kort förklaring av dessa begrepp i marginalen.

¹⁰ Se "Ramverk för finanspolitiken", Regeringens skrivelse 2010/11:79, sid. 23.

Konjunkturinstitutet skiljer vid behov på *prognostiserad* respektive *rekommenderad* finanspolitik. Det sker om regeringen tydligt aviserar att den avser att föra en finanspolitik som Konjunkturinstitutet anser tydligt avviker från den som motiveras av överskotts målet och resursutnyttjandet i ekonomin.

Fördelning av finanspolitikens innehåll.

För närliggande år baseras den finanspolitiska prognosen på regeringens aviseringar om framtida åtgärder och inriktning på finanspolitiken. För efterföljande år, då information inte finns att tillgå, för närvarande 2014 och framåt, är grundprincipen för inkomstprognoserna att de implicita skattesatserna är oförändrade. För utgiftssidan är grundprincipen att det tillförs medel så att 1) ingen real försämring sker av transfereringssystemen, 2) offentlig konsumtion följer de demografiskt betingade behoven samt 3) de offentliga investeringarna följer BNP-utvecklingen. Om ytterligare justeringar behövs för att uppnå överskotts målet sker det genom en anpassning av transfereringarna till hushållen.

FÖRDJUPNING

Oordnad upplösning av skuldkrisen i euroområdet alltför kostsam

I denna fördjupning beskrivs det euroländerna redan gjort för att hantera skuldkrisen i euroområdet samt riskerna med en oordnad upplösning av densamma. En sådan utveckling skulle kunna kännetecknas av att ett stort euroland skriver ner sin statsskuld, utan förhandlingar och överenskommelser med långivarna. Risker är att detta leder till en finansiell kris med globala förtecken med allvarliga reala effekter på den globala ekonomin. Mot bakgrund av dessa risker gör Konjunkturinstitutet bedömningen att en tillräckligt kraftfull lösning på de akuta finansieringsproblemen i euroområdet sannolikt kommer första halvåret 2012. Lösningen kommer troligen att inbegripa en ökad inblandning från Europeiska centralbankens (ECB) sida.

FINANSIERINGSPROBLEMEN ÄR STORA I EUROOMRÅDET

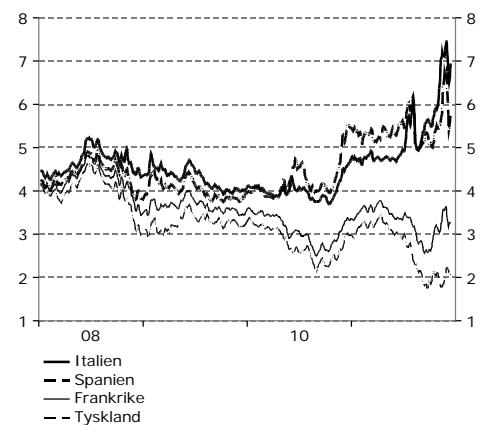
Lånekostnaderna har stigit i många euroländer under hösten (se diagram 40). Detta har försvårat finansieringssituationen för statsfinansiellt svaga länder, i synnerhet för Italien och Spanien. Höga räntor ökar de offentliga underskotten i samband med att nya lån tas, vilket riskerar att leda till en ohållbar skuldutveckling. För att kompensera sig för en högre risk för skuldnedskrivning kräver långivare allt högre räntor. Italien och Spanien genomlider nu en sådan negativ utveckling som riskerar att bli självförstärkande.

Under 2010 och 2011 hamnade Grekland, Irland och Portugal i ett liknande läge där förtroendet på marknaden urholkades och statsobligationsräntorna steg. Räntorna nådde till slut nivåer som gjorde det svårt för dessa länder att klara sina åtaganden. Övriga euroländer och Internationella valutafonden (IMF) har därefter bistått med nödlån. Då stödprogrammen löper ut är förhoppningen att genomförda och planerade finanspolitiska åtgärningar ska ha lett till att marknadsoron bedarrat och att länderna åter kan finansiera sig på kreditmarknaden till hållbara räntenivåer.

Att trovärdigheten för Italiens och Spaniens finanspolitik nu ifrågasätts utgör ett allvarigare hot än problemen i de mindre länderna. Finansieringsbehoven i Italien och Spanien är så stora att varken euroområdet eller IMF har avsatt tillräckligt med kapital för att kunna bevilja tillräckliga nödlån. Att en sådan beredskap saknas förvärrar oron på de finansiella marknaderna.

Diagram 40 Statsobligationsräntor med 10 års löptid i valda euroländer

Procent, dagsvärden, 5-dagars glidande medelvärde

Källa: Macrobond.

FÖRHOPNINGAR OM YTTERLIGARE FINANSIERING FRÅN ECB

Den 9 december 2011 slöt euroländernas regeringar en överenskommelse som innebär att de offentliga finanserna i de enskilda euroländerna i framtiden utsätts för en hårdare kontroll från EU. Enligt överenskommelsen kommer länder som driver för stora budgetunderskott att utsättas för automatiska sanktioner.¹¹

Förhoppningar finns om att det politiska innehållet i överenskommelsen ska möjliggöra för ECB att ytterligare bidra till att finansiera Italien och Spanien. I viss utsträckning gör ECB redan detta via köp av statsobligationer på andrahandsmarknaden. Ett utökat sådant program alternativt omfattande köp av statsobligationer i form av en penningpolitisk operation (en så kallad kvantitativ lättnad) har lanserats som potentiella lösningar på Italiens och Spaniens akuta finansieringsproblem. ECB har hävdat att finansieringsoperationer i den skalan inte är förenliga med centralbankens mandat. Inte heller euroländernas regeringar har en gemensam syn på ECB:s inblandning.

MEDEL TILL KRISFONDER OCH IMF HAR FÖRSTÄRKT

Efter tidigare överenskommelser mellan euroländer finns ett visst kapital tillgängligt för finansiering av euroländers skulder. Delar av detta kapital har redan lånats ut till Portugal, Grekland och Irland. Det har dock lagts fram planer som bygger på att det kvarvarande kapitalet (ca 250 miljarder euro i fonden European Financial Stability Facility, EFSF¹²) ska användas som en grund till en finansieringslösning där mer medel lånas in, företrädesvis från institutionella investerare i tillväxtländer. Alternativt kan grundkapitalet användas för att försäkra nyemitterade statsobligationer. I båda fallen skapas en hävstångseffekt som förhoppningsvis skapar tillräckliga medel för att under en tid finansiera Italien och Spaniens skulder. Hittills har planerna inte resulterat i att EFSF vuxit i någon större utsträckning. En betydande allmän riskaversion på marknaderna samt en oro för kreditvärdigheten hos de euroländer som garanterar faciliteten har sannolikt bidragit till detta.

I juli 2012 kommer en permanent fond, European Stability Mechanism (ESM), att lanseras som 2013 ska ersätta de tillfälliga krisfonderna. Fonden förväntas ha en kapacitet att låna ut 500 miljarder euro.

I december 2011 meddelades också att ett antal EU-länder, via sina nationella centralbanker, kommer att låna ut pengar till

¹¹ Det årliga strukturella budgetunderskottet får inte överstiga 0,5 procent som andel av nominell BNP.

¹² European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM) är ytterligare en krisfond som upprättats parallellt med EFSF. EFSM har befogenhet att låna ut 60 miljarder euro till statsfinansiellt svaga länder.

IMF som i sin tur förväntas låna dem vidare till statsfinansiellt svaga länder i euroområdet. Totalt kommer IMF att förfoga över 200 miljarder euro för detta ändamål.

MARKNADENS REAKTION ÄR AVGÖRANDE FÖR UTVECKLINGEN I NÄRTID

Även om EU förstärkt de medel som är tillgängliga för finansiering samt tagit politiska steg mot en större finanspolitisk samordning finns det fortsatt en risk att marknaden inte uppfattar åtgärderna som tillräckligt kraftfulla. Marknadens förtroende är till stor del avhängigt av om ECB väljer att öka sitt finansieringsstöd eller inte samt av om krisfonderna kan växa i tillräcklig omfattning. Om detta råder fortfarande stor osäkerhet.

Om euroländerna misslyckas med att genomföra nödvändiga besparingsåtgärder och ordna med tillräckliga likviditetsstöd kommer finansieringsproblemen för de skuldyngda länderna att bli allt mer akuta. Det kan inte uteslutas att de räntor på nya lån som krävs av utsatta länder blir så höga att länderna i praktiken saknar möjlighet att omsätta sin skuld. Detta kan tvinga fram att ett land ensidigt och under oordnade former, det vill säga utan förhandlingar och överenskommelser med långivarna, skriver ner sin statsskuld.

EFFEKTER AV EN OORDNAD UPPLÖSNING

Det är svårt att överblicka vad oordnade skuldnedskrivningar får för konsekvenser, såväl för de finansiella marknaderna som för de länder som tvingas till ett sådant förfarande.

Konsekvenserna för enskilda långivare samt för det finansiella systemet som helhet beror på många faktorer, till exempel nedskrivningens storlek, dess fördelning mellan olika långivare och dessa långivares förmåga att hantera kreditförluster. De italienska underskotten har till exempel till stor del finansierats av franska banker. Dessa har nu fordringar på Italien motsvarande ca 300 miljarder euro.¹³ En italiensk betalningsinställelse skulle leda till att flera franska banker hamnar på obestånd, vilket sätter press på den franska staten att ta över bankerna. I ett sådant läge kommer Frankrikes finanspolitiska trovärdighet sannolikt att bli starkt ifrågasatt. Höstens ränteuppgång på franska statsobligationer indikerar att de finansiella marknaderna ser detta som en reell risk. Frankrikes offentliga skuld uppgår för närvarande till ca 100 procent av BNP.

Vad beträffar ländernas interna ekonomiska situation beror konsekvenserna av en skuldnedskrivning på kort sikt i hög grad på det primära finansiella sparandet (det vill säga finansiellt sparande exklusive räntekostnader). Anledningen är att en

¹³ Källa: Bank of International Settlements.

skuldnedskrivning sannolikt medför att landet under en tid utestängs från de finansiella marknaderna. Länder med primära överskott klarar att finansiera sina löpande interna åtaganden, såsom löner till offentliganställda och pensionsutbetalningar, med skatteintäkter. Är det primära finansiella sparandet negativt riskerar staten att tvingas ställa in betalningar på delar av sina inhemska utgifter. I en sådan situation kan staten finna det fördelaktigt att lämna euron och etablera en nationell valuta med tillhörande centralbank som kan förse staten med betalningsmedel i den nya valutan. På detta sätt kunde staten uppfylla sina åtaganden i den nya egna valutan. Men även om det primära saldot är positivt kan det finnas starka skäl att överge euron och återupprätta en nationell valuta. Anledningen är att en övergång till en nationell valuta medger att denna sjunker i värde relativt euron, vilket förstärker konkurrenskraften i förhållande till övriga euroländer. Såväl Italien och Spanien som Grekland och Portugal har under lång tid haft höga kostnadsökningar som lett till de bytesbalansunderskott som byggts upp sedan början av 2000-talet. Att förstärka konkurrenskraften genom en depreciering kan utgöra ett första steg mot att minska bytesbalansunderskotten och öka tillväxten.

Att ett land skriver ner statsskulden och lämnar euron kan medföra att staten klarar sina interna utgifter och att konkurrenskraften stärks, men det har omedelbara och potentiellt stora negativa konsekvenser för andra delar av den inhemska ekonomin samt för aktörer i andra länder. Övergång till nationell valuta och återföljande depreciering medför att den privata sektorns skulder i euro ökar räknat i den nya nationella valutan. Detta kan utlösa konkurser i företags- och hushållssektorn på de skulder som upptagits i euro. Banker och andra långivare i övriga euroområdet sätts därmed under ytterligare press genom att de drabbas av kreditförluster även från den privata sektorn.

Den reaktionskedja som beskrivits ovan bidrar till att finansieryskrisen blir ohanterlig i stora delar av euroområdet. Systemviktiga banker kommer att tvingas ställa in betalningarna. Ohanterliga kreditförluster uppstår då sannolikt bland finansiella institutioner i andra områden i världen. En total kreditkollaps i det globala finansiella systemet hotar då världsekonomin. I ett sådant scenario går det inte att utesluta en global depression som varar i årtal.

NEGATIVA EFFEKTER TALAR FÖR ATT NÖDVÄNDIGA ÅTGÄRDER VIDTAS

Mot bakgrund av vad som riskeras vid en oordnad skuldnedskrivning gör Konjunkturinstitutet bedömningen att nödvändiga besparingsåtgärder genomförs och att ytterligare likviditetsstöd ordnas fram om akut behov uppstår. Därmed skulle marknadens förtroende återvända och krisen bedarra. En sådan upplösning

kommer troligen att inbegripa en ökad inblandning från ECB:s sida. Kräver detta en större finanspolitiska samordning inom euroområdet, än vad överenskommelsen i december 2011 indikerade att euroländerna var villiga till, så kommer beslutsfattarna att enas om detta. Riskerna med detta scenario är dock stora och bedömningar av politiska processer och beslutsfattares förmåga att komma överens är svåra att göra och avviker i hög grad från den typen av ekonomisk analys som Konjunkturinstitutet normalt ägnar sig åt.

FÖRDJUPNING

Hur jämföra makroprognoser mellan Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV?

Konjunkturinstitutets makroekonomiska prognos baseras på den enligt Konjunkturinstitutet mest sannolika finanspolitiska utvecklingen. Det innebär att Konjunkturinstitutets gör en prognos över framtida finanspolitiska beslut. Regeringens och Ekonomistyrningsverkets (ESV) makroekonomiska prognoser baseras i stället endast på den finanspolitik som är beslutad (så kallade "oförändrade regler"). Därför är det svårt att jämföra makroprognoser från dessa tre institutioner. I denna fördjupning visas resultatet av en metod som korrigerar för skillnader i finanspolitiska antaganden och därmed möjliggör en jämförelse av de makroekonomiska prognoserna. Slutsatsen är att regeringen har en mer positiv bedömning av den underliggande makroekonomiska utvecklingen 2013–2015 än både Konjunkturinstitutet och ESV. Samtidigt är det viktigt att poängtera att det inte är uppenbart hur en realistisk makroprognos ska beräknas baserat på en osannolik finanspolitisk utveckling som "oförändrade regler" utgör.

Denna fördjupning beskriver resultaten av den metod som tagits fram för att möjliggöra jämförelser mellan makroprognoser från Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV.¹⁴ Fördjupningen består av fyra delar. Först diskuteras vad det innebär att låta den finanspolitiska prognosen endast beakta hittills fattade finanspolitiska beslut. Sedan repeteras översiktligt principerna för Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos från kapitlet "Ekonomisk politik". Därefter beskrivs metoden för att beräkna Konjunkturinstitutets makroekonomiska prognos under samma finanspolitiska antaganden som regeringen och ESV. Till sist presenteras de viktigaste prognoskillnaderna mellan KI, regeringen och ESV då endast hittills fattade beslut inom finanspolitiken beaktas. Ett antal slutsatser sammanfattar analysen.

¹⁴ Ett ytterligare användning av metoden är att en modellbaserad analys av effekterna av den prognostiserade finanspolitiken möjliggörs. Genom att KI publicerar en prognos med och utan ny beslutad finanspolitik så utgör skillnaden mellan dessa prognoser en uppskattning av finanspolitikens kortsiktiga effekter. I fördjupningen visas exempel på detta. En mer utförlig jämförelse finns på www.konj.se.

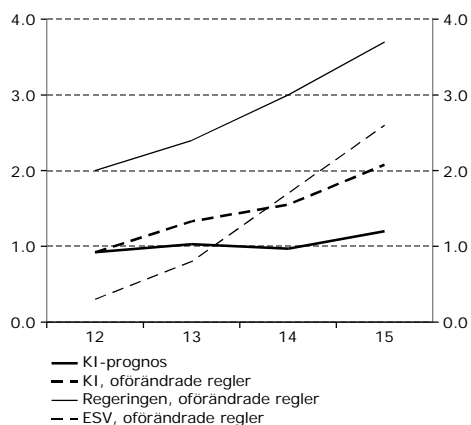
”Oförändrade regler” inom finanspolitiken är en osannolik utveckling

Konjunkturinstitutets uppgift, att bidra med bästa möjliga underlag för ekonomiska beslutsfattare, innebär att publicera så träffsäkra prognoser som möjligt. För att uppnå detta behövs även träffsäkra finanspolitiska prognoser, vilket sedan 2008 varit Konjunkturinstitutets ambition. Tidigare baserades Konjunkturinstitutets prognoser endast på redan fattade (inte framtida) finanspolitiska beslut vilket, som förklaras nedan, inte är bästa prognos.

Det är dock den princip som regeringen fortfarande använder och som ESV har i uppdrag från regeringen att använda.¹⁵ Att regeringen använder denna princip beror på att nya finanspolitiska beslut endast tas för nästkommande år (för närvarande 2012) medan inga explicita nya utfästelser görs för åren därefter (för närvarande 2013 och framåt).

Diagram 41 Offentligt finansiellt sparande rensat för konjunkturella variationer

Procent av potentiell BNP

Anm. Konjunkturinstitutets och ESV använder benämningen "Konjunkturjusterat sparande". Regeringen använder benämningen "Strukturellt sparande".

Källor: ESV, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

VAD INNEBÄR "OFÖRÄNDRADE REGLER"?

”Oförändrade regler” inom finanspolitiken är en term som brukar användas för att beskriva hur finanspolitiska variabler såsom skatteintäkter, offentlig konsumtion, investeringar och transferringar utvecklas i avsaknad av nya politiska beslut. ”Oförändrade regler” innebär att många offentliga utgifter är nominellt oförändrade i avsaknad av politiska beslut, exempelvis statsbidragen till kommunerna, studiestödet och taket i a-kassan. I praktiken finns dock betydande gränsdragningsproblem.¹⁶

En finanspolitisk prognos baserad på ”oförändrade regler” flera år fram i tiden ger en osannolik utveckling av finanspolitiska variabler, inte minst av det offentligfinansiella sparandet. Eftersom bland annat hushållens konsumtion och lönesumman normalt ökar år från år, stiger skatteinkomsterna från bland annat moms och inkomstskatt. Som nämndes ovan innebär en prognos med ”oförändrade regler” att många utgifter blir nominellt oförändrade. Sammantaget innebär detta att det offentligfinansiella sparandet normalt stiger kraftigt under prognoshorisonten.¹⁷

Diagram 41 visar hur det offentligfinansiella sparandet, rensat från effekter av konjunkturella variationer, skulle utvecklas enligt Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV om finanspolitiken

¹⁵ ESV tar även hänsyn till så kallade aviseringar om kommande politiska beslut i de fall dessa är så konkreta att det går att beräkna hur de offentliga finanserna påverkas.

¹⁶ Se diskussion i fördjupningen "KI:s prognosmetod för offentliga finanser på medellång sikt", *Konjunkturläget*, juni 2011.

¹⁷ Se kapitel 2 i *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådet, 2011, för en analys.

fördes enligt ”oförändrade regler” åren 2013–2015.¹⁸ Skillnaderna beror både på metodskillnader och olika syn på ekonomins långsiktiga potential (potentiell BNP). Det som är viktigt här är dock att alla tre prognoserna baserade på ”oförändrade regler” är osannolika givet överskotts målet på ett offentligfinansiellt sparande på 1 procent av BNP över en konjunkturcykel. Det offentliga sparandet blir helt enkelt för högt, vilket innebär att en prognos enligt ”oförändrade regler” blir missvisande.¹⁹ Konjunkturinstitutet anser att en prognosmetod som tar fasta på överskotts målet ger mer träffsäkra finanspolitiska prognoser än en metod baserad på ”oförändrade regler”. En sådan prognos redovisas i diagram 41.²⁰

RISK FÖR MISSVISANDE OCH INKONSISTENT MAKROPROGNOS

Även den makroekonomiska prognosprecisionen riskerar att bli sämre om den baseras på de osannolika finanspolitiska förutsättningar som ”oförändrade regler” innebär. Detta eftersom finanspolitik har både direkta och (via förväntningar) indirekta effekter på makrovariabler såsom produktion och sysselsättning.

Det finns också en betydande risk att prognosen blir inkonsistent, det vill säga att dess olika delar (såsom BNP och offentligfinansiellt sparande) inte hänger ihop. Den metod som tagits fram syftar till att i största möjliga mån undvika sådana problem. När det gäller prognosprecision så syftar metoden till att beräkna en träffsäker makroprognos givet att ”oförändrade regler” inom finanspolitiken, mot förmodan, skulle bli verklighet.

En direkt parallell till prognosmetoden ”oförändrade regler” inom finanspolitiken går att dra till den prognosmetod med konstant framtida reporänta som Riksbanken tidigare använde men övergav 2005.²¹ Det var förstås, liksom ”oförändrade regler” inom finanspolitiken, en osannolik prognos och innebär stora svårigheter att beräkna och tolka den makroekonomiska prognosen.

¹⁸ KI och ESV benämner denna typ av sparande för ”konjunkturjusterat sparande” medan regeringen använder termen ”strukturellt sparande”.

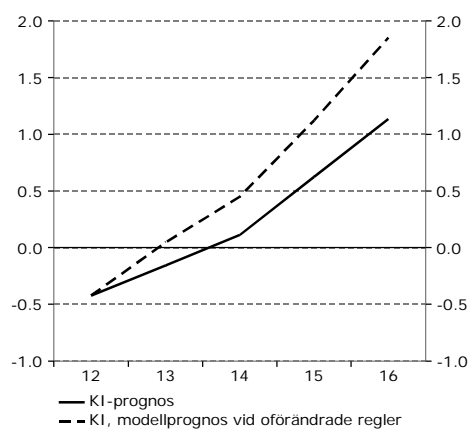
¹⁹ Även utan överskotts målet är det inte sannolikt med kontinuerligt stigande överskott eftersom det inte är ekonomiskt motiverat med för högt skatteuttag eller för låg offentlig service.

²⁰ Se ”Ramverk för finanspolitiken”, regeringens skrivelse 2010/11:79.

²¹ Se fördjupningen ”Metodförändringar i Riksbankens prognosarbete” i *Inflationsrapport 2005: 1*, Riksbanken.

Diagram 42 Offentligt finansiellt sparande

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Principer för Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos

För de år då det finns en budgetproposition (för närvarande 2012) följer i princip Konjunkturinstitutet dess innehåll. Dessutom beaktas kommunernas planerade utgifter och skattesatser. För kommande år, då information inte finns att tillgå i vår- och budgetpropositionerna, baseras den finanspolitiska prognosen i stället på Konjunkturinstitutets tolkning av hur det finanspolitiska ramverket kommer att tillämpas. Den finanspolitiska inriktningen på dessa åtgärder består bland annat av förändrade utgifter som ett resultat av den demografiska utvecklingen samt så kallad realvärdessäkring av transfereringssystemen.²²

Överskotts målet innebär ett offentligfinansiellt sparande på 1 procent av BNP över en konjunkturcykel och är ankaret i den finanspolitiska prognosen. Regeringen poängterar att BNP-gapet, såsom det beräknats historiskt, varit negativt i genomsnitt vilket påkallar en säkerhetsmarginal till överskotts målet.²³ Konjunkturinstitutets prognoser för det offentligfinansiella sparandet siktar därför högre än 1 procent av BNP (för närvarande 1,5 procent) när ekonomin är i konjunkturrell balans, det vill säga BNP-gapet är slutet. Det ökar sannolikheten att det målsatta sparandet på i genomsnitt 1 procent av BNP kommer att uppnås.

Konjunkturinstitutets prognos av det offentligfinansiella sparandet till och med 2016 framgår i diagram 42. Skillnaden mellan denna prognos och beräkningen av det offentligfinansiella sparandet vid ”oförändrade regler” beror på två faktorer. Å ena sidan försämras sparandet i Konjunkturinstitutets prognos relativt ”oförändrade regler” eftersom ofinansierade finanspolitiska åtgärder ingår (se tabell 14). Å andra sidan innebär de ofinansierade åtgärderna i Konjunkturinstitutets prognos en starkare makroekonomisk utveckling (se vidare nedan), vilket bidrar till högre skatteinkomster och lägre utgifter för arbetslöshet. Den förstnämnda effekten dominerar dock vilket gör att sparandet blir lägre i Konjunkturinstitutets prognos.

Metod för att beräkna en makroprognos vid ”oförändrade regler”

Som framgår ovan är det osannolikt att finanspolitiken kommer att bedrivas enligt ”oförändrade regler” de kommande åren. Det

²² Se faktarutan ”Principer för Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognoser” i kapitlet ”Ekonomisk politik” för en mer detaljerad beskrivning av Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognosmetod.

²³ Se ”Ramverk för finanspolitiken”, regeringens skrivelse 2010/11: 79, sid. 23.

är därför inte uppenbart hur en sannolik och konsistent makroprognos ska beräknas i ett sådant scenario. En kortfattad beskrivning av Konjunkturinstitutets metod följer nedan.²⁴

”OFÖRÄNDRADE REGLER” – EN OVÄNTAD OCH TEMPORÄR INRIKTNING AV FINANSPOLITIKEN

Konjunkturinstitutets prognos (som inkluderar en prognos av framtida finanspolitiska beslut) används som utgångspunkt då makroprognosen baserad på ”oförändrade regler” inom finanspolitiken beräknas med hjälp av Konjunkturinstitutets makromodell KIMOD.²⁵

Enligt Konjunkturinstitutets bedömning är det mest rimligt att om denna osannolika finanspolitik, mot förmodan, realiseras kommer konsumenter, företag, finansiella marknader och Riksbank att bli överraskade. Det innebär att de kommer ändra sina ekonomiska beslut jämfört med om finanspolitiken följde Konjunkturinstitutets prognos. Dessutom är det rimligt att dessa aktörer skulle betrakta den successivt oväntade finanspolitiken som en tillfällig avvikelse från det finanspolitiska ramverket där bland annat överskottsmålet ingår. Att finanspolitiken enligt ”oförändrade regler” bedöms vara tillfällig beror på att överskottsmålet har hög trovärdighet, bland annat tack vare dess förankring över de politiska blockgränserna. Dessutom är det inte troligt att riksdagen, oavsett politiska majoritetsförhållanden, kommer att låta överskotten stiga trendmässigt.

Sammantaget innebär detta att en finanspolitik enligt ”oförändrade regler” beräknas som en oväntad och temporär avvikelse från finanspolitiken i Konjunkturinstitutets prognos under åren 2013–2016. Därefter antas finanspolitiken återgå till Konjunkturinstitutets medelfristiga prognos så att överskottsmålet uppfylls.

50 MILJARDER KRONOR I OFINANSIERADE ÅTGÄRDER UTÖVER ”OFÖRÄNDRADE REGLER” 2013–2016

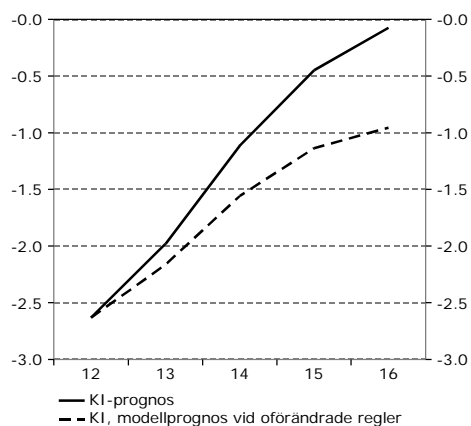
Tabell 14 nedan visar skillnader i finanspolitiska antaganden mellan Konjunkturinstitutets prognos och en finanspolitik enligt ”oförändrade regler”. Den ackumulerade skillnaden mellan de två alternativen uppgår till 50 miljarder 2016 vilket motsvarar knappt 1,5 procent av BNP.

²⁴ För en mer utförlig beskrivning av metoden, se Hjelm, G., ”Modellbaserad prognos 2012–2015 vid oförändrade regler inom finanspolitiken”, Fördjupnings-pm nr 9, Konjunkturinstitutet, 2011. Den finns tillgänglig på www.konj.se.

²⁵ Se Bergvall, A. m fl, ”KIMOD 1.0 Documentation of NIER’s Dynamic General Equilibrium Model”, Working Paper No. 100, KI, 2007, för en beskrivning av KIMOD.

Diagram 43 BNP-gap

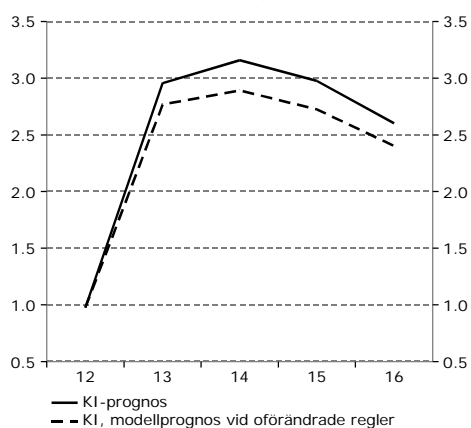
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 44 BNP

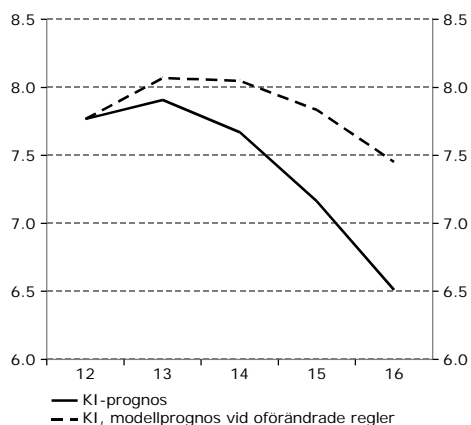
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 45 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 14 Skillnad mellan prognostiserad finanspolitik och finanspolitik enligt oförändrade regler

Miljarder kronor, förändring från föregående år

	2013	2014	2015	2016
Skatter från hushåll	-3	0	0	0
Skatter från företag	0	0	0	0
Inkomster	-3	0	0	0
Offentlig konsumtion och investeringar	6	6	9	9
Transfereringar till hushåll	2	5	4	6
Utgifter	8	11	13	15
Totalt	11	11	13	15
Akkumulerad skillnad	11	22	35	50

Anm. Se kapitlet "Ekonomisk politik" för mer information.

Källa: Konjunkturinstitutet.

SVAGARE MAKROEKONOMISK UTVECKLING OM FINANSPOLITIKEN FÖLJER "OFÖRÄNDRADE REGLER"

Som diskuteras ovan blir ekonomins aktörer överraskade då finanspolitiken förs enligt "oförändrade regler". Den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna blir lägre än förväntat. Det har en negativ effekt på BNP jämfört med Konjunkturinstitutets prognos. Transfereringarna till hushållen blir lägre än förväntat vilket medför en svagare utveckling av hushållens konsumtionsutgifter.

Diagram 44 visar att BNP-tillväxten i genomsnitt blir lägre om finanspolitiken förs enligt "oförändrade regler" vilket innebär ett än svagare resursutnyttjande (diagram 43) och en högre arbetslöshet (diagram 45). Reporäntan blir lägre i syfte att kompensera det efterfrågebortfall och den lägre inflationen som den oväntat strama finanspolitiken ger upphov till.

Den offentliga finansiella utvecklingen blir starkare då finanspolitiken förs enligt "oförändrade regler" (se diagram 42 ovan). Skillnaden blir dock mindre än vad som ges av tabell 14 eftersom den svagare makroekonomiska utvecklingen ger lägre skatteintäkter och högre arbetslöshetsrelaterade utgifter.²⁶

Prognosjämförelse vid samma antagande om finanspolitiken

Även vid samma finanspolitiska antaganden finns förstås skillnader mellan Konjunkturinstitutets, regeringens och ESV:s makroekonomiska prognoser.²⁷ Dessa skillnader kan lite förenklat

²⁶ En mer utförlig prognosjämförelse finns på www.konj.se.

²⁷ Genomgående jämförs Konjunkturinstitutets modellprognos enligt "oförändrade regler" med regeringens prognos i budgetpropositionen för 2012 och ESV:s prognos från december 2011.

sägas bestå av olika bedömningar om ekonomins (i) potentiella (strukturella, långsiktiga) utveckling och (ii) konjunkturella (kortsiktiga) utveckling.²⁸

För att åskådliggöra skillnaderna mellan de tre prognosmarkerna visas först skillnader i bedömningen av den potentiella utvecklingen av ekonomin. Sedan redovisas skillnader i de faktiska prognoserna.

REGERINGEN MEST OPTIMISTISK OM EKONOMIS POTENTIELLA UTVECKLING

Potentiell BNP är den nivå på BNP som ekonomin når vid konjunkturell balans. Vid konjunkturell balans bestämmer nivån på potentiell BNP skatteintäkterna vid givna skattesatser. Tillsammans med överskottsmalet är därför potentiell BNP en naturlig begränsning på hur stora de offentliga utgifterna kan vara på lång sikt när ekonomin är i konjunkturell balans.

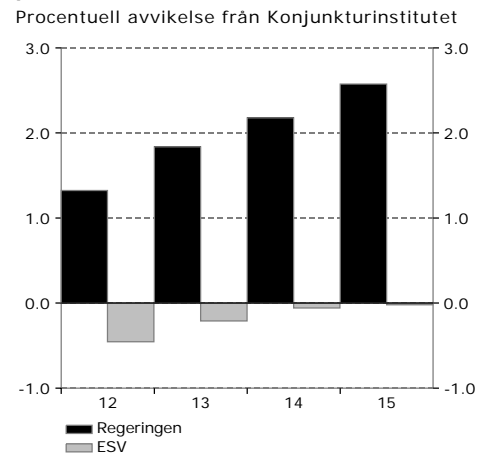
Som framgår av diagram 46 är regeringen mer optimistisk när det gäller nivån på potentiell BNP till och med 2015 jämfört med både Konjunkturinstitutet och ESV. Regeringens bedömning av potentiell BNP är ca 2,5 procent högre 2015, vilket motsvarar ca 100 miljarder kronor (i fasta priser). Det innebär, vid givet mål för det offentligfinansiella sparandet och givna skattesatser, att de offentliga utgifterna kan vara ca 50 miljarder kronor högre (i fasta priser) 2015 om regeringens prognos realiserar.

En central orsak till skillnaden i bedömning av potentiell BNP är olika bedömning av jämviktsarbetslösheten där regeringen bedömer att den uppgår till 5 procent 2015 jämfört med Konjunkturinstitutet och ESV:s bedömning på ca 6,5 procent.²⁹ Regeringen är dessutom mer positiv när det gäller medelarbetsstidens utveckling vilket bidrar till en högre bedömning av potentiell BNP.

ESV MEST PESSIMISTISK OM EKONOMIS KONJUNKTURELLA UTVECKLING

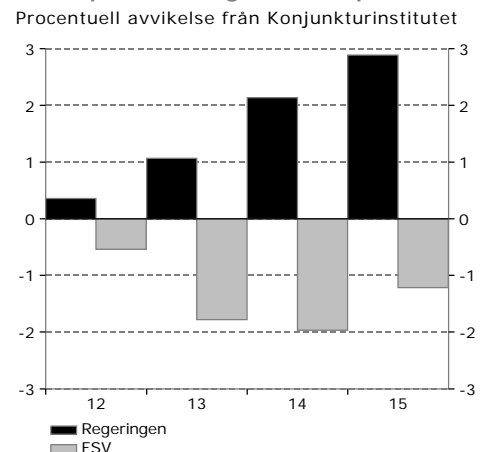
I jämförelsen av den konjunkturella utvecklingen är det viktigt att notera att regeringens prognos publicerades i september

Diagram 46 Potentiell BNP nivå, fasta priser

Källor: ESV, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 47 BNP-nivå vid oförändrade finanspolitiska regler, fasta priser

Källor: ESV, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

²⁸ Exempel på den potentiella utvecklingen är bedömningen av nivån på jämviktsarbetslösheten och produktivitetstillväxten på längre sikt.

²⁹ Se fördjupningen "Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten" för Konjunkturinstitutets analys av jämviktsarbetslösheten.

2011, det vill säga tre månader tidigare än Konjunkturinstitutets och ESV:s prognoser.³⁰

Diagram 47 visar procentuell skillnad i faktisk BNP-nivå vid ”oförändrade regler” jämfört med Konjunkturinstitutet. Som framgår är skillnaden mellan Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV relativt begränsad 2012. Skillnaderna i prognos för arbetslösheten är också relativt små 2012 (se diagram 48).

Tabell 15 Prognosjämförelse för prognos med finanspolitik enligt ”oförändrade regler”

Årlig procentuell förändring respektive procent

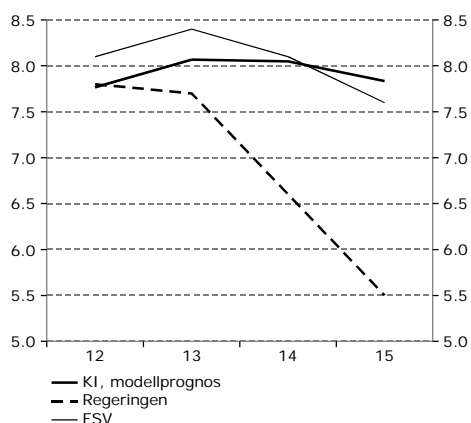
	2012			2013			2014			2015		
	KI	Reg. ¹	ESV	KI	Reg.	ESV	KI	Reg.	ESV	KI	Reg.	ESV
BNP ²	1,0	1,6	0,5	2,8	3,5	1,5	2,9	4,0	2,7	2,7	3,5	3,5
Antal arbetade timmar ²	-0,1	0,2	-0,3	0,6	0,9	-0,2	0,8	2,0	0,6	0,6	1,9	1,1
Arbetslöshet ³	7,8	7,8	8,1	8,1	7,7	8,4	8,1	6,6	8,1	7,8	5,5	7,6
KPIF	1,2	0,9	0,9	1,5	1,4	1,1	1,3	1,7	1,3	1,4	1,8	1,7
Reporänta ⁴	0,8	1,5	1,3	1,2	2,0	1,5	1,6	3,0	2,0	2,7	3,5	2,8
Offentligfinansiellt sparande ⁵	-0,4	0,0	-0,3	0,1	0,7	0,0	0,5	2,1	1,0	1,1	3,3	2,3
Konjunkturjust. sparande ⁶	0,9	2,0	0,3	1,3	2,4	0,8	1,6	3,0	1,7	2,1	3,7	2,6

¹ Regeringen. ² Kalenderkorrigerad. ³ Procent av arbetskraften, 15–74 år. ⁴ Slutet av året. ⁵ Procent av BNP. ⁶ Procent av potentiell BNP. Regeringen använder begreppet ”strukturellt sparande”.

Som noterades ovan i diagram 46 är regeringen mer optimistisk än både ESV och Konjunkturinstitutet på längre sikt när det gäller potentiell BNP. Skillnaden mellan å ena sidan regeringen och å andra sidan ESV och Konjunkturinstitutet ökar ytterligare något då faktisk BNP och faktisk arbetslöshet jämförs till och med 2015 (se diagram 47 och diagram 48). Det beror sannolikt på att regeringen är mer optimistisk om potentiell BNP och om ekonomins konjunkturella utveckling. Det kan också noteras att ESV är mer pessimistiskt än Konjunkturinstitutet om den konjunkturella utvecklingen av BNP medan skillnaderna är mindre för arbetslöshet. Tabell 15 ovan sammanfattar skillnader i prognoser för perioden 2012–2015.

Diagram 48 Arbetslöshet vid oförändrade finanspolitiska regler

Procent av arbetskraften

Källor: ESV, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

³⁰ Den turbulenta utvecklingen inom främst euroområdet mellan september och december skulle kunna innebära att regeringen reviderar sin prognos liksom KI gör i denna rapport. Samtidigt kan noteras att regeringen redan i september bättre förutsåg den svaga utvecklingen 2012 vilket kan innebära mindre behov av revidering jämfört med KI. En jämförelse mellan regeringens prognos från september och Konjunkturinstitutets prognos från augusti, som kan sägas bygga på samma konjunkturella information, visar dock på samma resultat som i fördjupningen, det vill säga att regeringen även jämfört med Konjunkturinstitutets dåvarande prognos var mer optimistisk om utvecklingen 2013–2015.

Slutsatser

Det är rimligt att det ska vara möjligt att jämföra de makroekonomiska prognoser som Konjunkturinstitutet, regeringen och ESV publicerar. Eftersom regeringen och ESV publicerar prognoser baserade på ”oförändrade regler” inom finanspolitiken har Konjunkturinstitutet tagit fram en metod som möjliggör en modellbaserad prognos baserad på motsvarande finanspolitiska antagande.³¹ Det är dock viktigt att betona att det inte är uppenbart hur en realistisk makroekonomisk prognos ska beräknas baserat på att en osannolik finanspolitisk utveckling, mot förmodan, realiseras. Konjunkturinstitutets metod är ett försök att göra detta på bästa möjliga sätt.

Fördjupningen visar att regeringen är mer optimistisk om den makroekonomiska utvecklingen fram till 2015 jämfört med ESV och Konjunkturinstitutet. Det beror dels sannolikt på en klart mer positiv syn på ekonomins potentiella utveckling, dels på en något mer positiv bedömning av den konjunkturella utvecklingen. ESV är mer pessimistiskt än Konjunkturinstitutet om den konjunkturella utvecklingen medan skillnaderna är små när det gäller bedömningen av potentiell BNP. Att regeringen är lite mer optimistisk om den konjunkturella utvecklingen på kort sikt (främst 2012) skulle kunna bero på att regeringens prognos är från september medan ESV:s och Konjunkturinstitutets prognoser är från december (se fotnot 30).

³¹ Denna prognos finns tillgänglig på Konjunkturinstitutets webbplats (www.konj.se) och uppdateras i samband med publicering av *Konjunkturläget*.

Internationell konjunkturutveckling

Tillväxten i OECD blir svag kommande år. De närmaste kvartalen dämpas efterfrågeutvecklingen av en låg tillförsikt bland hushåll och företag, återhållsam kreditgivning i euroområdet samt finanspolitiska åtstramningar. Konjunkturinstitutet bedömer att den akuta skuldkrisen i euroområdet bedarrar under första halvåret 2012. Tillförsikten bland hushåll och företag i OECD tilltar efter detta, men stora sparbehov i offentlig sektor och bland hushåll bidrar till en dämpad efterfrågeutveckling 2012 och 2013. Även i många tillväxtländer bromsar tillväxten in, både till följd av den åtstramande stabiliseringspolitik som förts och en vikande internationell konjunktur.

Den globala konjunkturen

FÖRDJUPAD SKULDKRIS DÄMPAR TILLVÄXTEN I OECD

Skuldkrisen i euroområdet har fördjupats under hösten. Riskpremierna på lån till statsfinansiellt svaga länder har stigit, vilket medfört högre räntor. Särskilt oroväckande är att räntor på lån till italienska och spanska staten har stigit (se diagram 49). Det finns en stor oro för att räntorna blir så höga att de utsatta länderna får en ohållbar skuldutveckling. Detta leder i sin tur till att långivare kräver ännu högre räntor. Oron blir därmed självförstärkande.

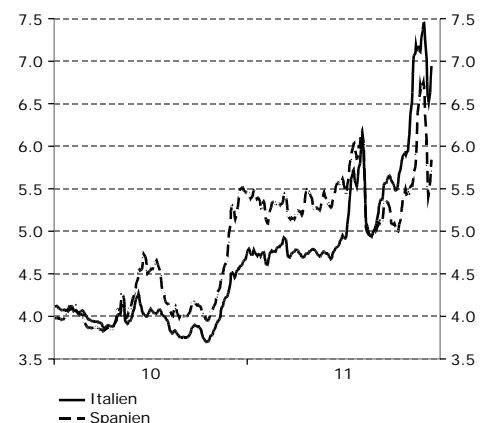
Det finns en rad förslag till hur de akuta finansieringsproblemen i euroområdet kan mildras, men det är osäkert om det går att finna en gemensam lösning de närmaste månaderna. Osäkerheten om den fortsatta utvecklingen och om hur skuldkrisen kommer att påverka den övriga ekonomin är dock fortsatt stor. Turbulenta månader på de finansiella marknaderna med stor variation i räntor och valutakurser är att vänta (se fördjupningen "Oordnad upplösning av skuldkrisen i euroområdet alltför kostsam" för en vidare analys av den senaste utvecklingen av skuldkrisen i euroområdet).

Även OECD-länder utanför euroområdet, till exempel USA och Storbritannien, dras med en besvärlig statsfinansiell situation. Tillsammans med den nuvarande marknadsturbulensen bidrar det bekymmersamma läget för de offentliga finanserna till att dämpa efterfrågan i hela OECD kommande kvartal. Hushåll och företag i många OECD-länder förväntas skjuta upp konsumtion och investeringar på grund av den stora allmänna osäkerhet som råder. Ett tydligt tecken på detta är de förtroendeindikatorer som visar att tillförsikten är på en låg nivå (se diagram 50). Även fortsatta finanspolitiska åtstramningar bidrar framöver till en lägre efterfrågan. I OECD-länderna bedöms åtstramningar sammantaget motsvarande 1 procent av BNP genomföras 2012.

Efterfrågeutvecklingen blir allra svagast i euroområdet där den konjunkturedgång som inleddes tredje kvartalet 2011 fort-

Diagram 49 Statsobligationsräntor med tio års löptid i Italien och Spanien

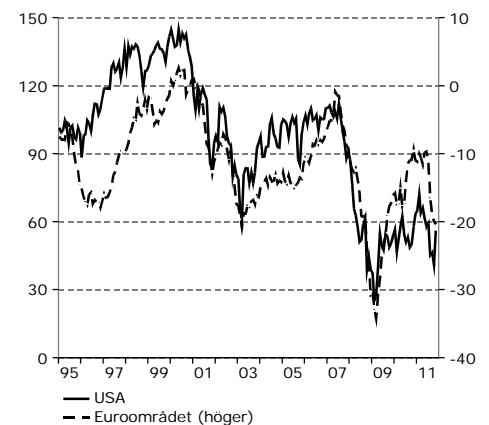
Procent, 5-dagars glidande medelvärde

Källa: Macrobond.

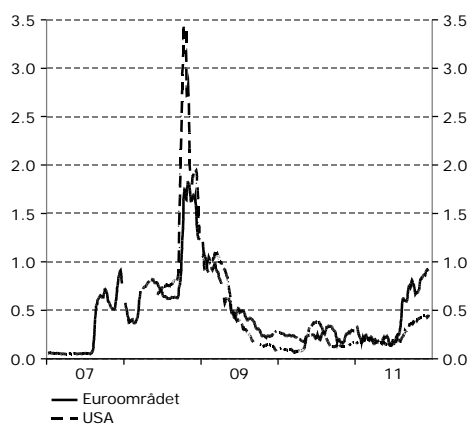
Diagram 50 Konsumentförtroende i USA och euroområdet

Index 1985=100 respektive netttotal, säsongrensade månadsvärden

Källor: Conference Board och Eurostat.

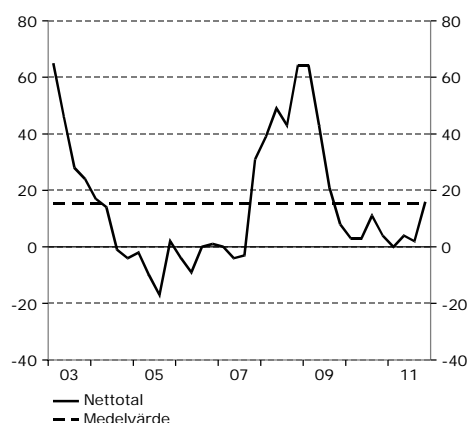
Diagram 51 Ränta på interbanklån, differens mot förväntad styrränta
Procentenheter, 5-dagars glidande medelvärden, dagsvärden

Källor: European Banking Federation, British Bankers' Association och ECB.

Diagram 52 Förändring av kreditvillkor i euroområdet

Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Nettotalen avser differensen mellan den andel banktjänstemän som stramar åt kreditvillkoren och den andel som lättar på desamma.

Källa: ECB.

sätter kommande kvartal. Efterfrågan i euroområdet kommer att hämmas av höga lånekostnader för företag och hushåll. Europeiska banker är stora långgivare till den offentliga sektorn i euroländerna. Oron för att kreditförluster på dessa lån ska leda till bankkonkurser har pressat upp lånekostnaderna på interbankmarknaden i euroområdet (se diagram 51). Högre kostnader för banksystemet leder till högre räntor till hushåll och företag vilket dämpar kredittillväxten. Det finansiella systemet pressas dessutom av högre kapitaltäckningskrav samtidigt som tillgångsvärden faller. Marknaderna präglas generellt av låg riskvilja och det är därmed svårt för banker att uppbära kapital. Detta väntas leda till att många banker väljer att skära ner på sin utlåning för att möta de höjda kraven på kapitaltäckning. Enkätundersökningar tyder på att en sådan process redan har inletts (se diagram 52).

Till skillnad från i euroområdet har riskpremierna inte stigit så markant på den amerikanska interbankmarknaden (se diagram 51). Bankerna i USA möter dessutom inga direkta krav på att förstärka sin kapitaltäckning. De kan därmed via sin utlåning stödja den amerikanska ekonomins återhämtning i en högre grad än vad banker i euroområdet förmår. En svag bostads- och arbetsmarknad håller dock tillbaka den amerikanska tillväxten, framför allt under inledningen av 2012.

Ett undantag till den svaga bild av efterfrågetillväxten som tecknas i prognosen är Japan. Där präglas de närmaste kvartalen av en förhållandevis hög tillväxt då återbyggnaden efter jordbävningen i mars 2011 bidrar med efterfrågestimulans.

Sammantaget växer OECD-länderna svagt det fjärde kvartalet 2011 och första halvåret 2012 och BNP uppvisar en kvartalstillsväxttakt om endast 0,2–0,3 procent. Det är tillväxtnivåer som medför att resursutnyttjandet i OECD sammantaget faller något.

KRISEN BEDARRAR 2012 MEN TILLVÄXTEN HÄMMAS AV HÖGT SPARANDE

Konjunkturinstitutet bedömer att den akuta skuldskrisen bedarrar under första halvåret 2012. Europeiska centralbanken (ECB) bidrar till att italienska och spanska statsobligationer inte stiger alltför mycket över nuvarande nivåer. Samtidigt genomförs olika åtstramningspaket som så småningom leder till att statsfinanserna uppfattas som hållbara. Enligt detta scenario löses stats-skuldskrisen upp under ordnade former. Sannolikt krävs ytterligare insatser från EU, IMF och ECB, men det kan också vara möjligt att krisen bedarrar utan att fler åtgärder vidtas. Den akuta finansieringskrisen antas börja lätta under första halvåret 2012.

När väl osäkerheten släpper kan förtroendet på de finansiella marknaderna snabbt återvinnas. Då faller statsskuldrentorna i de utsatta länderna och börskurser samt förtroende stiger vilket leder till att tillväxten i OECD-länderna stiger något under andra halvan av 2012. Resursutnyttjandet är dock fortsatt lågt och arbetslösheten hög i slutet av 2012. Ett skäl till den svaga efter-

frågeutvecklingen bedöms vara att hushållen i många OECD-länder tvingas till ett högt sparande för att minska sin skuldsättning. Behovet av finanspolitiska åtstramningar kommer att vara fortsatt stort och genomförandet av dessa bidrar till att dämpa tillväxten under hela 2012 och 2013. OECD-ländernas BNP växer något snabbare 2013 jämfört med 2012 (se tabell 16), dock inte tillräckligt mycket för att arbetslösheten ska falla tillbaka i någon större utsträckning.

Tabell 16 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP ¹			KPI ²		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
USA	1,7	1,7	2,3	3,2	1,7	1,5
Japan	-0,7	2,0	1,4	-0,2	-0,3	0,1
Kanada	2,3	2,1	2,4	3,0	1,8	1,8
Danmark	0,8	0,4	1,7	2,7	1,9	1,8
Norge	1,6	1,9	2,3	1,4	1,6	1,8
Sverige	4,5	1,0	3,0	1,3	1,0	1,3
Euroområdet	1,6	-0,2	1,3	2,7	1,4	1,1
Finland	2,8	1,4	1,8	3,3	2,2	1,7
Tyskland	3,0	0,3	1,5	2,5	1,4	1,3
Frankrike	1,6	0,1	1,3	2,2	1,2	1,1
Italien	0,7	-0,6	0,7	2,9	1,5	1,1
Storbritannien	0,9	0,4	2,0	4,4	2,6	1,7
EU	1,7	0,2	1,6	2,7	1,0	1,4
OECD	1,8	1,4	2,2	2,8	1,7	1,6
Indien	7,1	6,9	7,8	9,0	8,0	6,8
Kina	9,0	8,3	9,0	5,4	4,2	4,0
Brasilien	2,9	3,3	4,0	6,6	5,1	4,1
Världen	3,8	3,4	4,1	4,9	3,8	3,4

¹ BNP-siffrorna är kalenderkorrigerade och aggregaten beräknas med hjälp av köpkraftskorrigerade vikter från IMF.

² KPI för EU-länder, inklusive Sverige, och Norge avser harmoniserade KPI (HIKP) med undantag för OECD-aggregatet som inkluderar enbart nationella KPI-serier. Aggregaten för EU och euroområdet är vägda med konsumtionsvikter från Eurostat, OECD-aggregatet med konsumtionsvikter från OECD och världsaggregatet med köpkraftskorrigerade vikter från IMF.

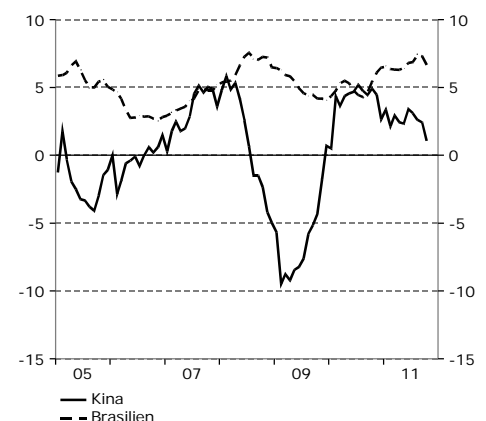
Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

INBROMSNING I TILLVÄXTLÄNDERNA

Den höga inflationen i bland annat Brasilien och Kina har börjat falla tillbaka (se diagram 53). Detta tyder bland annat på ett mindre ansträngt resursutnyttjande i dessa länder. Den åtstramande stabiliseringspolitik som förts i dessa länder börjar därmed nå resultat. Fram till och med juli 2011 höjdes styrräntan i Brasilien. I Kina har kapitalkraven på banker stramats åt. En svagare efterfrågan från omvärlden har dock under hösten tvingat både brasilianska och kinesiska myndigheter till lättnader i stabiliseringspolitiken. Konjunkturinstitutet bedömer att tillväx-

Diagram 53 Konsumentpriser i tillväxtländer

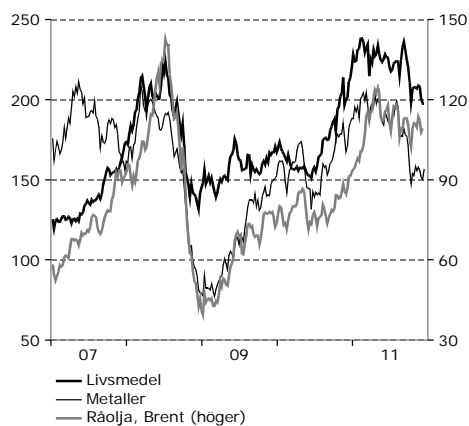
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: OECD.

Diagram 54 Råvarupriser

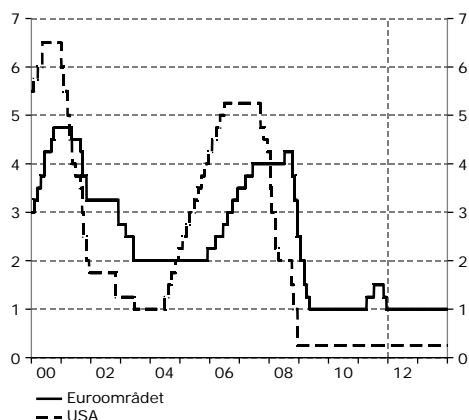
Index 2005 = 100 respektive dollar per fat, veckovärden

Källor: Economist, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 55 Styrräntor

Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

tländerna³² som helhet 2012 når ett balanserat resursutnyttjande från en något ansträngd nivå. Tillväxten för dessa länder dämpas därmed 2012 jämfört med 2010 och 2011.

SVAGARE PRISUTVECKLING FÖR RÅVAROR

Priserna på råvaror har fallit under andra halvåret 2011 (se diagram 54), något som bland annat förklaras av försämrade tillväxtutsikter. Priset på råolja har fallit tillbaka något från de nivåer på 120 dollar per fat som noterades i början av 2011. Oljan handlas dock fortfarande kring 110 dollar per fat, vilket historiskt sett är en hög nivå. Fortsatt politisk oro i oljeproducerande länder i Mellanöstern och Nordafrika bidrar till att hålla uppe priset. Den svaga tillväxten i OECD-länderna verkar dämpande på oljepriset framöver. Tillväxtländerna bedöms dock fortsatt bidra med en hög efterfrågan på olja vilket leder till att priset inte understiger 100 dollar per fat (se tabell 17).

Tabell 17 Oljepris

Dollar per fat, årsgenomsnitt

	2011	2012	2013
Råolja (Brent)	111	104	100

Anm. Ett amerikanskt fat är knappt 159 liter. Brent avser olja utvunnen i Nordsjön.

Källor: Intercontinental Exchange och Konjunkturinstitutet.

FORTSATT LÅGA RÄNTOR I OECD

Den svaga konjunkturutvecklingen i OECD-länderna och lägre råvarupriser gör att inflationstrycket faller i många länder 2012. Fallande inflation (se tabell 16) och ett fortsatt lågt resursutnyttjande motiverar en fortsatt expansiv penningpolitik i de stora ekonomierna inom OECD (se diagram 55). I USA och euroområdet höjs styrräntorna först i början av 2014. Penningpolitiken får dock inte fullt genomslag i euroområdet på grund av den stora osäkerheten på de finansiella marknaderna och behovet hos banker att öka kapitaltäckningen, vilket medför förhöjda räntor till hushåll och företag (se avsnittet ”Euroområdet” för en vidare analys av detta). Se avsnittet ”Internationell utveckling” i kapitlet ”Ekonomisk politik” för en översiktlig internationell prognos till och med 2016.

Euroområdet

SKULDKRIS OCH FINANSIELL TURBULENS TYNGER UTVECKLINGEN

Osäkerheten om hur skuldkrisen i euroområdet ska lösas upp har ökat under hösten. Fortfarande saknas en samlad och tro-

³² Tillväxtländer definieras här som länder utanför OECD.

värdig strategi för att hantera de skuldyngda ländernas finansieringsbehov på ett uthålligt sätt. Många länder tillkännager och genomför kraftiga finanspolitiska åtstramningar i syfte att vinna förtroende för hållbarheten i det egna landets offentliga finanser. Stora potentiella kreditförluster och ett underkapitaliserat bank-system har inneburit markant försämrade förhållanden på de finansiella marknaderna (se diagram 51). Samtidigt har pessimismen tilltagit bland hushåll och företag (se diagram 56).

Euroområdets ekonomi växte med 0,2 procent det tredje kvartalet 2011. Utrikeshandeln gav ett positivt tillväxtbidrag samtidigt som företagens lagerinvesteringar drog ner efterfrågetillväxten. I Tyskland och Frankrike ökade BNP något snabbare än i euroområdet som helhet det tredje kvartalet, medan BNP stod stilla i Spanien och krympte något i Portugal.

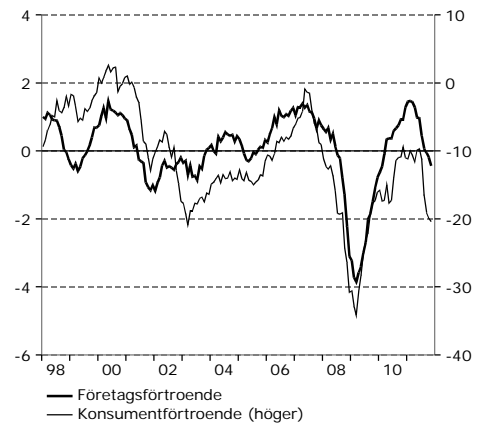
Svaga förtroendeindikatorer och synbara återverkningar från de finansiella marknaderna på bland annat hushållens och företagens finansieringskostnader tyder på att aktiviteten i framför allt industrin dämpas kraftigt mot slutet av 2011. Den kommande avmattningen i industriproduktionen bekräftas också av en minskad ordergång (se diagram 57) och ett sjunkande kapacitetsutnyttjande under andra halvåret 2011. Denna utveckling bidrar till att euroområdet går in i en recession och att BNP faller under slutet av 2011 och första halvåret 2012.

Prognosen förutsätter att den akuta skuldskrisen bedarrar under första halvåret 2012. Då avtar osäkerheten på de finansiella marknaderna och förtroendet bland hushåll och företag återvänder under andra halvåret 2012. Ekonomin börjar därmed åter växa, men arbetslösheten stiger och resursutnyttjandet fortsätter att falla ytterligare några kvartal (se diagram 58). Den svaga återhämtningen som följer 2013 präglas av fortsatt ansträngda balansräkningar hos hushållen samt finanspolitiska åtstramningar i många länder. Denna prognos är förenad med stor osäkerhet. Framför allt finns en stor risk för en sämre utveckling (se fördjupningen ”Oordnad upplösning av skuldskrisen i euroområdet alltför kostsam”).

RECESSION FÖLJS AV SVAG ÅTERHÄMTNING

Försvagningen av den inhemska efterfrågan drivs av omfattande osäkerhet på de finansiella marknaderna. Många euroländer har dessutom successivt ökat sina åtaganden om finanspolitiska åtstramningar, vilka i ett kortare perspektiv bidrar till att ytterligare dämpa den inhemska efterfrågan. Samtidigt får den expansiva penningpolitiken inte fullt genomslag på grund av den stora osäkerheten på de finansiella marknaderna och behovet hos banker att öka kapitaltäckningen, vilket innebär en viss övervärtning av kostnader på hushåll och företag. Korta bolåneräntor i euroområdet har exempelvis inte fallit tillbaka under slutet av året trots att dagslåneräntan sjunkit (se diagram 59). Ökade kapitaltäckningskrav i banksektorn innebär också att kreditutbudet begränsas.

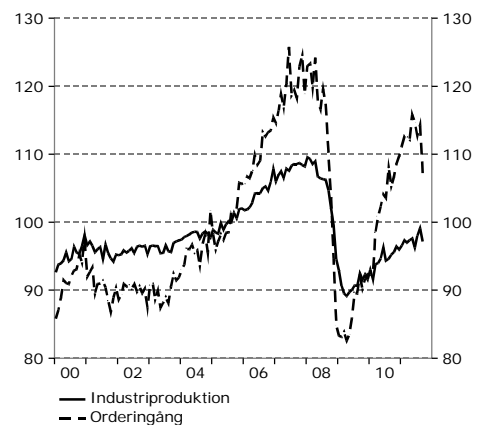
Diagram 56 Företags- och konsumentförtroende i euroområdet
Index respektive netttotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Europeiska kommissionen.

Diagram 57 Industriproduktion och tillverkningsindustrins ordergång i euroområdet

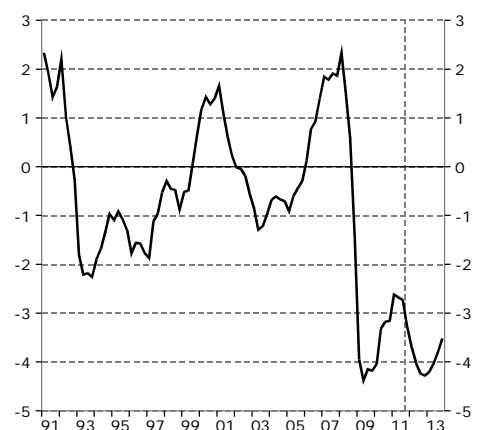
Index, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 58 BNP-gap i euroområdet

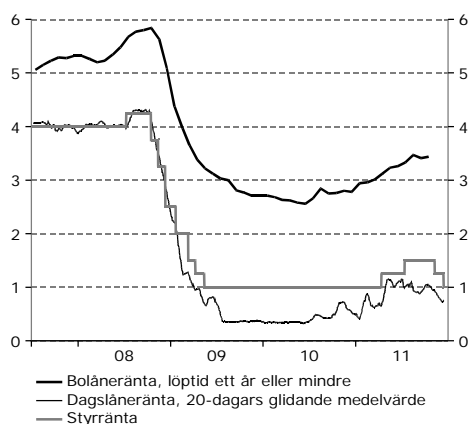
Procent av potentiell BNP, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 59 Räkningar i euroområdet

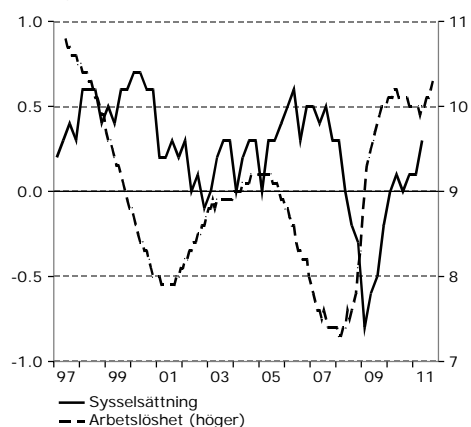
Procent, månads- respektive dagsvärden

Källor: ECB och European Banking Federation.

Diagram 60 Sysselsättning och arbetslöshet i euroområdet

Procentuell förändring, kvartalsvärden respektive procent av arbetskraften, månadsvärden, säsongrensade värden

Källa: Eurostat.

Diagram 61 Kreditspread för företagsobligationer i euroområdet

Procentenheter, 5-dagars glidande medelvärde

Anm. Spreaden är skillnaden mellan en femårig företagsobligationsränta (kreditbetyg: BBB) och en statsobligationsränta med samma löptid.

Källor: Deutsche Bundesbank, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Utöver en negativ utveckling i mer kortsiktiga indikatorer som till exempel konsumentförtroendet, har även arbetsmarknadsläget försämrats. Arbetslösheten i euroområdet som helhet har stigit sedan sommaren och var i oktober drygt 10 procent (se diagram 60). Den vikande efterfrågan väntas minska tillväxten i sysselsättningen och bidra till en stigande arbetslöshet, särskilt under 2012 (se tabell 18). Svagare inkomstökningar, finanspolitiska åtstramningar, en strävan att minska skuldsättningen och högre räntor trots lägre styrränta bedöms leda till att hushållens konsumtion minskar något 2012.

Den osäkerhet som präglar utvecklingen i euroområdet leder till att investeringar uteblir eller skjuts på framtiden. Företagens finansieringskostnader har ökat, bland annat till följd av banksystemets ökade kapitalbehov (se diagram 61). ECB:s kvartalsvisa låneenkät för det fjärde kvartalet 2011 tyder också på en åtstramning i företagens kreditvillkor (se diagram 52). Förutsatt att den akuta skuldskrisen bedarrar under första halvåret 2012 avtar osäkerheten på de finansiella marknaderna och investeringarna börjar åter växa under andra halvåret 2012. Sammantaget innebär denna utveckling att investeringarna faller med någon procent 2012 för att sedan ta fart 2013.

Den konjunkturrella försvagning som tecknas i prognosen innebär att en recession påbörjas i slutet av 2011 och att mängden lediga resurser ökar i ekonomin fram till slutet av 2012. Den återhämtning som inleds första kvartalet 2013 innebär att resursutnyttjandet därefter långsamt normaliseras. Effekterna av de strukturreformer som genomförs i samband med de pågående åtstramningarna bedöms ha små men positiva effekter på den potentiella tillväxten.

I likhet med de senaste åren skiljer sig BNP-utvecklingen åt mellan olika delar av euroområdet. De mest skuldtyngda ländernas tillväxt har varit svag jämfört med euroområdet som helhet under 2010 och 2011. Dessa länder växer långsammare än övriga delar av euroområdet också under de närmaste åren (se diagram 62). Men nu faller tillväxten kraftigt även i länder med mindre skuldbörda.

ÅTSTRAMANDE FINANSPOLITIK KRÄVER EXPANSIV PENNINGPOLITIK

Inflationen, mätt med förändringen i det harmoniserade konsumentprisindexet (HIKP), har stigit under 2011 och uppgick i oktober till 3 procent (se diagram 63). Detta är klart över ECB:s mål om en inflation nära men under 2 procent. Den höga inflationen förklaras till stor del av den snabba uppgången i råvarupriser under 2010 och inledningen av 2011. De finanspolitiska åtstramningarna har också inneburit att indirekta skatter har höjts i många euroländer, vilket har drivit upp såväl HIKP-inflationen som den underliggande inflationen, mätt med förändringen i HIKP exklusive energi, livsmedel, alkohol och to-

bak. I oktober uppgick den underliggande inflationen till 1,6 procent.

ECB höjde sin styrränta med totalt 0,50 procentenheter i maj och juli, till följd av en snabbt stigande inflation under inledningen av 2011 och en oro för stigande inflationsförväntningar. Ökad osäkerhet och tecken på en snabb avmattning i tillväxten innebar emellertid att räntan åter sänktes med 0,25 procentenheter både i november och december tillbaka till 1,00 procent. Den svaga konjunkturutvecklingen bedöms innebära låga löneökningar framöver samtidigt som råvarupriserna förutses plana ut. Sammantaget minskar kostnadstrycket de kommande åren och styrräntan hålls oförändrad på 1,00 procent under 2012 och 2013.

Dagslåneräntan på interbankmarknaden i euroområdet låg i mitten av december 2011 på drygt 0,5 procent och förväntas ligga kvar på den nivån till dess att ECB höjer styrräntan igen i början av 2014. Att dagslåneräntan är lägre än styrräntan innebär att penningpolitiken i euroområdet är mer expansiv än vad som ges av styrräntan.

Som noterats ovan får emellertid den expansiva penningpolitiken inte fullt genomslag. Räntor till hushåll och företag har stigit under hösten på grund av den stora osäkerheten på de finansiella marknaderna och högre kapitaltäckningskrav på banker. Under 2012 bedöms osäkerheten minska på de finansiella marknaderna vilket ökar penningpolitikens genomslag. Kreditgivning kommer dock fortsatt att vara något åtstramande ett antal år framöver.

Tabell 18 Valda indikatorer för euroområdet¹

Miljarder euro, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

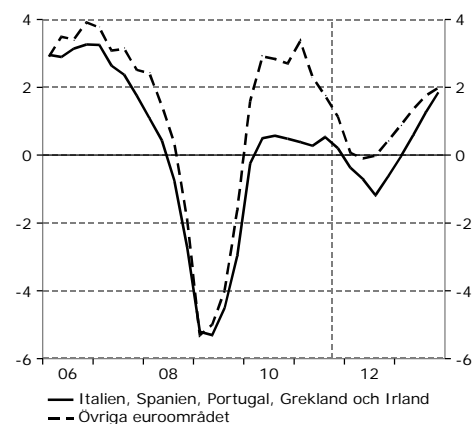
	2010	2010	2011	2012	2013
Hushållens konsumtionsutgifter	5 181	0,9	0,3	-0,3	0,9
Offentliga konsumtionsutgifter	1 986	0,4	0,1	-0,3	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	1 717	-0,9	2,1	-1,0	2,5
Lagerinvesteringar ²	17	0,6	0,1	-0,1	0,0
Export	3 639	10,8	6,4	2,9	4,8
Import	3 524	9,0	4,6	2,2	4,3
BNP	9 015	1,8	1,6	-0,2	1,3
HIKP		1,6	2,7	1,4	1,1
Arbetslöshet ³		10,1	10,1	10,4	10,5
Styrränta ^{4,5}		1,00	1,00	1,00	1,00
Tioårig statsobligationsränta ^{4,6}		3,0	2,1	2,5	3,0
Dollar per euro		1,32	1,34	1,34	1,34

¹ Avser Euro12. ² Miljarder euro respektive bidrag till BNP-tillväxten. ³ Procent av arbetskraften. ⁴ Vid slutet av respektive år. ⁵ Refiränta. ⁶ Avser Tyskland.

Källor: ECB, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 62 BNP i valda länder

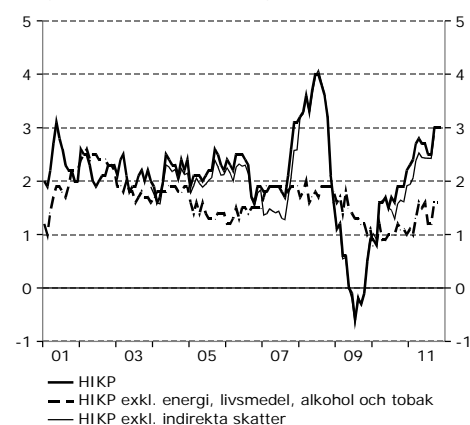
Årlig procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Konsumentpriser i euroområdet

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 64 Statsobligationsräntor i Storbritannien

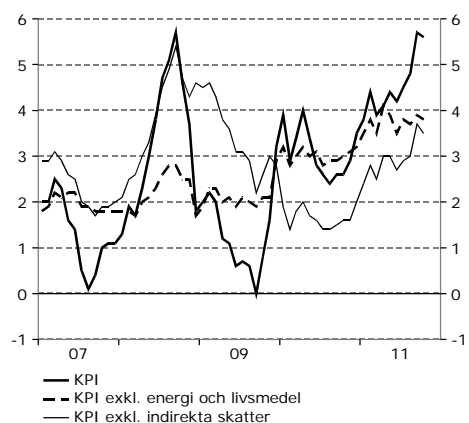
Procent, månadsvärden

Källa: Bank of England.

Diagram 65 Konsumentpriser i Storbritannien

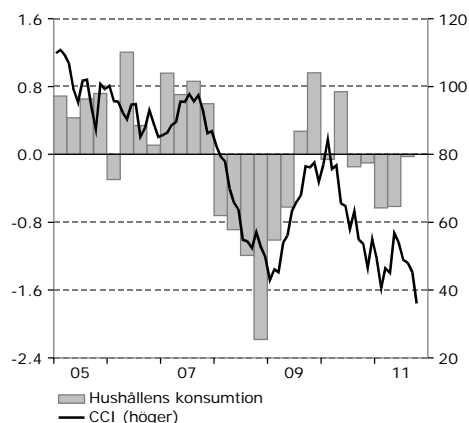
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Office for National Statistics.

Diagram 66 Hushållens konsumtion och konsumentförtroende i Storbritannien

Procentuell förändring, kvartalsvärden respektive indexnivå, månadsvärden, säsongsrensade värden

Källa: Office for National Statistics och Nationwide.

Storbritannien

OFFENTLIGT OCH PRIVAT SPARANDE DÄMPAR TILLVÄXTEN

BNP i Storbritannien växte med 0,5 procent det tredje kvartalet 2011, jämfört med föregående kvartal. Den underliggande utvecklingen var svag vilket understryks av att offentlig konsumtion och lagerinvesteringar var de enda av försörjningsbalansens komponenter som bidrog positivt till efterfrågetillväxten. Tillfälliga faktorer, såsom en ökning i antalet arbetsdagar efter det kungliga bröllopet under andra kvartalet, bidrog också till att hålla uppe tillväxten.

De kommande åren dämpas efterfrågeutvecklingen av det finanspolitiska åtstramningspaket som den brittiska regeringen lanserade under hösten 2010 för att förstärka de offentliga finanserna. Brittiska statsobligationsräntor är fortsatt låga (se diagram 64), vilket håller nere statens lånekostnader. Sammantaget blir följden att konjunkturjusterat offentligt sparande som andel av potentiell BNP åren 2011–2013 ändå stiger någon procentenhet per år från 2010 års nivå på –8,4 procent.

Inflationen har stigit det senaste året och varit avsevärt högre än Bank of Englands inflationsmål på 2 procent (se diagram 65). Den höga inflationen kan till betydande del förklaras av tillfälliga effekter från höga energi- och livsmedelspriser samt från skattehöjningar i regeringens åtstramningspaket. Centralbanken har av den anledningen valt att inte reagera på de höga inflationstalen med att strama åt penningpolitiken. Den höga inflationen har dock tillsammans med en svag löneutveckling minskat hushållens reala inkomster och hushållens konsumtion har fallit de senaste fem kvartalen (se diagram 66). I takt med att inflationen faller tillbaka och den akuta skuldskrisen i euroområdet bedarrar stiger konsumentförtroendet och hushållens konsumtion återhämtar sig från och med det andra halvåret 2012.

Det brittiska banksystemet har stora fordringar på regeringar och företag i de mest statsfinansiellt svaga euroländerna, utöver fordringarna i Tyskland och Frankrike. Hotet om kraftigt åtstramad kreditmarknader till följd av en oordnad upplösning av skuldskrisen har gjort de brittiska bankerna mer restriktiva i sin utlåning till företag och hushåll. Den svaga utlåningen lägger hämsko på konsumtion och investeringar. Problemen dämpas dock av de ytterligare kvantitativa lättnader som Bank of England annonserat samt av regeringens initiativ att underlätta upplåning för små och medelstora företag.

En svag inhemsk efterfrågan bidrar till att importen i stort sett uppvisar nolltillväxt för 2011 och 2012 och inte återhämtar sig förrän andra halvåret 2012. Den svaga reala växelkursen för pundet och en relativt begränsad handel med de mest krisdrabbade länderna inom euroområdet gör att exportens utveckling är något starkare. Utrikeshandeln bidrar positivt till efterfrågetillväxten de närmaste åren.

Norden

LÄGRE EXPORT DÄMPAR DANSK TILLVÄXT

BNP i Danmark föll det tredje kvartalet 2011 med 0,8 procent, jämfört med föregående kvartal. Det var en fortsättning på det senaste årets svaga utveckling med fallande BNP i tre av fyra kvartal (se diagram 67). Det senaste kvartalsutfallet var svagt överlag, men särskilt dämpades det av ett rekordstort fall i den offentliga konsumtionen. Den nytilträdna danska regeringen fortsätter den konsolidering av statsfinanserna som inleddes 2010 under den föregående regeringen. Efter det tredje kvartalets stora fall och ett antagande om en rekylartad tillväxt det fjärde kvartalet växer därför den offentliga konsumtionen under resten av prognosperioden mycket blygsamt.

Utvecklingen i den danska ekonomin har mildrats av en stark export mycket till följd av den höga tillväxten i Tyskland och Sverige, som tillsammans svarar nästan en tredjedel av den danska exporten. En svagare tillväxt i Tyskland och Sverige samt en fortsatt konjunkturnedgång i euroområdet innebär en svagare utländsk efterfrågan på danska varor och tjänster. Detta medför att utrikeshandeln 2012 och 2013 bidrar negativt till den danska efterfrågetillväxten.

Utvecklingen på bostadsmarknaden är fortsatt svag. Efter att bostadspriserna under 2010 återhämtade sig något efter det stora fallet 2007–2009 har priserna de senaste kvartalen börjat falla igen (se diagram 68). Tillsammans med skuldskrisen i euroområdet och försämrade utsikter på arbetsmarknaden har problematiken på bostadsmarknaden bidragit till att hushållen det senaste året ökat sitt sparande och minskat sin konsumtion. När oron i euroområdet under 2012 dämpas stiger konsumentförtroendet och hushållens konsumtion börjar växa, även om sparandet också fortsättningsvis kommer att vara relativt högt.

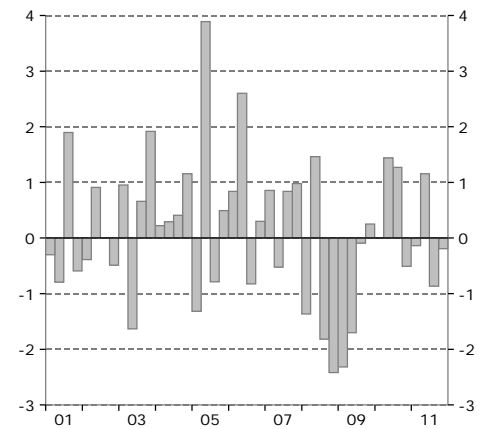
VIKANDE FÖRTROENDE I NORGE

Inhemsk efterfrågan föll i Norge det tredje kvartalet 2011 med 0,6 procent, till följd av ett negativt lagerbidrag. En stark ökning av exporten av olja och gas bidrog dock till att hålla tillväxten uppe och BNP växte sammantaget 1,4 procent, jämfört med föregående kvartal.

I takt med att utsikterna för världsekonomin försämrats under 2011 har tillförsikten sviktat hos såväl företagen som hushållen (se diagram 69). Under slutet av 2011 och första halvåret 2012 bidrar det låga förtroendet till en svagare tillväxt i investeringar och hushållens konsumtion. Konjunkturnedgången i euroländerna slår igenom på utrikeshandeln, men finanspolitiska stimulanser bidrar till att den inhemska efterfrågan fortsätter att växa förhållandevis starkt. Till den goda efterfrågeutvecklingen bidrar också nya oljefyndigheter som upptäcktes under sommaren. Upptäckterna pressar tillsammans med ett fortsatt högt oljepris upp investeringarna inom oljesektorn. I jämförelse med

Diagram 67 BNP i Danmark

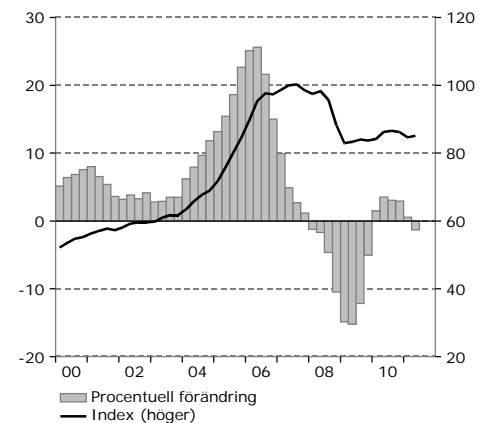
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Danmarks Statistik.

Diagram 68 Huspriser i Danmark

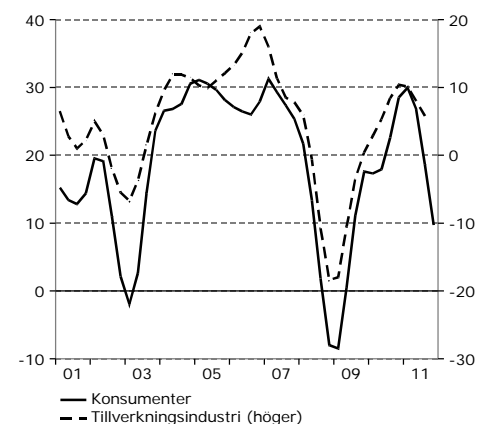
Årlig procentuell förändring respektive index 2007 kvartal 2=100, kvartalsvärden

Källa: Danmark Statistik.

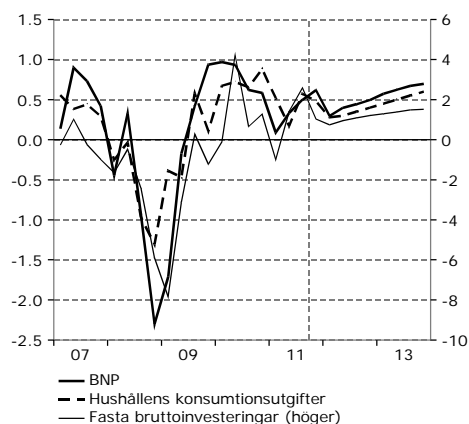
Diagram 69 Förtroendeindikatorer i Norge

Index, säsongrensade månadsvärden

Källor: FNO och Statistisk sentralbyrå.

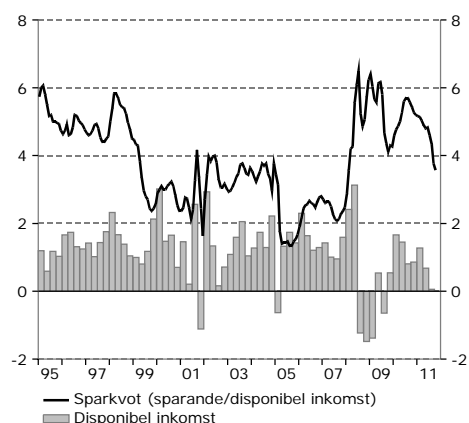
Diagram 70 BNP och efterfrågan i USA
Procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 71 Hushållens disponibla inkomster och sparande i USA

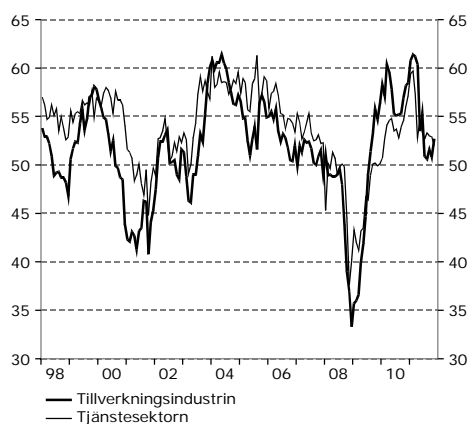
3-månaders glidande medelvärde respektive procentuell förändring, kvartalsvärden, säsongsrensade värden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 72 Inköpschefsindex (ISM) i USA

Index, säsongsrensade månadsvärden

Anm. Ett värde större än 50 indikerar tillväxt.

Källa: Institute for Supply Management.

Sverige och euroområdet växer den norska ekonomin därmed relativt starkt 2012 och 2013.

USA

AVMATTNING I DEN AMERIKANSKA KONJUNKTUREN

Efter ett svagt första halvår 2011 växte den amerikanska ekonomin något starkare det tredje kvartalet, med 0,5 procent. Investeringarna var särskilt starka, men även hushållens konsumtionsutgifter växte snabbare än de första två kvartalen (se diagram 70). Hushållens sparkvot föll från drygt 5 procent till 3,5 procent under kvartalet, medan inkomstutvecklingen var svag (se diagram 71).

Framåtblickande indikatorer, och den senaste tidens utfallsdata, tyder på att tillväxten det fjärde kvartalet blir ungefär som det tredje. Inköpschefsindex steg i november för tillverkningsindustrin medan det låg stilla för tjänstesektorn (se diagram 72). Samtidigt har ordergången fallit. Konsumentförtroendet har däremot stigit något, men från en låg nivå (se diagram 50).

Turbulensen har varit stor på finansmarknaderna under hösten, framför allt i euroområdet. Amerikanska finansiella företag har dock hittills endast påverkats i begränsad utsträckning. Detta syns bland annat i att riskpremierna på de amerikanska interbankmarknaden, trots att de har stigit något under hösten, är låga både i förhållande till dem i euroområdet och i förhållande till nivåerna under den akuta finanskrisen 2008–2009 (se diagram 51). En förklaring är troligen att amerikanska banker har ett relativt litet direkt innehav av de mest skuldtyngda euroländernas statsobligationer. Risken för ytterligare spridningseffekter är dock fortfarande relativt stor (se fördjupningen ”Oordnad upplösning av skuldskrisen i euroområdet alltför kostsam”).

ÅTERHÄMTNING FÖRST 2013

Arbetsmarknaden är fortsatt svag under prognosperioden. Arbetslösheten faller något, men är ändå högt över den bedömda jämviktsnivån under prognosperioden.

Den svaga arbetsmarknaden leder till att löneutvecklingen blir fortsatt dämpad. Hushållen har fortsatt behov av att minska sin skuldsättning och ökar därför sitt sparande. Därmed ökar konsumtionen långsammare än inkomsterna och konsumtionstillväxten blir mycket dämpad. Sammantaget stiger hushållens konsumtionsutgifter med 1,5 procent 2012 och 1,8 procent 2013, vilket är långt under genomsnittet sedan 1980 på 2,6 procent.

Näringslivets investeringar har ökat starkt sedan 2010. År 2011 har det funnits skatteincitament för företagen att öka sina investeringar. Detta har inneburit att investeringar har tidigare-

lagts. När skatteincitamenten tas bort 2012 påverkas investeringarna negativt. Höga vinster i företagen och fortsatt låga räntor bidrar till att näringslivets investeringar ändå växer relativt snabbt 2012.

Bostadsmarknaden är fortsatt svag. Priserna har fallit och utbudet av hus till försäljning är fortfarande stort. Bostadsinvesteringarna är rekordlåga och utgjorde det tredje kvartalet 2011 endast 2,2 procent av BNP (se diagram 73). Efter mer än fem års fall växer bostadsinvesteringarna återigen 2012, om än i en långsam takt. År 2013 växer de betydligt starkare, men från en mycket låg nivå.

Finanspolitiken väntas bli åtstramande med drygt 1 procent av BNP såväl 2012 som 2013. Osäkerheten kring åtstramningarnas omfattning är dock fortsatt stor eftersom motsättningarna mellan demokrater och republikaner ännu består.

Sammantaget växer BNP med måttliga 1,7 procent både 2011 och 2012 (se tabell 19). Återhämtningen i den amerikanska konjunkturen återupptas inte förrän 2013, då BNP ökar med 2,3 procent vilket innebär att resursutnyttjandet stiger. Eftersom resursutnyttjandet är lågt i utgångsläget finns det betydande lediga resurser även i slutet av 2013.

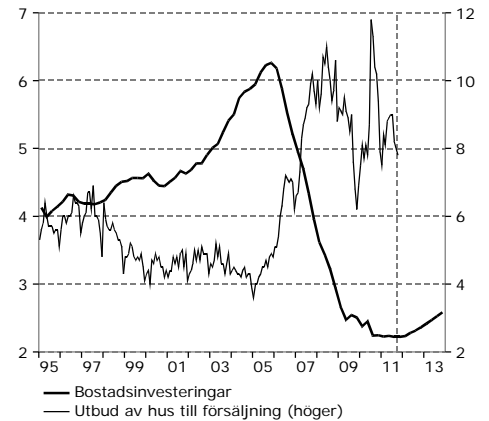
INFLATIONEN DÄMPAS 2012

Inflationen har stigit en hel del 2011, främst till följd av höga energi- och livsmedelspriser. I oktober 2011 var inflationen fortfarande hög men den förväntas sjunka till under 2 procent våren 2012, då effekterna av de stigande energi- och livsmedelspriserna avtar. Till följd av ett lågt kostnadstryck faller även den underliggande inflationen de kommande åren.

Den amerikanska centralbanken fortsätter att bedriva en mycket expansiv penningpolitik och höjer inte räntan förrän i början av 2014, till följd av det mycket låga resursutnyttjandet i ekonomin och den dämpade inflationen.

Diagram 73 Bostadsinvesteringar och utbudet av hus till försäljning i USA

Procent av BNP, löpande priser, säsongrensade kvartalsvärden respektive antal månaders försäljning som utbudet räcker till, månadsvärden

Källor: Department of Commerce och Konjunkturinstitutet.

Tabell 19 Valda indikatorer för USA

Miljarder dollar, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

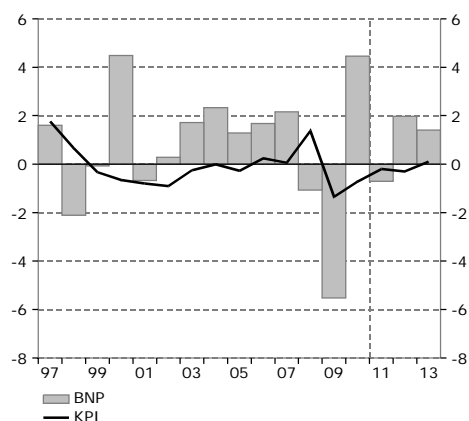
	2010	2010	2011	2012	2013
Hushållens konsumtionsutgifter	10 245	2,0	2,2	1,5	1,8
Offentliga konsumtionsutgifter	2 497	0,9	-1,0	-0,8	0,0
Fasta bruttoinvesteringar	2 234	2,1	4,0	4,8	5,2
Lagerinvesteringar ¹	67	1,6	-0,3	0,0	0,0
Export	1 840	11,3	6,7	4,0	6,4
Import	2 357	12,5	4,8	3,0	4,7
BNP	14 526	3,0	1,7	1,7	2,3
KPI		1,6	3,2	1,7	1,5
Arbetslöshet ²		9,6	9,0	8,7	8,4
Styrränta ^{3,4}		0,25	0,25	0,25	0,25
Tioårig statsobligationsränta ³		3,3	2,1	2,5	3,0
Dollar/euro ³		1,32	1,34	1,34	1,34

¹ Miljarder dollar respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² I procent av arbetskraften. ³ Vid slutet av respektive år. ⁴ Federal Funds target rate.

Källor: Bureau of Economic Analysis, Bureau of Labor Statistics, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Diagram 74 BNP och konsumentpriser i Japan

Procentuell förändring, årsvärden

Källor: Economic and Social Research Institute, Ministry of Internal Affairs and Communications och Konjunkturinstitutet.

Japan

ÅTERUPPBYGGNADEN UNDERSTÖDJER TILLVÄXTEN

Efter att BNP fallit det första halvåret 2011, till följd av jordbävningkatastrofen i mars 2011, växte BNP det tredje kvartalet med 1,4 procent. Detta berodde delvis på att exporten ökade kraftigt sedan en stor del av produktionen återupptagits.

Lägre industriproduktion och företagsförtroende under hösten indikerar att BNP-tillväxten blir svagare det fjärde kvartalet 2011. Främst dämpas exporttillväxten i spåren av en svagare efterfrågan från euroområdet och en stark yen. Sammantaget minskar BNP med 0,7 procent 2011.

Återuppbyggnaden efter förstörelsen bidrar till att investeringstakten ökar 2012. Även hushållens konsumtion stiger snabbare. Den svagare efterfrågan i euroområdet medverkar till att exporten fortsätter att växa i en något lägre takt än normalt. Sammanfattningsvis stiger BNP med 2 procent 2012. Stimulans-effekterna av återuppbyggnaden minskar 2013, vilket bidrar till att BNP-tillväxten då mattas av till 1,4 procent (se diagram 74).

Regeringen bistår återuppbyggnaden med tre åtgärds paket som totalt uppgår till ca 4 procent av BNP och bland annat innefattar återuppbyggnad av infrastruktur och bostäder. Paketet finansieras delvis genom omprioriteringar av utgifter, men bidrar också till att försvaga de offentliga finanserna. Det konjunkturjusterade offentliga budgetunderskottet som andel av BNP stiger från ca 7 procent 2011 till ca 8 procent 2013. Japans offentliga skuld som andel av BNP stiger 2013 därmed till ca 230 procent.

Finansieringen av statsskulden har hittills inte inneburit några större problem för den japanska regeringen eftersom den största delen hålls av inhemska sparare, och Japan som helhet har ett

positivt nettosparande gentemot utlandet. I framtiden kan finansieringen dock komma att bli ett problem, till exempel om det inhemska sparandet av demografiska skäl skulle minska. Detta skulle kunna leda till högre räntor och därmed till ökade finansieringskostnader, vilket mot bakgrund av den offentliga sektorns stora skuld skulle vara betungande för statsfinanserna.

Ett svagt resursutnyttjande, en stark yen och lägre råvarupriser bidrar till att konsumentpriserna faller något 2011 och 2012. Till följd av bland annat det låga pristrycket behåller centralbanken styrrentan på mellan 0,0 och 0,1 procent under prognosperioden.

Tillväxtländer

KINESISK EXPORT MATTAS AV NÅGOT

BNP-tillväxten i Kina dämpades från 9,7 procent det första kvartalet 2011 till 9,1 procent det tredje kvartalet jämfört med motsvarande kvartal 2010. Dämpningen berodde på en lägre exporttillväxt, medan tillväxttakterna för investeringar och hushållens konsumtion i stort sett var oförändrade (se diagram 75).

Exporttillväxten fortsätter att mattas av 2012. En fortsatt försvagad internationell konjunktur, högre produktionskostnader till följd av högre löner och en starkare yuan bidrar till denna utveckling. Ett omfattande byggnadsprogram om 36 miljoner bostäder, som satts igång av regeringen 2011 och som ska löpa under fem år, innebär att investeringstillväxten fortsätter att vara stark. Höjda nominella löner, lägre skatter och lägre inflation innebär dessutom att tillväxten i hushållens konsumtion fortsätter att vara hög. Exporttillväxten dämpas, vilket också är den viktigaste orsaken till att BNP-tillväxten mattas av från 9,0 procent 2011 till 8,3 procent 2012 (se diagram 76). Förstärkningen av konjunkturen i omvärlden 2013 medverkar till att exporten ökar snabbare, vilket bidrar till att BNP-tillväxten stärks till 9,0 procent 2013.

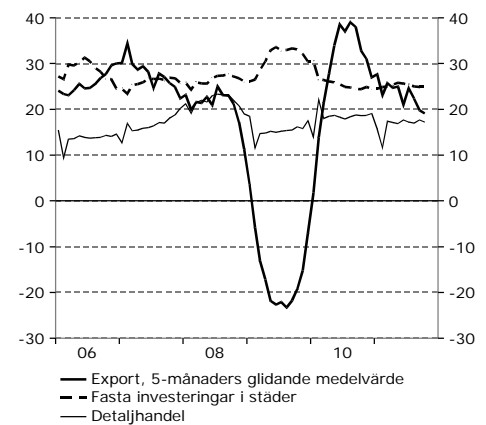
Inflationen, som nådde 6,5 procent i juli 2011, minskade till 4,2 procent i november. En restriktivare penningpolitik och fallande råvarupriser har bidragit till den lägre inflationen. Under hösten har emellertid den försvagade internationella konjunkturen medverkat till att Kinas centralbank lättat på penningpolitiken genom att sänka reservkvoten för bankerna. Penningpolitiken blir dock fortsatt relativt stram framöver, vilket tillsammans med en lägre efterfrågan och lägre råvarupriser medverkar till att inflationen fortsätter att falla och att inflationsmålet på 4 procent nås 2013.

SVAG AVMATTNING I INDIEN

Indiens ekonomi har stimulerats av en expansiv finans- och penningpolitik, med negativa realräntor samt ökade kapitalinflö-

Diagram 75 Export, fasta investeringar respektive detaljhandel i Kina

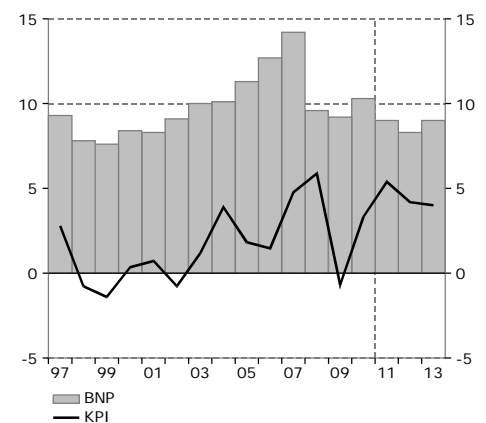
Årlig procentuell förändring, månadsvärden i löpande priser

Källor: General Administration of Customs of the Peoples Republic of China, National Bureau of Statistics of China och Konjunkturinstitutet.

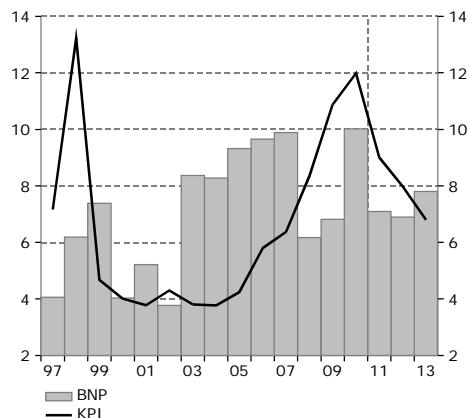
Diagram 76 BNP och konsumentpriser i Kina

Procentuell förändring, årsvärden

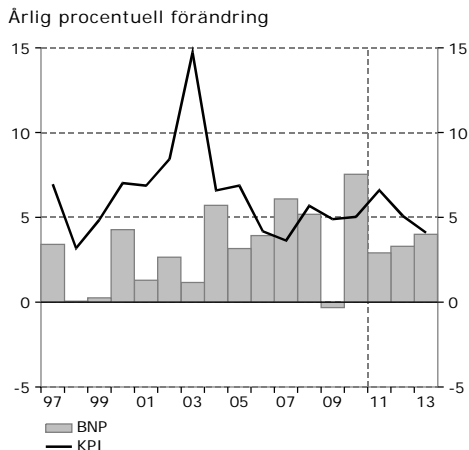
Källor: IMF, National Bureau of Statistics of China och Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 BNP och inflation i Indien
Årlig procentuell förändring

Källor: Indian Ministry of Statistics & Programme Implementation, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 BNP och inflation i Brasilien
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, Brazilian Institute of Geography and Statistics och Konjunkturinstitutet.

den, vilket har lett till en ökad tillväxt. År 2010 steg BNP med 10,0 procent (se diagram 77). Tillväxten har dock mattats av 2011, från 8,5 procent det andra kvartalet 2011 till 6,7 procent det tredje kvartalet 2011, främst beroende på en lägre investeringstakt. Dämpningen beror delvis på att penningpolitiken stramats åt.

Stark tillväxt och höga livsmedels- och råvarupriser har bidragit till att inflationen stigit. Denna uppgick till 12 procent 2010 och blir 9 procent 2011. För att kyla ner ekonomin har penningpolitiken stramats åt. Sedan mars 2010 har styrräntan höjts från 4,50 procent till 8,50 procent. Inflationen är dock fortsatt hög, vilket beror på att livsmedels- och råvarupriserna inte påverkas särskilt mycket av räntehöjningar och att den indiska valutan, rupien, har försvagats.

Räntehöjningarna och den svagare efterfrågan från utlandet medverkar till en fortsatt dämpning av BNP-tillväxten, vilken uppgår till 7,1 procent 2011 och till 6,9 procent 2012. Den internationella konjunkturen, som stärks 2013, bidrar till att BNP-tillväxten då ökar till 7,8 procent.

SNABB NEDGÅNG I DEN BRASILIANSKA TILLVÄXTEN

Efter att Brasiliens BNP stigit med 7,5 procent 2010 dämpas tillväxten till knappt 3 procent 2011 (se diagram 78). BNP-tillväxten mattades av från 3,2 procent det andra kvartalet till 2,2 det tredje kvartalet jämfört med motsvarande kvartal 2010. Försvagningen skedde på bred front. Nedgången är följden av bland annat en åtstramande ekonomisk politik och en vikande internationell konjunkturutveckling. Centralbanken höjde styrräntan från 8,75 procent till 12,50 procent mellan april 2010 och juli 2011 eftersom inflationen och löneökningstakten hade stigit alltför snabbt, delvis till följd av den höga tillväxten under 2010 och inledningen av 2011. Ekonomin gynnades då bland annat av ökad råvaruexport och höga råvarupriser samt av en expansiv finanspolitik.

För att motverka en fortsatt inbromsning i ekonomin har styrräntan sänkts till 11,00 procent och finanspolitiska stimulansåtgärder för hushåll och företag införts under andra halvåret 2011. Detta bidrar till tillväxten 2012, som främst drivs av en stark hushållskonsumtion understödd av en stark arbetsmarknad och hög löneutveckling. Efter en svag inledning 2012 stärks exporten under det andra halvåret 2012 eftersom den internationella konjunkturen då förbättras. Sammantaget stiger BNP med 3,3 procent 2012 och med 4,0 procent 2013. Den lägre tillväxten 2011–2013 innebär ett lägre resursutnyttjande i ekonomin, vilket tillsammans med lägre råvarupriser minskar inflationen. Denna faller från ca 6,5 procent 2011 till ca 4 procent 2013, vilket är nära inflationsmåletts mittpunkt på 4,5 procent.

BNP och efterfrågan

Till följd av turbulensen på de internationella finansiella marknaderna och den vikande efterfrågan hos många viktiga handelspartner försvagas den svenska konjunktoren nu snabbt.

Oron för den internationella utvecklingen innebär att svenska hushåll och företag är försiktiga. Den finansiella turbulensen antas bedarra i mitten av 2012. Med ökad tillförsikt hos hushåll och företag börjar konjunktoren att återhämta sig igen från slutet av 2012. Exporttillväxten tilltar också, men uppgången blir trög.

HÖG BNP-TILLVÄXT ÄVEN DET TREDJE KVARTALET 2011

I samband med att den internationella konjunktoren återhämtade sig efter finanskrisen ökade svensk BNP starkt under 2010 och början av 2011 (se diagram 79). I och med den förnyade turbulensen på de finansiella marknaderna till följd av statskuldkrisen i Europa och en svagare global efterfrågeutveckling har dock allt fler tecken på en ny svensk konjunkturedgång dykt upp. Trots det ökade BNP med 4,6 procent det tredje kvartalet 2011 jämfört med samma kvartal 2010 (se diagram 80). Säsongsrensad BNP ökade med hela 1,6 procent jämfört med närmast föregående kvartal. Det var framför allt en stark varuexport som bidrog till BNP-tillväxten det tredje kvartalet. Där emot utvecklades hushållens konsumtion svagt och tillväxten i de fasta bruttoinvesteringarna föll tillbaka. Ökningen av importen var också dämpad.

SNABB NEDGÅNG DET FJÄRDE KVARTALET 2011

Månadsstatistik och indikatorer pekar på en betydligt lägre BNP-tillväxt det fjärde kvartalet. Detaljhandeln och varuexporten utvecklades svagt i oktober. Samtidigt har nedgången i många enkätbaserade indikatorer fortsatt under hösten. Det gäller till exempel Barometerindikatorn³³ som fortsatte att falla i december (se diagram 80).

BNP-tillväxten det fjärde kvartalet väntas falla tillbaka tydligt i kalenderkorrigerad årstakt (se diagram 80). I säsongsrensade termer minskar BNP jämfört med det tredje kvartalet (se diagram 79).³⁴ Det beror framför allt på att varuexporten utvecklas mycket svagt. Men även utvecklingen för hushållens konsumtion och lagerinvesteringarna blir dämpad.

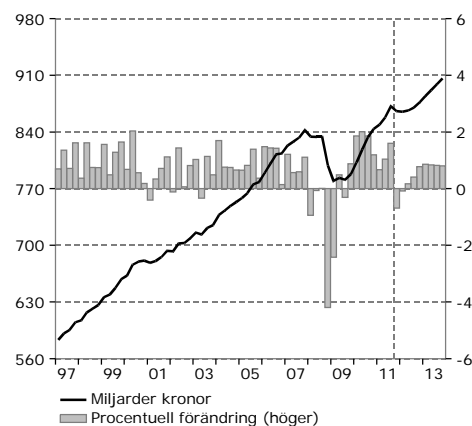
Utsikterna för inledningen av 2012 är också dystra. Signalerna från omvärlden pekar på en svag efterfrågan på svenska pro-

³³ Barometerindikatorn baseras på enkät svar från både hushåll och företag och avser att visa stämningläget i svensk ekonomi.

³⁴ Man bör notera att den (förväntade) branta nedgången i faktisk BNP-tillväxt kommer att resultera i nya estimat av säsongsmonster i takt med att nationalräkenskaperna publicerar nya utfall. Det innebär i sin tur att man kan förvänta sig att bilden av den säsongsrensade utvecklingen 2011 kommer att revideras en del (även om inte grunddata revideras).

Diagram 79 BNP till marknadspris

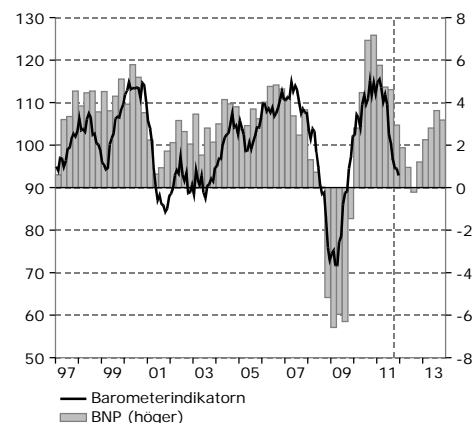
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 80 Barometerindikatorn och BNP-tillväxten

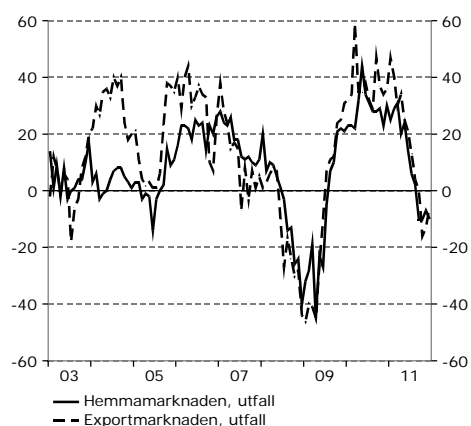
Index, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Ordergång i tillverkningsindustrin

Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

dukter och den finansiella turbulensen visar ännu få tecken på att minska. Det senare bidrar till att även inhemsk efterfrågan blir svag. De svaga efterfrågeutsikterna för början av 2012 bekräftas av ordergången på såväl hemma- som exportmarknaderna (se diagram 81).

Exporten väntas stagnera det första kvartalet efter nedgången i slutet av 2011. Exporttillväxten de närmaste kvartalen därefter blir lägre än normalt, vilket bidrar till att lågkonjunkturen fördjupas. En svagare efterfrågan och oro för vart konjunkturen är på väg gör att en del investeringar skjuts på framtiden. De låga investeringarna 2008 och 2009 innebär dock att det krävs underhållsinvesteringar och en del nyinvesteringar även de närmaste kvartalen. Oro för stigande arbetslöshet innebär tillsammans med kvardröjande effekter av den senaste tidens fallande tillgångspriser att även hushållens konsumtion hålls tillbaka.

Tabell 20 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

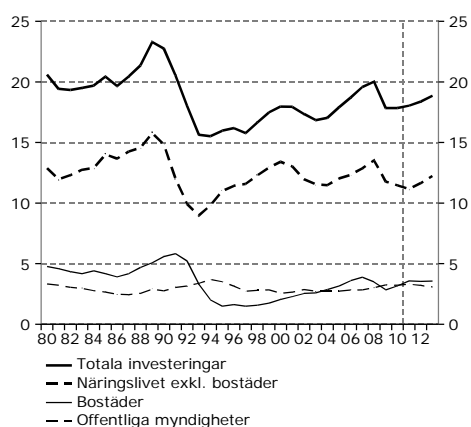
	2010	2010	2011	2012	2013
Hushållens konsumtionsutgifter	1 605	3,7	1,4	1,0	3,7
Offentliga konsumtionsutgifter	891	2,1	1,7	0,1	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	590	6,6	6,0	2,5	6,2
Slutlig inhemsk efterfrågan	3 085	3,8	2,4	1,0	3,3
Lagerinvesteringar ¹	20	2,1	0,6	-0,8	0,0
Total inhemsk efterfrågan	3 105	6,0	3,0	0,2	3,3
Export	1 653	11,1	8,2	0,5	5,0
Total efterfrågan	4 758	7,7	4,8	0,3	3,9
Import	1 453	12,7	5,7	-0,5	6,1
Nettoexport ¹	200	0,0	1,6	0,5	-0,1
BNP	3 305	5,6	4,5	0,6	3,0
BNP, kalenderkorrigerad		5,3	4,5	1,0	3,0
Bytesbalans ²	209	6,3	7,7	7,6	7,4
Real BNI per capita		4,5	3,6	-0,5	2,4

¹ Förändring i procent av BNP föregående år. ² I procent av BNP, löpande priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 82 Investeringar

Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

KONJUNKTURÅTERHÄMTNINGEN ÅTERUPPTAS FRÅN SLUTET AV 2012

BNP-prognosen baseras på bedömningen att den europeiska statskuldskrisen ebbar ut i mitten av 2012 och att framtidstron hos hushåll och företag därefter ökar. Tillväxten i omvärldsefterfrågan ökar därmed gradvis under året, vilket gör att exporten successivt börjar återhämta sig.

När de svenska hushållen ser att den finansiella turbulensen bedarrat minskar oron och därmed avsikten att hålla igen på utgifterna. Med en uppdämd efterfrågan och ett högt sparande i utgångsläget finns förutsättningarna för hushållens konsumtion att öka snabbt 2013. Även företagets tillförsikt återvänder och investeringstakten ökar från slutet av 2012. Dessutom har man en period då man hållit tillbaka investeringarna bakom sig. Ännu

i slutet av 2013 är dock investeringsnivån i näringslivet (exklusive bostäder) något nedpressad relativt genomsnittet för perioden 2000–2010 (se diagram 82).

Efterfrågan utvecklas sammantaget svagt 2012. Det gäller särskilt för de delar av efterfrågan som har ett stort importinnehåll, såsom varuexport och konsumtion av sällanköpsvaror. Tillsammans med den svaga importen det tredje och fjärde kvartalet 2011 innebär det att importen helåret 2012 minskar något (se tabell 20). I takt med att efterfrågetillväxten ökar stiger dock importtillväxten under loppet av 2012 och 2013 (se diagram 83).

Sammanfattningsvis blir BNP-utvecklingen mycket svag från det fjärde kvartalet 2011 till och med det tredje kvartalet 2012 (se diagram 79). Mot slutet av 2012 ser hushåll och företag både i Sverige och i omvärlden att statsskuldskrisen har bedarrat och tidigare uppskjutna konsumtions- och investeringsutgifter genomförs. Från det fjärde kvartalet 2012 ökar BNP med knappt 1 procent per kvartal, vilket kan jämföras med de senaste 30 årens genomsnitt på drygt 0,5 procent per kvartal. Konjunkturuppgången återupptas där.

Export

EXPORTÖRERNA TILLBAKA PÅ TOPPEN

Under den finansiella krisen 2008–2009 föll exporten kraftigt fem kvartal i följd innan den bottnade i mitten av 2009. Därefter har exporten ökat snabbt och nådde sin tidigare högstanivå andra kvartalet 2011 (se diagram 84). Under tredje kvartalet fortsatte exporten att växa starkt.

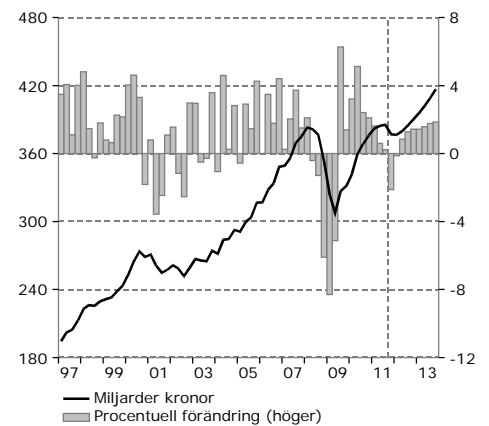
Sammantaget de tre första kvartalen i år var exportvolymen nära tio procent större än motsvarande period i fjol. Utvecklingen förklaras i huvudsak av varuexporten som ökat starkt, medan tjänsteexporten har haft en lugnare utveckling. Framför allt är det exporten av teleprodukter och vägfordon som ökat kraftigt. Mätt i miljarder kronor är det till Belgien, Tyskland och Ryssland som varuexporten har ökat mest.

MEN BISTRARE TIDER VÄNTAR

Den fördjupade statsskuldskrisen i Europa kommer att verka starkt dämpande på den svenska exportmarknaden de närmaste kvartalen. Exporten kommer därför att utvecklas svagt, och till och med minska fjärde kvartalet i år. Förloppet blir dock inte alls lika dramatiskt som åren 2008 och 2009 (se diagram 84).

Diagram 83 Import

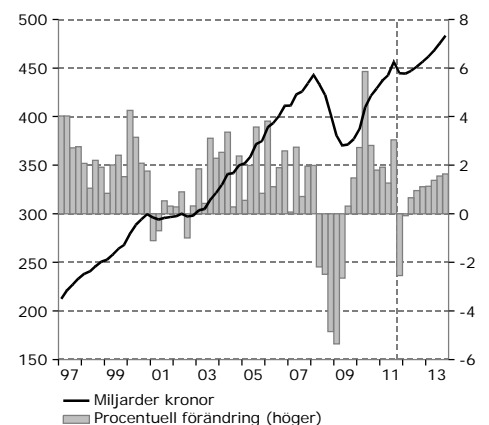
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Export

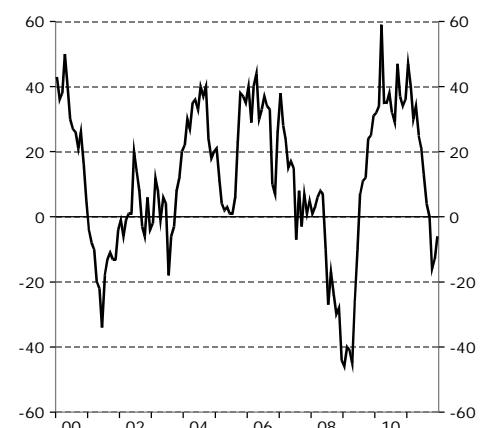
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 85 Exportordergång, industrin

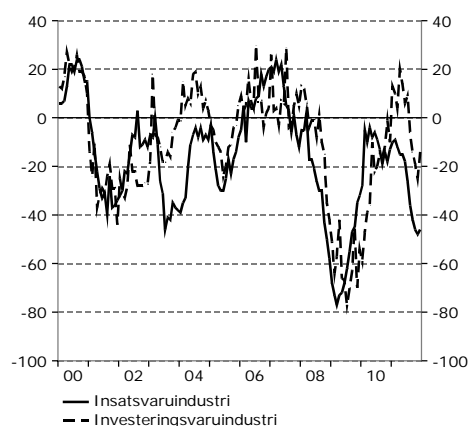
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 86 Exportorderstock, industrins omdöme

Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Exportordergång, industrin

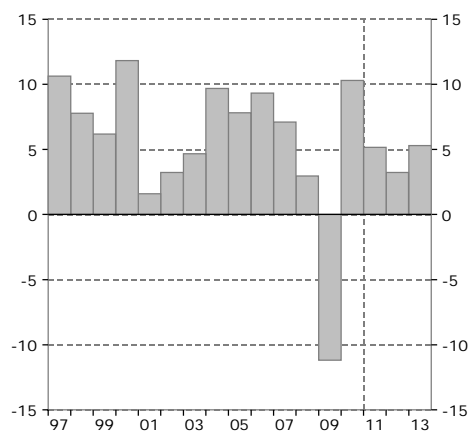
Index 2005=100, fast pris, säsongsrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Diagram 88 Svensk exportmarknad

Årlig procentuell förändring

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Tabell 21 Export

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2012	2013
Export av varor	1 148	14,5	10,3	-0,5	4,8
Varav: Bearbetade varor	900	16,7	12,9	-0,7	4,9
Råvaror	248	5,6	1,2	0,5	4,5
Export av tjänster	505	3,9	3,2	2,7	5,3
Export	1 653	11,1	8,2	0,5	5,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

I företagens resultatrapporter över utvecklingen till och med tredje kvartalet fortsatte stora delar av exportindustrin att beskriva efterfrågan som i huvudsak gynnsam, med starka verksamhetsresultat som följd. Men företagen uttryckte även att de ser tecken på en kommande konjunkturförsvagning. Även företag med ännu så länge endast vaga avmattningskänningar förbereder sig för en svagare efterfrågan.

Av de senaste konjunkturbarometrarna framgår tydligt att efterfrågan har försämrats snabbt, med en vikande ordergång som följd (se diagram 85). Företagens syn på orderböckerna har försämrats kraftigt de senaste månaderna. Först märkte insatsvaruindustrin av försvagningen, och där i synnerhet inom basindustrin, men även inom investeringsindustrin svarar allt fler företag att ordertillströmningen varit svag (se diagram 86). Bilden bekräftas av Inköschefsindex där företagen för femte månaden i rad svarar att exportordergången krymper. I Exportchefsindex befästs denna bild. Exportorderstatistik från SCB, som mäter utvecklingen i kvantitativa termer, har länge visat på en stagnering. Även av denna statistik framgår nu att exportordergången minskat (se diagram 87). Signaler från olika håll pekar således entydigt på en svag utveckling för exporten de närmast kommande kvartalen.

MARKNADEN VÄXER LÅNGSAMT DE KOMMANDE ÄREN

Marknaden för svensk export växer successivt snabbare från och med andra halvåret 2012. Sett i ett historiskt perspektiv blir tillväxten dock låg även 2013. Under 1985–2010 växte den svenska exportmarknaden med i genomsnitt runt 6 procent per år. Både 2012 och 2013 bedöms marknaden för svensk export växa långsammare än detta genomsnitt (se diagram 88).

NÄRMEST STILLASTÅENDE EXPORTVOLYMER 2012

År 2012 ökar svensk export endast svagt (se tabell 21). Skälet är främst att de för svensk export viktiga investeringarna inom OECD-området bromsar in. Inte minst i Tyskland får investeringarna en mycket svag utveckling. Exporten av motorfordon bedöms också få en svagare utveckling. Efter att ha varit mycket aktiva 2011 är det sannolikt att de europeiska åkerierna förnyar sin lastbilsflotta i långsammare takt. Försiktiga europeiska hus-

håll bromsar personbilsmarknadens utveckling, samtidigt som 2011 års positiva marknadsandelsutveckling inte antas upprepas. Marknaden för basindustrin fortsätter att vara pressad, i synnerhet första halvåret. Sammantaget minskar varuexporten något jämfört med 2011 (se diagram 89 och tabell 21).

Den svaga efterfrågan på svenska exportvaror spiller även över på efterfrågan på många tjänster som hänger samman med varuexportens utveckling, till exempel olika servicetjänster kopplade till export av olika varor. Exporten av frakttjänster utvecklas svagare när världshandeln växer långsammare. Den starka utvecklingen under loppet av 2011 gör att årsmedelvärdet för utlänningars utgifter i Sverige under 2012 bedöms bli något högre än 2011, trots kronans återvunna styrka och en försvagad utländsk arbetsmarknad. Exporten av så kallade merchantingtjänster ökar också långsammare, men bedöms inte minska som 2008 och 2009. Sammantaget fortsätter därmed exporten av tjänster att öka även 2012 (se tabell 21).

NÅGOT BÄTTRE FART 2013

År 2013 växer exporten visserligen snabbare, men den förhållandevis svaga marknadstillväxten gör att det inte blir någon riktig fart detta år heller (se diagram 84). Under åren 1985–2010 växte exporten med i genomsnitt drygt 5 procent per år. År 2013 tangerar exporten detta genomsnitt (se tabell 21).

Hushållens konsumtionsutgifter

HUSHÅLLENS DISPONIBLA INKOMSTER FORTSÄTTER ATT ÖKA

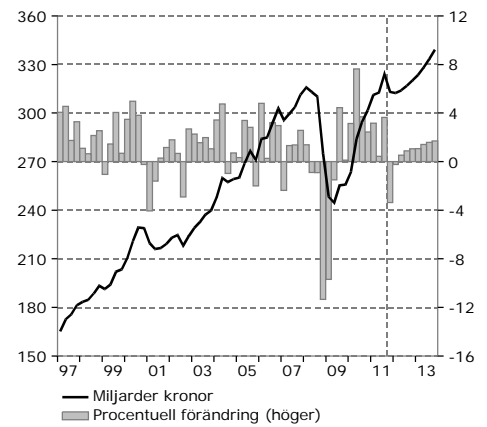
Hushållens reala disponibla inkomst ökar mer 2011 än de två föregående åren (se diagram 90). Under 2012 växer de dock åter långsammare för att sedan ta fart igen året därpå.

Hushållens reala disponibla inkomster utvecklas i ganska normal takt de kommande åren trots att konjunkturen vänder ner och BNP utvecklas svagt 2012. Det förklaras av att hushållens disponibla inkomster framför allt beror på hur lönesumman utvecklas och att den inte påverkas i någon större utsträckning av konjunkturedgången 2012. Detta beror på att företagen inte drar ner på personalstyrkan så mycket, eftersom nedgången väntas bli kortvarig.

Situationen på arbetsmarknaden förbättras 2011 jämfört med 2010 (se kapitlet ”Produktion och arbetsmarknad”) vilket bidrar till den starka uppgången i de reala disponibla inkomsterna det året. Den starkare arbetsmarknaden innebär dock att hushållens behov av ekonomiskt stöd minskar. Överföringar från offentlig sektor till hushållen utvecklas därmed svagt 2011. Även sjukersättningarna utvecklas svagt och den fallande arbetslösheten leder till att arbetslöshetsrelaterade ersättningar också sjunker.

Diagram 89 Export av varor

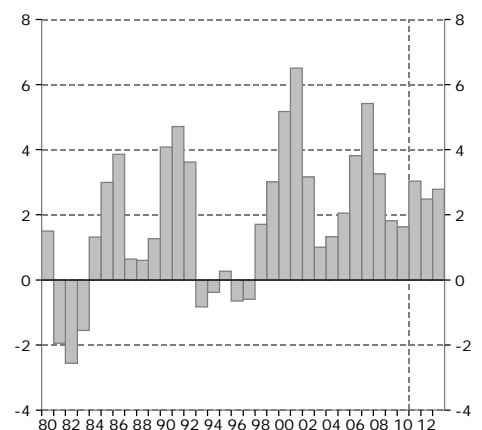
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Hushållens reala disponibla inkomst

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Under 2011 minskas pensionsutbetalningarna till hushållen eftersom den så kallade bromsen i pensionssystemet, som slog till efter finanskrisen, fortfarande håller tillbaka utvecklingen.

Under 2012–2013 stiger arbetslösheten återigen. Utbetalningarna till hushållen för arbetslöshetsrelaterade ersättningar ökar därför medan sjukrelaterade ersättningar fortsätter att utvecklas svagt. Under 2012 och 2013 ökar dock pensionsutbetalningarna till hushållen igen eftersom den senaste tidens fallande börskurser inte beräknas begränsa pensionsutbetalningarna på samma sätt som efter finanskrisen 2008. Att pensionsutbetalningarna ökar 2012 och 2013 är den huvudsakliga förklaringen till att hela posten överföringar från offentlig sektor ökar de åren. I budgetpropositionen för 2012 föreslår regeringen ökade transfereringar till hushållen med nästan 4 miljarder kronor 2012. Konjunkturinstitutet prognostiserar att regeringen genomför ytterligare ofinansierade åtgärder som ökar transfereringarna till hushållen med ca 2 miljarder kronor 2013.

För perioden fram till och med 2011 har ett flertal stora skattesänkningar genomförts, vilket har haft positiva effekter på hushållens disponibla inkomster. Under 2011 genomfördes en skattesänkning, som endast gäller personer som är 65 år eller äldre motsvarande 7,5 miljarder kronor och under 2012 genomförs en mindre sänkning av direkta skatter med 1 miljard kronor. Därefter prognostiserar Konjunkturinstitutet att regeringen sänker hushållens direkta skatter med ytterligare 5 miljarder kronor 2013.

Marknadsräntorna steg 2011 vilket ledde till ökade ränteinkomster, men ränteutgifterna stiger än mer. Detta dämpar ökningen i hushållens disponibla inkomster 2011. Under 2012 faller marknadsräntorna vilket ger en sammantaget positiv effekt på hushållens disponibla inkomster, framför allt 2013.

Tabell 22 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

	2010	2010	2011	2012	2013
Lönesumma	1 345	3,0	5,8	3,6	3,8
Timlön enligt NR		1,0	3,9	3,5	3,1
Arbetade timmar		2,0	1,8	0,1	0,7
Övriga faktorinkomster	290	2,5	4,0	-1,4	4,1
Överföringar från offentlig sektor	530	0,4	-0,7	4,6	2,3
Överföringar från privat sektor	89	10,7	5,1	5,2	5,2
Skatter och avgifter	-563	1,6	2,8	2,8	2,5
Disponibla inkomster	1 692	3,0	4,4	3,4	3,9
Konsumentpris		1,3	1,3	0,8	1,1
Reala disponibla inkomster		1,6	3,0	2,5	2,8

¹ Kalenderkorrigerat. ² Avser anställdas timmar. ³ Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HUSHÅLLEN MINSKAR SINA KONSUMTIONSUTGIFTER TREDJE OCH FJÄRDE KVARTALET 2011

Hushållen minskade sina konsumtionsutgifter med ca 1 procent tredje kvartalet i år jämfört med föregående kvartal (se diagram 91). Trots att hushållens konsumtion enligt månadsstatistik och indikatorer har visat tydliga tecken på avmattning, var utfallet ändå lägre än väntat. Det gällde särskilt utvecklingen för detaljhandelns sällanköpsvaror och bilkonsumtionen. Men även hushållens konsumtion utomlands minskade jämfört med föregående kvartal.

Hushållen har tagit intryck av den finansiella turbulensen, vars bakgrund är stora statsskulder och obalanser i statsbudgetarna främst i Sydeuropa. Under de kommande kvartalen präglas därmed hushållens konsumtion av en påtaglig försiktighet. Konjunkturbarometerns konfidensindikator för hushållen (CCI) har inte varit så låg sedan slutet av 1996, om man bortser från nedgången under finanskrisen 2008–2009 (se diagram 92). Det speglar inte enbart nuläget, utan också en pessimistisk syn på Sveriges ekonomi framöver.

Månadsstatistik, som exempelvis Svensk Handels Blixindex, SCB:s mätning av omsättningen i detaljhandeln (se diagram 93) och nybilsregistreringen, pekar på att konsumtionen stagnerar det fjärde kvartalet.

FALLANDE PRISER PÅ HUSHÅLLENS TILLGÅNGAR

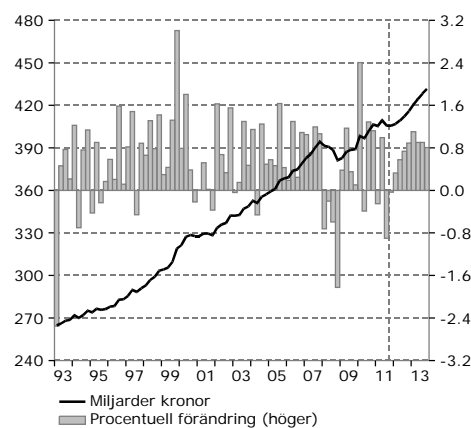
Flera andra faktorer som påverkar konsumenternas köplust har också utvecklats negativt. Hushållens konsumtion påverkas på både kort och långt sikt av värdet på deras tillgångar. Värdet av hushållens samlade aktie- och fondandelsinnehav (exklusive pensionsfonder via PPM och tjänsteförsäkringar) har minskat från ca 1 370 miljarder kronor i slutet av 2010 till ca 1 200 miljarder kronor i slutet av andra kvartalet 2011.

En för hushållen viktigare tillgång är värdet på deras eget boende. De senaste månaderna har priserna på både småhus och bostadsrätter sjunkit (se diagram 94). Bostadsförmögenheten är både större och har en jämnare fördelning på olika hushåll än aktie- och fondandelsinnehav. Effekterna på konsumtionsviljan förväntas därmed påverkas mer av utvecklingen på bostadsmarknaden.

Ett annat tecken på avmattning på bostadsmarknaden är att omsättningen på småhusmarknaden har avtagit, det vill säga, det är färre småhus som byter ägare (se diagram 107). Lägre omsättning på småhusmarknaden innebär att de typiska komplementära köpen av exempelvis vitvaror och möbler avtar. Viktigare är dock att utplanande bostadspriser under låg omsättning innehåller negativ information om hushållens konsumtionsvilja i bredare mening. Att köpa eller byta bostad är ett stort beslut och det ser ut som att många hushåll anser att den ekonomiska utvecklingen är för osäker för att ta det beslutet i nuläget.

Diagram 91 Hushållens konsumtion

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Hushållens konfidensindikator (CCI)

Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Omsättning av sällanköpsvaror i detaljhandeln

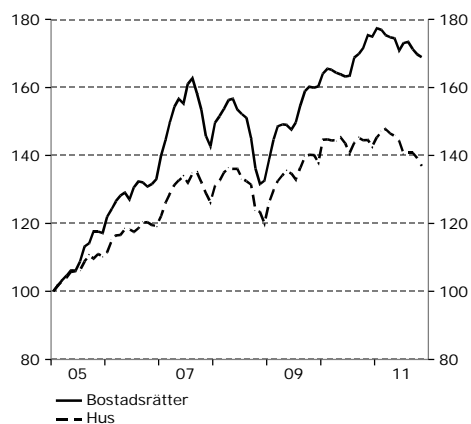
Index 2005=100, fasta priser, säsongsrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Diagram 94 Bostadspriser

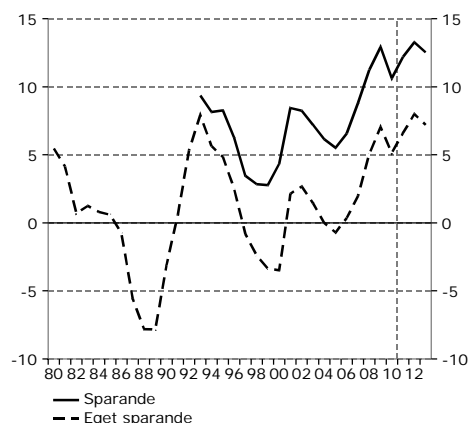
HOX prisindex, januari 2005=100

Källa: Valueguard.

Diagram 95 Olika mått på hushållens sparande

Andel av disponibel inkomst, procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Sammantaget hålls hushållens konsumtion tillbaka fram till första halvåret 2012 trots att hushållens disponibla inkomster ökar relativt starkt både 2011 och 2012 (se tabell 22).

DEN FINANSIELLA ORON DÄMPAS UNDER 2012

Turbulens och oro på de finansiella marknaderna antas bedarra i mitten av 2012 och de svenska hushållen får successivt en starkare tillförsikt inför framtiden. De olika sparkvoterna var 2010 ett par procentenheter högre än motsvarande historiska genomsnitt (se diagram 95 samt tabell 23 för en definition av de olika sparkvoterna). Trots detta stiger sparkvoterna under 2011 och 2012 på grund av att den förhöjda osäkerheten dämpar konsumtionen. När tillförsikten inför framtiden återvänder, först en bit in på 2012, förväntas hushållens konsumtion öka i snabbare takt. Men det är inte förrän 2013 som konsumtionen växer snabbare än de disponibla inkomsterna och sparkvoten faller därmed tillbaka något jämfört med 2012.

Åren 2012 och 2013 möter hushållen dessutom låga insättningsräntor, vilket gynnar konsumtionen då det gör sparandet mindre lönsamt. Samtidigt har bankernas marginaler för bolån höjts och förblir historiskt höga under 2012–2013. Detta har delvis en motverkande effekt på konsumtionen, då sparande i form av amortering blir mer attraktivt.

De svenska hushållens konsumtion utomlands fortsätter att öka i hög takt 2013, men framför allt ökar konsumtionen av sällanköpsvaror och tjänster (exklusive bostäder) efter en svag utveckling under 2012 (se tabell 23).

Tabell 23 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2012	2013
Sällanköpsvaror	315	4,7	1,5	1,5	5,3
Bilar	50	37,3	7,8	-2,3	2,6
Dagligvaror	249	0,5	0,4	0,7	2,6
Drivmedel	52	-5,6	-3,7	-0,7	1,5
Tjänster exkl. bostad	484	2,7	3,1	1,7	5,1
Bostäder inkl. energi	414	2,1	-0,6	0,6	1,3
Konsumtion i utlandet	70	14,2	11,2	2,2	2,8
Avgår: Utlänningars konsumtion i Sverige	81	-0,8	6,1	3,3	0,1
Ideella organisationer	51	1,3	0,5	1,5	2,6
Konsumtionsutgifter	1 605	3,7	1,4	1,0	3,7
Disponibel inkomst		3,0	4,4	3,4	3,9
Sparande ¹	191	10,6	12,2	13,3	12,5
Eget sparande ¹	87	5,1	6,6	8,0	7,2

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive i procent av disponibel inkomst. I "eget sparande" ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-systemet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentlig konsumtion

DEN OFFENTLIGA SEKTORNS KONSUMTIONSUTGIFTER UTVECKLAS SVAGT

Den offentliga sektorns konsumtion ökar med 1,7 procent 2011. Konsumtionstillväxten mattas påtagligt 2012 till 0,1 procent och blir låg även 2013 (se diagram 96).³⁵ Den svaga konsumtionstillväxten dessa år medför att den offentliga konsumtionen som andel av BNP blir något lägre 2013 jämfört med 2010 (se tabell 24).

STATEN DRAR NER PÅ KONSUMTIONSUTGIFTERNA

Den statliga konsumtionen ökade kraftigt 2010 (se diagram 97). Bakom uppgången låg bland annat en utbyggnad av de arbetsmarknadspolitiska programmen och ett ökat antal elever på högskolorna. År 2010 ökade även statens konsumtion av förbrukningsvaror samtidigt som uppräkningsav myndigheternas anslag var hög.³⁶

Under 2011 och 2012 utvecklas myndighetsanslagen i en betydligt långsammare takt än 2010, till följd av att de låga löne- och prisökningarna 2009–2010 får genomslag. Konsumtionen av förbrukningsvaror inom försvaret stiger emellertid tillfälligt 2011 vilket bidrar till att konsumtionen ökar detta år.

År 2012 och 2013 väntas statens konsumtionsutgifter minska med knappt 1 procent per år. Till detta bidrar låg anslagsuppräknings och minskad konsumtion av militära förbrukningsvaror. I budgetpropositionen för 2012 finns satsningar som riktar sig till statlig konsumtion motsvarande 6 miljarder kronor, enligt Konjunkturinstitutets bedömning. Bland annat tillförs mer pengar till arbetsmarknadspolitiska program och till underhåll av järnväg.

Återhämtningen i ekonomin tar fart igen under andra halvåret 2012. År 2013 bedöms färre personer befinna sig i arbetsmarknadspolitiska program, vilket bidrar till att konsumtionen fortsätter att minska. Konjunkturinstitutet prognostiserar att ytterligare 1 miljard kronor i ofinansierade åtgärder tillförs staten 2013, utöver vad som föreslagits i budgetpropositionen för 2012.

KOMMUNERNA HÅLLER IGEN PÅ KONSUMTIONEN 2012

Den kommunala konsumtionen ökar med 0,5 procent 2012, vilket är lägre än på flera år (se diagram 98).³⁷ Kommunsektorns konsumtion påverkas direkt av konjunkturedgången till följd av balanskravet, som säger att enskilda kommuner inte får budgetete-

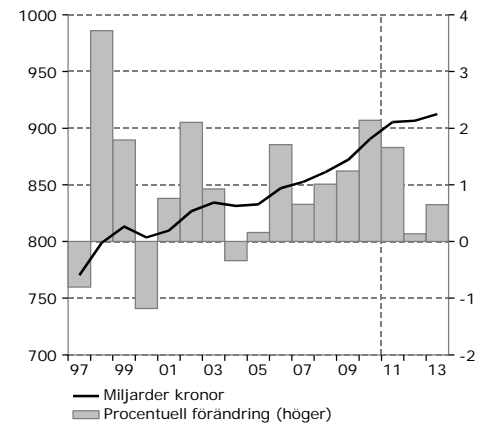
³⁵ År 2012 är antalet arbetsdagar färre än normalt. Korrigerat för denna kalendereffekt blir konsumtionstillväxten i offentlig sektor 0,6 procent detta år.

³⁶ Något förenklat räknas de statliga myndigheternas anslag upp med prisökningstakten och industritjänstemännens löneökningstakt två år tidigare, korrigerat för ett 10-årigt historiskt genomsnitt av produktivitet i tjänstebranscherna.

³⁷ Kalenderkorrigerat ökar den kommunala konsumtionen med 1,1 procent 2012.

Diagram 96 Offentliga konsumtionsutgifter

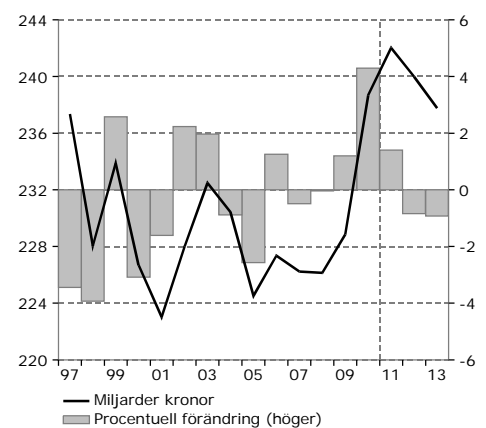
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Statliga konsumtionsutgifter

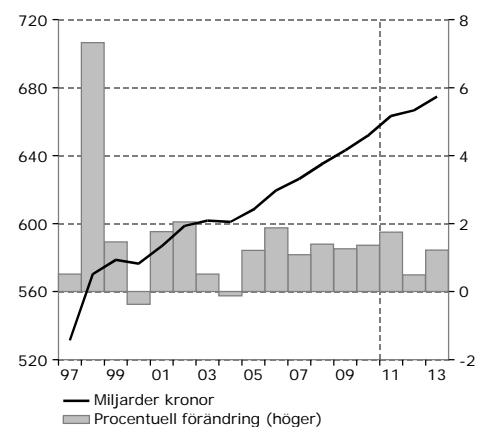
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

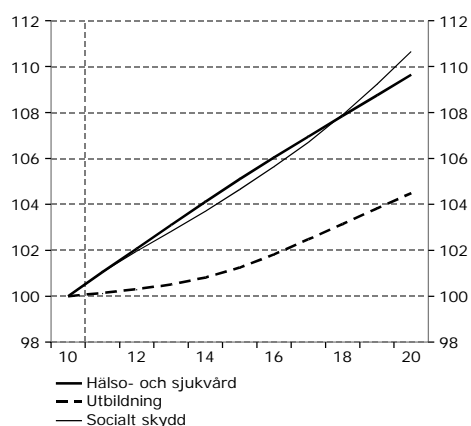
Diagram 98 Kommunala konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 99 Demografisk framskrivning av offentlig konsumtion
Index 2010=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ra för underskott. Många kommuner tvingas göra besparingar och effektivisera till följd av att skatteunderlaget utvecklas svagt 2012.

Den genomsnittliga kommunalskatten höjs med 5 öre 2012 och Konjunkturinstitutet prognostiserar att kommunalskatten till landstingen höjs med ytterligare 8 öre 2013. År 2013 ökar konsumtionen i kommunsektorn åter snabbare, när konjunkturen vänder uppåt. I Konjunkturinstitutets prognos ligger en höjning av statsbidragen med 2 miljarder kronor till landstingssektorn 2013, utöver vad som föreslogs i budgetpropositionen för 2012.

Det demografiskt betingade behovet av framför allt hälso- och sjukvård samt äldreomsorg ökar framöver eftersom andelen äldre i befolkningen stiger (se diagram 99). Enligt Konjunkturinstitutets beräkningar medför enbart det demografiska behovet en ökning av den kommunala konsumtionsvolymen med 0,6 procent per år under 2011–2013. Trots en återhållsam konsumtionstillväxt klarar kommunsektorn som helhet att möta det demografiska behovet under prognosperioden. Vissa delar av kommunsektorn kan dock komma att påverkas av besparingarna mer än andra. Framför allt är landstingens ekonomiska situation mycket ansträngd de närmaste åren.

Tabell 24 Offentliga konsumtionsutgifter

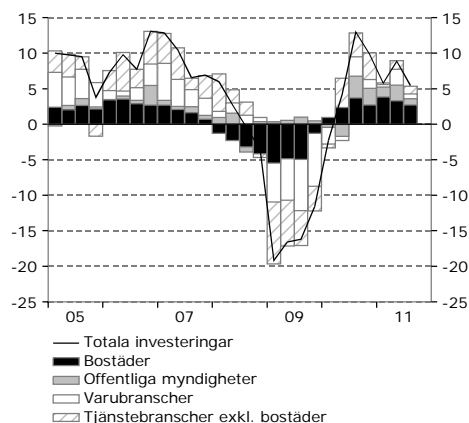
Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2012	2013
Statlig konsumtion	239	4,3	1,4	-0,8	-0,9
Kommunal konsumtion	652	1,4	1,8	0,5	1,2
Offentliga konsumtionsutgifter	891	2,1	1,7	0,1	0,7
Procent av BNP, löpande pris		26,9	26,7	26,9	26,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Bidrag till investeringstillväxten

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Fasta bruttoinvesteringar

BOSTADSVINSTERINGARNA BIDROG MEST TILL ÖKNINGEN DET TREDJE KVARTALET

Det tredje kvartalet ökade de fasta bruttoinvesteringarna med 5,4 procent jämfört med motsvarande period föregående år (se diagram 100). Det innebär ett bidrag till efterfrågetillväxten motsvarande 1 procent av BNP, vilket är ett lägre bidrag än andra kvartalets 1,5 procent. Jämfört med andra kvartalet 2011 var tillväxten 0,8 procent (säsongsrensad). Trots en viss avmattning fortsätter därmed den ökning av investeringarna som inleddes det fjärde kvartalet 2009. Investeringarnivån är dock fortfarande betydligt lägre än före krisen 2008–2009.

Starkast bidrag till tillväxten av investeringarna det tredje kvartalet gav bostadsinvesteringarna (se diagram 100). Jämfört med motsvarande period föregående år växte de med nästan

15 procent, vilket gav ett bidrag till tillväxten av investeringarna med 2,8 procentenheter. Framför allt var det nybyggnationerna i flerbostadshus som ökade kraftigt. Investeringarna inom övriga näringslivet fortsatte också att öka, inte minst inom industrin. Även investeringarna inom offentliga myndigheter bidrog positivt till investeringsökningen det tredje kvartalet.

OSÄKRA KONJUNKTURUTSIKTER LEDER TILL UPPSKJUTNA INVESTERINGSBESLUT

Enligt Konjunkturbarometern från december har företagens tillförsikt om framtiden försämrats påtagligt de senaste månaderna. Det illustreras bland annat av konfidensindikatorn för näringslivet, som har fallit tillbaka snabbt (se diagram 101). Särskilt svaga är indikatorerna inom handeln. Läget inom byggindustrin är, trots ett fallande netttotal, fortfarande något starkare än normalt. Förväntningarna på byggandet har fallit tillbaka och visar på sämre utsikter för bygginvesteringarna 2012, jämfört med 2011.

SCB:s mått på kapacitetsutnyttjandet inom industrin har planat ut på ca 89 procent (se diagram 102). Trots ett nära nog normalt kapacitetsutnyttjande i industriföretagen det tredje kvartalet i år, var det fler företag än vanligt som angav att anledningen till att de inte utnyttjade sin kapacitet fullt ut var produktionsstörningar. Samtidigt var det färre än vanligt som svarade otillräcklig efterfrågan. En möjlig tolkning är att produktionen är på en hög nivå i förhållande till företagens maskinparker, det vill säga att det finns ett behov av ökade underhållsinvesteringar i många företag.

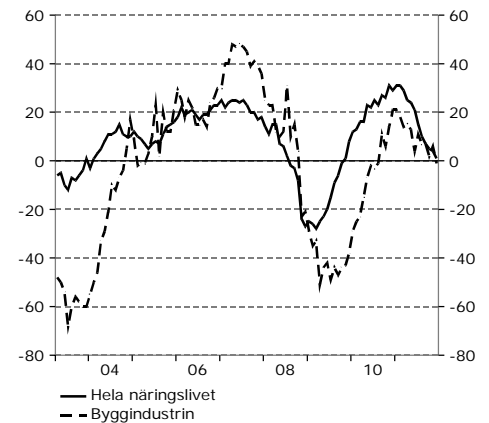
INDUSTRIN ÖVERSKATTAR INVESTERINGARNA 2012

Industrins investeringar tog fart i början av 2011, efter flera år med mycket svaga investeringar (se diagram 103). Samtidigt har lönsamheten i företagen successivt förbättrats (se kapitlet ”Löner, vinster och priser”). Enligt SCB:s investeringsenkät från oktober ökar dock industrins investeringar i lägre takt 2011 än vad investeringsenkäten från maj indikerade. För 2012 planerar industriföretagen enligt enkäten för en fortsatt ökning av investeringarna, med uppskattningsvis ca 6 procent i fasta priser.

Som en följd av den ökade osäkerheten om konjunkturen skjuter företagen en del av sina investeringar på framtiden. Detta är framför allt kopplat till den osäkrare utvecklingen av efterfrågan men även striktare villkor för bankernas utlåning till företag. De striktare villkoren yttrar sig framför allt i högre räntemarginaler från bankerna men bedöms inte leda till någon likviditetsbrist som under finanskrisen 2008–2009. Till viss del har företagen redan tagit hänsyn till dessa osäkerheter och ökade kostnader när de uppgav sina investeringsplaner i oktoberenkäten. Men i takt med att de reala effekterna av osäkerheterna blir alltmer påtagliga, med bland annat svag export, bedöms företagen revidera ner investeringsplanerna något. En svagare produktivitetsutveckling

Diagram 101 Konfidensindikatorer i näringslivet

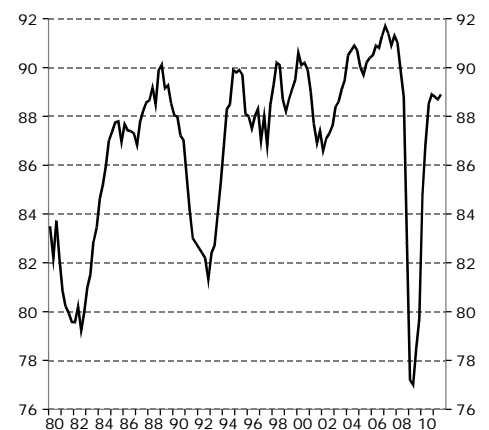
Netttotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Industrins kapacitetsutnyttjande

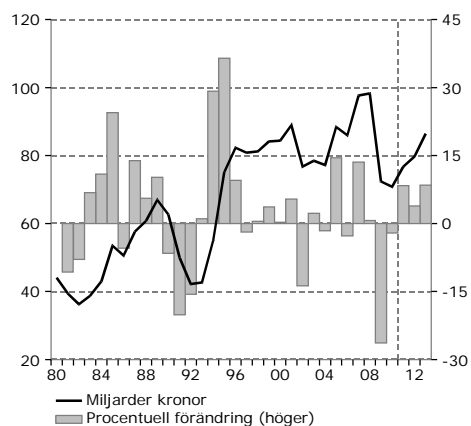
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Diagram 103 Industrins investeringar

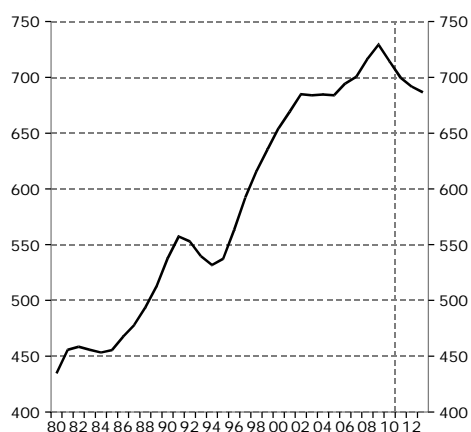
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 Industrins kapitalstock

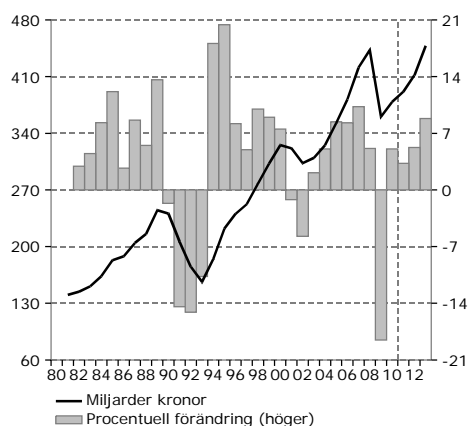
Miljarder kronor, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 105 Näringslivets investeringar exkl. bostadsinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

och en starkare krona bidrar samtidigt till att lönsamheten försvagas. Sammantaget ökar därför industrins investeringar med ca 4 procent 2012, vilket är mindre än vad företagen planerade i oktober (se tabell 25 och diagram 103). Nästföljande år växer investeringarna starkare igen, då uppskjutna investeringar materialiseras. Kapitalstocken i industrin fortsätter ändå att minska något (se diagram 104).

Tabell 25 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2012	2013
Industrin	71	-2,1	8,4	3,9	8,5
Övriga varubranscher	85	3,8	1,0	6,0	9,7
Tjänstebranscher	328	10,2	6,7	3,1	7,0
Varav: Tjänster exkl. bostäder, fartyg och flygplan	224	8,4	2,3	4,4	8,4
Bostäder	104	15,1	15,5	-1,3	3,8
Näringslivet	483	7,0	5,9	3,7	7,7
Varav: Näringslivet exkl. bostäder, fartyg och flygplan	379	5,2	3,1	4,7	8,7
Offentliga myndigheter	106	5,0	6,4	-3,1	-0,9
Investeringar	590	6,6	6,0	2,5	6,2

Anm. Övriga varubranscher omfattar jord- och skogsbruk, fiske, el-, gas-, värme- och vattenförsörjning samt byggverksamhet (branscherna A, D och F enligt SNI 2007).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SPLITTRAD BILD AV INVESTERINGARNA**I ÖVRIGA BRANSCHER**

Övriga varubranscher (exklusive industrin) ökar sina investeringar endast svagt 2011 (se tabell 25). Investeringarna inom byggindustrin, som är en del av övriga varubranscher, ökade kraftigt åren före fallet i investeringarna 2009. Det är därför inte lika stort uppdämt investeringsbehov i byggindustrin som i många andra branscher. Men byggindustrin förväntas ändå successivt öka investeringarna de närmaste åren i samband med att byggandet tar fart igen. Investeringsplanerna för tjänstebranscherna ger en splittrad bild av utvecklingen 2011–2012. Framför allt avtar tillväxten av investeringarna inom handeln och företags-tjänsterna. Tjänstebranschernas investeringar exklusive bostäder, fartyg och flygplan accelererar sammantaget 2011–2013 (se tabell 25). Detta bidrar till att näringslivets investeringar exklusive bostäder ökar starkare under dessa år (se diagram 105). Som andel av BNP växer näringslivets investeringar exklusive bostäder, fartyg och flygplan de kommande åren. Men nivån 2013 är fortfarande något lägre än genomsnittet för perioden 2000–2010 (se diagram 82).

AVMATTNING PÅ BOSTADSMARKNADEN 2012–2013

Bostadsinvesteringarna har växt snabbt 2010–2011 (se diagram 106). Både investeringarna i nybyggnationer och i ombyggnationer har ökat kraftigt. I slutet av 2011 och början av 2012 dämpas dock bostadsbyggandet, liksom bostadspriserna, av osäkerheterna kring konjunkturen.

I nationalräkenskaperna skiljer man på antal påbörjade lägenheter i småhus och i flerbostadshus. De senaste kvartalen har antalet påbörjade lägenheter utvecklats svagt, framför allt i småhus. Detta innebär ett lägre antal färdigställda lägenheter de kommande kvartalen och en minskning av nybyggnadsinvesteringarna 2012. De osäkra konjunkturutsikterna, stigande bolåneräntor och spekulationer kring överprissättning på bostadsmarknaden har tillsammans med strängare lånevillkor från bankerna bidragit till att hålla tillbaka småhusbyggandet. Omsättningen på småhus har samtidigt fallit tillbaka ytterligare och är nu på den lägsta nivån sedan början av 2000-talet (se diagram 107). I takt med att osäkerheterna ebbat ut och förtroendet återkommer i mitten av 2012 kommer dock omsättningen på bostadsmarknaden och bostadspriserna att stabiliseras och byggandet att öka. Antalet påbörjade lägenheter i småhus ökar successivt de närmaste åren, från 2011 års låga nivå, och växer något snabbare än trend 2013. Samtidigt stabiliseras antalet påbörjade lägenheter i flerbostadshus på en trendnivå. Den demografiska utvecklingen och den ökade inflyttningen till storstäder gör, tillsammans med stigande disponibelinkomster, att den underliggande efterfrågan på nyproducerade bostäder är fortsatt stark.

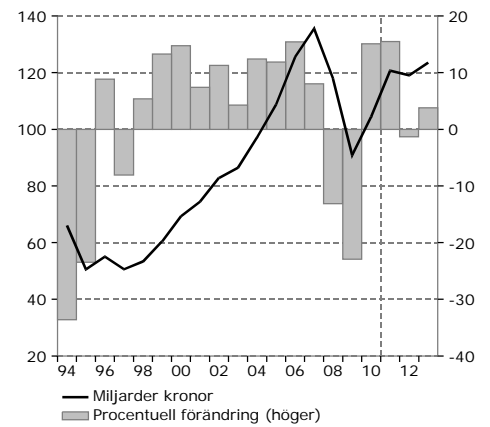
Ombyggnadsinvesteringarna har stimulerats av rot-avdraget som infördes i december 2008. Ökningen av utbetalningarna för rot-avdraget har successivt mattats av under 2011. Ombyggnadsinvesteringarna fortsätter att vara höga 2012 men på grund av ett alltmer mättat renoveringsbehov dämpas tillväxten, för att sedan bli svagt negativ 2013. Sammantaget minskar bostadsinvesteringarna svagt 2012, men vänder upp igen 2013.

NEDGÅNG I OFFENTLIGA MYNDIGHETERS INVESTERINGAR

De offentliga myndigheternas investeringar ökar starkt 2011 (se diagram 108). Bakom uppgången ligger framför allt ökade investeringsvolymerna inom kommunsektorn.

Kommunsektorn fick stora resurstillskott av staten i samband med konjunkturedgången 2009–2010 som endast delvis användes till att hålla uppe konsumtionsutgifterna. I stället användes en del av dessa resurser till investeringar, vilket bidrar till att tillfälligt lyfta investeringsvolymerna 2011. Investeringsvolymerna lyfts också under prognosperioden av att flera större anläggningsprojekt pågår med olika landsting som medfinansierare. Detta sker bland annat i Stockholm och Västra Götaland. Dessutom påbörjas Nya Karolinska sjukhuset som finansieras av Stockholms läns landsting under 2011. Att många stora projekt

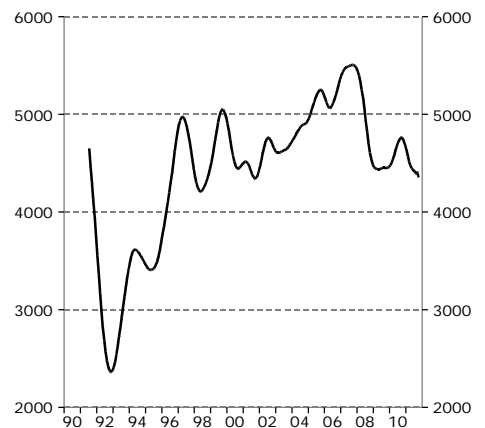
Diagram 106 Investeringar i bostäder
Årlig procentuell förändring respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 107 Omsättningen på småhusmarknaden

Antal sålda hus, månadsvärden, X12-trendcykel

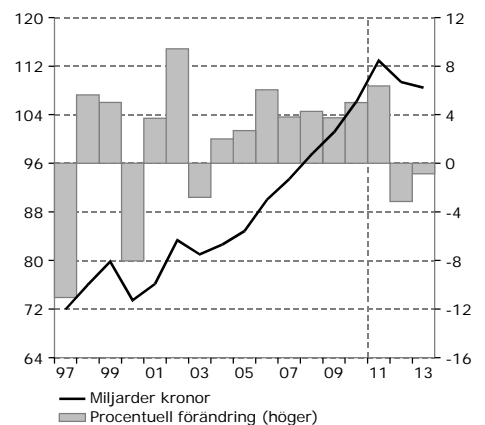

Anm. De senaste två månadernas utfall är uppjusterade i linje med historisk bias.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

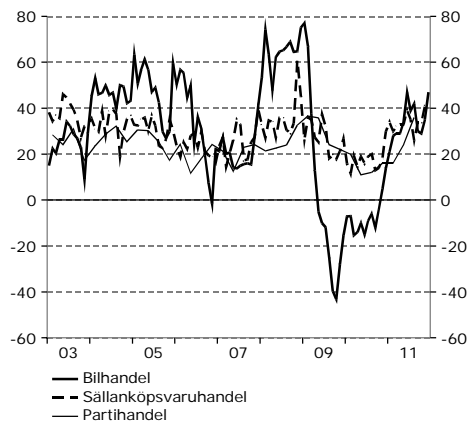
Diagram 108 Offentliga myndigheters investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 109 Lageromdömen i handeln
Nettotal, månads- respektive kvartalsvärden

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

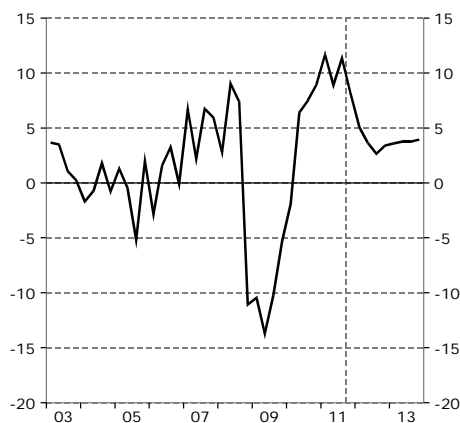
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 110 Färdigvarulager, nulägesomdöme
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 111 Lagerinvesteringar
Miljarder kronor, fasta priser, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

pågår samtidigt är en viktig orsak till den höga investeringsvolymen under prognosperioden.

År 2012 väntas investeringarna minska. Statens investeringar i infrastruktur faller som en följd av minskade anslag till Trafikverket, främst på järnvägssidan. Kommunsektorn väntas hålla igen på investeringarna eftersom att det ekonomiska läget i sektorn är ansträngt. Även 2013 minskar investeringarna i kommunsektorn liksom statens infrastrukturinvesteringar. Detta trots att Konjunkturinstitutet bedömer att ytterligare 3 miljarder kronor tillförs Trafikverket 2013, utöver vad som föreslogs i budgetpropositionen för 2012.

Lager

ALLT FLER FÖRETAG TYCKER ATT LAGREN ÄR FÖR STORA

Under 2010 var det få företag som svarade i Konjunkturbarometern att deras lager var för stora. Successivt började dock allt fler företag att rapportera om för stora lager. Fortfarande runt halvårsskiftet 2011 var detta dock inte något generellt problem inom vare sig industrin eller handeln.

När efterfrågan i vissa branscher därefter utvecklades svagare än förväntat hann företagen inte dra ner på sina inköp och sin produktion tillräckligt, vilket innebar oönskade lagerökningar. Detta gäller framför allt delar av handeln och basindustrin (se diagram 109 och diagram 110). Mer specifikt var det främst inom den specialiserade butikshandeln som lagren steg, med väsentliga ökningar för kläder, skor och sportartiklar. Sannolikt ska denna lagerökning till stor del ses som en konsekvens av den synnerligen varma hösten. Mycket av dessa ökningar bedöms därför bestå av årstidsbundet utbud som handeln på sedvanligt sätt avvecklar. Även inom partihandeln bedöms lagerökningarna till största delen ha varit av konfektionsvaror ämnade för hushållen. Inom basindustrin är det i första hand skogsindustrins lager som är särskilt stora. Utöver basindustrin har industrin i övrigt klarat sig relativt bättre.

LAGERUTVECKLINGEN BROMSAR EFTERFRÅGAN DE NÄRMASTE KVARTALEN

Även under det fjärde kvartalet bedöms lagren fortsätta att växa oönskat när efterfrågan bromsar in. De samlade lagerökningarna blir dock inte lika stora som den under tredje kvartalet, vilket gör att lagerinvesteringarna fjärde kvartalet verkar återhållande på den samlade efterfrågans utveckling. Under första halvåret 2012 fortsätter lagerutvecklingen att bromsa efterfrågan. Därefter bedöms lagren inte längre påverka efterfrågeutvecklingen (se diagram 111).

Sammantaget spår lagerupbyggnaden i år därmed på tillväxten i efterfrågan med motsvarande 0,4 procentenheter. År 2012

blir lagerökningarna betydligt mindre och kommer därmed att hålla tillbaka efterfrågans tillväxt kraftigt, eller med motsvarande 0,5 procentenheter. År 2013 bedöms lagerinvesteringarna inte påverka efterfrågan alls (se tabell 26).

Tabell 26 Lagerinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentenheter

	2010	2011	2012	2013
Industrins lager av insatsvaror	0,8	5,6	0,5	1,3
Industrins lager av varor i arbete och färdigvaror	7,7	12,8	1,6	1,6
Handelslager	1,5	12,3	-0,6	0,2
Skogslager	7,2	7,9	7,4	7,4
Övriga lager ¹	3,1	3,0	5,3	3,9
Summa lagerförändring	20,2	41,5	14,2	14,3
Lageromslag ²	60,6	21,3	-27,3	0,1
Bidrag till totala efterfrågans tillväxt, procentenheter ³	1,4	0,4	-0,5	0,0
Bidrag i procent av BNP föregående år ³	2,0	0,6	-0,8	0,0

¹ Övriga lager är främst bränslelager i el- och gasindustrin samt värdeföremål.

² Lageromslaget är årets lagerförändring minus föregående års lagerförändring.

³ Om lagren ökar mer än föregående år är lageromslaget positivt och registreras i nationalräkenskaperna som ett positivt bidrag till BNP-tillväxten (det omvända gäller om lageromslaget är negativt). Nettoeffekten är dock normalt mindre eftersom lagerförändringar även påverkar importen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Import

IMPORTEN FALLER TILLBAKA DET FJÄRDE KVARTALET 2011

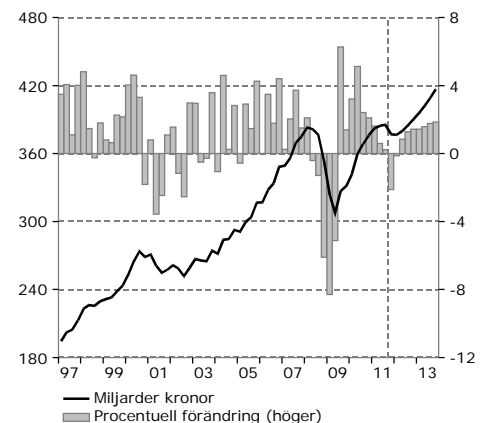
Efter en stark tillväxt 2010 har importutvecklingen successivt dämpats under 2011. Tredje kvartalet var importen närmast oförändrad och det fjärde kvartalet 2011 förväntas importen minska (se diagram 112). En anledning till den svaga importutvecklingen är att det är delar av sådan efterfrågan med stort importinnehåll, som export och hushållens konsumtion av bilar och sällanköpsvaror, som faller mest det fjärde kvartalet (se avsnitten "Export" och "Hushållens konsumtionsutgifter" ovan).

INGEN IMPORTTILLVÄXT 2012

Det första kvartalet 2012 präglas av samma bild som sista kvartalet 2011. Den inhemska efterfrågan blir därmed något lägre än det föregående kvartalet. Importen hålls tillbaka av att hushållens konsumtion utvecklas svagt detta kvartal. Särskilt påverkas importen av olika motorfordon och av sällanköpsvaror som exempelvis kläder och elektronikprodukter. Men också varuexporten minskar något ytterligare första kvartalet 2012, efter ett kraftigt fall sista kvartalet 2011. Detta bidrar till att bland annat importen

Diagram 112 Import

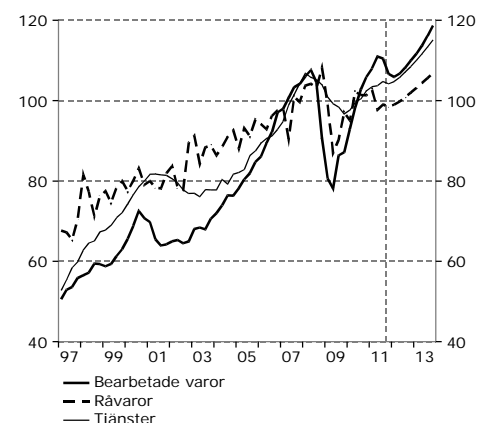
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

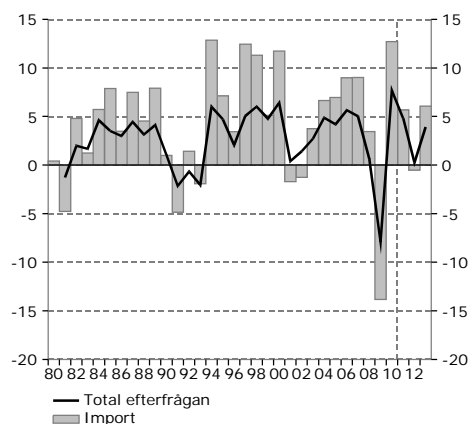
Diagram 113 Import

Index 2010=100, fasta priser, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

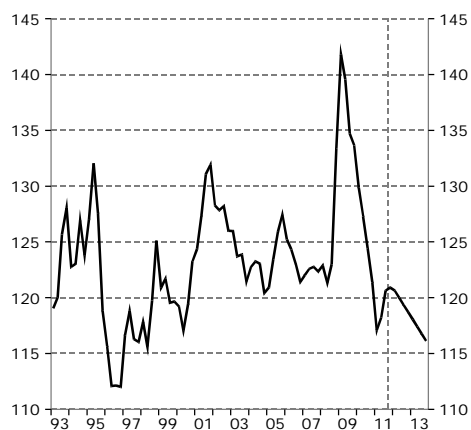
Diagram 114 Import och efterfrågan
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Nominell växelkurs, importvägd

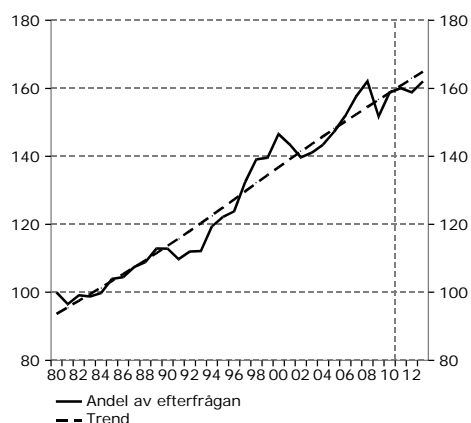
Index 1991=100, kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 116 Import

Andel av efterfrågan, fasta priser, index 1980=100

Anm. Trend beräknad med HP-filtrer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

av bearbetade varor minskar ytterligare detta kvartal (se diagram 113).

Tabell 27 Import

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2012	2013
Import av varor	1 064	17,4	6,3	-1,5	6,2
Varav: Bearbetade varor	764	21,1	9,0	-2,2	6,8
Råvaror	300	7,4	-0,5	0,4	4,6
Import av tjänster	389	1,6	3,9	2,2	5,6
Import	1 453	12,7	5,7	-0,5	6,1

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan återhämtar sig svagt det första halvåret 2012. Först under det andra halvåret återhämtar sig den inhemska efterfrågan mer påtagligt när konsumtionen och investeringarna stiger i en snabbare takt. Importen återhämtar sig därför snabbare det andra halvåret (se diagram 114).

Eftersom exporten är på en låg nivå under första halvåret 2012 och tillväxten enbart tilltar mot slutet av året, blir årsmedelvärdet för importen detta år lägre jämfört med 2011 (se tabell 27).

STARK VARU- OCH TJÄNSTEIMPORT 2013

Efter att den inhemska efterfrågan drar upp importen mot slutet av 2012, drivs importtillväxten 2013 i ökande utsträckning av exporten, vilken förklarar nästan hälften av importtillväxten detta år. År 2013 växer importen snabbare än efterfrågan vilket gör att importens andel av den totala efterfrågan närmar sig den trendmässiga utvecklingen (se diagram 114 och diagram 116). Förutom den starkare efterfrågan gynnas varuimporten också av en starkare krona (se diagram 115).

Importen av bearbetade varor växer 2013 med ca 7 procent. Även råvaruimporten, som utvecklades svagt under perioden 2011–2012, växer nu snabbare (se tabell 27).

Även om osäkerheten kring den ekonomiska utvecklingen klingar av andra halvåret 2012, blir hushållens konsumtion återhållsam. Bland annat hålls hushållens resande och konsumtion utomlands tillbaka och växer med knappt 2 procent. Men det gynnsammare ekonomiska läget, med skingrad osäkerhet samt en starkare krona 2013 (se diagram 115), gör att svenskarnas konsumtion utomlands återhämtar sig och växer med ca 5,5 procent 2013.³⁸ Importen av frakttjänster, visar i genomsnitt en låg tillväxt åren 2011 och 2012, delvis som följd av den lägre importtillväxten av varor, men växer snabbare 2013. Även importen av olika företagstjänster växer snabbare 2013 när konjunkturen förbättras.

³⁸ Svenskars konsumtion utomlands bokförs som tjänsteimport.

Export- och importpriser

KRONAN SÄNKTE PRISERNA FÖRRA ÅRET

Export- och importprisutvecklingen 2010 präglades av att världsmarknadspriserna på råvaror åter vände upp och steg kraftigt. Även i efterföljande produktionsled ökade priserna jämförelsevis starkt. Samtidigt förstärktes kronan tydligt (se diagram 117). En förstärkning som innebar att export- och importpriserna mätta i svenska kronor till och med sjönk något (se tabell 28).

FALLANDE PRISER ÄVEN FORTSÄTTNINGSVIS

Under första halvåret 2011 fortsatte världsmarknadspriserna på många råvaror att stiga ytterligare. Oron kring den europeiska statskuldkrisen vände sedan utvecklingen, vilket innebar att dessa priser i stället började falla andra halvåret. Bedömningen är att priserna på produkter tidigt i produktionskedjan fortsätter att falla successivt under första halvåret 2012. I ett historiskt perspektiv kommer dock priserna att ligga på fortsatt mycket höga nivåer. Från och med andra halvåret 2012 vänder utvecklingen igen och världsmarknadspriserna på råvaror stiger åter, men i en jämförelsevis lugn takt.

Tabell 28 Export- och importpriser

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Exportpris totalt	-0,5	-1,3	-1,2	-0,3
Bearbetade varor	-4,7	-3,8	-1,1	-0,6
Råvaror	16,4	5,5	-4,9	0,0
Tjänster	0,3	0,2	0,3	0,2
Importpris totalt	-0,2	-0,4	-1,2	-0,9
Bearbetade varor	-4,8	-3,9	-0,8	-0,7
Råvaror	13,9	9,4	-4,9	-3,0
Tjänster	-0,3	-0,4	0,7	0,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

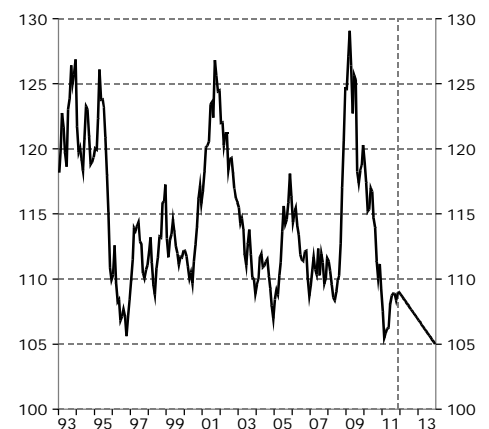
För mer bearbetade varor, längre fram i produktionskedjan, kommer prisutvecklingen internationellt också att bli svag de närmaste kvartalen. Även på dessa produkter blir dock prisutvecklingen starkare från och med andra halvan av 2012. Priserna på tjänster, som inte påverkas av prisutvecklingen på råvaror på samma sätt, får en relativt varorna starkare utveckling under hela prognosperioden.

Efter en temporär försvagning under loppet av 2011 fortsätter kronan att successivt stärkas under loppet av 2012 och 2013 (se diagram 117). Kronan fortsätter således att hålla tillbaka prisutvecklingen båda åren.

Totalt sett innebär detta att export- och importpriserna successivt sjunker alla tre åren 2011–2013. Sammanlagt, över alla tre åren, faller priserna med mellan 2,5 och 3 procent (se diagram

Diagram 117 Kronans nominella effektiva växelkurs

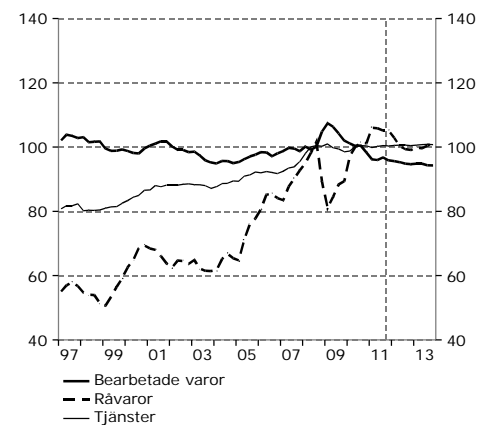
KIX-index 1992-11-18=100, månadsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Exportpris

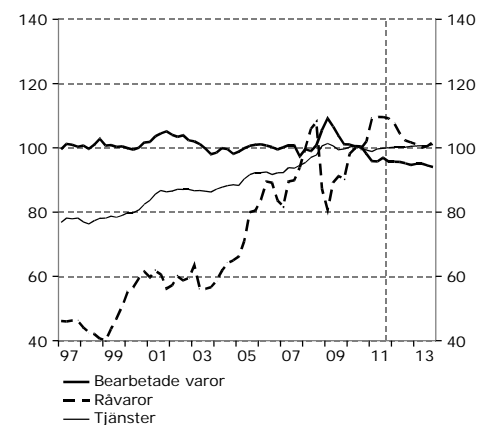
Index 2010=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Importpris

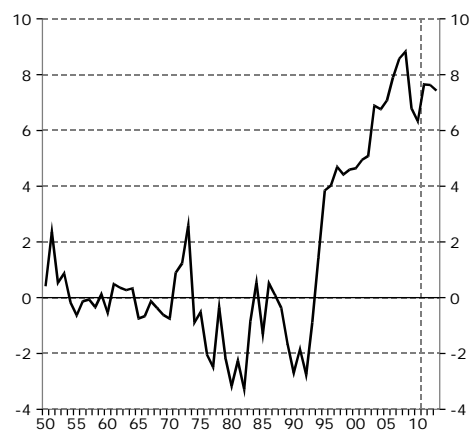
Index 2010=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 120 Bytesbalans

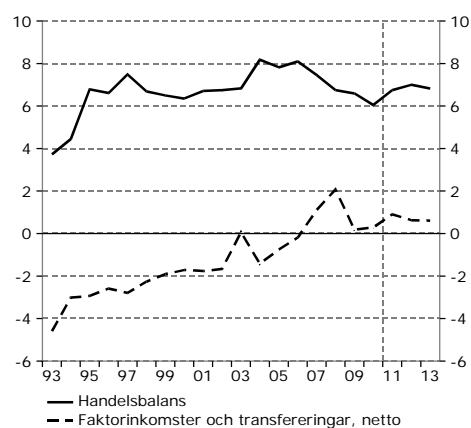
Procent av BNP, löpande priser

Källor: Riksbanken (1950–1992), SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 121 Finansiellt sparande

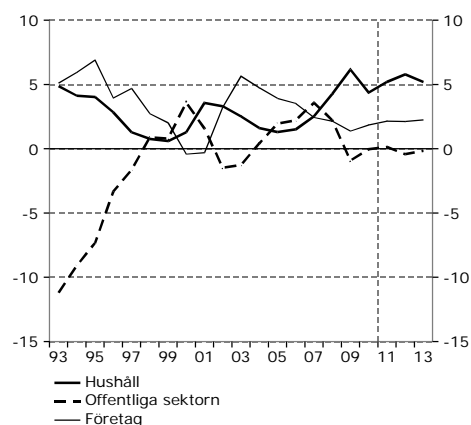
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 122 Finansiellt sparande

Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

118 och diagram 119 samt tabell 28). Kronans drygt 6-procentiga förstärkning över samma period förklarar dessa prissänkningar.

Bytesbalans, finansiellt sparande och BNI

DET HÖGA SPARANDET FORTSÄTTER

Sveriges samlade finansiella sparande gentemot omvärlden utgörs av bytesbalansen och kapitaltransfereringarna (se tabell 29). Kapitaltransfereringarna är dock förhållandevis små, vilket innebär att det i huvudsak är bytesbalansen som beskriver det finansiella sparandets utveckling (se tabell 29). Från och med mitten av 1990-talet har bytesbalansen legat på en hög nivå (se diagram 120).

Grovt sett kan det finansiella sparandet delas upp i sparande genererat via utrikeshandel med varor och tjänster (netto) och via faktorinkomster och transfereringar (netto). Mellan åren 1995–2010 har handelsbalansen, mätt som andel av BNP, pendlat mellan 6 och 8 procent, medan faktorinkomsterna och transfereringarna (netto) haft en positiv trend (se diagram 121) beroende på stigande faktorinkomster till följd av förstärkt nettoförmögenhet gentemot utlandet.

Den finansiella krisen innebar att det samlade finansiella sparandet minskade åren 2009 och 2010. Handelsbalansen försvagades men framför allt minskade nettot av kapitalinkomster, till exempel aktieutdelningar, kraftigt från en mycket hög nivå 2008. Sett i ett historiskt perspektiv var det finansiella sparandet mätt som andel av BNP dock fortsatt mycket högt.

År 2011 ökar det finansiella sparandet igen via såväl ett större överskott i utrikeshandeln som stigande faktorinkomster. Sett över sektorer är det framför allt hushållen som ökar sitt sparande när osäkerheten om den ekonomiska utvecklingen ökar (se diagram 122). Det finansiella sparandet blir därefter, mätt som andel av BNP, i stort sett oförändrat 2012 och 2013 (se diagram 120 och diagram 121 och tabell 29).

Tabell 29 Finansiellt sparande

Miljarder kronor, löpande priser

	2010	2011	2012	2013
Handelsbalans	84	115	124	125
Tjänstebalans	116	120	124	129
Löner, netto	-2	-2	-2	-3
Kapitalavkastning, netto	58	80	73	75
Transfereringar, netto	-46	-46	-48	-50
Bytesbalans	209	267	271	276
Procent av BNP	6,3	7,7	7,6	7,4
Kapitaltransfereringar	-5	-5	-5	-5
Finansiellt sparande	204	261	266	270
Procent av BNP	6,2	7,5	7,5	7,3

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

TEMPORÄRT LÄGRE REALA INKOMSTER PER CAPITA 2012

BNP mäter värdet av vad som produceras inom landet medan BNI mäter inkomsterna för de personer som är bokförda i landet. I första hand används inkomsterna för konsumtion och investeringar. Utvecklingen för real BNI beräknas därför utifrån prisutvecklingen för inhemsk användning. För att mäta den genomsnittliga invånarens inkomstutveckling ser man även till befolkningsutvecklingen.

Tabell 30 BNI

Miljarder kronor, löpande pris respektive procentuell förändring

	2010	2010	2011	2012	2013
BNI	3 365	6,9	6,0	1,7	4,6
Deflator, inhemsk användning		1,4	1,5	1,5	1,5
Real BNI		5,4	4,4	0,2	3,1
Befolkning ¹	9 377	0,9	0,8	0,7	0,7
Real BNI per capita²	359	4,5	3,6	-0,5	2,4

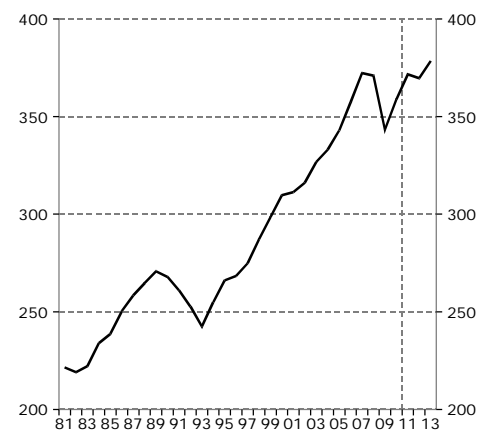
¹ Tusental personer. ² Tusental kronor.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efter en kraftig minskning 2009 vände real BNI per capita åter upp 2010 när återhämtningen tog fart för att 2011 vara tillbaka på ungefär 2008 och 2009 års nivåer. År 2012 minskar emellertid den genomsnittliga invånarens inkomster något till följd av svag BNP-tillväxt, innan de åter stiger 2013 (se diagram 123 och tabell 30).

Diagram 123 Real BNI per capita

Tusentals kronor, fasta priser, referensår 2010

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion och arbetsmarknad

Efterfrågan bromsar nu tydligt in. Både produktion och arbetsmarknad påverkas. Arbetslösheten slutar falla och stiger till ca 8 procent i genomsnitt 2012–2013. Resursutnyttjandet är lågt och svensk ekonomi befinner sig fortfarande i en lågkonjunktur i slutet på 2013.

Produktionen i näringslivet ökade kraftigt tredje kvartalet. Det var främst exporten som drev uppgången, medan både hushållens konsumtion och investeringarna utvecklades svagt. Skuld-krisen i euroområdet gör nu att exporten bromsar in. Osäkerheten om framtiden bidrar också till att den inhemska efterfrågan fortsätter att utvecklas svagt. Produktionen i näringslivet sjunker under slutet av 2011 och inledningen av 2012 (se diagram 124). Det är främst den exportberoende industriproduktionen, och tjänster som är kopplade till industrin, som drabbas. Men också delar av tjänsteproduktionen som är knutna till hushållens konsumtion, exempelvis handeln, påverkas negativt.

Antalet arbetade timmar och antalet sysselsatta väntas falla under första halvåret 2012 för att sedan vara i princip oförändrade till början på 2013. Företagen minskar inte antalet anställda i samma omfattning som produktionen och därför växer produktiviteten långsammare än normalt det närmaste året. Företagen bedöms betrakta nedgången i efterfrågan de kommande kvartalen som övergående och det är främst antalet visstidsanställda och inhyrda via bemanningsföretag som minskar. I slutet av 2012 ökar visserligen efterfrågan successivt igen men företagen har då tillräckligt med resurser för att öka produktionen utan att behöva anställa personal. Produktiviteten växer då snabbare. Först under andra halvåret 2013 behöver företagen öka antalet anställda något.

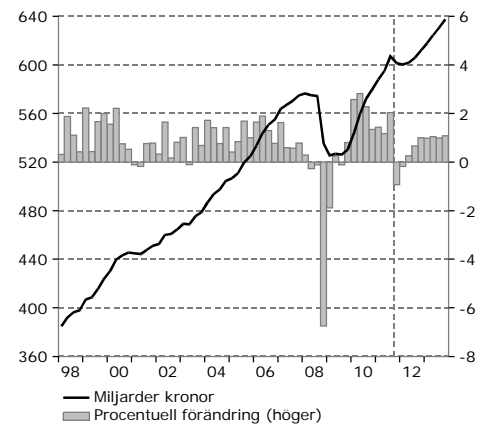
Precis som för produktionen är bilden för sysselsättningen inom näringslivet splittrad. Sysselsättningen i industrin minskar, medan tjänstebranschernas efterfrågan på arbetskraft ökar från och med slutet av 2012.

Utbudet av arbetskraft har ökat rekordstarkt de senaste åren (se fördjupningen "Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer"). Att tillväxten i sysselsättningen nu bromsar in påverkar utbudet av arbetskraft som fortsätter att öka, men i långsammare takt än tidigare. Den svaga efterfrågan på arbetskraft medför att arbetslösheten åter stiger. Arbetslösheten slutar att stiga 2013 när efterfrågan på arbetskraft kommer igång igen (se diagram 125).

Den höga arbetslösheten talar för att det finns gott om lediga resurser på arbetsmarknaden de närmaste åren. Arbetslösheten bedöms klart överstiga sin jämviktsnivå (se fördjupningen "Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten"). Inbromsningen i efterfrågan innebär att resursutnyttjandet i ekonomin som helhet, mätt som BNP-gapet, sjunker något under 2012 innan det sakta stiger under 2013 (se diagram 126).

Diagram 124 Näringslivets produktion

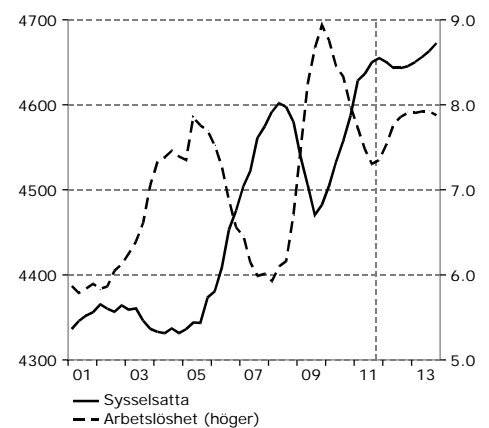
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 125 Sysselsättning och arbetslöshet

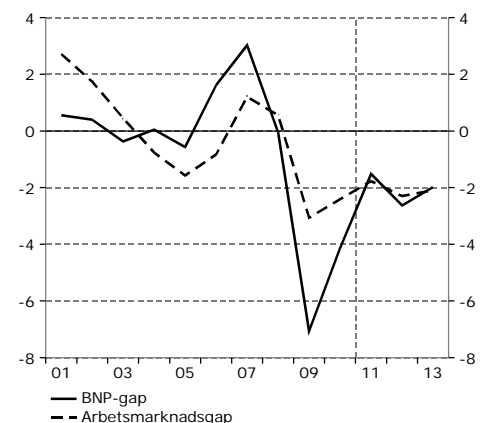
Tusental respektive procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

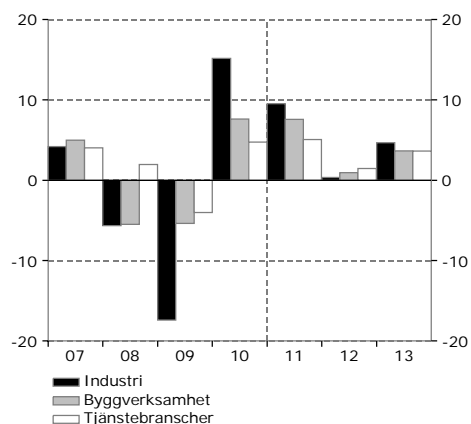
Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 127 Produktion i näringslivet

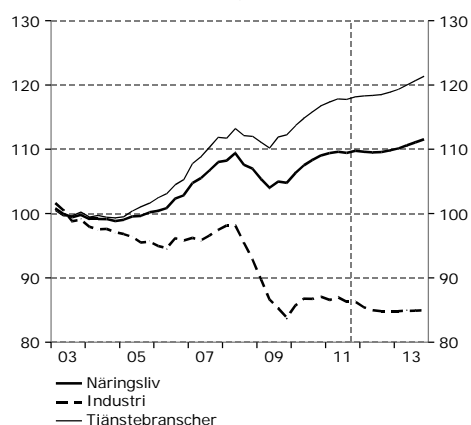
Årlig procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 128 Arbetade timmar i näringslivet

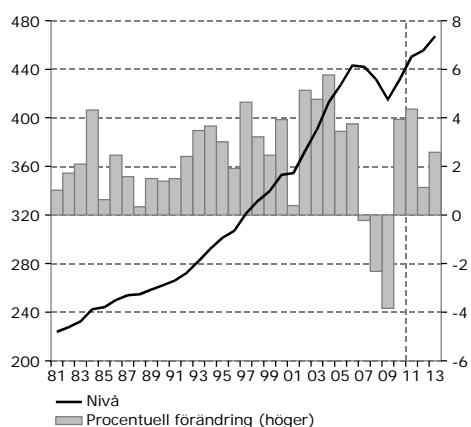
Index 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Produktivitet i näringslivet

Förädlingsvärde per timme, fasta priser kalenderkorrigerade värden. Nivå respektive årlig procentuell förändring.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion, produktivitet och arbetade timmar

SKULDKRISEN I EUROOMRÅDET PÅVERKAR PRODUKTIONEN I NÄRINGSLIVET NEGATIVT

Produktionen i näringslivet ökade med 6,2 procent tredje kvartalet 2011 jämfört med tredje kvartalet 2010. Effekterna av skuld-krisen i euroområdet börjar dock nu märkas och tillväxten under avslutningen av 2011 samt 2012 blir betydligt svagare. År 2012 ökar näringslivets produktion bara med 1,2 procent och 2013 med 3,7 procent (se tabell 31). Den dämpade efterfrågetillväxten får störst effekt på den exportkänsliga industriproduktionen men även bygg- och tjänsteproduktionen påverkas (se diagram 127).

Antalet arbetade timmar i näringslivet ökade svagt det tredje kvartalet jämfört med motsvarande kvartal ifjol. Anställningsplanerna i Konjunkturbarometern indikerar nu relativt oförändrad sysselsättning och utvecklingen av antalet arbetade timmar stagnerar. År 2012 är antalet arbetade timmar i princip oförändrade och 2013 ökar de med ca 1 procent (se diagram 128).

Produktiviteten i näringslivet ökade kraftigt det tredje kvartalet och stiger med 4,3 procent 2011 (se diagram 129). Produktiviteten varierar med konjunkturen. I en konjunkturedgång faller produktivitetstillväxten normalt tillbaka eftersom företagen har för mycket personal relativt efterfrågan. Företagen bedöms betrakta den svaga efterfrågan 2012 som tillfällig och behåller sin personal i stor utsträckning. Därför faller produktivitetstillväxten markant 2012 vilket indikerar att resursutnyttjandet inom företagen är något lägre än normalt (se avsnittet ”Resursutnyttjande” i detta kapitel).

Tabell 31 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

	2010	2010	2011	2012	2013
Varubranscher	809	12,1	8,0	0,7	4,0
Varav: Industri	484	15,4	9,7	0,3	4,7
Byggverksamhet	158	8,5	7,4	0,9	3,7
Tjänstebranscher	1 445	4,6	5,0	1,5	3,6
Varav: Handel	329	8,3	4,9	1,1	4,5
Företagstjänster	259	8,0	8,5	2,0	4,2
Näringsliv	2 255	7,2	6,1	1,2	3,7
Offentliga myndigheter	575	-0,5	0,7	0,1	0,3
BNP till baspris¹	2 872	5,5	4,9	1,0	3,0
Produktskatter/subventioner	425	4,3	1,4	1,0	2,3
BNP till marknadspris	3 297	5,3	4,5	1,0	3,0

¹ Inklusive produktion i hushållens icke vinstdrivande organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVAG TILLVÄXT I TILLVERKNINGSINDUSTRIN

Industriproduktionen ökade med 8,9 procent tredje kvartalet 2011 jämfört med motsvarande kvartal 2010. Flera indikatorer pekar emellertid på en tydlig avmattning redan under fjärde kvartalet. Enligt Konjunkturbarometern är orderingsgången från både hemmamarknaden och exportmarknaden nere på väldigt låga nettotal (se diagram 130) samtidigt som missnöjet med färdigvarulagren tilltagit (se avsnittet om lager i kapitlet "BNP och efterfrågan").

Svensk industriproduktion exporteras till stora delar av världen. Den i särklass viktigaste marknaden är Europa som till och med september i år tagit emot drygt 70 procent av varuexporten under 2011.³⁹ Efterfrågan från Europa kommer dock att vara låg de närmaste åren. Detta motverkas något av att tillväxten fortsätter att vara stark i tillväxtländerna utanför OECD som också importerar svensk industriproduktion (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling").

Sammantaget sjunker efterfrågetillväxten markant 2012 jämfört med 2011. Det drabbar främst den svenska industriproduktionen av insats- och investeringsvaror, som båda minskar 2012. I takt med att efterfrågan i omvärlden stiger i slutet av 2012 och 2013 återhämtar sig tillväxten i industriproduktionen (se diagram 131 och tabell 31).

Antalet arbetade timmar i industrin minskade redan tredje kvartalet jämfört med motsvarande kvartal 2010. Industrins anställningsplaner enligt Konjunkturbarometern har länge varit positiva, men är nu något negativa (se diagram 132). Ur ett historiskt perspektiv är de dock fortfarande på en relativt hög nivå, vilket indikerar att nedgången i sysselsättningen och antalet arbetade timmar inom industrin kommer att bli begränsad. I samband med att efterfrågan blir lägre under inledningen av 2012 minskar antalet arbetade timmar. Tillväxten i antal arbetade timmar minskar dock inte i samma omfattning som tillväxten i produktionen, vilket dämpar produktivitetstillväxten. Även 2013 minskar antal arbetade timmar i industrin (se tabell 32).

Produktiviteten i industrin ökar svagt 2012. I samband med att efterfrågan tar fart i slutet av 2012 och i början av 2013 ökar produktiviteten till följd av att företagets lediga resurser alltmer tas i anspråk (se tabell 33).

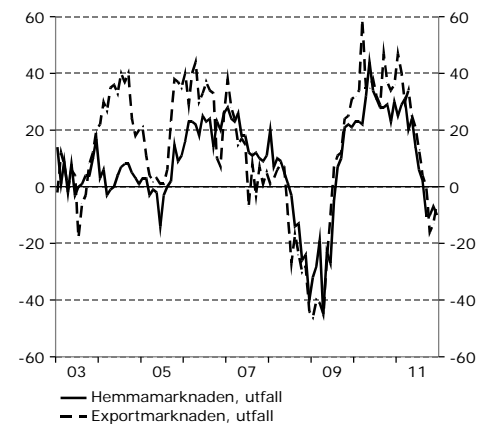
FÄRRE ANTAL ARBETADE TIMMAR I INDUSTRI EFTER FINANSKRISEN

Det tredje kvartalet 2011 var industriproduktionen åter på den nivå som uppmättes i slutet av 2007 (se diagram 133). Fyra år med igenomsnitt ingen tillväxt i industriproduktionen är historiskt sett en exceptionell svag utveckling. Produktivitetstillväxten inom industrin 2010 och hittills under 2011 har varit väldigt hög.

³⁹ Se tabell 7 i "Utrikeshandel, export och import av varor", Statistiska meddelanden HA 22 SM 1104, SCB.

Diagram 130 Orderingsgång i tillverkningsindustrin

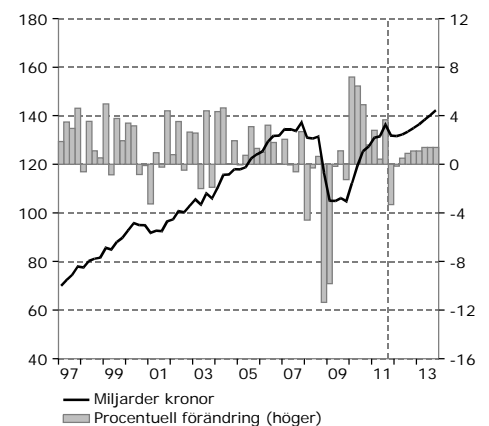
Netttotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Industriproduktion

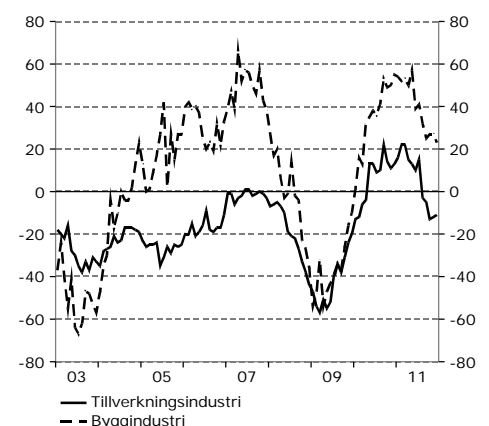
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

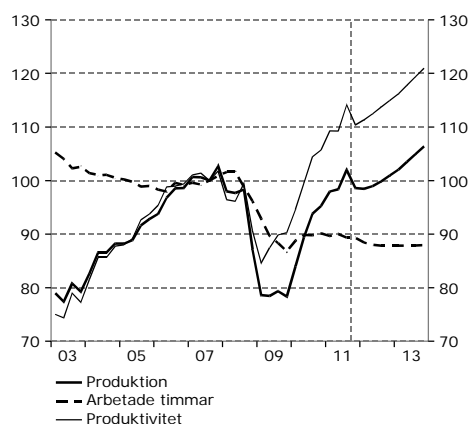
Diagram 132 Anställningsplaner i tillverkningsindustri och byggindustri

Netttotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

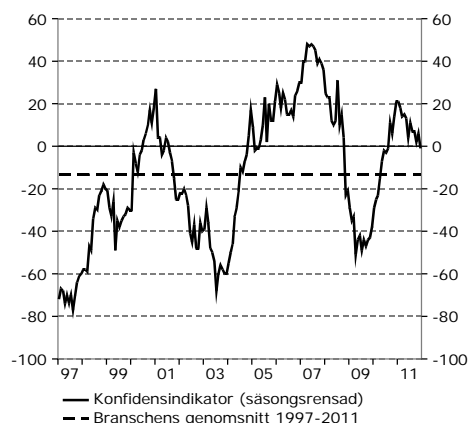
Diagram 133 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i industrin
Index 2007 kvartal 3=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 134 Konfidensindikator för byggverksamhet

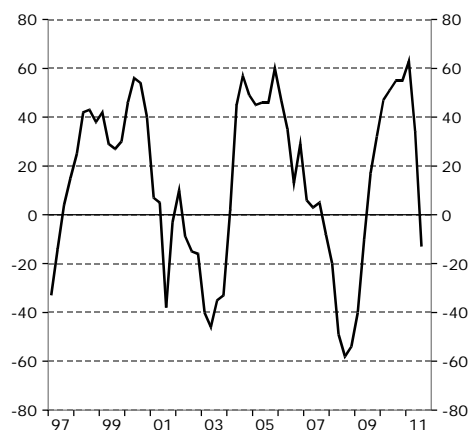
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Anm. Orderstocksomdöme plus förväntad förändring antal sysselsatta.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Utsikterna på byggmarknaden på ett års sikt

Nettotal, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Det är normalt i en återhämtning då det finns mycket lediga resurser inom företagen, men det beror sannolikt även på att mindre produktiva företag slagits ut i samband med finanskrisen. En del av ökningen i produktiviteten kan sannolikt också förklaras med att användningen av bemanning och inhyrda konsulter från tjänstesektorn ökat något. I nationalräkenskaperna registreras arbetade timmar inom den bransch man är anställd. Ett ökat användande av bemanningspersonal och konsulter inom industrin innebär således att antalet arbetade timmar blir lägre inom industrin och högre inom tjänstebranscherna. Trenden med ökad användning av bemanning och konsulter skapar större flexibilitet i industrins personalomställning. Effekten på totalt arbetade timmar i näringslivet beror dock av hur flexibla anställningsvillkor den inhyrda personalen har i sin egen bransch i tjänstesektorn.

Tabell 32 Arbetade timmar

Miljoner timmar respektive procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2010	2010	2011	2012	2013
Varubranscher	1 919	1,9	0,8	-0,9	0,4
Varav: Industri	1 082	0,3	0,1	-1,8	-0,2
Byggverksamhet	542	6,0	4,0	0,3	1,4
Tjänstebranscher	3 303	3,7	2,2	0,6	1,5
Varav: Handel	937	2,9	2,5	0,2	2,0
Företagstjänster	718	4,1	4,2	0,8	1,5
Näringsliv	5 222	3,0	1,7	0,1	1,1
Offentliga myndigheter	1 935	-1,0	0,4	-0,4	-0,2
Totalt¹	7 311	1,9	1,3	0,0	0,8

¹ Inklusive arbetade timmar i hushållens icke vinstdrivande organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

LÄGRE PRODUKTIONSÖKNINGAR ATT VÄNTA INOM BYGGBRANSCHEN

Byggbranschens produktion fortsatte att öka starkt tredje kvartalet 2011 jämfört med tredje kvartalet 2010. Byggproduktionen har gått för högtryck under en längre tid och bygg- och anläggningsverksamhet är den enda bransch där konfidensindikatorn i Konjunkturbarometern fortfarande ligger över historiskt medelvärde (se diagram 134). Men även byggkonjunkturen börjar nu uppvisa tecken på avmattning. Branschens egna utsikter på tolv månaders sikt har fallit tillbaka kraftigt i Konjunkturbarometern (se diagram 135). Den försvagade internationella efterfrågan gör att näringslivet skjuter en del av sina bygginvesteringar på framtiden. Nybyggnationer av småhus och flerbostadshus minskar under 2012 medan investeringar i ombyggnationer fortsatt håller uppe produktionen något. Byggproduktionen ökar med ca 1 procent 2012 och drygt 3,5 procent 2013 (se avsnittet om investeringar i kapitlet "BNP och efterfrågan").

Anställningsplanerna inom byggbranschen är fortsatt positiva (se diagram 132) och antalet arbetade timmar ökar, men inte lika snabbt som produktionen. Samtidigt påverkas produktiviteten i byggbranschen, liksom industrin, negativt av den lägre efterfrågan och stiger endast med drygt 0,5 procent 2012 och drygt 2 procent 2013 (se tabell 33).

DEN VIKANDE INTERNATIONELLA EFTERFRÅGETILLVÄXTEN PÅVERKAR TJÄNSTPRODUKTIONEN VIA ÖKAD OSÄKERHET

Tjänstebranschernas produktion ökade med 5,0 procent det tredje kvartalet jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Precis som under finanskrisen drabbas inte tjänstebranscherna lika hårt som tillverkningsindustrin av den pågående skuldcrisen i euroområdet (se diagram 127). Även om tjänsteproduktionen totalt drivs av den inhemska efterfrågan i större utsträckning än industrin är utvecklingen inom tjänstesektorn varierande. De verksamheter som är nära knutna till industrin drabbas hårdare än andra verksamheter inom tjänstesektorn.

Hittills är det dock den inhemska efterfrågan som påverkats mest av skuldcrisen, främst via ökad osäkerhet. I synnerhet hushållen har under en tid hållit hårt i plånböckerna till följd av den oro, om egen och svensk ekonomi, som krisen skapar. I konfidensindikatorn för detaljhandeln kan man utläsa en tydlig reaktion på de försiktiga hushållen (se diagram 136). Hushållen fortsätter att vara återhållsamma under inledningen av 2012, vilket påverkar utvecklingen inom detaljhandeln märkbart.

I takt med att den akuta skuldcrisen i euroområdet bedarrar till sommaren 2012 (se kapitlet ”BNP och efterfrågan”) ökar den inhemska efterfrågan, och då främst via ett uppdämt köpbehov från hushållen, vilket påverkar handeln positivt. År 2012 ökar produktionen inom handeln svagt, men utvecklingen 2013 blir betydligt starkare (se tabell 31 och diagram 137). Att offentlig sektor fortsätter att öka sina inköp av tjänster från näringslivet stimulerar också tjänsteproduktionen 2012 och 2013.

Antalet arbetade timmar i tjänstebranscherna blir inledningsvis svaga 2012, men ökar sedan i takt med att efterfrågan tar fart andra halvåret 2012 och 2013. Ökningen i arbetade timmar inom tjänstebranscherna utgör nästan hela uppgången i arbetade timmar i näringslivet 2012 och 2013 (se diagram 138 och tabell 32).

Tillväxten i produktiviteten i tjänstebranscherna påverkas av den lägre efterfrågan och blir relativt låg under inledningen av 2012. Då det initialt är hushållens efterfrågan som tar fart, ökar produktionen inom handeln och hushållstjänstebranscherna. Eftersom det då finns lediga resurser inom tjänsteföretagen ökar produktivitetstillväxten till 2 procent 2013 från svaga 0,8 procent 2012.

Diagram 136 Konfidensindikator för detaljhandeln

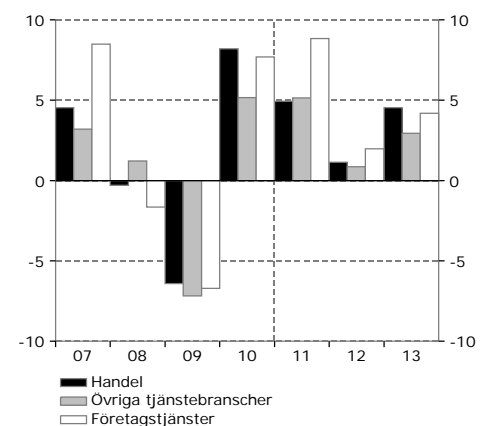
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 137 Produktion i tjänstebranscher

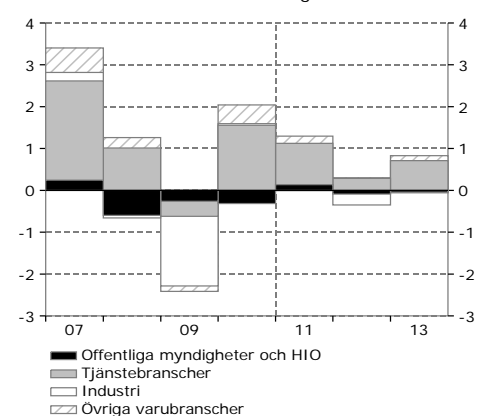
Årlig procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 138 Bidrag till tillväxten i antalet arbetade timmar

Procentenheter, kalenderkorrigerade årsvärden

Anm. HIO avser hushållens icke vinstdrivande organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 33 Produktivitet

Kronor per timme respektive procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

	2010	2010	2011	2012	2013
Varubranscher	422	10,0	7,2	1,7	3,6
Varav: Industri	447	15,0	9,6	2,1	4,8
Byggverksamhet	291	2,4	3,3	0,6	2,2
Tjänstebanscher	438	0,9	2,8	0,8	2,0
Varav: Handel	351	5,2	2,4	0,9	2,4
Företagstjänster	361	3,7	4,1	1,1	2,6
Näringsliv	432	4,0	4,3	1,1	2,6
Offentliga myndigheter	297	0,5	0,2	0,5	0,5
Hela ekonomin	393	3,5	3,5	1,0	2,3

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVAG UTVECKLING AV OFFENTLIG PRODUKTION

Efter att ha fallit 2010 bedöms den offentliga sektorns produktion stiga med 0,7 procent 2011. Under 2012 och 2013 blir ökningen av produktionen svagare (se tabell 31). Produktionsökningen dämpas eftersom konsumtionsutgifterna ökar svagt samtidigt som överföringen av offentliga tjänster till privat regi väntas fortsätta (se diagram 139).

Den demografiskt betingade efterfrågan på framför allt hälso- och sjukvård stiger snabbt de närmaste åren. På några års sikt kommer också behovet av äldreomsorg att öka påtagligt, medan behovet av utbildning inte stiger lika fort. Sammantaget ökar efterfrågan på både primärkommunernas och landstingens tjänster framöver (se avsnittet ”Offentlig konsumtion” i kapitlet ”BNP och efterfrågan”).

MINSKAT ANTAL ARBETADE TIMMAR I OFFENTLIG SEKTOR

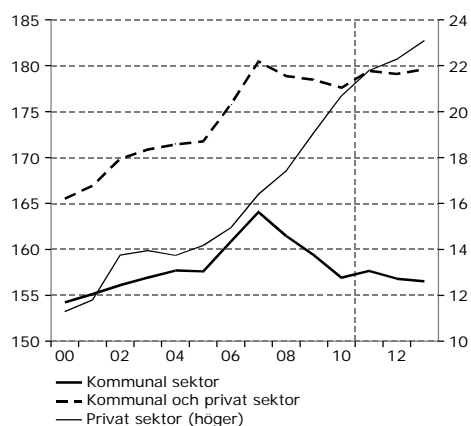
Utvecklingen av antalet arbetade timmar i offentlig sektor är nära kopplad till produktionsutvecklingen. Arbetade timmar i den offentliga sektorn faller något 2012 och 2013 (se tabell 32). Det är särskilt påtagligt inom kommunsektorn. Både primärkommuner och landsting genomför besparingar och effektiviseringar under 2012 för att klara balanskravet, det vill säga undvika underskott i budgeten. Det är framför allt landstingen som har en mycket ansträngd ekonomisk situation de närmaste åren.

Arbetade timmar i kommunsektorn påverkas inte bara av konjunkturedgången utan också av att en allt större andel av produktionen av vård- och omsorgstjänster sker i näringslivet. Enligt Konjunkturinstitutets beräkningar ökar antalet kommunalt finansierade timmar i näringslivet 2012 och 2013 (se diagram 139). När även dessa timmar beaktas ökar det totala antalet kommunalt finansierade timmar svagt under prognosperioden.

Inom staten blir nedgången i arbetade timmar marginell. I budgetpropositionen för 2012 föreslås bland annat satsningar på migration och integration samt väg- och banunderhåll som

Diagram 139 Kommunalt finansierade arbetade timmar

Miljoner arbetade timmar, kalenderkorrigerade årsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

riktar sig till staten. Konjunkturinstitutet prognostiserar att staten, utöver detta, tillförs ytterligare 1 miljard kronor i ofinansierade åtgärder 2013. Antal arbetade timmar i staten har minskat trendmässigt under en längre tid. Uppräkningen av anslagen till myndigheterna innebär i normalfallet vissa krav på effektiviseringar. Utvecklingen av antal arbetade timmar 2011–2013 innebär att trenden i nedgången dämpas.

Arbetsmarknaden⁴⁰

FLER SYSSELSATTA UNDER 2011

Återhämtningen på arbetsmarknaden har fortsatt under hösten. Statistik från arbetskraftsundersökningarna (AKU) visar att sysselsättningen har ökat samtidigt som arbetslösheten har minskat (se diagram 140). Under de senaste månaderna har dock företagen blivit allt försiktigare med att anställa personal. Antalet visstidsanställningar har i det närmaste stagnerat. Det hänger samman med den pågående skuldkrisen i euroområdet och den osäkerhet som den innebär för svenska företag.

Nationalräkenskaperna visar att sysselsättningen inom industrin minskade något under tredje kvartalet (se diagram 141). Däremot fortsatte sysselsättningen att öka inom byggbranschen och de privata tjänstenäringarna. Trots hushållens svaga konsumtion ökade antalet sysselsatta något inom handeln. Inom den offentliga sektorn minskade däremot sysselsättningen något.⁴¹

TYDLIGA SIGNALER OM FÖRSÄMRAT LÄGE

PÅ ARBETSMARKNADEN FRAMÖVER

Indikatorer visar tydligt att återhämtningen på arbetsmarknaden övergår till en ny konjunktur nedgång. Enligt Konjunkturbarometern planerar både industrin och handeln för färre anställda under de närmaste månaderna (se diagram 142). Anställningsplanerna inom byggverksamheten och de privata tjänstenäringarna har fortsatt att minska och ligger nu för de privata tjänstenäringarna kring noll, vilket antyder oförändrad sysselsättning i dessa branscher.

Antalet nyanmälda lediga platser hos Arbetsförmedlingen har också minskat något under hösten, men ligger fortfarande på en historiskt sett hög nivå (se diagram 143). Det indikerar att sysselsättningen kommer att fortsätta öka, om än svagt, de närmaste månaderna.

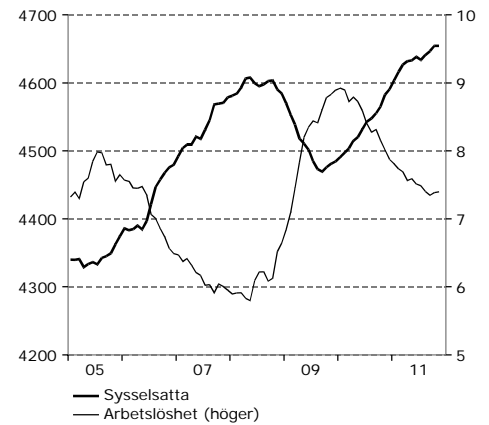
Antalet varsel om uppsägning har stigit något under hösten men utvecklingen är långt ifrån så dramatisk som under finans-

⁴⁰ Från och med juni 2011 avser Konjunkturinstitutets arbetsmarknadsprognos åldersgruppen 15–74 år istället för som tidigare gruppen 16–64 år. Se fördjupningen "Deltagande på arbetsmarknaden: En jämförelse mellan åldersgrupperna 15–74 år och 16–64 år" i *Konjunkturläget*, juni 2011.

⁴¹ Men då har ingen hänsyn tagits till den kommunalt finansierade sysselsättningen i näringslivet som beräknas fortsatt ha ökat.

Diagram 140 Sysselsättning och arbetslöshet

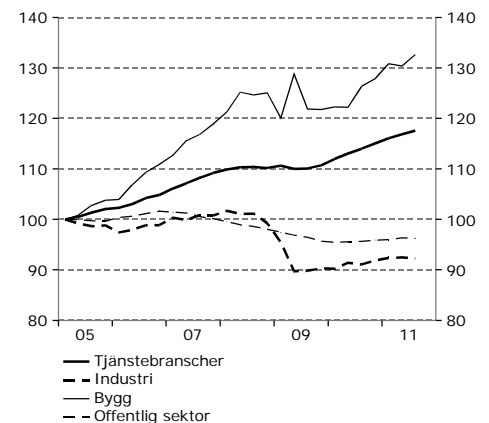
Tusental respektive procent av arbetskraften, säsongsrensade månadsvärden, 3-månaders glidande medelvärde

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 141 Sysselsatta

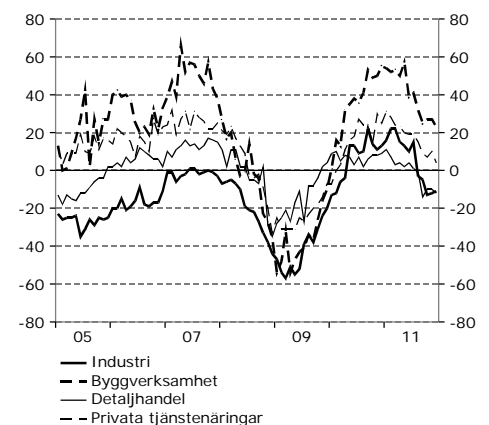
Index 2005 kvartal 1 = 100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 142 Anställningsplaner i industri, byggverksamhet och privata tjänstenäringar

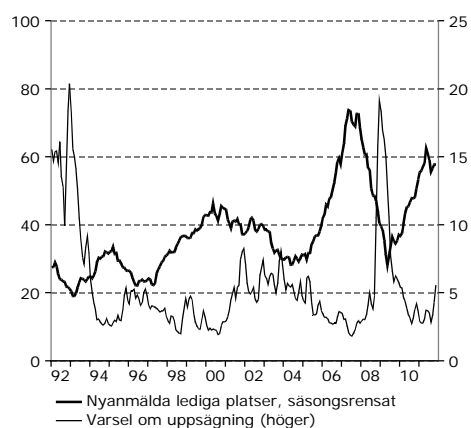
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 143 Nyanmälda lediga platser och varsel om uppsägning

Tusental, 3-månaders glidande medelvärde

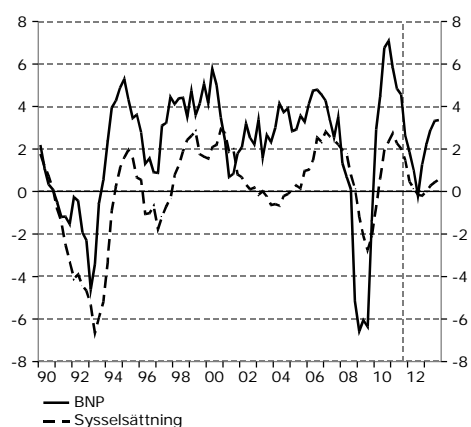

Anm. Nyanmälda lediga platser avser varaktighet med mer än tio dagar.

Källa: Arbetsförmedlingen.

Diagram 144 BNP och sysselsättning

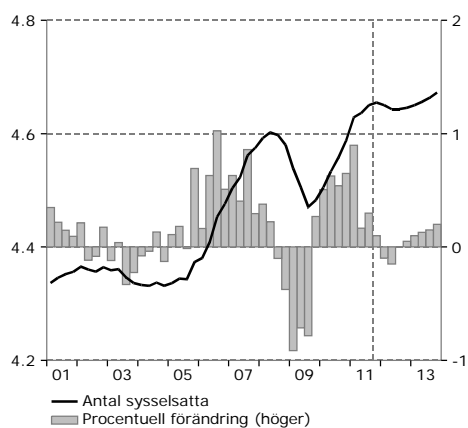
Årlig procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Sysselsättning

Miljoner respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

krisen (se diagram 143). I förhållande till antalet sysselsatta är varselnivån inte ens särskilt hög inom industrin. Det förklaras av att antalet visstidsanställda minskar i början av en konjunkturförsvagning. Även användandet av bemanningsföretag är en buffert. De tillsvidareanställda drabbas först senare i en konjunkturförsvagning, då via varsel om uppsägning. Konjunkturinstitutet bedömer dock inte att antalet varsel kommer att stiga särskilt mycket framöver. Om varslen skulle öka kraftigt innebär det en djupare nedgång på arbetsmarknaden än vad denna prognos implicerar.

SYSSELSÄTTNINGEN FALLER FÖRSTA HALVÅRET 2012

Under slutet av 2011 och inledningen av 2012 minskar produktionen som en följd av den pågående skuldkrisen i euroområdet (se diagram 144 och avsnittet ”Produktion, produktivitet och arbetade timmar” ovan). Perioden med fallande produktion blir dock kortvarig. Konjunkturinstitutet antar att den akuta fasen i den internationella skuldkrisen bedarrar under första halvåret 2012 varpå konjunkturåterhämtningen i Sverige återupptas successivt. Samtidigt har företagens lönsamhet förbättrats betydligt sedan bottennoteringen 2009 (se kapitlet ”Löner, vinster och priser”). Detta gör att företagen inte behöver dra ner antalet anställda i någon större omfattning om nedgången i efterfrågan blir kortvarig. Den svaga utvecklingen av produktionen under slutet av 2011 och inledningen av 2012 medför i stället att tillväxten i produktiviteten blir dämpad och medelarbetstid blir låg (se tabell 34). När tillväxten tilltar i slutet på 2012 finns det lediga resurser inom företagen och efterfrågan på arbetskraft ökar endast svagt.

Konjunkturinstitutet bedömer att sysselsättningen minskar de två första kvartalen 2012. Därefter förblir den i stort sett oförändrad fram till andra kvartalet 2013 då den börjar öka långsamt (se diagram 145). Om företagen gör bedömningen att konjunkturåterhämtningen i Sverige fördröjs ytterligare är det sannolikt att neddragningen av personal blir betydligt mer omfattande.

I näringslivet återhämtar sig sysselsättningsstillväxten snabbare än i offentlig sektor. I offentlig sektor minskar antalet sysselsatta fram till mitten av 2013, i synnerhet inom landstingen. Det sker som en följd av dålig ekonomi i primärkommuner och landsting samt av att den trendmässiga överföringen av produktion från offentlig sektor till näringslivet fortsätter.

Bilden är dock splittrad inom näringslivets branscher. Sysselsättningen faller inom industrin. Däremot ökar tjänstebranschernas efterfrågan på arbetskraft redan från slutet av 2012 och efterfrågan fortsätter sedan att stiga under 2013.

Sammantaget ökar antalet sysselsatta med knappt 20 000 personer 2012–2013. Sysselsättningsgraden, som utgörs av andelen sysselsatta i förhållande till befolkningen, ökar något 2011 jämfört med 2010 men ligger sedan på drygt 65 procent under resten av prognosperioden (se tabell 34).

Tabell 34 Arbetsmarknaden

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

	2010	2010	2011	2012	2013
BNP till baspris ¹	2 872	5,5	4,9	1,0	3,0
Produktivitet i hela ekonomin ²	393	3,5	3,5	1,0	2,3
Arbetade timmar ³	7 311	1,9	1,3	0,0	0,8
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	30,9	0,8	-0,8	-0,1	0,4
Sysselsatta	4 546	1,1	2,1	0,1	0,3
Sysselsättningsgrad ⁵		64,7	65,6	65,3	65,3
Arbetskraft	4 962	1,1	1,1	0,4	0,5
Arbetslöshet ⁶	416	8,4	7,5	7,8	7,9
Personer i arbetsmarknads- politiska program ⁶	186	3,8	3,6	3,7	3,7
Befolkning 15–74 år	7 022	1,0	0,7	0,5	0,4

¹ Miljarder kronor, kalenderkorrigerad. ² Kronor per timme, kalenderkorrigerad, beräknad till baspris. ³ Miljoner timmar, kalenderkorrigerad. ⁴ Timmar per vecka, kalenderkorrigerad. ⁵ Andelen sysselsatta av befolkning 15–74 år, procent. ⁶ Procent av arbetskraften.

Källor: SCB, Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

ARBETSKRAFTEN FORTSÄTTER ATT ÖKA MEN I LÅNGSAMMARE TAKT

Utbudet av arbetskraft bestäms av ett flertal faktorer, varav befolkningsstillväxten och dess sammansättning är centrala. Befolkningen i åldern 15–74 år fortsätter att öka både 2012 och 2013 (se tabell 34). Sammansättningen ändras dock så att de äldre, som generellt sett har ett lägre arbetskraftsdeltagande, blir fler relativt de yngre. Det demografiska tillskottet till arbetskraften blir därför något mindre än befolkningsstillväxten.

Konjunkturinstitutet bedömer att regeringens tidigare genomförda reformer, exempelvis jobbskatteavdragen, har en positiv inverkan på benägenheten att söka ett arbete. Det bidrar också till att arbetskraften ökar (se fördjupningen ”Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av finanspolitiska reformer” i detta kapitel).

Även konjunkturläget har betydelse för utbudet av arbetskraft. Under goda tider, när efterfrågan på arbetskraft är stor, söker sig fler till arbetsmarknaden och vice versa. Sysselsättningen växer bara marginellt 2012–2013, vilket i sig talar för en begränsad konjunkturrell ökning av arbetskraftsutbudet.

Bland de grupper som i dag står utanför arbetskraften fortsätter antalet sjuka att minska hela prognosperioden, även om det sker i långsammare takt än 2008–2010 (se diagram 146). Det bidrar i viss mån till att arbetskraften ökar, men en väsentlig andel av de tidigare sjuka utanför arbetskraften övergår också i ålderspension (se avsnittet ”Offentliga utgifter” i kapitlet ”Offentliga finanser”). Antalet studerande utanför arbetskraften ökar som en följd av en svagare arbetsmarknad.

Sammantaget växer arbetskraften med knappt 45 000 personer 2012–2013. Det är en långsammare ökningstakt än under åren 2010–2011, då arbetskraften växte rekordartat, men tillväxttakten ligger kring det historiska genomsnittet (se tabell 34 och

**Diagram 146 Sjuka utanför
arbetskraften**

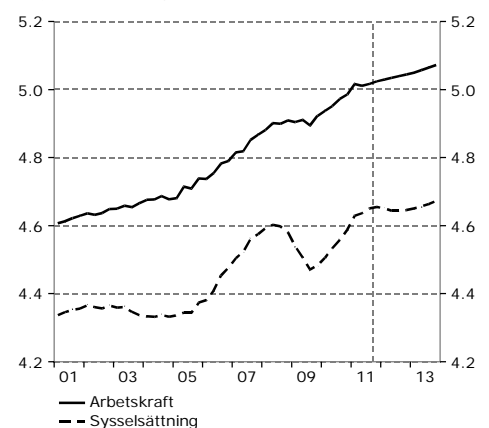
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

**Diagram 147 Arbetskraft och
sysselsättning**

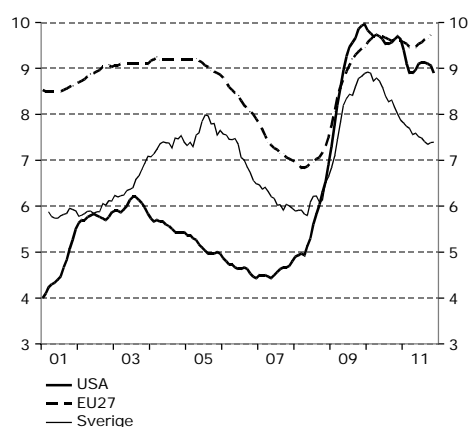
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongsrensade månadsvärden

Anm. 3-månaders glidande medelvärden.

Källor: U.S. Department of Labour, Bureau of Labour Statistics, Eurostat och SCB.

Diagram 149 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Mått på resursutnyttjandet

Graden av resursutnyttjande i ekonomin brukar ofta beskrivas med hjälp av det så kallade **BNP-gapet**. Det definieras som skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt som andel av potentiell BNP. **Potentiell BNP** definieras som den nivå på produktionen som skulle uppnås om vi hade normalt utnyttjande av de idag tillgängliga produktionsfaktorerna arbete och kapital.

BNP-gapet kan delas upp i ett arbetsmarknadsgap och ett produktivitetgap. **Arbetsmarknadsgapet** ger en bild av resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Det definieras som de faktiskt arbetade timmarnas procentuella avvikelse från potentiellt arbetade timmar. Potentiellt arbetade timmar bestäms i sin tur i första hand av jämviktsarbetslösheten och potentiell arbetskraft. **Produktivitetsgapet** fångar upp variation i den faktiska produktiviteten som är konjunkturellt betingad och ger en bild av resursutnyttjandet inom företagen.

diagram 147). Arbetskraftsdeltagandet, antalet personer i arbetskraften i förhållande till befolkningen i åldern 15–74, uppgår 2013 till ca 71 procent.

ARBETSLÖSHETEN STIGER UNDER 2012

Den svenska arbetslösheten steg snabbt under 2009 och var närmare 9 procent i slutet av året. Även i USA och EU-länderna som helhet steg arbetslösheten snabbt. Sedan dess har arbetslösheten i Sverige fallit tillbaka. Utvecklingen har varit mindre gynnsam i både USA och EU där arbetslösheten idag är på en betydligt högre nivå än i Sverige (se diagram 148). Även om den svenska arbetslösheten är på en historiskt hög nivå, är utgångsläget inför 2012 därmed bättre än i flertalet andra länder.

Det tredje kvartalet uppgick arbetslösheten i Sverige till 7,3 procent (se diagram 149). Efterfrågan på arbetskraft blir svag 2012 samtidigt som utbudet av arbetskraft fortsätter att öka. Det medför att arbetslösheten stiger. I slutet av 2012 är den knappt 8 procent. År 2013 stiger efterfrågan på arbetskraft något och uppgången i arbetslösheten bryts (se diagram 149).

Antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program ökade kraftigt under loppet av 2009 och 2010 i samband med att arbetslösheten steg. Första halvåret 2011 minskade antalet något, men har sedan september ökat igen. Framför allt sker ett kontinuerligt inflöde till jobb- och utvecklingsgarantins tredje fas. När arbetslösheten stiger framöver kommer antalet personer som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program att fortsätta öka. Andelen programdeltagare i förhållande till arbetskraften uppgår till drygt 3,5 procent 2013 (se tabell 34).

Resursutnyttjande

GOTT OM LEDIGA RESURSER PÅ ARBETSMARKNADEN

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden har successivt ökat under året. Men trots att sysselsättningen har stigit förhållandevis snabbt är resursutnyttjandet fortfarande lågt. Det tydligaste tecknet på detta är att arbetslösheten är hög (se tabell 35 och diagram 149). Sysselsättningen är ca 70 000 personer lägre jämfört med konjunkturell balans. Vidare har andelen företag som upplever brist på arbetskraft enligt Konjunkturbarometern minskat något under tredje kvartalet (se diagram 150). Det kan tolkas som försämrade utsikter på arbetsmarknaden. Konjunkturinstitutet bedömer att det i dagsläget finns gott om lediga resurser på arbetsmarknaden.

Eftersom den djupa lågkonjunkturen efter finanskrisen nu följs av en ny nedgång i efterfrågan på grund av skuldskrisen i euroområdet, kommer arbetslösheten att förbli på en hög nivå under lång tid. Konjunkturinstitutet bedömer att det får långvariga effekter på arbetsmarknaden (se fördjupningen

”Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten” i detta kapitel).

Samtidigt bedöms regeringens tidigare genomförda reformer, som till exempel jobbskatteavdragen och förändringar i arbetslöshetsförsäkringen, bidra till att sänka nivån på jämviktsarbetslösheten ända fram till år 2020 (se fördjupningen ”Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av finanspolitiska reformer” i detta kapitel).

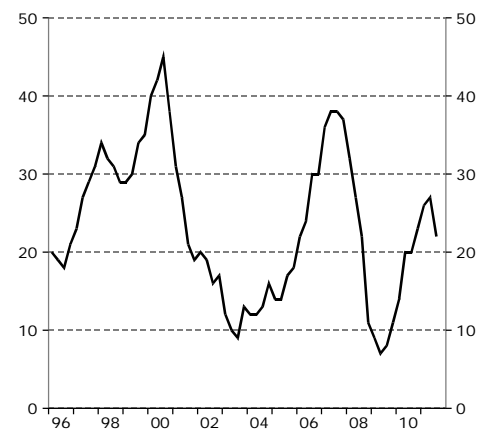
RESURSUUTNYTTJANDET I FÖRETAGEN FALLER TILLFÄLLIGT TILLBAKA

Fallet i den faktiska produktiviteten i samband med finanskrisen förklaras inte enbart av konjunkturell variation utan även av att tillväxten i den potentiella produktiviteten var låg. Det berodde bland annat på fallande investeringar och långsammare teknologisk utveckling (se *Konjunkturläget*, juni 2010). Utvecklingen i svensk ekonomi 2012 och 2013 bedöms också ha viss påverkan på tillväxten i näringslivets potentiella produktivitet de närmaste åren. Den faktiska produktivitetstillväxten i näringslivet blir lägre, delvis till följd av att industrin, som historiskt sett haft en starkare produktivitetsutveckling än andra branscher, drabbas hårdare av skuldskrisen än exempelvis tjänstesektorn. Detta innebär en ytterligare förskjutning från varu- till tjänsteproduktion inom näringslivet (se diagram 151). Inbromsningen i konjunkturåterhämtningen gör även att tillväxten i investeringarna i näringslivet blir lägre under de kommande åren. Lägre tillväxt i investeringar påverkar kapitalbildningen i näringslivet och följaktligen även tillväxten i den potentiella produktiviteten (se diagram 152).

Produktivitetsgapet, det vill säga skillnaden mellan den faktiska och den potentiella produktiviteten, kan ses som ett ungefärligt mått på resursutnyttjandet inom företagen. Ett positivt produktivitetsgap indikerar att företagen är i behov av att anställa mer personal medan ett negativt gap visar att företagens befintliga resurser är mer än tillräckliga för den aktuella produktionsnivån. Efter den mycket starka utvecklingen i produktiviteten det tredje kvartalet är produktivitetsgapet i näringslivet positivt år 2011. När efterfrågan faller tillbaka under 2012 blir produktivitetsgapet åter negativt eftersom företagen till stor del bedöms behålla sin personal trots låg efterfrågan 2012. I takt med att effekterna av skuldskrisen avtar och efterfrågan tar fart ökar företagens produktion utan nyanställningar. År 2013 sluts därför gapet och blir svagt positivt (se diagram 153).

Diagram 150 Brist på arbetskraft i näringslivet

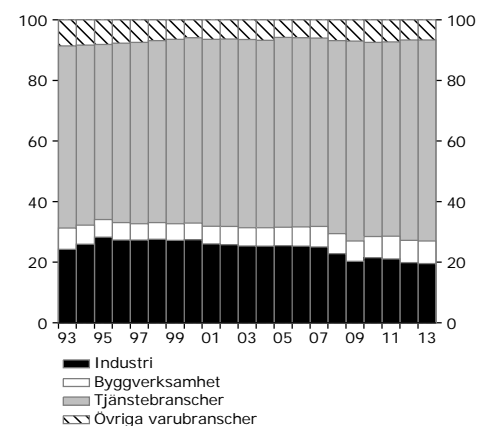
Andel företag, procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 151 Förädlingsvärdeandelar i näringslivet

Procent av näringslivets förädlingsvärde, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 152 Faktisk och potentiell produktivitet i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 153 Produktivitetens gap

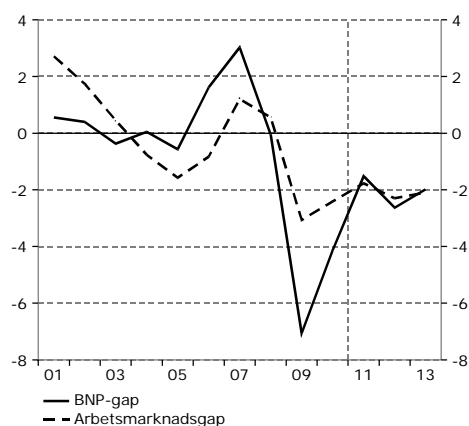
Procent av potentiell produktivitet

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 154 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 35 Resursutnyttjande

Årlig procentuell förändring om inte annat anges

	2010	2011	2012	2013
Jämviktsarbetslöshet ¹	6,6	6,6	6,6	6,6
Faktisk arbetslöshet ²	8,4	7,5	7,8	7,9
Potentiellt arbetade timmar	1,0	0,6	0,5	0,5
Faktiskt arbetade timmar	1,9	1,3	0,0	0,8
Arbetsmarknadsgap ³	-2,4	-1,8	-2,3	-2,1
Potentiell produktivitet	1,1	1,0	1,6	1,7
Faktisk produktivitet	3,4	3,1	1,0	2,2
Produktivitetens gap ⁴	-1,8	0,3	-0,3	0,1
Potentiell BNP	2,1	1,7	2,1	2,3
Faktisk BNP	5,3	4,5	1,0	3,0
BNP-gap ⁵	-4,1	-1,5	-2,6	-2,0

Anm. Beräkningarna är korrigerade för skillnader i antalet arbetsdagar mellan åren.

¹ Nivå i procent av den potentiella arbetskraften. ² Nivå i procent av arbetskraften.³ Skillnaden mellan faktiskt och potentiellt arbetade timmar uttryckt som andel av potentiellt arbetade timmar. ⁴ Skillnaden mellan faktisk och potentiell produktivitetuttryckt som andel av potentiell produktivitet. ⁵ Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt som andel av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVENSK EKONOMI BEFINNER SIG FORTFARANDE I EN LÅGKONJUNKTUR 2013

På arbetsmarknaden finns det för närvarande gott om lediga resurser, sysselsättningen är ca 70 000 personer lägre jämfört med konjunkturell balans. Det faktiska antalet arbetade timmar växer långsammare än de potentiella 2012 men växer sedan något snabbare 2013 (se tabell 35). Arbetsmarknadsgapet är fortfarande rejält negativt 2013 (se diagram 154).

Resursutnyttjandet i ekonomin som helhet, mätt med BNP-gapet, minskar något under 2012 innan det åter vänder uppåt 2013. BNP-gapet är dock fortfarande negativt 2013 och ekonomin befinner sig därmed fortfarande i en lågkonjunktur (se tabell 35 och diagram 154).

FÖRDJUPNING

Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer

I denna fördjupning redovisas Konjunkturinstitutets bedömning av hur flera av de senaste årens ekonomisk-politiska reformer påverkar arbetskraften, arbetslösheten och sysselsättningen på lång sikt. Sammantaget bedöms reformerna ge ett varaktigt högre arbetsutbud och en lägre jämviktsarbetslöshet. På sikt kan sysselsättningen därmed bli högre än tidigare utan att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden blir ansträngt. Osäkerheten i bedömningarna är dock stor.

Konjunkturinstitutet publicerar regelbundet prognoser på längre sikt, för närvarande till 2020.⁴² Dessa ligger bland annat till grund för beräkningar av hur stort utrymme det finns för ofinansierade finanspolitiska åtgärder. Många ekonomisk-politiska reformer får långsiktiga effekter på ekonomin. Konjunkturinstitutet behöver därför bedöma hur olika reformer påverkar viktiga makroekonomiska variabler såsom BNP och sysselsättning på längre sikt.

En viktig del i potentiell BNP är den potentiella sysselsättningen (se förklaring i marginalen). Snart har fem år gått sedan regeringen påbörjade flera omfattande reformer som kan få långsiktiga effekter på arbetsmarknaden. Konjunkturinstitutet gör nu en samlad bedömning av vilka effekter dessa reformer får.⁴³ Fördjupningen analyserar effekter av jobbskatteavdraget, förändringar i arbetslöshets- respektive sjukförsäkringen, ändringar i den aktiva arbetsmarknadspolitiken, rut- och rot-avdragen samt sänkningen av restaurang- och cateringmomsen.

Fokus ligger på effekterna på lång sikt. Bedömningarna avser effekter på den potentiella arbetskraften och jämviktsarbetslösheten. Skillnaden mellan dessa två mått är effekter på den potentiella sysselsättningen.⁴⁴ Till stöd för bedömningarna har Konjunkturinstitutet utgått från tillgänglig forskning samt ekonomisk-

Potentiella variabler

Potentiell BNP avser den nivå på BNP som ekonomin når vid konjunkturell balans.

Med **potentiell sysselsättning** menas antalet sysselsatta i ett balanserat konjunkturläge.

Potentiell sysselsättning bestäms av **potentiell arbetskraft**, det vill säga arbetskraften i ett balanserat konjunkturläge, och **jämviktsarbetslösheten** som är den arbetslöshet som råder när arbetsmarknaden är i jämvikt.

⁴² Se kapitlet "Ekonomisk politik" för prognosen till och med 2016 och www.konj.se för prognosen till och med 2020.

⁴³ Tidigare bedömningar har löpande publicerats i form av remissvar eller som fördjupningar i Konjunkturläget. De bedömningar som redovisas i denna fördjupning ersätter de tidigare. Jämviktsarbetslösheten bedöms minska med 0,2 procentenheter mer i den nya bedömningen jämfört med den tidigare, medan potentiell arbetskraft bedöms öka 0,4 procent mindre. Sammantaget har effekten på potentiell sysselsättning därmed reviderats ner med 0,2 procentenheter. Det är en liten revidering med hänsyn till osäkerheten i bedömningarna.

⁴⁴ Konjunkturinstitutet bedömer att effekterna på medelarbetstiden (antalet arbetade timmar per sysselsatt) blir marginella. Effekten på potentiellt antal arbetade timmar blir i princip densamma som på potentiell sysselsättning.

ka modeller. Gemensamt för effekterna som redovisas nedan är att de beräknas slå igenom gradvis under ett antal år efter det att reformerna infördes. Både effekternas storlek och när de infaller i tiden är emellertid svåra att bedöma.

Konjunkturinstitutets slutsats är att arbetskraftsdeltagandet ökar på lång sikt och att jämviktsarbetslösheten blir lägre (se även fördjupningen ”Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten” i detta kapitel). Det medför att antalet sysselsatta på längre sikt kan bli högre utan att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden blir ansträngt. Antalet sysselsatta ökar med knappt 4 procent, motsvarande omkring 160 000 personer, på lång sikt (se tabell 36).

Konjunkturinstitutet bedömer att det tar tid för arbetsmarknaden att anpassa sig till den nya nivån på arbetskraftsutbudet, vilket höjer arbetslösheten under en övergångsperiod. Anpassningen till den nya jämvikten kommer dock att ske på längre sikt, men med trögrörliga löner kommer det att ta lång tid. När anpassningen väl har skett kommer arbetslösheten att bli varaktigt lägre samtidigt som arbetsutbudet är varaktigt högre.

I tabell 36 visas de bedömda effekterna av olika reformer.⁴⁵ I nästföljande avsnitt presenteras bedömningarna av respektive reforms effekter mer i detalj. Sedan analyseras utvecklingen på arbetsmarknaden under åren 2007–2010 i ljuset av genomförda reformer. Slutligen diskuteras arbetsmarknadens anpassning framöver.

Tabell 36 Långsiktiga effekter av ekonomisk-politiska reformer

Procent respektive procentenheter

	Potentiell arbetskraft	Jämvikts- arbetslöshet	Potentiell sysselsättning
Jobbskatteavdrag	1,6	-0,4	2,0
Arbetslöshetsförsäkring	0,1	-0,6	0,7
Sjukförsäkring	0,7	0,3	0,4
Aktiv arbets- marknadspolitik	0,0	-0,2	0,2
Rot, rut, restaurang- och catering moms	0,2	-0,2	0,4
Summa	2,6	-1,1	3,7

Anm. Effekterna på potentiell arbetskraft och potentiell sysselsättning uttrycks i procent. Effekterna på jämviktsarbetslösheten uttrycks i procentenheter.

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁴⁵ Finansdepartementet har gjort en liknande typ av bedömningar, se ”Hur ska utvecklingen av arbetsmarknadens funktionssätt bedömas?”, Rapport från ekonomiska avdelningen 2011:1, Finansdepartementet, och budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1).

Konjunkturinstitutets bedömning av reformernas effekter

FLERA REFORMER ÖKAR UTBYTET AV ATT ARBETA

Gemensamt för flera av reformerna är att de gör det mer lönsamt att arbeta jämfört med att inte arbeta. Det gäller de fyra stegen i jobbskatteavdraget, förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen och den höjda skiktgränsen för att betala statlig inkomstskatt. Reformerna påverkar på lång sikt såväl beslutet att delta i arbetskraften som valet av arbetad tid. Det finns starkt stöd i den empiriska arbetsmarknadsforskningen för att beslutet att träda in på arbetsmarknaden är mer känsligt för ekonomiska incitament än hur många timmar en anställd väljer att arbeta.⁴⁶ Konjunkturinstitutet bedömer därför att reformerna i störst utsträckning påverkar beslutet att delta i arbetskraften medan medelarbetstiden inte påverkas mer än marginellt. Det innebär att reformernas effekter på potentiellt antal arbetade timmar i huvudsak är desamma som på potentiellt antal sysselsatta.

Reformernas långsiktiga effekter på sysselsättningen beror emellertid inte enbart på hur de påverkar arbetskraftsdeltagandet, utan även på hur stora effekter de har på jämviktsarbetslösheten. Reformerna bedöms bidra till att arbetslösa söker jobb mer intensivt eftersom avkastningen (efter skatt) av att bli anställd ökar. Även reservationslönen, det vill säga den lägsta lön vid vilken löntagaren är beredd att ta en anställning, påverkas. Högre sökintensitet och lägre reservationslön bidrar till att arbetslöshetstiderna förkortas och därmed minskar jämviktsarbetslösheten på lång sikt. Hur stor effekten på arbetskraften och jämviktsarbetslösheten blir beror på hur känsliga individerna är för förändrade ekonomiska incitament.

JOBBSKATTEAVDRAGET ÖKAR ANTALET SYSSELSATTA PÅ LÅNG SIKT

Jobbskatteavdraget innebär att skatten sänks för alla som förvärvsarbetar. Det har införts stegvis med början 2007. Konjunkturinstitutet har använt den arbetsutbudsmodell som är kopplad till SCB:s mikrosimuleringsmodell FASIT som stöd för bedömningen av jobbskatteavdragets långsiktiga effekter på arbetsutbudet.⁴⁷

⁴⁶ För en översikt, se Eissa, N. m.fl., "Welfare Effects of Tax Reform and Labor Supply at the Intensive and Extensive Margins" i Agell, J. och P. B. Sørensen (red.), *Tax Policy and Labor Market Performance*, MIT Press 2006.

⁴⁷ För en mer utförlig beskrivning av modellen se "Arbetsutbudseffekter av reformer på inkomstskatteområdet 2007–2009", Rapport från ekonomiska avdelningen 2009: 1, Finansdepartementet. Fördelarna med mikroekonomiska simuleringsmodeller jämfört med andra typer av modeller diskuteras i Blundell, R., "Earned income tax credit policies: impact and optimality", the Adam Smith lecture, EALE/SOLE meeting, juni 2005.

Arbetsutbudsmodellen simulerar hur individers arbetsutbud, i termer av deltagande i arbetskraften och antalet arbetade timmar, förändras på lång sikt då till exempel skatteregler eller arbetslöshetsförsäkringen ändras.⁴⁸ Eftersom en sänkning av inkomstskatten på förvärvsinkomster medför att det blir mer lönsamt att arbeta jämfört med att inte arbeta, kan den i beräkningarna behandlas som en sänkning av ersättningsgraden från arbetslöshetsförsäkringen (den andel av inkomsten som individen får behålla vid arbetslöshet). Förändringen i jämviktsarbetslösheten bestäms då av hur mycket ersättningsgraden vid arbetslöshet förändras när jobbskatteavdraget införs.

För att undersöka hur känsliga simuleringarna i FASIT är för olika urvalsår för individerna respektive olika makroekonomiska förutsättningar, har simuleringarna gjorts för flera olika urvalsår och ekonomiska miljöer som motsvarar dessa år.⁴⁹ Konjunkturinstitutet har sedan gjort en rimlighetsbedömning av jobbskatteavdragets effekter med stöd av simuleringarna.⁵⁰

Det långsiktiga utbudet av arbetskraft bedöms öka med 1,6 procent till följd av jobbskatteavdraget (se tabell 36). Reformen bedöms också minska jämviktsarbetslösheten med 0,4 procentenheter på lång sikt. Sammantaget bedöms därmed antalet sysselsatta på lång sikt öka med 2 procent eller omkring 90 000 personer (se tabell 36).⁵¹

FÖRÄNDRAD ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRING SÄNKER JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN

Arbetslöshetsförsäkringen har förändrats flera gånger sedan 2007. Några exempel är att ersättningsnivån har sänkts stegvis, det förhöjda beloppet under de första 100 dagarna har slopats och den maximala ersättningsperioden är nu 300 dagar utan

⁴⁸ Vid simuleringarna i arbetsutbudsmodellen har samtliga fyra steg av jobbskatteavdraget införts vid ett tillfälle, till skillnad från i verkligheten då de införts år för år 2007–2010. En känslighetsanalys visade att detta inte har någon betydelse för resultaten.

⁴⁹ Individurvalet är SCB:s årliga hushållsundersökning HEK (Hushållens ekonomi). De ekonomiska variablerna har i utgångsläget avsett år 2008 och har sedan skrivits fram till att motsvara de ekonomiska förutsättningarna 2009 och 2010.

⁵⁰ Modellens uppskattningar av effekten på arbetskraftsutbudet i termer av ökat deltagande ligger i intervallet 1,2–1,7 procent med medianen 1,6. Den uppskattade effekten på jämviktsarbetslösheten varierar mellan -0,2 och -0,6 med medianen -0,4.

⁵¹ Andra bedömare har också uppskattat jobbskatteavdragets effekter på sysselsättningen. Se till exempel *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2010, för en utförlig genomgång av hur jobbskatteavdraget verkar i teori och praktik samt "Jobbskatteavdraget", Rapport 20, Riksrevisionen, 2009. Finansdepartementets egen bedömning presenteras i "Hur ska utvecklingen av arbetsmarknadens funktionssätt bedömas?", Rapport från ekonomiska avdelningen 2011: 1, Finansdepartementet.

Däremot är jobbskatteavdragets effekter svåra att utvärdera i efterhand, eftersom det i Sverige gäller alla som arbetar (till skillnad från i länder som USA och Storbritannien där det är riktat till vissa grupper på arbetsmarknaden). Det finns därmed ingen kontrollgrupp.

möjlighet till förlängning. Även villkoren för att vara berättigad till ersättning har skärpts.⁵²

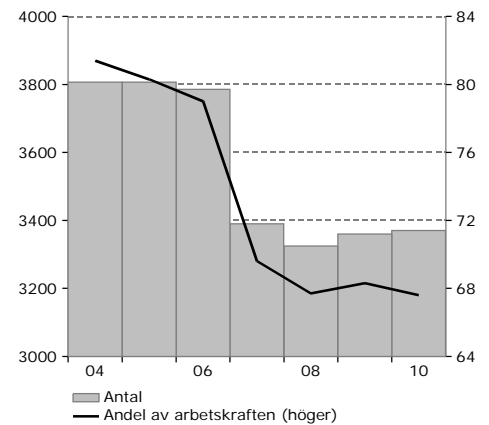
Samtidigt har arbetslöshetsförsäkringens inkomsttak varit nominellt oförändrat sedan 2002. Eftersom lönerna stigit innebär detta att ersättningsgraden urholkats. Under 2011 är det endast omkring 12 procent av de heltidsarbetande som faktiskt får 80 procent av sin tidigare inkomst i ersättning vid arbetslöshet.⁵³

Den genomsnittliga ersättningsgraden från arbetslöshetsförsäkringen påverkas också av att antalet medlemmar i a-kassorna föll kraftigt under 2007 och har varit mer eller mindre oförändrat sedan dess (se diagram 155). Det medför att en mindre andel av de arbetslösa är berättigade till den inkomstrelaterade delen av arbetslöshetsförsäkringen.⁵⁴

I Konjunkturinstitutets bedömning av de långsiktiga effekterna beaktas de förändrade reglerna, det minskade antalet medlemmar i a-kassorna samt att inkomsttaket har varit oförändrat sedan 2002 och fortsätter att vara det även under 2012. Samtliga förändringar gör det mer lönsamt att arbeta jämfört med att vara arbetslös. De kommer därför att ha en sänkande effekt på jämviktsarbetslösheten. Hur stor effekten blir beror på hur stor minskningen i genomsnittlig effektiv ersättningsgrad uppskattas vara och på hur känsliga individerna bedöms vara för en sådan förändring, det vill säga hur stor elasticiteten är. Konjunkturinstitutet bedömer att den genomsnittliga effektiva ersättningsgraden har sänkts med ca 5 procentenheter. Jämviktsarbetslösheten bedöms minska med 0,6 procentenheter på lång sikt.⁵⁵

Effekten på arbetsutbudet blir liten (se tabell 36).⁵⁶ Bedömningen bygger på att det kan finnas förväntningar såväl hos enskilda individer som hos arbetsmarknadens parter om att regler-

Diagram 155 Medlemmar i a-kassan
Tusental respektive procent

Källor: Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) och SCB.

⁵² Se regeringens propositioner En arbetslöshetsförsäkring för arbete (prop. 2006/07:15) och En effektivare arbetslöshetsförsäkring (prop. 2007/08:118) för en mer fullständig redovisning av hur arbetslöshetsförsäkringen har förändrats. Sedan dess har även mindre förändringar gällande kvalifikationskraven gjorts.

⁵³ Den högsta dagpenningen är 680 kronor. Se *Lägesbeskrivning av arbetslöshetsförsäkringen våren 2011*, Arbetslöshetskassornas samorganisation, samt fördjupningen "Ersättning vid arbetslöshet" i *Konjunkturläget*, mars 2009. För en översikt av de kompletterande ersättningar som finns, se Sjögren Lindquist, G. och E. Wadensjö, "Avtalsbestämda ersättningar, andra kompletterande ersättningar och arbetsutbudet", Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2011:4.

⁵⁴ Arbetsförmedlingen uppger att i dagsläget är omkring 45 procent av de inskrivna arbetslösa berättigade till inkomstrelaterad ersättning.

⁵⁵ Konjunkturinstitutet tillämpar en så kallad kvasielasticitet på 0,12. Det innebär att en sänkning av ersättningsgraden med en procentenhet leder till en sänkning av jämviktsarbetslösheten med 0,12 procentenheter. Att ersättningsgraden minskar med 5 procentenheter ger därmed en minskning av jämviktsarbetslösheten med $5 \cdot 0,12 = 0,6$ procentenheter. Konjunkturinstitutets allmänjämviktsmodell KIMOD har använts som stöd i valet av elasticitet. Se även *OECD Employment Outlook*, 2006, för en diskussion.

⁵⁶ Fler kommer att vilja delta på arbetsmarknaden när jämviktsarbetslösheten minskar, men detta motverkas av att den lägre ersättningsgraden gör det mindre attraktivt att delta. Den sammantagna effekten på arbetskraften bedöms bli liten men positiv.

na i arbetslöshetsförsäkringen åter kan komma att ändras i framtiden. Det gäller särskilt inkomsttaket i försäkringen, där det kan finnas förväntningar om en framtida höjning. Om reformerna skulle uppfattas som permanenta skulle effekterna på jämviktsarbetslösheten bli större.

SVÅRBEDÖMD EFFEKT AV SÄNKT STATLIG INKOMSTSKATT

Skiktgränsen för att betala statlig inkomstskatt höjdes 2009. Liksom vid bedömningen av jobbskatteavdragets effekter har Konjunkturinstitutet använt arbetsutbudsmodellen som stöd (se avsnittet om jobbskatteavdraget ovan). Reformen bedöms inte påverka arbetskraftens storlek.

Reformen kan däremot påverka medelarbetstiden på lång sikt. En lägre marginalskatt innebär att avkastningen på en arbetstimme ökar och det blir mer lönsamt att arbeta jämfört med att vara ledig (substitutionseffekt). Det skulle öka medelarbetstiden och antalet arbetade timmar på lång sikt. Men den högre inkomsten efter skatt leder samtidigt till att individen får råd att konsumera mer fritid (inkomsteffekt). Det är en empirisk fråga vilken effekt som dominerar. Konjunkturinstitutets bedömning är att medelarbetstiden borde öka något när inkomstskatten sänks, men att effekten blir liten. Någon siffersatt bedömning görs inte.

REFORMERNA INOM SJUKFÖRSÄKRINGEN

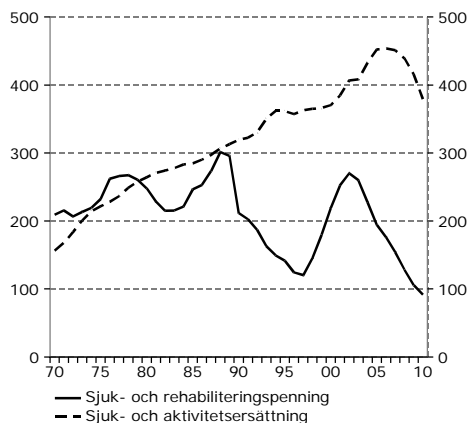
ÖKAR ARBETSUTBUDET

Under 2008 genomförde regeringen omfattande förändringar av sjukförsäkringen. Förändringarna innebar i stort följande:

- En rehabiliteringskedja inrättades där rätten till sjukpenning prövas vid fasta tidsgränser.
- Ersättningsgraden efter 12 månader med sjukpenning sänktes från 80 till 75 procent.
- En maximal ersättningstid på 2,5 år (med vissa undantag) infördes.⁵⁷
- Reglerna för sjukersättning skärptes och tidsbegränsad sjukersättning avskaffades. Enbart stadigvarande nedläggning av arbetsförmågan ger rätt till sjuk- och aktivitetsersättning.⁵⁸

Diagram 156 Personer med ersättning vid ohälsa

Tusental helårsekvivalenter

Källa: SCB.

Antalet personer med ersättning från sjukförsäkringen har minskat kraftigt sedan regelförändringarna genomfördes (se diagram 156). Det är troligtvis ett resultat av ett flertal samverkande fak-

⁵⁷ Den som är sjukskriven efter 30 månader och bedöms arbetsoförmögen ska få sjukersättning. I annat fall ska den sjukskrivne övergå till arbetslöshetsförsäkringen och Arbetsförmedlingens introduktionsprogram.

⁵⁸ För en utförligare beskrivning se "Hur ska utvecklingen av arbetsmarknadens funktionssätt bedömas?", Rapport från ekonomiska avdelningen 2011:1, Finansdepartementet.

torer, såsom regeringens ovannämnda reformer, tidigare regeringars reformer⁵⁹ samt förändrade normer i samhället kring att vara sjukskriven.⁶⁰ De långsiktiga effekterna av förändringarna inom sjukförsäkringen är dock svårbedömda eftersom det endast finns ett fåtal utvärderingar av effekterna.⁶¹

Konjunkturinstitutet bedömer att antalet helårsekvivalenter med sjuk- och aktivitetsersättning sammantaget kommer att minska med drygt 175 000 personer under perioden 2008–2015.^{62, 63} Minskningen är ett resultat av ett minskat inflöde till sjuk- och aktivitetsersättning. Det förklaras i sin tur dels av att färre personer uppbär sjukpenning (och därmed kan färre personer bli aktuella för sjuk- och aktivitetsersättning), dels av att det striktare regelverket gör det svårare att få sjuk- och aktivitetsersättning. Utöver detta har antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning minskat till följd av att den tidsbegränsade ersättningen har avskaffats.

Konjunkturinstitutet bedömer att de sammantagna effekterna av förändringarna inom sjukförsäkringen varaktigt ökar sysselsättningen med ca 0,4 procent, vilket motsvarar omkring 20 000 personer (se tabell 36).⁶⁴ Reformerna väntas få än större effekter på utbudet av arbetskraft som bedöms öka med ca 0,7 procent. Konjunkturinstitutet bedömer följaktligen att reformerna inom sjukförsäkringen ökar jämviktsarbetslösheten med ca 0,3 procentenheter. Det förklaras främst av att personer med svag anknytning kommer ut på arbetsmarknaden dels på grund av ut-

⁵⁹ Det bör poängteras att sjukförsäkringen även genomgick stora förändringar under 2000-talets första del. Antalet personer med sjuk- och rehabiliteringspenning började minska redan 2002. För en översikt, se Hägglund, P. och P. Skogman Thoursie, "De senaste reformerna inom sjukförsäkringen: En diskussion om deras väntade effekter", Studier i finanspolitik 2010/5, Finanspolitiska rådet.

⁶⁰ Normer och sociala interaktioner har betydelse för sjukfrånvaron, se till exempel Angelov N., m.fl., "Kvinnors och mäns sjukfrånvaro", Rapport 2011:2, IFAU.

⁶¹ Enligt Hägglund, P., "Effekten av rehabiliteringskedjan på sjukskrivningstiderna", Rapport 2010:1, IFAU, väntas sjukfallen minska med 0,4 procent eller knappt 1 000 helårsekvivalenter till följd av rehabiliteringskedjan. Studien har dock kort utvärderingsperiod och tar enbart hänsyn till durationen och inte eventuell effekt på incidensen. För en diskussion om reformerna förväntade effekter se Hägglund, P. och P. Skogman Thoursie, "De senaste reformerna inom sjukförsäkringen: En diskussion om deras väntade effekter", Studier i finanspolitik 2010/5, Finanspolitiska rådet.

⁶² Bedömningen är baserad på utfall och prognoser från Försäkringskassan över utvecklingen i antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning. Se "Anslagsberäkning och prognos för anslag inom Försäkringskassans ansvarsområde budgetåren 2011-2015", Rapport 2011-08-01 (Dnr 152-2011), Försäkringskassan. Det bör noteras att Försäkringskassans underlag är en prognos över den mest sannolika utvecklingen och inte en uppskattning av reformernas effekter. Det kan således inte uteslutas att Försäkringskassans prognos också fångar in effekter på ohälsa från andra reformer, som till exempel införandet av jobbskatteavdragen.

⁶³ Av de 175 000 personerna bedömer Konjunkturinstitutet att ca 10 procent blir sysselsatta, 10 procent blir arbetslösa och 80 procent kvarstår utanför arbetskraften. Antagandet grundar sig delvis på de uppföljningar som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har gjort över de personer som har lämnat sjukförsäkringen. Bedömningen är dock behäftad med stor osäkerhet. Analysen skulle vara behjälpt av mer detaljerad flödesstatistik från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU).

⁶⁴ Konjunkturinstitutet bedömer att effekterna på medelarbetstiden av reformerna inom sjukförsäkringen är begränsade.

Ersättningar vid sjukdom

Sjuk- och rehabiliteringspenning är en ersättning för personer som inte kan arbeta på grund av sjukdom och för anställda som deltar i arbetslivsinriktad rehabilitering.

Sjuk- och aktivitetsersättning är en ersättning för personer som troligen aldrig kommer att kunna arbeta heltid på grund av sjukdom, skada eller funktionsnedsättning.

Ohälsa är ett samlingsbegrepp för personer med sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning.

fasningen av den tidsbegränsade sjukersättningen,⁶⁵ dels av den fasta tidsgränsen vid 30 månader för rätten till sjukpenning.

SÄNKTA SOCIALAVGIFTER OCH FÖRÄNDRINGAR INOM DEN AKTIVA ARBETSMARKNADSPOLITIKEN

Sedan 2007 har en rad förändringar gjorts av socialavgifterna. Det tidigare särskilda avdraget har slopats medan socialavgifterna har sänkts.⁶⁶ Socialavgifterna för ungdomar sänktes i ett första steg från och med den 1 juli 2007 och med ett andra steg från och med 2009.⁶⁷ Dessutom sänktes socialavgifterna generellt med en procentenhet från och med 2009.

Konjunkturinstitutets bedömning av de långsiktiga effekterna av de sammantagna förändringarna av socialavgifterna utgår från att arbetskostnaden inte påverkas av reformerna på lång sikt. Detta är förenligt med antagandet att reallönen före skatt på sikt ökar. De långsiktiga effekterna på sysselsättningen bedöms bli små.⁶⁸

Utöver detta har regeringen genomfört ett antal förändringar inom den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Med aktiv arbetsmarknadspolitik avses olika åtgärder som aktiverar de arbetslösa, som till exempel matchnings- och jobbsökaraktiviteter, utbildning, praktik och subventionerade anställningar. I stora drag har följande hänt:

- Det är inte längre möjligt att återkvalificera sig till arbetslöshetsförsäkringen utan att ha upparbetat ett nytt arbetsvillkor.
- Deltagande i ett arbetsmarknadspolitiskt program kan inte längre förlänga ersättningstiden vid arbetslöshet.
- Större tonvikt läggs vid att de arbetslösa söker jobb.
- Samtidigt har en rad arbetsmarknadspolitiska åtgärder ersatts med nya program med liknade profil. Till exempel har nystarts- och instegsjobb ersatt olika former av anställningsstöd.

⁶⁵ Enligt Arbetsförmedlingen hade, hösten 2011, två tredjedelar av dem som överförts från Försäkringskassan och som fortfarande var inskrivna hos Arbetsförmedlingen klassificerats som funktionsnedsatta. Sammantaget riskerar många av dem som förs över från Försäkringskassan till Arbetsförmedlingen att hamna i gruppen "strukturarbetslösa" se "Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2011, Prognos för arbetsmarknaden 2011-2013", Ura 2011:8, Arbetsförmedlingen.

⁶⁶ Det särskilda avdraget innebar att socialavgifterna minskades med 5 procentenheter, dock med högst 37 080 kronor per år för arbetsgivare och 9 000 kronor per år för egenföretagare. Avdraget slopades helt från och med 2008.

⁶⁷ Nedsättningen från och med den 1 juli 2007 innebar att avgifterna, med undantag för ålderspensionsavgiften, halverades. Från och med 2009 sattes avgifterna för ungdomar ned ytterligare. Dessutom utvidgades nedsättningen till att omfatta fler åldersgrupper.

⁶⁸ Slutsatserna bygger på antagandet att ersättningsgraderna i socialförsäkringssystemen hålls oförändrade på lång sikt när reallönerna stiger. Empiriska studier ger inget stöd för att sänkta socialavgifter medför ökad sysselsättning. Se till exempel Benmarker H., m.fl., "Är sänkta arbetsgivaravgifter ett effektivt sätt att öka sysselsättningen?", Rapport 2008:16, IFAU.

Förändringarna har troligtvis resulterat i att programdeltagarnas incitament att söka arbete ökar, eftersom programmen (med undantag för nystartsjobb) vare sig återkvalificerar till en ny period med arbetslöshetsersättning eller förlänger ersättningstiden vid arbetslöshet. Utifrån befintlig nationalekonomisk forskning av olika åtgärders effekter på individnivå, går det dessutom att argumentera för att den nuvarande ”programmixen” med större fokus på jobbsökaraktiviteter är mer effektiv än den tidigare i en situation där arbetsmarknaden befinner sig i jämvikt.⁶⁹

De långsiktiga effekterna av dessa förändringar är svårbedömda eftersom en övergripande utvärdering av reformerna saknas. Konjunkturinstitutet bedömer att förändringarna inom den aktiva arbetsmarknadspolitiken varaktigt ökar sysselsättningen med ca 0,2 procent eller 10 000 personer (se tabell 36). Jämviktsarbetslösheten bedöms samtidigt minska med ca 0,2 procentenheter.

SKATTEREDUKTION FÖR HUSHÅLLSNÄRA TJÄNSTER SAMT SÄNKT RESTAURANG- OCH CATERINGMOMS

Från och med halvårsskiftet 2007 infördes en skattereduktion för inköp av hushållsnära tjänster, det så kallade rut-avdraget.⁷⁰ Konjunkturinstitutet bedömer att åtgärden leder till att sysselsättningen långsiktigt ökar med knappt 15 000 personer samt att jämviktsarbetslösheten minskar något.⁷¹ Ökningen i sysselsättningen drivs av olika faktorer. För det första att svart arbete omvandlas till vitt,⁷² för det andra att det sker ett inflöde av arbetskraft till arbetsmarknaden för hushållsnära tjänster från grupper som tidigare varit arbetslösa eller helt stått utanför arbetskraften och för det tredje att arbetsutbudet ökar bland dem som börjar köpa hushållsnära tjänster.

Från och med 2009 utvidgades systemet med skattereduktion till att även omfatta så kallade rot-tjänster.⁷³ Konjunkturinstitutet

⁶⁹ För en överblick av kunskapsläget se Forslund A. och J. Vikström, ”Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt”, Rapport 2011:7, IFAU. Det går dock att argumentera för att nuvarande inriktning av den aktiva arbetsmarknadspolitiken inte är optimal i rådande konjunkturläge. För en diskussion se *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2010.

⁷⁰ Rengöring, underhåll och tvätt för privatpersoner.

⁷¹ Bedömningen grundas på beräkningarna i Öberg, A., ”Samhällsekonomiska effekter av skattelättnader för hushållsnära tjänster”, Specialstudie nr 7, Konjunkturinstitutet, 2005.

⁷² I teorin ska inte detta påverka antalet sysselsatta som det definieras i SCB:s arbetskraftsundersökningar.

⁷³ Renovering, ombyggnad och tillbyggnad av privata bostäder.

bedömer att även rot-avdraget har positiva men små varaktiga effekter på sysselsättningen.⁷⁴

Mervärdesskatten på restaurang- och cateringtjänster sänks från och med den 1 januari 2012. Konjunkturinstitutet bedömer att momssänkningen har en positiv men liten varaktig effekt på sysselsättningen.⁷⁵ Ökningen i sysselsättningen kommer av att det sker ett inflöde av sysselsättning till arbetsmarknaden för restaurang- och cateringtjänster från grupper som tidigare varit arbetslösa eller helt stått utanför arbetskraften.

Utvecklingen på arbetsmarknaden

UTVECKLINGEN HITTILLS TYDER PÅ ATT REFORMERNA ÖKAR UTBUDET AV ARBETSKRAFT

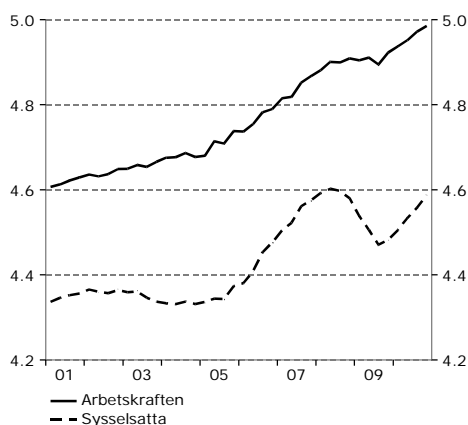
Konjunkturinstitutets bedömning av olika reformers långsiktiga effekter baseras på ekonomiska modeller och en rad antaganden. Utöver detta kan den faktiska utvecklingen på arbetsmarknaden ge en fingervisning om vilken effekt reformerna har haft hittills och kan fortsätta att få framöver.

Tillväxten i arbetskraften påverkas av konjunkturläget (när efterfrågan på arbetskraft stiger söker sig fler till arbetsmarknaden och vice versa) samt av förändringar i befolkningens sammansättning och olika typer av strukturella förändringar. De senaste årens utveckling på arbetsmarknaden karaktäriseras av att arbetskraften har vuxit snabbt. Antalet personer i arbetskraften ökade under perioden 2007–2010 med närmare 200 000 (se diagram 157).⁷⁶ Efterfrågan på arbetskraft har varierat under perioden och antalet sysselsatta har endast ökat måttligt utöver vad som är demografiskt betingat. Ökningen i arbetskraften har därmed endast i liten utsträckning drivits av konjunkturen.

Den stora ökningen av arbetskraften kan i stället delvis förklaras av en stark demografisk utveckling, eftersom befolkningen i arbetsför ålder har vuxit kraftigt. Men en stor del av ökningen i arbetskraften kvarstår som oförklarad även när hänsyn har tagits till demografiska faktorer (se diagram 158).

Diagram 157 Arbetskraft och sysselsättning

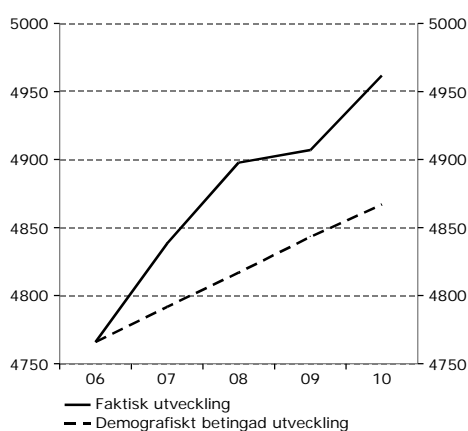
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 158 Arbetskraften

Tusental

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁷⁴ Konjunkturinstitutet bedömer att de långsiktiga effekterna av rot-avdraget blir mindre än effekterna för rut-avdraget huvudsakligen till följd av att rot-avdraget inte väntas få någon effekt på jämviktsarbetslösheten. Den ökade efterfrågan leder förvisso till ökad sysselsättning inom rot-branscherna men denna effekt uppkommer genom att sysselsättningen i andra branscher minskar. Vidare byts inte lika mycket hemarbete ut mot marknadsarbete.

⁷⁵ Det är en mindre effekt än bedömningen i budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1). Skillnaden förklaras av att Konjunkturinstitutet bedömer att mängden frigjord tid för marknadsarbete är mindre än utredningens förslag. Konjunkturinstitutet bedömer vidare att det sker betydande undanträngning av sysselsättning inom andra branscher då efterfrågan på restaurang- och cateringtjänster ökar.

⁷⁶ Under 2011 har arbetskraften inte vuxit i samma takt som tidigare år. Här ligger dock fokus på helåren 2007–2010.

En bidragande orsak till ökningen i arbetskraften är troligen att antalet personer som uppger sig stå utanför arbetskraften på grund av sjukdom har minskat kraftigt. Statistik från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) visar att antalet sjuka utanför arbetskraften har fallit kraftigt (se diagram 159). Nedgången inleddes redan i mitten av 2000-talet men accelererade i samband med de reformer av sjukförsäkringen som infördes från och med 2008. Antalet sjuka utanför arbetskraften har minskat betydligt snabbare de senaste åren än vad som är demografiskt betingat (se även avsnittet om reformerna inom sjukförsäkringen).

Det finns emellertid en del som talar för att det är mer än bara reformerna inom sjukförsäkringen som har bidragit till ett ökat arbetskraftsutbud. Arbetskraften har vuxit starkt både bland kvinnor och bland män i de flesta åldergrupper.⁷⁷ Det är därmed en bred uppgång i arbetskraftsdeltagandet som ligger bakom de senaste årens starka utveckling. Detta kan tolkas som att det har skett strukturella förändringar på arbetsmarknaden och det förefaller sannolikt att de införda reformerna har haft effekt på arbetskraftsdeltagandet redan på kort sikt. Det är i dagsläget svårt att bedöma vilken eller vilka reformer som har bidragit mest. Konjunkturinstitutets uppfattning är att det troligen är en sammantagen effekt av de olika reformerna som har bidragit till den kraftiga ökningen av arbetskraftsutbudet.

Samtidigt som arbetskraftsutbudet har ökat så har arbetslösheten stigit, delvis som en följd av svag efterfrågan under perioden. Ökningen av arbetslösheten kan dock inte enbart förklaras med svag efterfrågan utan beror troligtvis också på att utbudet vuxit så snabbt att arbetsmarknaden inte hunnit anpassa sig.

Däremot har inte medelarbetstiden, antalet arbetade timmar per sysselsatt, visat några tydliga tecken på att ha påverkats av reformerna. Medelarbetstiden har inte etablerat sig på någon högre nivå som skulle tyda på varaktiga effekter. Variationen i medelarbetstiden de senaste åren kan i stället snarare tillskrivas variation i efterfrågan på arbetskraft (se diagram 160). Det styrker Konjunkturinstitutets bedömning att reformerna främst påverkar deltagandet i arbetskraften snarare än valet av arbetad tid.

ANPASSNINGEN FRAMÖVER BEROR PÅ LÖNEBILDNINGEN

En viktig aspekt när utvecklingen av arbetskraft, sysselsättning och arbetslöshet ska analyseras är bedömningen av hur lång tid det tar för arbetsmarknaden att nå den nya långsiktiga jämvikten. Lönebildningen har en viktig roll i denna anpassning. Ju högre grad av löneflexibilitet på arbetsmarknaden desto snabbare går anpassningen till den nya jämvikten. Om hushållens incitament att delta i arbetskraften ökar och om incitamenten att söka jobb

Diagram 159 Sjuka utanför arbetskraften

Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 160 Medelarbetstid per sysselsatt

Timmar per vecka

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁷⁷ Undantagen är de yngre (15–24 år) och de som har passerat 65 års ålder.

stärks kommer löneutvecklingen i ekonomin tillfälligt att dämpas. Det innebär i sin tur att företagen får incitament att utöka sin verksamhet. Efterfrågan på arbetskraft ökar liksom investeringarna. I takt med att kapitalstocken anpassas till den nya sysselsättningsnivån, ökar produktiviteten och reallönen återgår gradvis till sin ursprungliga bana.⁷⁸ Sysselsättningen blir dock permanent högre till följd av ett ökat arbetsutbud. För personer med en svag förankring på arbetsmarknaden kan höga minimilöner utgöra ett hinder för anställning.⁷⁹

Jobbskatteavdragen och reformerna inom arbetslöshetsförsäkringen har alltså temporärt en dämpande effekt på den reala löneutvecklingen medan sänkta socialavgifter gradvis väntas leda till högre reallöner. Sammantaget är det svårt att bedöma hur mycket löneutvecklingen dämpas av reformerna, och det är också svårt att utifrån den befintliga lönestatistiken utläsa hur reformerna hittills har påverkat löneutvecklingen. Detta beror inte minst på de senaste årens djupa lågkonjunktur.

Under perioden 2012–2013 väntas arbetslösheten uppgå till knappt 8 procent (se avsnittet ”Arbetsmarknaden” i detta kapitel). Trots att arbetslösheten nu stiger bedöms förhandlingarna på central och lokal nivå innebära en slutgiltig löneökningstakt på i genomsnitt drygt 3 procent 2012–2013 (se kapitlet ”Löner, vinster och priser”). Det är inte långt under de 3,5 procent som Konjunkturinstitutet bedömt vara den strukturella löneökningstakten när arbetsmarknaden är i långsiktig jämvikt.⁸⁰ Det indikerar att aktörerna på arbetsmarknaden ännu inte har anpassat sitt beteende fullt ut till vad som är förenligt med Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten på lång sikt, knappt 6 procent 2020. Konjunkturinstitutet bedömer därför att anpassningen av arbetsmarknaden med avseende på de ekonomisk-politiska reformerna tar lång tid.

⁷⁸ Under anpassningsperioden spelar även penningpolitiken en viktig roll. Uppbromsningen av löneökningstakten dämpar inflationstrycket. Riksbanken kan då hålla styrräntan lägre än vad den annars hade varit. Den låga räntan stimulerar i sin tur till investeringar och därmed anpassar sig kapitalstocken snabbare. Se kapitel 2 i *Lönebildningsrapporten*, 2011, Konjunkturinstitutet.

⁷⁹ Se kapitel 5 i *Lönebildningsrapporten*, 2010, Konjunkturinstitutet.

⁸⁰ Se *Lönebildningsrapporten*, 2011, Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten

I denna fördjupning presenteras Konjunkturinstitutets syn på jämviktsarbetslösheten. Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten för närvarande är ca 6,5 procent (se diagram 161). Regeringens reformer sänker jämviktsarbetslösheten gradvis ner mot strax under 6 procent år 2020.

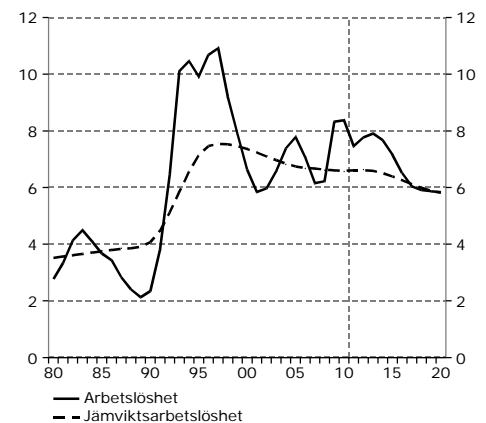
Först definieras jämviktsarbetslöshet och de viktigaste faktorerna som påverkar dess utveckling. Därefter följer Konjunkturinstitutets bedömning av hur jämviktsarbetslösheten har utvecklats de senaste 30 åren samt hur den kommer att utvecklas framöver.

Vad är jämviktsarbetslöshet?

Enligt ekonomisk teori är jämviktsarbetslösheten den arbetslöshet som råder då arbetsmarknaden befinner sig i långsiktig jämvikt.⁸¹ Det innebär att alla effekter av störningar på arbetsmarknaden har klingat av och inga nya störningar uppkommer. De beslut som både löne- och prissättare då fattar bygger på centralbankens inflationsmål och på att de har likadana förväntningar på pris- och löneökningstakter. Det gör att den förväntade inflationen är densamma som den faktiska inflationen. Arbetslösheten är därmed oberoende av inflationstakten. Med denna definition påverkas arbetsmarknadens funktionssätt och därmed jämviktsarbetslösheten av reala faktorer som till exempel arbetsmarknadslagstiftning, arbetslöshetsförsäkringens och skattesystemets utformning samt lönebildningen.

Jämviktsarbetslöshet används ofta synonymt med begreppet NAIRU, som står för ”Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment”. Teoretiskt skiljer sig de två begreppen åt beroende på vilka störningar som man tar hänsyn till.⁸² NAIRU är den arbetslöshet som ger konstant inflationstakt.⁸³ Den påverkas, utöver av reala faktorer, också av förändrade förväntningar om inflation och löneutveckling. En skillnad mellan jämviktsarbetslöshet och NAIRU är att NAIRU kortfristigt kan variera

Diagram 161 Jämviktsarbetslöshet
Procent av arbetskraften

Anm. Prognosen för perioden 2017–2020 baseras på medelfristprognosen, se Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁸¹ Se Pissarides, C., *Equilibrium unemployment theory*, MIT Press, 2000.

⁸² Se exempelvis Lundborg, P. m.fl., "Den svenska jämviktsarbetslösheten: En översikt av kunskapsläget", Specialstudie nr 11, Konjunkturinstitutet, 2007, och Richardson, P. m.fl. "The concept, policy use and measurement of structural unemployment", OECD Economics Department Working Papers nr 250, 2000.

⁸³ Det kan noteras att "NAIRU" är en felbeteckning eftersom de teoretiska och empiriska modellerna inte nödvändigtvis implicerar att inflationstakten accelererar då en viss arbetslöshetsnivå underskrids. Modellerna implicerar endast att inflationstakten vid en viss arbetslöshetsnivå varken ökar eller minskar. "NCIRU", Non-Changing Inflation Rate of Unemployment eller "NAPLRU", Non-Accelerating Price Level Rate of Unemployment", skulle vara mer korrekta begrepp.

med konjunkturläget, medan jämviktsarbetslöshet är oberoende av normala konjunktursvängningar. Detta innebär att stabiliseringspolitiken på kort sikt kan påverka NAIRU, men inte jämviktsarbetslösheten. På lång sikt sammanfaller dock NAIRU och jämviktsarbetslösheten.

I praktiken är arbetsmarknaden aldrig i jämvikt. Det kommer hela tiden nya störningar och effekter av gamla störningar klingar av. Olika störningar har också olika stor inverkan på arbetsmarknaden.

Djupa lågkonjunkturer eller snabb strukturomvandling kan få långvariga effekter på arbetslöshet, sysselsättning och arbetskraftsdeltagande, så kallade persistenseffekter. Det innebär att om arbetslösheten ökar så finns det mekanismer som bidrar till att arbetslösheten förblir hög och endast minskar långsamt. En viktig orsak till detta är att en persons humankapital till viss del är bransch- eller företagsspecifikt. En annan viktig orsak är att långvarig arbetslöshet i sig innebär negativa effekter i form av bland annat förlorad kunskap och stigmatisering. Ytterligare en viktig orsak är att de sysselsatta inte fullt ut tar hänsyn till de arbetslösa i sina lönekrav, vilket resulterar i att efterfrågan på arbetskraft hålls tillbaka. Det finns gott om studier som visar på betydande varaktighet i svensk arbetslöshet.⁸⁴

Även förändringar i befolkningens sammansättning kan påverka jämviktsarbetslösheten om skillnaden i anställbarhet mellan olika befolkningsgrupper (ålder, kön, utbildning, födelseland) är betydande och bestående över tiden. Arbetslösheten är exempelvis högre bland ungdomar än bland medelålders personer.⁸⁵

Konjunkturinstitutet har valt att använda en definition av jämviktsarbetslösheten som styrs av reala faktorer, men hänsyn tas också till effekter av persistens och förändringar i befolkningens sammansättning (demografi). Denna definition innebär att stabiliseringspolitiken till viss del kan påverka utvecklingen av jämviktsarbetslösheten genom den faktiska arbetslösheten och därmed persistenseffekterna. Sannolikt kan dock endast en mindre del av persistenseffekterna påverkas av stabiliseringspolitik vilket motiverar att dessa ingår i definitionen av jämviktsarbetslösheten.

⁸⁴ Se exempelvis Bergman, M., "Hur varaktig är en förändring i arbetslösheten?", Rapport till Finanspolitiska rådet 2010/1 och Mossfeldt, M. och P. Österholm, "The persistent labour-market effects of the financial crisis", *Applied Economics Letters* 18 (7), 2011.

⁸⁵ Se kapitel 4 i *Lönebildningsrapporten*, 2006, Konjunkturinstitutet.

Modellskattningar på jämviktsarbetslöshetens utveckling

Jämviktsarbetslösheten är inte en variabel som kan observeras. Ett sätt att bedöma jämviktsarbetslösheten är att använda ekonomiska modeller. Mestadels är det dock NAIRU och inte jämviktsarbetslösheten som då skattas. I grova drag försöker skattningarna undersöka det observerbara sambandet mellan faktisk arbetslöshet och trycket för pris- och löneökningar. Modellerna syftar oftast till att dela upp arbetslösheten i en strukturell del (NAIRU) och en konjunkturrell del (avvikelsen från NAIRU). De skattas på historiska data och kan ge en indikation på hur jämviktsarbetslösheten kan ha utvecklats historiskt. Problemet med de ekonomiska skattningarna är att de är osäkra och kan ge skilda resultat beroende på hur modellerna är specificerade.

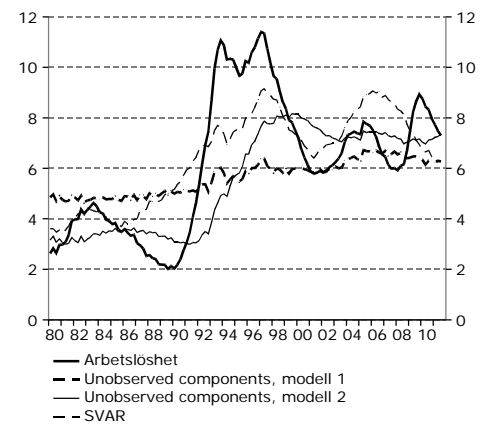
Gemensamt för många skattningar är ändå att de indikerar att NAIRU steg under 1990-talskrisen och var högre under 1990- och 2000-talet än under 1980-talet. I diagram 162 visas skattningar av NAIRU från tre ekonomiska modeller.⁸⁶ Enligt dessa tre modeller varierar NAIRU på 1980-talet mellan 3 och 5 procent och under 1990- och 2000-talen mestadels mellan 5 och 8 procent.

Den svenska jämviktsarbetslöshetens utveckling från 1980

I Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslöshetens utveckling kompletteras modellskattningarna med ett antal indikatorer på resursutnyttjandet på arbetsmarknaden som exempelvis kapacitetsutnyttjandet inom industrin, brist på arbetskraft enligt Konjunkturbarometern, företagens rekryteringstider, utvecklingen i den genomsnittliga arbetslöshetstiden, utvecklingen i antalet långtidsarbetslösa, Beveridgekurvor och skattningar av matchningseffektivitet.

Diagram 162 Modellskattningar av NAIRU samt arbetslöshet

Procent, kvartalsvärden

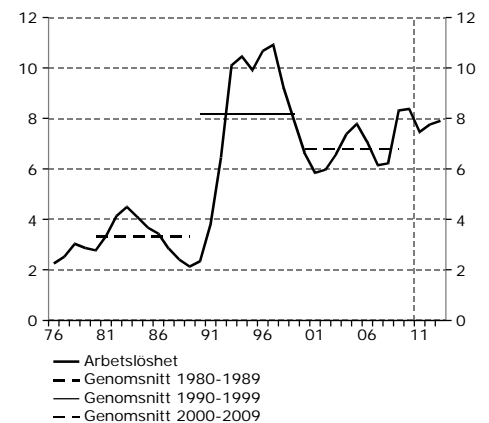

Anm. Se fotnot 86.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 163 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften

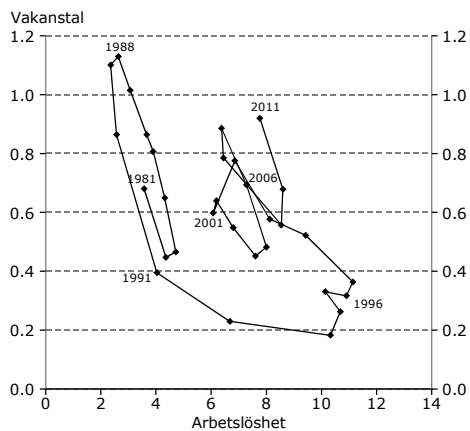
Anm. Avser 15–74 år. Data före 2001 är länkade av Konjunkturinstitutet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁸⁶ Modellerna är två UC-modeller (unobserved components) och en SVAR-modell (strukturell vektorautoregressiv). De två UC-modellerna skiljer sig åt så tillvida att UC-modell 2 fångar upp effekter av hur konjunkturrell arbetslöshet påverkar jämviktsarbetslösheten. För en närmare beskrivning av UC-modellerna se för UC-modell 1 Hjelm, G. och K. Jönsson, "In search of a method for measuring the output gap of the Swedish economy", Working Paper No. 115, Konjunkturinstitutet, 2010 och för UC-modell 2 Mossfeldt, M. och P. Österholm, "The persistent labour-market effects of the financial crisis", *Applied Economics Letters* 18 (7), 2011. Den tredje modellen är en SVAR-modell, som skattar NAIRU genom att identifiera olika typer av ekonomiska störningar, se Fabiani, S. m.fl., "The sources of unemployment fluctuations: an empirical application to the Italian case", *Labour Economics*, vol. 8, 2001.

Diagram 164 Beveridgekurvan med vakanser från Arbetsförmedlingen

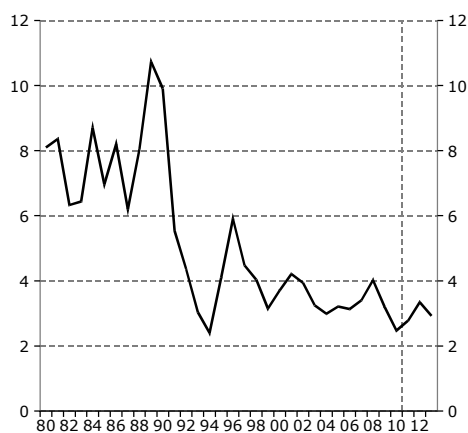
Procent av arbetskraften, årsvärden

Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 165 Timplön i näringslivet

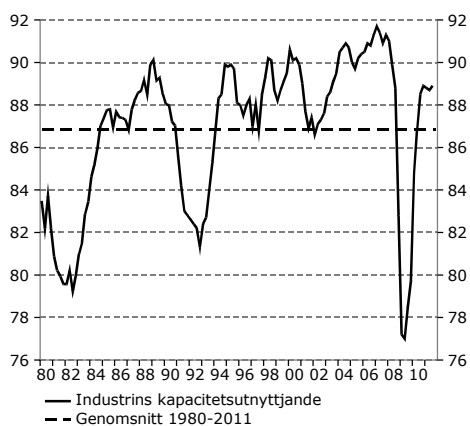
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 166 Industrins kapacitetsutnyttjande

Procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN VAR LÅG PÅ 1980-TALET

Att modellerna ger ett NAIRU som stiger och varierar under de senaste 30 åren är inte så konstigt med tanke på hur den faktiska arbetslösheten har utvecklats (se diagram 163). Under 1980-talet var arbetslösheten i genomsnitt 3,3 procent, vilket är betydligt lägre än i dag.

En orsak kan ha varit att matchningen var mer effektiv på 1980-talet. Matchningsprocessen på arbetsmarknaden kan illustreras med en Beveridgekurva (se diagram 164). Den visar sambandet mellan vakanser, som andel av arbetskraften, och arbetslöshet. Ju längre från origo som kurvan befinner sig desto sämre fungerar matchningen mellan arbetslösa och vakanser. Beveridgekurvan i diagram 164 indikerar att matchningen var mer effektiv på 1980-talet än på 1990-talet. Men det är vanskligt att bara utifrån Beveridgekurvan dra slutsatser om matchningen. Den kan ha skiftat utåt på grund av andra orsaker än att matchningseffektiviteten försämrades.⁸⁷

En hög och stigande ökningstakt i lönerna i slutet på 1980-talet tyder på att arbetsmarknaden då var överhettad (se diagram 165). Kapacitetsutnyttjandet inom industrin låg högt i förhållande till ett genomsnitt för åren 1980–2011 (se diagram 166). Sammantaget tyder detta på att resursutnyttjandet var högre än normalt i slutet på 1980-talet och att den faktiska arbetslösheten på ca 2 procent sannolikt var lägre än jämviktsarbetslösheten (se diagram 161).

JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN STEG I SAMBAND MED KRISEN PÅ 1990-TALET

I samband med den ekonomiska krisen i början på 1990-talet steg arbetslösheten kraftigt, från omkring 2 till 12 procent. En rad studier visar att även jämviktsarbetslösheten steg under första halvan av 1990-talet.⁸⁸ Det är dock svårt att hitta strukturella förklaringar till varför den långsiktiga jämviktsarbetslösheten

⁸⁷ Se Johansson, S., m.fl., *Massarbetslöshetens karaktär och vägarna till full sysselsättning*, FIEF, Stockholm, 1999, som fann tendenser till att Beveridgekurvan skiftat utåt i början av 1990-talet. Skiftet kunde dock inte beläggas vara statistiskt signifikant och antalet observationer från 1990-talet var litet. Se även Holmlund, B. "The rise and fall of Swedish unemployment", Working Paper No. 13, Department of Economics, Uppsala University, 2003 som gjorde en genomgång utifrån data för hela 1990-talet över antalet vakanser och arbetslösa och drog slutsatsen att 1990-talets arbetslöshet inte kan tillskrivas en försämrad matchningseffektivitet. Se också kapitel 3 i *Lönebildningsrapporten*, 2011, Konjunkturinstitutet, för en diskussion om Beveridgekurvan.

⁸⁸ Se exempelvis Forslund, A., "Den svenska jämviktsarbetslösheten – en översikt", Rapport 2008:17, IFAU.

en steg.⁸⁹ Klart är att den svenska ekonomin drabbades av flera makroekonomiska störningar i samband med krisen. Bland annat steg realräntan kraftigt, bostadspriserna föll och finanspolitiken stramades åt. Krisen innebar även en snabb strukturomvandling. Dessutom bidrog reformerna av utbildningssystemet som genomfördes under 1990-talet till att ytterligare spä på uppmätt arbetslöshet. Reformerna ledde till att antalet heltidsstuderande som sökte jobb ökade kraftigt.⁹⁰ Sammantaget ledde detta till en historiskt hög arbetslöshet (se diagram 163).

Arbetslösheten var i genomsnitt 8,2 procent under 1990-talet, vilket var betydligt högre än under 1980-talet. Att arbetslösheten steg snabbt och sedan låg kvar på en mycket hög nivå ledde sannolikt till betydande persistenseffekter. Arbetslösheten ökade inte enbart som en följd av att inflödet till arbetslöshet ökade kraftigt utan även av att den genomsnittliga tiden i arbetslöshet steg (se diagram 167). Antalet långtidsarbetslösa uppgick till en väldigt hög nivå i mitten på 1990-talet (se diagram 168).

Även om jämviktsarbetslösheten steg ökade faktisk arbetslöshet än mer på grund av svag efterfrågan. Arbetslösheten låg sannolikt en bra bit över jämviktsarbetslösheten under i stort sett hela 1990-talet (se diagram 161).

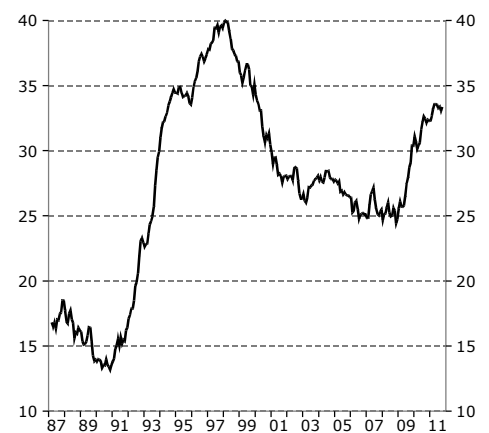
SUCCESSIVT MINSKANDE JÄMVIKTSARBETSLÖSHET UNDER BÖRJAN AV 2000-TALET

Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten har minskat sedan andra hälften på 1990-talet. Det stöds av en rad faktorer. En faktor är att arbetsmarknadens parter undertecknade Industriavtalet 1997. Det verkar för en bättre samordning av löneförhandlingarna. Effekten är att mer samhällsekonomisk hänsyn ska tas då centrala avtal sluts. Detta bör ha bidragit till en något lägre jämviktsarbetslöshet.⁹¹

Andra faktorer är exempelvis förändringar i arbetslöshetsförskringen,⁹² att stora grupper förtidspensionerades av arbetsmarknadsskäl i slutet på 1990-talet och satsningen under åren

Diagram 167 Genomsnittlig tid i arbetslöshet

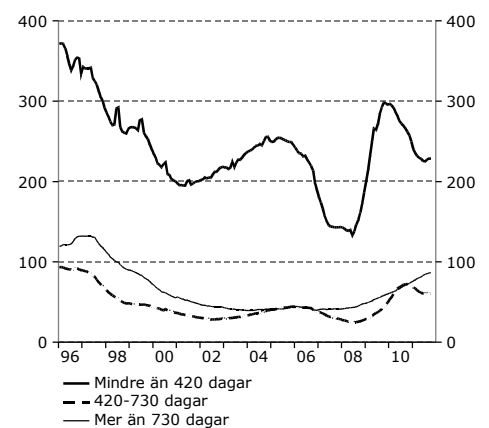
Antal veckor, säsongrensade månadsvärden, 3-månaders centrerat glidande medelvärde

Källa: SCB.

Diagram 168 Personer i arbetslöshet eller program med aktivitetsstöd

Tusental personer, säsongrensade månadsvärden

Källa: Arbetsförmedlingen.

⁸⁹ Snarare är det så att de strukturella förändringar som skedde i slutet på 1980-talet och i början på 1990-talet borde ha lett till en lägre jämviktsarbetslöshet. Bland annat förbättrades lönebildningen och ersättningsnivåerna i a-kassan sänktes. Se till exempel Holmlund, B., "The Swedish unemployment experience", *Oxford Review of Economic Policy* 25, 2009.

⁹⁰ Skillnaden mellan arbetslösa enligt den tidigare definitionen och enligt ILO-definitionen (det vill säga inklusive heltidsstuderande som är registrerade som arbetslösa) ökade kraftigt i början av 1990-talet. Se kapitel 2.3 i "Hur ska utvecklingen av arbetsmarknadens funktionssätt bedömas?", Rapport från ekonomiska avdelningen 2011:1, Finansdepartementet.

⁹¹ Se kapitel 3 i *Lönebildningsrapporten 2008* och kapitel 6 i *Lönebildningsrapporten 2011*, Konjunkturinstitutet, för en diskussion.

⁹² Se Forslund, A., "Den svenska jämviktsarbetslösheten – en översikt", Rapport 2008:17, IFAU.

Diagram 169 Genomsnittlig rekryteringstid i privat sektor

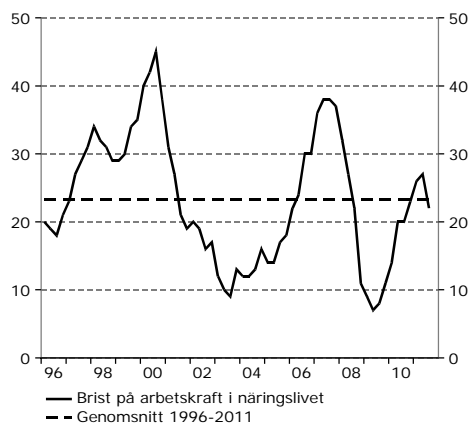
Månader, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Diagram 170 Brist på arbetskraft i näringslivet

Andel företag, procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

1997–2002 för att höja lågutbildades och arbetslösas kunskaper genom kunskapslyftet.^{93,94}

När konjunkturen vände i slutet på 1990-talet och efterfrågan på arbetskraft ökade föll arbetslösheten från över 11 procent 1997 till strax över 6 procent 2001. De genomsnittliga arbetslöshetstiderna blev kortare och antalet långtidsarbetslösa minskade (se diagram 167 och diagram 168). Tillsammans med modellresultaten i diagram 162 bedömer Konjunkturinstitutet sammantaget att jämviktsarbetslösheten bör ha minskat något.

Indikatorer på utvecklingen i ekonomin tyder på att arbetslösheten i början på 2000-talet pressades ner under sitt jämviktsläge. Resursutnyttjandet inom företagen var högt, rekryteringstiderna var långa, bristtalen höga och lönerna ökade förhållandevis snabbt (se diagram 169, diagram 170 och diagram 165). Skattningarna av SVAR-modellen och UC-modell 2 indikerar också att den faktiska arbetslösheten sjönk under NAIRU.

I konjunkturuppgången 2006 och 2007 var kapacitetsutnyttjandet historiskt högt, och barometerindikatorn låg på en hög nivå, samtidigt som antalet långtidsarbetslösa och den genomsnittliga arbetslöshetstiden var jämförelsevis låga. Resursutnyttjandet inom företagen var högt och den genomsnittliga rekryteringstiden steg (se diagram 169). Indikatorerna och modellskattningarna visar på att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden var högre än normalt och att arbetslösheten även då sjönk ner under sin jämviktsnivå. Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten då hade minskat med knappt en procentenhet från toppnivån 1997 och låg på strax över 6,5 procent (se diagram 161).

FINANSKRISEN OCH DEN FÖLJANDE LÅGKONJUNKTUREN FÅR LÅNGVARIGA EFFEKTER PÅ ARBETSMARKNADEN

Arbetslösheten ökade snabbt under 2008 och 2009. Även om arbetslösheten har fallit tillbaka sedan toppen i slutet på 2009 så förväntas den bli hög under de närmast kommande åren (se diagram 161). Det är därför viktigt att bedöma hur stora persistenseffekter som lågkonjunkturen ger.

Konjunkturinstitutet tar hjälp av UC-modell 2 för att bedöma hur stora persistenseffekterna av lågkonjunkturen är.⁹⁵ Enligt modellskattningen har NAIRU ökat med ca 0,3 procentenheter sedan andra halvan av 2008 till följd av lågkonjunkturen.

⁹³ Det är troligt att bland de personer som då lämnade arbetskraften fanns en överrepresentation av personer som i annat fall hade varit arbetslösa. Se fördjupningen "Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen", *Konjunkturläget*, juni 2009.

⁹⁴ Kunskapslyftet var en satsning under åren 1997–2002 för att höja arbetslösas kunskaper och erbjuda en möjlighet för lågutbildade att skaffa sig en gymnasial utbildning. Se Albrecht, J, m.fl., "The aggregate labor market effects of the Swedish knowledge lift program", Working paper 2008:1, IFAU.

⁹⁵ UC-modell 2 är uppbyggd så att den explicit avser att fånga upp hur konjunkturell arbetslöshet påverkar jämviktsarbetslösheten.

Resultaten från den modellbaserade analysen är dock behäftade med stor osäkerhet. Den sammanvägda bedömningen kompletteras därför med utvecklingen i den genomsnittliga arbetslöshetstiden, i antalet långtidsarbetslösa och indikatorer över arbetsmarknadens funktionssätt. Den genomsnittliga tiden i arbetslöshet ökade markant i mitten på 2009 (se diagram 167). Diagram 168 visar att antalet långtidsarbetslösa hos Arbetsförmedlingen också har ökat. I oktober 2011 uppgick det till drygt 85 000 personer.

En indikator över arbetsmarknadens funktionssätt är sambandet mellan sannolikheten för arbetslösa att få jobb (jobbchansen) och arbetsmarknadsläget (se diagram 171).⁹⁶ De observationer som avser första kvartalet 2010 till tredje kvartalet 2011, ligger sammantaget lägre än de tidigare observationerna. Det indikerar att jobbchansen vid ett givet arbetsmarknadsläge varit något sämre än tidigare. Utfallet för andra och tredje kvartalet 2011 ligger, till skillnad från de övriga observationerna, nedanför konfidensintervallet och indikerar därmed att matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden kan ha försämrats.

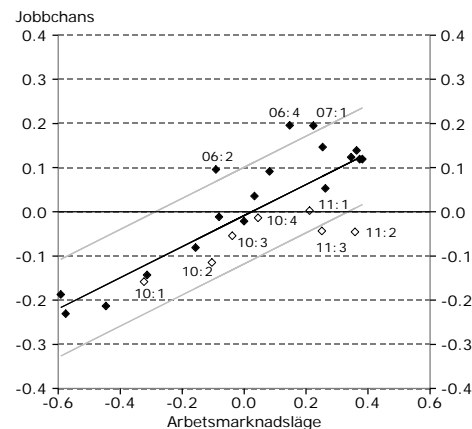
Den djupa lågkonjunkturen i samband med finans- och skuldskrisen bedöms få långvariga effekter på arbetsmarknaden genom persistens. Konjunkturinstitutet bedömer att jämviktsarbetslösheten 2015 ökar med ca 15 000 personer till följd av krisen. Inte förrän runt år 2020 beräknas persistenseffekterna ha klingat av.

Den demografiska utvecklingen har bidragit till en högre jämviktsarbetslöshet under i stort sett hela 2000-talet. Det beror på att befolkningen har ökat starkt i grupper som normalt har högre arbetslöshet än genomsnittet, bland annat har antalet yngre och utrikes födda ökat som andel av arbetskraften. Denna effekt minskar och den demografiska utvecklingen väntas ha ganska liten effekt på jämviktsarbetslösheten framöver.

REGERINGENS REFORMER BIDRAR TILL EN LÄGRE JÄMVIKTSARBETSLÖSHET FRAMÖVER

De senaste åren har flera reformer genomförts som påverkar arbetsmarknaden i ett långsiktigt perspektiv (se fördjupningen ”Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer”). Bland annat har jobbskatteavdrag införts i flera steg och arbetslöshetsförsäkringen förändrats. Reformerna

Diagram 171 Jobbchans och arbetsmarknadsläge, 2005-2011

Anm. Se fotnot 96.

Källor: SCB och Finanspolitiska rådet.

⁹⁶ Finanspolitiska rådet har skattat denna matchningsfunktion där jobbchansen är andelen arbetslösa som övergår till sysselsättning under ett kvartal, enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU). Arbetsmarknadsläget definieras som kvoten mellan lediga jobb enligt SCB:s vakansstatistik och arbetslösa. Ett positivt värde indikerar att jobbchansen respektive arbetsmarknadsläget överstiger genomsnittet under perioden och vice versa. De tunnare linjerna markerar ett 95-procentigt konfidensintervall. De fyllda rutorna visar perioden 2005 kvartal 3–2009 kvartal 4 och de icke fyllda rutorna visar 2010 kvartal 1–2011 kvartal 3. Data finns endast tillgängliga från 2005. För en utförligare beskrivning, se *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2011.

bidrar till att det har blivit mer lönsamt att arbeta jämfört med att inte arbeta. Ovannämnda reformer bidrar till att jämviktsarbetslösheten blir lägre.

Därutöver har sjukförsäkringen reformerats på ett sätt som medverkar till att antalet personer med sjukersättning har minskat och kommer att fortsätta att minska framöver. Jämviktsarbetslösheten antas öka något till följd av reformerna i sjukförsäkringen eftersom en del av individerna som kommer ut på arbetsmarknaden har nedsatt arbetsförmåga och svårare att hitta sysselsättning. Men sammantaget bedöms regeringens reformer minska jämviktsarbetslösheten på lång sikt med drygt 1 procentenhet (se fördjupningen ”Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomiskpolitiska reformer”).

Gemensamt för reformerna är att de får effekt genom att individer, företag och arbetsmarknadens parter ändrar beteende som ett resultat av att de ekonomiska incitamenten ändrats. Detta tar dock tid varför effekterna beräknas slå igenom gradvis under ett antal år framåt från det att åtgärderna genomfördes. Reformerna som påverkar jämviktsarbetslösheten bedöms ta längre tid att få full effekt jämfört med reformerna som riktas mot utbudet av arbetskraft. Först 2020 bedöms reformerna få full effekt och då bedöms även persistenseffekterna från krisen och den efterföljande lågkonjunkturen ha ebbat ut. Jämviktsarbetslösheten bedöms då uppgå till strax under 6 procent (se diagram 161).

Löner, vinster och priser

Avtalsrörelsen pågår och industrin har slutit de första avtalen.

Resursutnyttjandet är svagt, vilket innebär att ökningarna i timlönerna 2012–2013 blir lägre än normalt. Nedgången i konjunkturen gör att produktiviteten stiger långsamt 2012 för att sedan öka snabbare igen 2013. Arbetskostnaden per producerad enhet utvecklas i genomsnitt svagt under åren 2010–2013. Tillsammans med en långsam utveckling i importpriserna innebär det att konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF) bara ökar med 1,2 procent 2012 och 1,5 procent 2013.

Avtalsrörelsen pågår och avtal som berör 2,8 miljoner löntagare omförhandlas mellan september 2011 och september 2012. I mitten på december slöts avtal för en halv miljon arbetare och tjänstemän inom industrin. Enligt dessa centrala avtal som löper över 14 månader ska lönerna höjas med 3,0 procent. Avtalen börjar gälla den 1 februari 2012.

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, mätt med arbetsmarknadsgapet, är lågt (se diagram 172) och det verkar dämpande på ökningstakten i lönerna. De nya centrala avtalen väntas ändå innebära högre löneökningar än avtalen från 2010. I näringslivet väntas timlönen öka med 3,3 procent 2012 och ca 3 procent 2013.

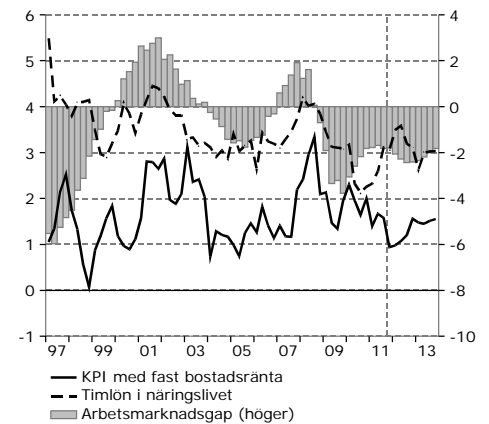
Ökningstakten i enhetsarbetskostnaden varierar kraftigt på grund av cykliska variationer i tillväxten i produktivitet men takten är i genomsnitt betydligt lägre under perioden 2010–2013 jämfört med åren innan (se diagram 173). Tillväxten i produktiviteten ökade snabbt 2010–2011 men bromsar in 2012. Det beror på att företagen ser nedgången i konjunkturen som övergående. De väljer därför att behålla personal som de inte utnyttjar fullt ut. När efterfrågan tilltar under loppet av 2012 kan företagen öka produktionen med befintlig arbetskraft. Produktiviteten stiger då snabbt igen.

Samtidigt medför lågkonjunkturen att företagen är försiktiga med att höja priserna. Sammantaget gör detta att vinstandelen i näringslivet, som har återhämtat sig något sedan finanskrisen, sjunker 2012 (se diagram 174). Det är industrin som står för hela nedgången i vinstandelen. Tjänstebranschernas vinstandel planar ut under 2012. År 2013 stiger vinstandelen i näringslivet något igen.

Även utländska företag drabbas av lågkonjunkturen och den internationella prisutvecklingen dämpas. Samtidigt fortsätter kronan att förstärkas. Importpriserna faller därför 2013. Tillsammans med försiktiga inhemska prishöjningar så blir KPIF-inflationen bara 1,2 procent 2012 och 1,5 procent 2013.

Diagram 172 Arbetsmarknadsgap, timlön och KPIF

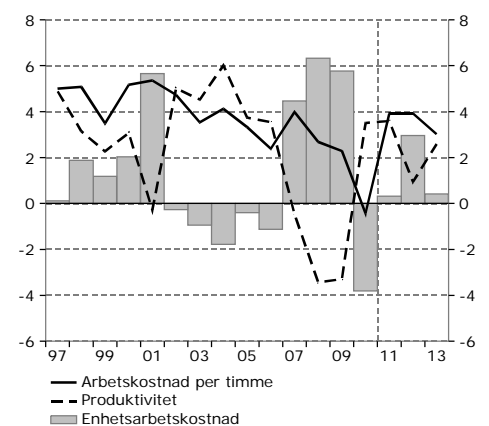
Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 173 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 174 Vinstandelar i näringslivet, industrin och tjänstebranscher exkl. finans- och fastighetsverksamhet

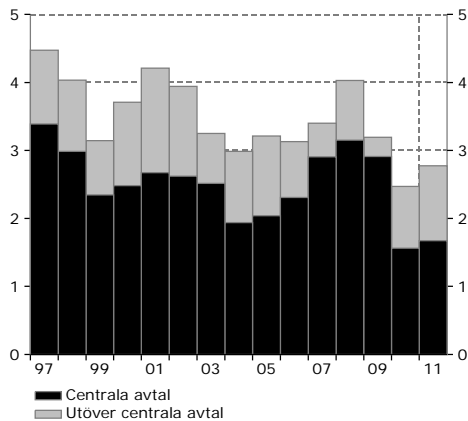
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 175 Timlön i näringslivet

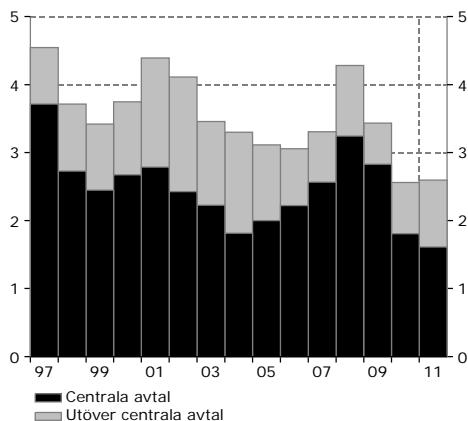
Årlig procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 176 Timlön i hela ekonomin

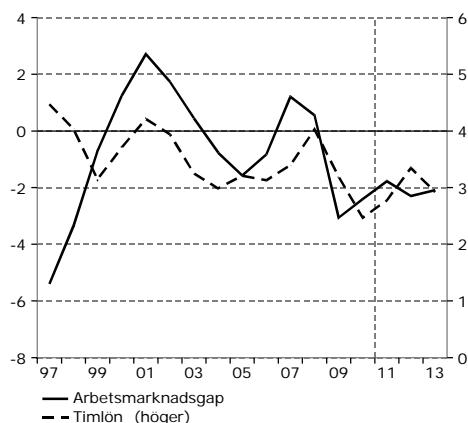
Årlig procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 177 Arbetsmarknadsgap och timlön i näringslivet

Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, årsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Löner och arbetskostnader

AVTAL FRÅN 2010 ÅRS AVTALSRORELSE

DÄMPAR LÖNEUTVECKLINGEN 2011

Löneökningarna enligt de centrala avtal som slöts under 2010 års avtalsrörelse kom på grund av den djupa lågkonjunkturen att bli lägre än tidigare under 2000-talet. De slutliga löneökningarna har också varit låga under 2010 och 2011 (se diagram 175). År 2010 var löneökningstakten 2,5 procent i näringslivet, vilket var den lägsta takten sedan industriavtalets tillkomst 1997. Löneökningarna enligt de centrala avtalen i näringslivet är dock något högre 2011 än 2010 och de slutliga löneökningarna väntas bli 2,8 procent 2011 (se tabell 37).

I den offentliga sektorn är de centralt avtalade löneökningarna däremot lägre 2011 än 2010. De slutliga löneökningarna i den offentliga sektorn bedöms därför också bli lägre 2011 än 2010 (se tabell 37). I hela ekonomin väntas löneökningstakten bli 2,6 procent 2011 (se diagram 176).

HÖGRE AVTALADE LÖNEÖKNINGAR 2012 MEN LÅGT

RESURSNYTTJANDE DÄMPAR LÖNEUTVECKLINGEN

Nya centrala avtal för stora delar av industrin slöts i december (se fördjupningen "Avtalsrörelsen 2011 och 2012" sist i kapitlet). Avtalen gäller från den 1 februari 2012 till den 31 mars 2013. Lönehöjningarna enligt de nya avtalen innebär en betydligt högre löneökningstakt än avtalen från 2010 års avtalsrörelse. Omräknat till en genomsnittlig årstakt ger de nya avtalen löneökningar på knappt 2,6 procent, jämfört med 2010 års avtal som innebar en årstakt på drygt 1,7 procent. Kostnadsökningen i industrins nya avtal förväntas få en normerande inverkan på de följande avtalsförhandlingarna. De centralt avtalade löneökningstakterna blir därmed högre i näringslivet 2012 jämfört med 2011.

Under 2010 och 2011 har näringslivets produktion stigit kraftigt och efterfrågan på arbetskraft ökat. Ökningstakten i produktionen och utvecklingen på arbetsmarknaden dämpas däremot betydligt under 2012 (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad"). Sysselsättningen väntas falla under första halvåret och arbetslösheten stiger under året. Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, mätt med det så kallade arbetsmarknadsgapet, väntas därmed sjunka under 2012.⁹⁷ De slutliga löneökningarna i näringslivet tenderar att vara lägre då resursutnyttjandet på arbetsmarknaden är lågt och vice versa (se diagram 177). Detta innebär att löneökningarna utöver centrala avtal dämpas av det svaga resursutnyttjandet under 2012 och 2013. I näringslivet blir de slutliga löneökningarna 3,3 procent 2012 och ca 3 procent 2013.

⁹⁷ Arbetsmarknadsgapet är ett mått på resursutnyttjandet på arbetsmarknaden som visar antalet arbetade timmars avvikelse från potentiellt arbetade timmar (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad").

Tabell 37 Timlön enligt konjunkturlönestatistiken

Årlig procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Industri	2,8	2,8	4,1	2,7
Byggbranschen	1,9	3,2	3,3	3,1
Tjänstebanscher	2,4	2,7	3,1	3,0
Näringsliv	2,5	2,8	3,3	2,9
Kommuner	2,7	2,3	2,9	3,1
Stat	3,1	2,0	3,0	3,1
Hela ekonomin	2,6	2,6	3,2	3,0

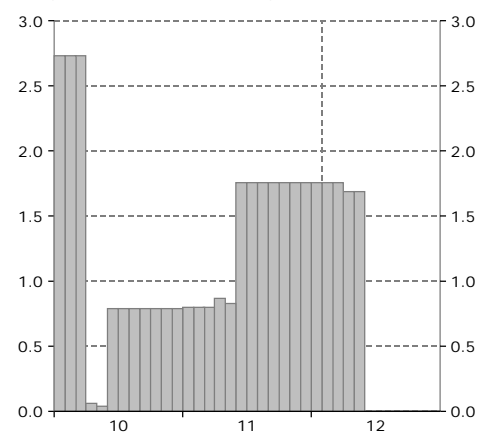
Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

LÖNEÖKNINGARNA INOM INDUSTRIEN 2012**DRIVS UPP AV FRAMFLYTTADE LÖNEREVISIONER**

I de nya avtal som tecknats inom industrin är tidpunkten för lönerrevision under 2012 den 1 februari då lönenivån ska höjas med 3 procent. Löneutvecklingen mäts oftast som årlig procentuell förändring av timlönenivån. Tidpunkten för lönerrevisionerna 2011 var den 1 juni. Denna lönerrevision påverkar också löneökningstakten under det första halvåret 2012. Detta illustreras i diagram 178 som visar löneökningstakten i industrin enligt Medlingsinstitutets avtalsstatistik från september 2011, där de nya avtalen för 2012 ännu inte ingår. Under februari till maj 2012 är löneökningstakten enligt centrala avtal i denna statistik 1,7 procent.⁹⁸ Tillsammans med en revision med lönehöjningar på 3,0 procent från 1 februari driver det således upp den årliga löneökningstakten i industrin till nära 5 procent under det första halvåret 2012.⁹⁹

Den slutliga löneökningstakten i industrin 2012 uppskattas bli strax över 4 procent (se tabell 37). Detta är betydligt högre än i övriga näringslivet där tidpunkterna för lönerrevisioner generellt sett inte väntas flyttas.

Att avtalen i industrin löper på 14 månader men lönehöjningen sker redan på avtalets första dag innebär att den årliga procentuella löneökningen de sista två månaderna i slutet av avtalsperioden, det vill säga februari och mars 2013, är noll. Löneökningstakten i industrin 2013 kommer därmed dämpas (se tabell 37).

Diagram 178 Löneökningar enligt centrala avtal från 2010 i industrin
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Anm. Januari-mars 2010 är löneökningar enligt 2007 års avtal. Den streckade linjen avser startpunkten på 2012 års avtalsperiod.

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

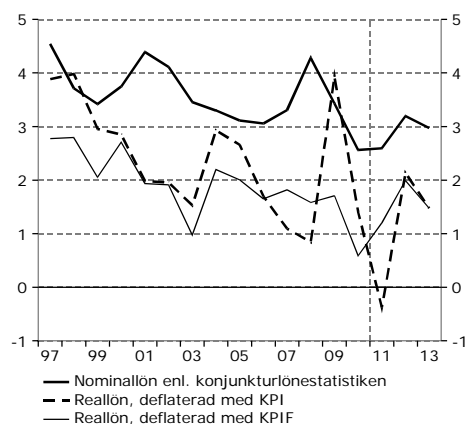
⁹⁸ I 2010 års avtal mellan Teknikföretagen och Unionen respektive Sveriges Ingenjörer ingick en löneöversyn med ett måltal för lönehöjningen på minst 0,5 procent. Denna stäms av lokalt senast den 1 juni 2011. I Medlingsinstitutets avtalsstatistik ingår inte sådana måltal eller liknande där revisionstidpunkterna inte angetts.

⁹⁹ På vissa avtalsområden inom industrin har man därutöver en retroaktiv lönehöjning om 0,6 procent som till stor del periodiseras till 2011. Detta gäller de avtal inom industrin som löpte på 18 månader och höjningen utjämnar skillnaden mot de avtal som löpte på 22 månader.

Ett lönepåslag om 0,2 procent tillkommer för tjänstemännen från den 1 februari 2012. Denna löneökning är en ersättning för utebliven kompetensutveckling från 2010 års avtal.

Diagram 179 Reallön i hela ekonomin

Årlig procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 180 Timlön i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

NÅGOT SVAGARE REALLÖNEUTVECKLING**ÄN NORMALT 2012 OCH 2013**

Reallöneutvecklingen i hela ekonomin, beräknad med konsumentprisindex, har varierat kraftigt mellan enskilda år under perioden 2009–2011 (se diagram 179). Detta förklaras av stora svängningar i konsumentprisindex, som till stor del drivits av förändrade bostadsräntor. Reallönen beräknad med konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF) fluktuerar däremot mindre men har samma genomsnittliga utveckling på några års sikt. Med detta mått ökade reallönen med i genomsnitt 0,9 procent per år 2010–2011, trots låga nominella löneökningar. Högre nominella löneökningar år 2012 och 2013 samtidigt som inflationen i genomsnitt blir lägre innebär att reallönen ökar med i genomsnitt 1,7 procent per år 2012 och 2013 (se tabell 38).

Tabell 38 Nominell och real timlön i hela ekonomin

Årlig procentuell förändring

	1997– 2009	2010	2011	2012	2013
Nominell timlön ¹	3,7	2,6	2,6	3,2	3,0
Real timlön (KPI) ²	2,5	1,4	-0,4	2,1	1,5
Real timlön (KPIF) ²	2,0	0,6	1,2	2,0	1,5

¹ Enligt konjunkturlönestatistiken.² Den nominella timlönen enligt konjunkturlönestatistiken deflaterad med konsumentprisindex (KPI) respektive konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF).

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

ARBETSKOSTNADEN STIGER SNABBT 2011 OCH 2012**EFTER ANMÄRKNINGSVÄRT SVAG UTVECKLING 2010**

Arbetskostnaden per timme i näringslivet beräknas som summan av löner, löneskatter och kollektiva avgifter i förhållande till de anställdas arbetade timmar, enligt uppgifter i nationalräkenskaperna. Under 2010 utvecklades lönesumman i förhållande till de arbetade timmarna, enligt nationalräkenskapernas uppgifter, anmärkningsvärt svagt jämfört med timlöneutvecklingen enligt konjunkturlönestatistiken (se diagram 180).¹⁰⁰ Under de första tre kvartalen i år ökade däremot den beräknade timlönen i näringslivet enligt nationalräkenskaperna med 4,3 procent jämfört med samma period året innan. Detta var betydligt snabbare än timlöneökningen enligt konjunkturlönestatistiken. Även under

¹⁰⁰ I lönesumman i nationalräkenskaperna ingår vissa typer av ersättningar som bonusutbetalningar och sjuklön, vilka inte ingår i lönebegreppet enligt konjunkturlönestatistiken. Konjunkturlönestatistiken utgår dessutom från ökningstakten i tim- och månadslöner för överenskommen arbetstid. Skillnader i timlöneutveckling mellan de båda källorna är därför vanligt förekommande enskilda år. Under perioden 2001–2008 ökade timlönen i näringslivet i genomsnitt med ungefär lika mycket i de båda källorna. Att differensen är så stor mellan källorna för år 2010 beror sannolikt på faktorer kopplade till den kraftiga konjunkturedgången 2008–2009. Troliga orsaker till diskrepansen mellan källorna är bland annat minskade bonusutbetalningar, arbetstidsförskjutningar mellan åren och olika periodiseringar av retroaktiva löneutbetalningar. För en mer detaljerad genomgång av sannolika förklaringar till skillnaden i timlöneutveckling mellan nationalräkenskaperna och konjunkturlönestatistiken, se *Sveriges ekonomi – Statistiskt perspektiv*, 2010: 4, SCB.

2012 väntas timlönen öka något snabbare enligt nationalräkenskaperna (se tabell 39 och diagram 180).

Under 2011 minskar de kollektiva avgifterna och löneskatterna något i förhållande till lönesumman. Detta beror på att vissa av de avtalade kollektiva avgifterna reduceras 2011. Arbetskostnaden ökar därmed något långsammare än timlönen enligt nationalräkenskaperna 2011. År 2012 återställs delvis reduktionen av de avtalade kollektiva avgifterna och arbetskostnaden ökar därmed lite snabbare än timlönen. År 2013 väntas de kollektiva avgifterna och löneskatterna inte öka i förhållande till lönesumman och därmed ökar timlön och arbetskostnad i samma takt.

Tabell 39 Timlön och arbetskostnad per timme i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring

	2010	2010	2011	2012	2013
Timlön	201	-0,1	4,3	3,6	3,0
Kollektiva avgifter och löneskatter (i kronor respektive i procent av lönesumman)	80	39,5	39,1	39,5	39,5
Arbetskostnad	281	-0,4	3,9	3,9	3,0

Anm. Timlönen enligt nationalräkenskaperna beräknas som lönesumman dividerad med anställdas arbetade timmar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktionskostnader, priser och vinster

Företagens lönsamhet försämras 2012 efter att ha förbättrats under 2010–2011. Det är varuproducenternas lönsamhet som beräknas sjunka, medan tjänsteproducenternas lönsamhet är oförändrad 2012.

LÖNSAMHETEN I NÄRINGSLIVET FÖRSÄMRAS 2012

Företagens totala arbetskostnader stiger snabbt 2011 och 2012, för att sedan öka något långsammare 2013.¹⁰¹ Enhetsarbetskostnadens utveckling varierar ganska kraftigt dessa år (se diagram 173). Variationen beror framför allt på den ojämna tillväxten i produktiviteten, som är hög 2011, låg 2012 och sedan högre igen 2013.¹⁰²

Efterfrågan från både svenska konsumenter och omvärlden utvecklas svagt 2012 vilket begränsar utrymmet för prishöjningar. Detta avspeglas i tillverkningsindustrins förväntningar om priserna, både på export- och hemmamarknaden, vilka enligt

Priser och kostnader

Produktpriset är en sammanvägning av priserna på alla varor och tjänster som produceras i Sverige, det vill säga priset på **bruttproduktionen**. Det kan jämföras med konsumentprisindex, som är en sammanvägning av priserna på de varor och tjänster som svenska hushåll köper.

Förbrukningspriset är de sammanvägda priserna på alla insatsvaror och inköpta tjänster som förbrukas i produktionen.

Förädlingsvärdepriset ges av det sammanvägda nettot mellan produktpriset och förbrukningspriset.

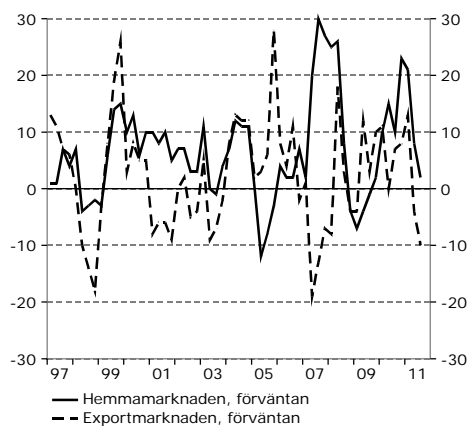
Enhetsarbetskostnaden är arbetskostnaden per förädlingsvärdeenhet som beräknas genom att **arbetskostnaden per timme** divideras med **arbetsproduktiviteten**, det vill säga hur mycket som produceras per arbetad timme.

¹⁰¹ Ökningen av arbetskostnaden 2011 beror till viss del på att timlönerna, som utgör ca 70 procent av den totala arbetskostnaden, påverkas av de särskilda faktorer som beskrivits i föregående avsnitt. Utvecklingen påverkas också av skatteförändringar som berör egenföretagares löneberoende produktionsskatter.

¹⁰² Se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad" för en analys av produktiviteten.

Diagram 181 Prisförväntningar i tillverkningsindustrin

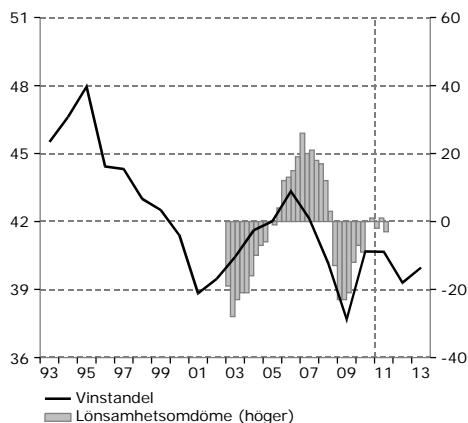
Nettotal, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 182 Lönsamhet i näringslivet

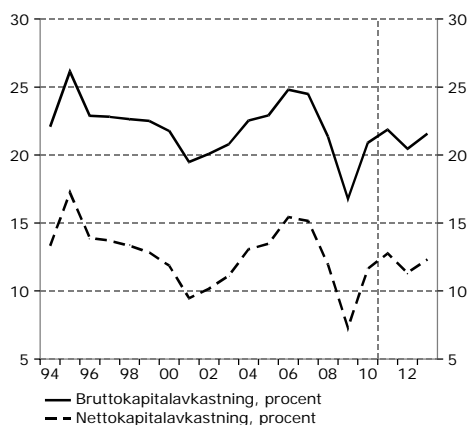
Procent, årsvärden respektive nettotal, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 183 Kapitalavkastning i näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet

Procent, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Konjunkturbarometern har sjunkit betydligt under senare tid (se diagram 181).

Enhetsarbetskostnaden ökar mer än produktpriserna 2012 och företagens lönsamhet mätt både med vinstandel och med kapitalavkastning sjunker (se diagram 182 och diagram 183). Kronan förstärks framöver vilket tillsammans med en svag internationell prisutveckling gör att importpriserna sjunker. Det dämpar utvecklingen av företagens förbrukningskostnader och medverkar till att mildra nedgången i lönsamheten. År 2013 tilltar efterfrågan och konkurrensen om kunderna minskar något. Företagen kan därför höja priserna mer än under de föregående åren. Det bidrar till att lönsamheten förbättras något 2013. Trots det är företagens lönsamhet mätt som vinstandel fortfarande något lägre 2013 än 2010 (se tabell 40).

Tabell 40 Priser, kostnader och vinster i näringslivet

Procent respektive årlig procentuell förändring

	Vikt				
	2010	2010	2011	2012	2013
Produktpris ¹	100	0,3	1,0	1,1	1,5
Exportpris	31	-0,5	-1,3	-1,2	-0,3
Hemmamarknadspris	69	0,7	2,0	2,1	2,2
Förbrukningspris ²	58	0,1	1,3	1,1	1,4
Importerade produkter	17	1,5	1,7	-1,7	-0,8
Inhemskt producerade produkter	41	-0,5	1,1	2,2	2,2
Förädlingsvärdepris ³	42	0,6	0,4	1,0	1,5
Enhetsarbetskostnad ^{4,6}	25	-3,8	0,5	3,0	0,4
Enhetsöverskott ^{5,6}	17	7,8	0,4	-2,0	3,2
Vinstandel⁶		40,6	40,5	39,4	40,0

¹ Beräknat till baspris. ² Beräknat till marknadspris, inkluderar handelsmarginaler samt produktskatter minus produktsubventioner. ³ Beräknat till faktorpris, men till skillnad från nationalräkenskapernas definition har endast nettot av ej löneberoende produktionskatter och subventioner exkluderats, medan löneberoende skatter och subventioner ingår. ⁴ Arbetskostnad inklusive kollektiva avgifter och löneberoende produktionskatter inklusive egenföretagares löneskatter, per producerad förädlingsvärdeenheter. ⁵ Bruttoöverskott per förädlingsvärdeenheter. ⁶ Kalenderkorrigerade värden.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

INDUSTRINS VINSTER MINSKAR 2012

Arbetskostnaden per timme ökade endast svagt 2009–2010. I kombination med att produktiviteten återhämtade sig gjorde detta att lönsamheten förbättrades markant 2010. Enligt Konjunkturbarometern är företagen inom industrin mer nöjda med lönsamheten nu än de var exempelvis före konjunkturedgången 2001, trots att vinstandelen då var högre (se diagram 184).

Den låga efterfrågan i euroområdet bidrar till att utländska priser på industrivaror sjunker 2012. Samtidigt stärks den svenska kronan något. De svenska exportföretagens försäljningspriser i svensk valuta fortsätter därför att sjunka 2012, vilket de gjort sedan 2009.

Arbetskostnaden per arbetad timme i industrin ökar snabbare igen 2011–2013, medan produktiviteten stiger långsammare.

Bruttoöverskottet beräknas därför minska med 28 miljarder kronor, till 162 miljarder kronor 2012. Vinsterna ökar igen 2013, men lönsamheten är fortfarande på en låg nivå i förhållande till historiska genomsnitt, oavsett om man mäter lönsamhet med vinstandel eller med kapitalavkastning (se diagram 184 och diagram 185). Den lägre lönsamheten bidrar till att dämpa industrins investeringar i Sverige 2012.¹⁰³

BÄTTRE VINSTUTVECKLING I TJÄNSTEBRANSCHERNA

Tjänsteföretagens lönsamhet förbättras något mellan 2011 och 2013 (se diagram 186). Detta trots att enhetsarbetskostnaden ökar snabbare än i industrin. Anledningen är att tjänsteföretagen har större möjligheter att föra vidare kostnadsökningar till slutkunderna på den inhemska marknaden, och att priserna på exporterade tjänster stiger något.

Sänkningen av restaurang- och cateringmomsen 2012 bidrar dessutom till högre vinster eftersom skattesänkningen inte bedöms få fullt genomslag i konsumentpriserna på kort sikt (se avsnittet ”Inflation” nedan). Högre räntenetton ger en bättre lönsamhet för finansiella företag.¹⁰⁴

SJUNKANDE EXPORTPRISER DÄMPAR BNP-DEFLATORNS UTVECKLING

Hur BNP utvecklas i löpande priser har stor betydelse för de offentliga finanserna. Den offentliga sektorns skuldutveckling sätts ofta i relation till BNP i löpande priser för att ge ett mått på hållbarheten i de offentliga finanserna (se kapitlet ”Offentliga finanser”). Från 2010 till 2013 stiger BNP i löpande priser med totalt 12,5 procent. Av denna ökning beror 8,2 procentenheter på en ökning av produktionsvolymen, och 3,9 procentenheter beror på ökade priser (det vill säga att BNP-deflatorn stiger).¹⁰⁵ Det är framför allt deflatorerna för konsumtion som gör att BNP-deflatorn ökar, medan exportprisutvecklingen har en dämpande inverkan (se tabell 41 och diagram 187).

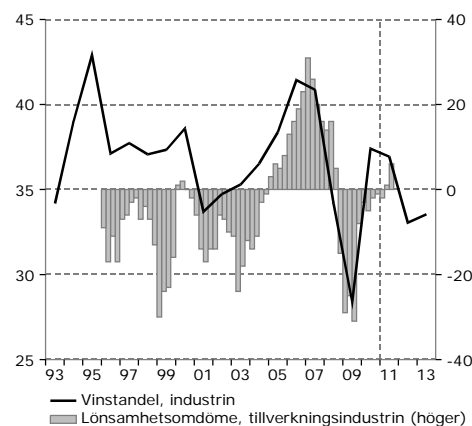
¹⁰³ Se vidare avsnittet ”Fasta bruttoinvesteringar” i kapitlet ”BNP och efterfrågan”.

¹⁰⁴ Lönsamheten är beräknad före kreditförluster.

¹⁰⁵ Summan av deflatorns utveckling och volymutvecklingen är lägre än den totala ökningen av BNP i löpande pris eftersom det även tillkommer en kombinerad effekt av högre priser på den ökade volymen. BNP i löpande priser ökar med volymökningen plus prisökningen plus prisökningen multiplicerad med volymökningen.

Diagram 184 Lönsamhet i industrin

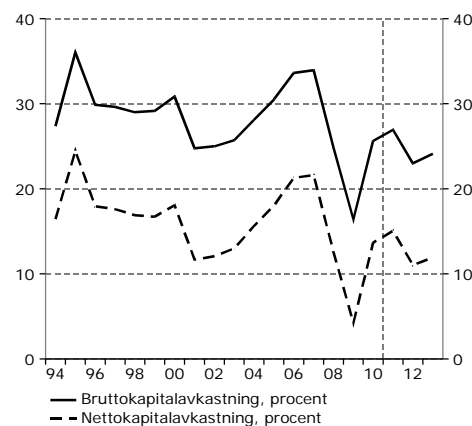
Procent, årsvärden respektive netttotal, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 185 Kapitalavkastning i industrin

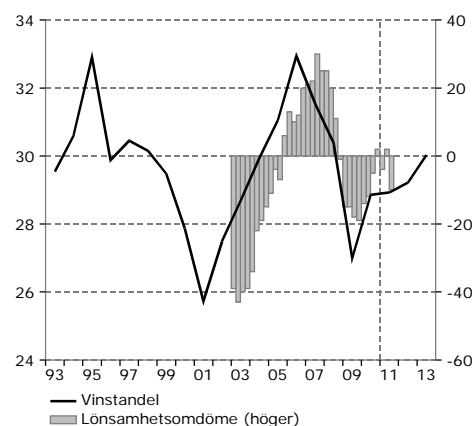
Procent, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 186 Lönsamhet i tjänstebanscher exkl. finans- och fastighetsverksamhet

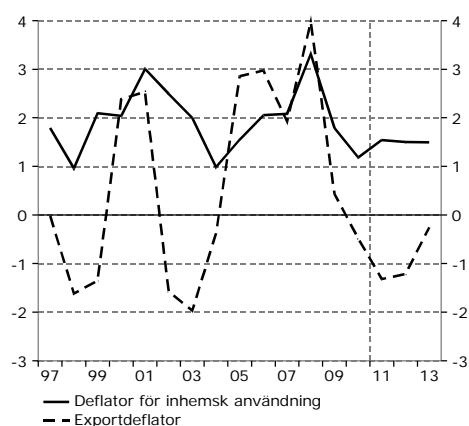
Procent, årsvärden respektive netttotal, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 187 Deflator för inhemsk användning och exportdeflator

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 41 Tillförsel- och användningspriser

Procent respektive procentuell förändring

	Andel				
	2010	2010	2011	2012	2013
BNP	69	1,2	0,9	1,3	1,7
Offentliga myndigheter ¹	13	2,1	2,8	3,3	2,5
Näringsliv ²	47	0,7	0,6	1,0	1,6
Skattenetto	9	2,4	0,9	0,2	1,4
Import	31	-0,2	-0,4	-1,2	-0,9
<i>Tillförsel</i>	<i>100</i>	<i>0,7</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>0,9</i>
Offentlig konsumtion	19	1,7	2,6	2,8	2,6
Hushållens konsumtion	34	1,3	1,3	0,8	1,1
Fasta bruttoinvesteringar	12	0,1	0,6	1,3	1,1
Export	35	-0,5	-1,3	-1,2	-0,3
<i>Användning³</i>	<i>100</i>	<i>0,7</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>0,9</i>

¹ Inklusive hushållens icke vinstdrivande organisationer. ² Förädlingsvärdepris beräknat till baspris. ³ Inklusive lagerinvesteringar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FAKTA

Olika mått på lönsamhet

När produkter tillverkas förbrukas en mängd insatsprodukter, både varor och tjänster. Skillnaden mellan värdet av de produkter som företagen tillverkar (bruttoproduktionen) och värdet av de produkter som förbrukas i tillverkningen benämns förädlingsvärde.

Förädlingsvärdet fördelas till staten i form av skatter, till arbetstagarna i form av lön (och andra arbetskostnader), och till finansärer i form av ett bruttoöverskott. Förädlingsvärdets utveckling beror både på hur produktionsvolymen (i fasta priser) och förädlingsvärdepriset utvecklas. Förädlingsvärdepriset beräknas utifrån hur produktpriserna utvecklas med avdrag för förbrukningspriserna. Förädlingsvärdepriset stiger snabbare ju mer priserna på de tillverkade produkterna stiger i förhållande till priserna på de produkter som förbrukas i tillverkningen. Ett högre förädlingsvärdepris skapar utrymme för högre arbetskostnader och/eller bruttoöverskott.

Nettoöverskottet är det som återstår efter att kostnader för kapitalförslitning subtraherats från bruttoöverskottet. Företagens lönsamhet mäts ofta som kvoten mellan nettoöverskottet och kapitalstocken, det vill säga nettoavkastningen på kapital. Eftersom den förväntade avkastningen är avgörande för investeringsbesluten har företagets lönsamhet stor betydelse för produktion och sysselsättning.

Bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet anger vinstandelen. Arbetskostnaden som andel av förädlingsvärdet anger arbetskostnadsandelen. Dessa visar hur förädlingsvärdet i företagen fördelas mellan kapitalägare och löntagare.

Inflation

LÅGT INFLATIONSTRYCK 2011

Inflationen mätt med fast bostadsränta (KPIF) uppgick i november till 1,1 procent vilket är klart lägre än vad som är förenligt med inflationsmålet. Att inflationen var låg 2011 beror främst på att företagens kostnader utvecklades svagt till följd av en kraftigt förstärkt krona och en svag utveckling av enhetsarbetskostnaderna.

Konsumentprisindex (KPI) ökade i november med 2,8 procent jämfört med samma månad föregående år. KPI har under det senaste året ökat mycket snabbare än KPIF till följd av att snabbt stigande bostadsräntor. Detta beror på att Riksbanken höjt reporäntan, att bankernas upplåningskostnader ökat i takt med en ökad osäkerhet på interbankmarknaden, och att bankerna sannolikt har ökat sina marginaler (se vidare avsnittet ”Peningpolitik, räntor och växelkurs”).

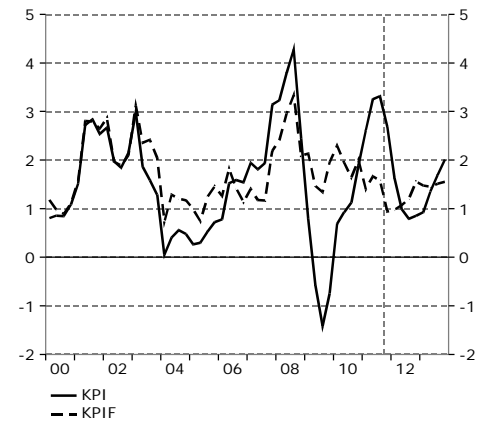
INFLATIONEN UNDER MÅLET 2012–2013

Under 2012 och 2013 bidrar inte kronans utveckling lika mycket till att dämpa importpriserna som den gjorde 2011. Enhetsarbetskostnaderna i näringslivet stiger samtidigt snabbare. Kostnadstrycket på varor och tjänster blir därför högre 2012 och 2013 jämfört med 2011. Till skillnad från 2011 bidrar dock inte energipriserna nämnvärt till en stigande inflation, vilket medför att KPIF-inflationen trots detta bli lägre 2012 än 2011 (se diagram 188). Sänkningen av restaurangmomsen bidrar också till att inflationen blir lägre 2012.

KPIF-inflationen uppgår till endast 1,2 procent 2012 och 1,5 procent 2013 (se tabell 42). KPI-inflationen blir betydligt lägre 2012 och 2013 jämfört med 2011 (se diagram 188). Detta främst som en följd av att reporäntan sänks, till skillnad från 2010 och 2011 då den höjdes, vilket medförde en kraftig procentuell förändring av räntekostnaderna i KPI.

Diagram 188 Konsumentpriser

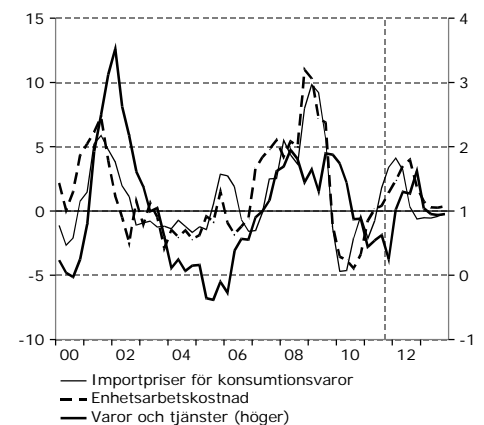
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 189 Varu- och tjänstepriser i KPI, importpris och enhetsarbetskostnad

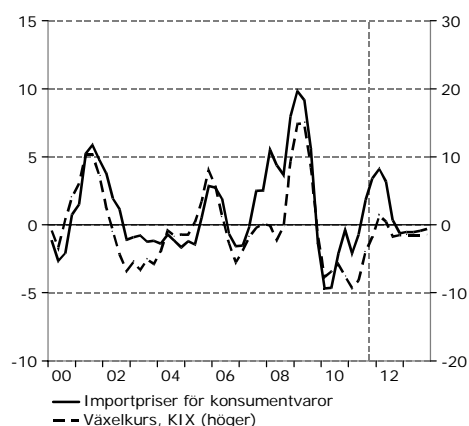
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 190 Importpriser för konsumentvaror och växelkurs

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

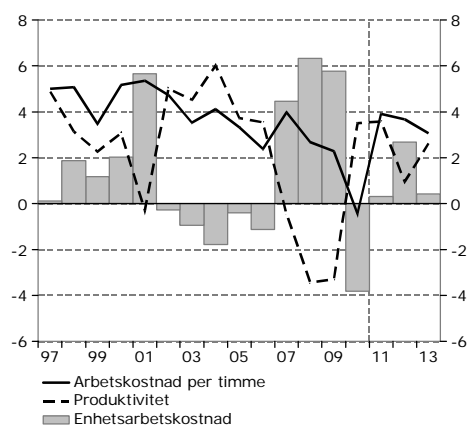

Anm. En negativ (positiv) förändring av KIX innebär en förstärkning (försvagning) av växelkursen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 191 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

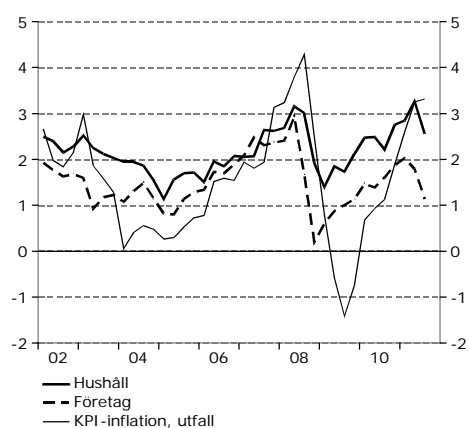
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 192 Inflationsförväntningar på ett års sikt

Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 42 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring om inte annat anges

	Vikt	2010	2011	2012	2013
Varor ¹	42	0,7	-0,1	0,4	0,4
Tjänster ¹	27	2,0	1,3	2,6	1,9
Boende ¹	17	1,7	1,6	2,5	2,5
KPIX exkl. energi¹	87	1,3	0,7	1,5	1,3
Energi ¹	9	7,2	4,9	-1,7	0,4
KPIX	96	1,8	1,1	1,2	1,2
Räntekostnader, huspriser ²		0,4	0,3	0,2	0,3
Skatter och subventioner ²		-0,2	0,1	-0,2	0,1
KPIF	100	2,0	1,4	1,2	1,5
Räntekostnader, räntesats ²		-0,8	1,6	-0,1	0,0
KPI	100	1,2	3,0	1,1	1,5
HIKP		1,9	1,3	1,0	1,3

¹ Dessa aggregat avser priser exklusive direkta effekter av förändrade indirekta skatter och subventioner. ² Bidrag till KPI-inflationen (procentenheter). Räntekostnader har en vikt på 4 procent och utgör produkten av huspriser och räntesats.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

PRISERNA PÅ VAROR OCH TJÄNSTER ÖKAR SNABBARE 2012–2013

Prisökningstakten för varor och tjänster, vilka utgör 70 procent av KPI-korgen, bestäms i hög grad av hur enhetsarbetskostnaden och importpriserna utvecklas (se diagram 189, samt faktarutan i slutet av detta avsnitt).

År 2011 ökade enhetsarbetskostnaden i näringslivet endast 0,3 procent, samtidigt som importpriserna på konsumentvaror ökade svagt till följd av en starkare krona. Det innebär sammantaget att prisökningarna på varor helt uteblev 2011 och att tjänstpriserna utvecklades svagt.

Under andra halvåret 2011 ökade importpriserna på konsumentvaror i snabb takt (se diagram 190). Såväl importpriserna på livsmedel som andra varor ökade. Denna uppgång beräknas dock bli temporär till följd av att den internationella prisutvecklingen framöver blir dämpad och att kronan fortsätter att förstärkas 2012 och 2013 (se kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”).

Enhetsarbetskostnaderna i näringslivet ökar i snabb takt 2012 (se diagram 191). Genomslaget av högre enhetsarbetskostnader på konsumentpriserna sker dock med viss fördröjning. Den mycket svaga utvecklingen av enhetsarbetskostnaden 2010–2011 bidrar till att dämpa kostnadstrycket 2012.

Inflationen beror dock inte enbart på företagens kostnader utan också på vilka förväntningar ekonomins aktörer har och efterfrågeläget i ekonomin. Den senaste tiden har företagens inflations- och prisförväntningar sjunkit markant (se diagram 192 och diagram 193).¹⁰⁶ Hushållens konsumtion har varit svag

¹⁰⁶ Hushållens inflationsförväntningar ligger mycket högre än företagens, men de är en betydligt sämre indikator på framtida inflation än företagens förväntningar. Se fördjupningen ”Prognosprecisionen hos hushållens och företagens inflationsförväntningar”, *Konjunkturläget*, december 2009.

under andra halvåret 2011 och många företag inom handeln uppger att de har för stora lager. Dessa faktorer hämmar företagens möjligheter att föra över sina kostnadsökningar till konsumentledet.

År 2012 och 2013 stiger varu- och tjänstepriserna långsammare än vad som på sikt är förenligt med inflationsmålet. Produktivitetstillväxten inom varuproduktion är högre än inom tjänsteproduktion, vilket innebär att varupriserna ökar betydligt långsammare än tjänstepriserna.

ENERGIPRISERNA UTVECKLAS SVAGT

Elpriserna ligger i dagsläget på lägre nivåer än normalt, vilket är en stor skillnad mot förra vintern då priserna var mycket höga. Höga nivåer i vattenmagasinen talar för att de förhållandevis låga priserna kommer att bestå under vintern. Terminsprissättningen indikerar att marknadens aktörer inte väntar sig någon upprensning av förra vinterns höga priser.

Till följd av en ökad efterfrågan steg råoljepriset kraftigt andra halvåret 2010. Under 2011 steg priset ytterligare på grund av den politiska oron i Nordafrika. Fortsatt geopolitisk osäkerhet talar för att råoljepriset kommer att förbli högt även det närmaste året. Den svaga tillväxten i OECD-länderna 2012 verkar dämpande på råoljepriset, medan en fortsatt stigande efterfrågan på olja från tillväxtekonomierna går i motsatt riktning. Råoljepriset bedöms falla med totalt ca 10 procent 2012–2013 (se kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”).

Sammantaget ökade energipriserna med knappt 5 procent 2011. Den direkta effekten på inflationen blev 0,5 procentenheter. År 2012 och 2013 utvecklas energipriserna svagt (se diagram 194), vilket innebär att dess bidrag till inflationen blir mindre.

HYRORNA STIGER SNABBARE

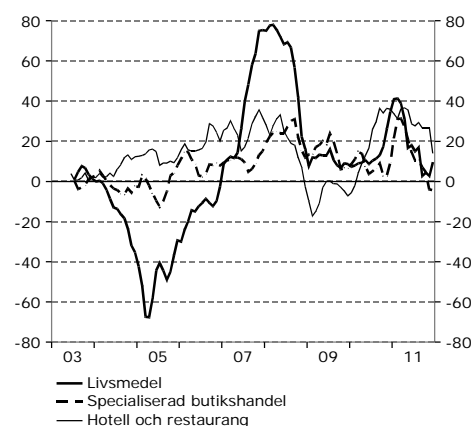
Bostadshyrorna ökade med 2,3 procent 2011, vilket var en relativt stor uppgång jämfört med de låga hyresökningarna 2010 (se diagram 195). Det förklaras främst av högre finansieringskostnader för hyresvärdarna. Kraven inför 2012 års hyresförhandlingar tyder på att hyrorna kommer att öka än snabbare 2012. Ökningstakten 2013 väntas bli i stort sett oförändrad jämfört med 2012.

LÄGRE RESTAURANGMOMS MINSKAR INFLATIONEN 2012

Momsen inom restaurang- och cateringbranschen sänktes den 1 januari 2012 (se vidare kapitlet ”Offentliga finanser”). Erfarenheter från tidigare förändringar av momsen är att kostnadsminskningen hos företagen inte fullt ut förs över till konsumentledet på kort sikt. När restaurangmomsen i Finland sänktes 2010 uppgick genomslaget på konsumentpriserna efter en månad till två tredjedelar respektive en tredjedel beroende på om man vik-

Diagram 193 Företagens prisförväntningar

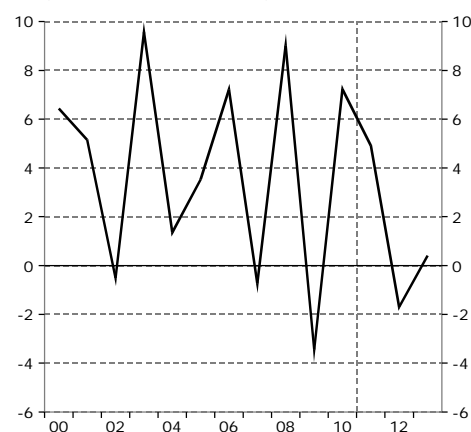
Nettotal, 3-månaders glidande medelvärde

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 194 Energipriser i KPI

Årlig procentuell förändring

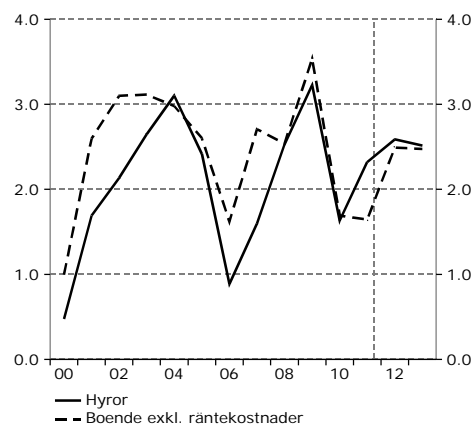

Anm. Energipriser exkl. direkta effekter av förändrade indirekta skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 195 Boendekostnader

Årlig procentuell förändring

Anm. Boende exkl. räntekostnader består av hyror (ca 80 procent), fastighets- och tomrätsavgift, avskrivningar, reparationer, försäkringar, samt kommunala avgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

tar företagen efter dess omsättning eller inte. Större företag sänkte priserna i högre utsträckning.¹⁰⁷

Konjunkturinstitutet antar att priset till konsument sänks med hälften av momssänkningen 2012. KPI- och KPIF-inflationen blir därmed ca 0,2 procentenheter lägre 2012 än vad den skulle ha blivit i frånvaro av skattesänkningen. Den beslutade höjningen av tobaksskatten, som också träder i kraft den 1 januari 2012, verkar i motsatt riktning men dess effekt på inflationen blir betydligt mindre.

FAKTA

Enhetsarbetskostnad och importpriser viktiga för inflationsutvecklingen

På lång sikt bestäms prisökningstakten för varor och tjänster, vilka utgör 70 procent av KPI-korgen, i hög grad av hur enhetsarbetskostnaden utvecklas. Enhetsarbetskostnaden bestäms av hur arbetskostnaderna och produktiviteten utvecklas. Företagen anpassar priserna efter utvecklingen av enhetsarbetskostnaden så att vinstmarginalen kan upprätthållas på en önskvärd nivå. Förändringar i enhetsarbetskostnaden påverkar priserna med viss fördröjning, bland annat för att det är förenat med kostnader att ändra priserna.

Inflationen påverkas också av hur importpriserna utvecklas. En stor del av de konsumtionsvaror som ingår i KPI importeras. Förändrade importpriser påverkar även de svenska konsumentpriserna genom att kostnaden för insatsvaror i den inhemska produktionen påverkas. På kort sikt brukar sambandet mellan importpriser och inflationen vara starkare än det mellan enhetsarbetskostnaden och inflationen. En delförklaring är att många importvaror är säsongvaror som relativt ofta byts ut i handeln. Detta innebär också att förändringar i växelkursen kan få ett snabbt genomslag på den svenska inflationen via ändrade importpriser.

¹⁰⁷ Harju, J. och T. Kosonen, "Ravintoloiden arvonlisäveroalennuksen hintavaikutukset", VATT Muistiot 10, Government Institute for Economic Research, Helsingfors, 2010. Se även Hääkkinen, I. och T. Kosonen, "Sänkt moms på frisörverksamhet och restauranger i Finland: Blev det verkligen lägre priser och högre sysselsättning?", *Ekonomisk debatt*, årgång 39, nr 5 2011, samt *Sänkt restaurang- och cateringmoms, SOU 2011:24*.

FÖRDJUPNING

Avtalsrörelsen 2011 och 2012

En omfattande avtalsrörelse pågår mellan september 2011 och september 2012. Totalt kommer avtal för ungefär 2,8 miljoner anställda att omförhandlas under denna period. Avtalsförhandlingarna inom industrin har inlett avtalsrörelsen och nya avtal är nu klara för merparten av de industrianställda.

PARTERNA LÅNGT IFRÅN VARANDRA

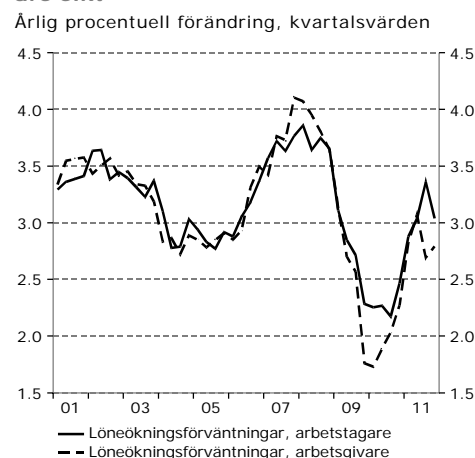
INFÖR AVTALSRORELSEN 2011–2012

Avtalsrörelsen inleddes i ett läge då osäkerheten om den framtida efterfrågan i svensk ekonomi snabbt ökade. Arbetsmarknadens parter stod också ovanligt långt ifrån varandra avseende löneförväntningarna inför avtalsrörelsen. Detta illustreras i Prosperas undersökning där företrädare på arbetsgivar- och arbetstagar sidan får ange vad de förväntar sig för löneökningar. I september var den förväntade löneökningen på ett års sikt i genomsnitt 3,4 procent hos fackförbunden och 2,7 procent hos arbetsgivarna (se diagram 196). Avståndet mellan parternas förväntningar i undersökningen har inte varit så stort inför någon annan avtalsrörelse under 2000-talet. I den senaste mätningen, som genomfördes då industrins förhandlingar pågått en tid, hade dock skillnaden mellan parternas löneförväntningar minskat.¹⁰⁸

FÖRSTA AVTALEN INOM INDUSTRIEN KLARA

Avtalen för tjänstemännen i industrin löpte ut den 30 september 2011, medan de flesta andra avtal inom industrin löper fram till sista januari 2012. Förhandlingarna om nya kollektivavtal för arbetare och tjänstemän har dock samordnats under hösten. Förhandlingarna startade den 30 september då Facken inom industrin överlämnade sina avtalskrav. Kraven innefattade löneökningar på 3,7 procent under en ettårsperiod.¹⁰⁹ Målsättningen var att nya avtal skulle vara klara senast den 30 november 2011, då fredsplikten löpte ut. Parterna stod långt ifrån varandra i förhandlingarna och inga avtal kom till stånd inom den avsatta tiden. Den 12 december kom parterna överens om nya avtal. De nya avtalen, som gäller ungefär en halv miljon arbetare och tjänstemän, löper på 14 månader med start den 1 februari 2012 och ger 3,0 procent i löneökning. Lönehöjningen innebär således en genomsnittlig årlig procentuell löneökning på knappt 2,6 procent under avtalsperioden.

Diagram 196 Löneförväntningar på ett års sikt

Källa: Prospera.

¹⁰⁸ Intervjuerna genomfördes mellan 28 november och 12 december. Se Prospera "Inflation expectations – December 2011", www.prospera.se.

¹⁰⁹ De enskilda fackförbunden inom Facken inom industrin hade också specifika krav på sina respektive avtalsområden.

DEN FORTSATTA AVTALSÖRELSEN

Under våren 2012 fortsätter avtalsrörelsen med bland annat förhandlingar om nya kollektivavtal för handels- och kommunalanställda. Kollektivavtalen för de statligt anställda löper däremot ut först i september 2012 (se tabell 43)

Tabell 43 Tidpunkter då ett urval större avtal löper ut i 2011/2012 års avtalsrörelse

Tidpunkt då avtalen löper ut, antal avtal och antal anställda

Tidpunkt	Berörda större avtal	Anställda	Avtal
2011			
30 september ¹	Tjänstemannaavtal i industrin	170 000	18
31 december	Avtal inom banker, försäkrings-, revisions- och konsultföretag	20 000	19
2012			
31 januari ¹	Främst avtal för industriarbetare	380 000	39
29 februari	Avtal inom motorbranschen och friskolor	90 000	39
31 mars	Avtal för detaljhandel, IT och telekom	470 000	217
30 april	Kommunala avtal och bemanningsbranschen	1 180 000	107
31 maj	Avtal för hotell- och restaurang	140 000	51
30 september	Statliga avtal	160 000	15

¹ Ingick i industrins samordnade förhandlingar under hösten 2011.

Källa: Medlingsinstitutet, "Avtalsrörelsen", 15 december 2011, www.mi.se.

Inför de kommande förhandlingarna presenterade LO-styrelsen de rekommenderade avtalskraven den 5 september. Kraven innefattar löneökningar på 3,5 procent, eller minst 860 kronor per månad och heltidsanställd under en ettårig avtalsperiod. Därutöver har LO, liksom i avtalsrörelsen 2010, yrkat på en jämställdhetspott på avtalsområden med låga genomsnittslöner.¹¹⁰ De LO-anslutna förbunden som ingår i Facken inom industrin (If Metall, GS – Facket för skogs-, trä- och grafisk bransch och Livsmedelsarbetareförbundet) har reserverat sig mot LO:s rekommenderade avtalskrav och har endast stått bakom avtalskraven från Facken inom industrin. Detta skiljer sig från avtalsrörelsen 2010 då LO-förbunden hade en gemensam avtalsplattform.

¹¹⁰ I kraven ingår också en höjning av avtalens lägsta löner med minst 860 kronor, en begränsning av möjligheterna till visstidsanställning och förbättringar av avtalsförsäkringarna. Se LO, "LO-styrelsens beslut om lönekrav", 5 september 2011, www.lo.se. Svenskt näringsliv har uppskattat att LO:s yrkanden avseende löneökningarna ger en kostnadsökning på 4,1 procent. I detta ingår inte löneökningar utöver avtal och förbättringar av avtalsförsäkringarna. Se Svenskt näringsliv, "Analys av LO:s lönekrav", 5 september 2011, www.svensktnaringsliv.se.

Det första förbundet inom LO-samordningen att förhandla om nya kollektivavtal var Pappersindustriarbetarna. En överenskommelse om nytt avtal träffades i mitten av december, strax efter överenskommelsen i övriga industrin. Avtalet ger, liksom för de andra industriförbunden, 3 procents löneökning under en avtalsperiod på 14 månader.

Sedan det första industriavtalets tillkomst 1997 har nivån på löneökningarna i industrins avtal kommit att fungera som ett riktmärke i de följande avtalsförhandlingarna.¹¹¹ I Konjunkturinstitutets prognos förutsätts att kostnadsökningarna i industrins avtal blir ett riktmärke även i denna avtalsrörelse.

¹¹¹ I det nya industriavtalet, som började gälla från den 1 juli 2011, har det också särskilt lyfts fram att parterna inom industrin ska verka för att kostnadsökningen i industrins avtal ska vara en norm för övriga delar av arbetsmarknaden.

Offentliga finanser

De offentliga finanserna försämras till följd av att konjunkturen vänder ner även i Sverige. Den offentliga sektorns finansiella sparande går från ett litet överskott 2011 till underskott 2012. Därefter återhämtar sig ekonomin och det finansiella sparandet närmar sig balans 2013. Konjunkturinstitutet prognostiserar att ofinansierade åtgärder om 11 miljarder kronor genomförs 2013. Den finanspolitiska inriktningen är därmed åtstramande och bedöms vara förenlig med de budgetpolitiska målen.

Läget i de offentliga finanserna

UNDERSKOTT I DE OFFENTLIGA FINANSERNA 2012

Det finansiella sparandet i den offentliga sektorn försämras 2012 till följd av att konjunkturen vänder ner (se diagram 197). Inkomsterna ökar långsammare än normalt eftersom viktiga skattebaser som framför allt hushållens konsumtion och företagens vinster utvecklas svagt. Samtidigt ökar utgifterna till följd av ökade transfereringar till hushållen (se tabell 44 och diagram 198). Därefter återhämtar sig ekonomin och underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande minskar 2013.

Tabell 44 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Miljarder kronor, löpande priser respektive procent av BNP

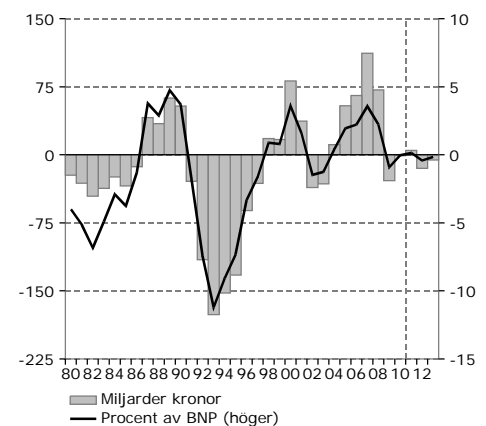
	2010	2011	2012	2013
Inkomster	1 682	1 739	1 768	1 830
Procent av BNP	50,9	49,9	49,8	49,2
Utgifter	1 683	1 734	1 783	1 836
Procent av BNP	50,9	49,8	50,2	49,4
Finansiellt sparande	-1	5	-15	-6
Procent av BNP	0,0	0,1	-0,4	-0,2

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet prognostiserar inga ytterligare ofinansierade åtgärder för 2012 utöver de åtgärder som redan har beslutats eller föreslagits i budgetpropositionen (se fördjupningen ”Budgetpropositionen för 2012” sist i kapitlet). För 2013 prognostiserar Konjunkturinstitutet att ytterligare ofinansierade åtgärder om 11 miljarder kronor genomförs. Den finanspolitiska inriktningen blir åtstramande 2013 eftersom det konjunkturjusterade sparandet ökar (se kapitlet ”Ekonomisk politik”). Fördelningen på olika åtgärder i Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos baseras på Konjunkturinstitutets bedömning av regeringens aviseringar om framtida åtgärder och inriktning av finanspolitiken (se tabell 45).

Diagram 197 Offentliga sektorns finansiella sparande

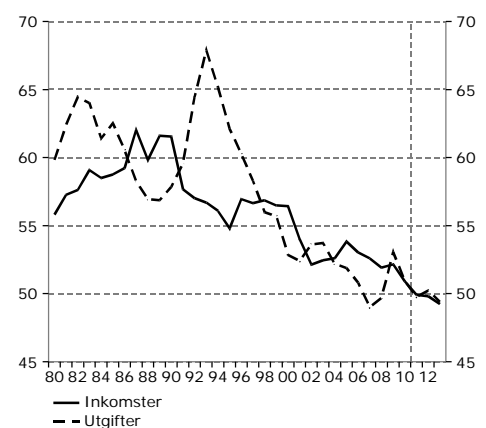
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 198 Inkomster och utgifter i offentlig sektor

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 45 Antagen fördelning av Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik 2013

Miljarder kronor

	2013
Hushållens direkta skatter ¹	-3
Inkomster	-3
Offentlig konsumtion	3
Offentliga investeringar	3
Transfereringar till hushåll	2
Utgifter	8
Totalt	-11

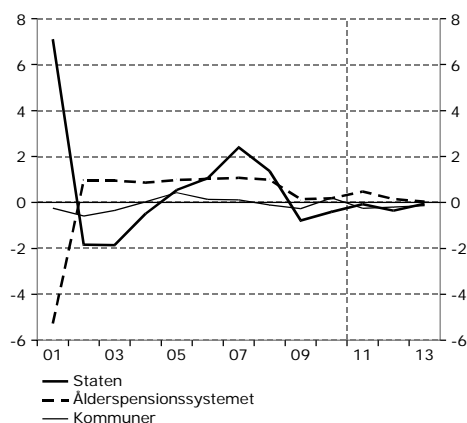
¹ Inklusive höjd kommunalskatt.

Anm. I tabellen redovisas den direkta effekten av en åtgärd. Den direkta effekten tar inte hänsyn till att åtgärden kan ge upphov till beteendeförändringar, som i sin tur kan leda till förändrade skatteinkomster och transfereringsutgifter.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 199 Finansiellt sparande i olika delar av offentlig sektor

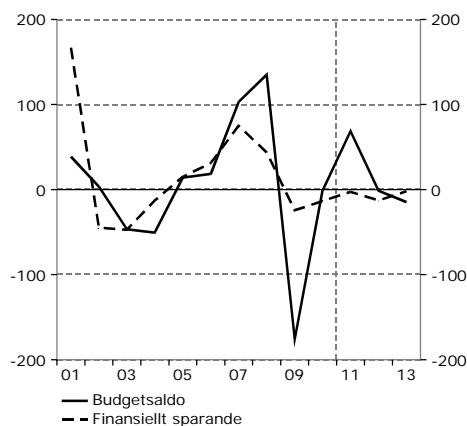
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 200 Statens budgetsaldo och finansiella sparande

Miljarder kronor

Källor: SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

Med de i budgetpropositionen föreslagna åtgärderna för 2012 och den finanspolitik som Konjunkturinstitutet prognostiserar för 2013 går statens finansiella sparande från nära balans 2011 till underskott 2012 och åter mot balans 2013 (se tabell 46 och diagram 199). Underskottet 2012 förklaras främst av att transfereringar till hushållen ökar och att skatteinkomsterna utvecklas svagt. Det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet ökar 2011 på grund av att inkomstpensionerna minskar. Åren därefter ökar inkomstpensionerna åter och det finansiella sparandet minskar. Det finansiella sparandet i kommunsektorn är negativt de kommande åren men förbättras ändå successivt under perioden. Det är framför allt landstingen som får en ansträngd ekonomisk situation framöver.

Tabell 46 Finansiellt sparande i delsektorer

Miljarder kronor (2010) respektive procent av BNP

	2010	2010	2011	2012	2013
Staten	-14	-0,4	-0,1	-0,4	-0,1
Ålderspensionssystemet	6	0,2	0,5	0,1	0,0
Kommunsektorn	7	0,2	-0,3	-0,2	-0,1
Offentliga sektorn	-1	0,0	0,1	-0,4	-0,2

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

STATSSKULDEN ÖKAR 2013 DÅ BUDGETSALDOT BLIR NEGATIVT

Statens finansiella sparande är negativt 2011 (se diagram 200 och tabell 47). Samtidigt sålde dock staten aktier i Nordea och Telia-Sonera vilket tillsammans med skatteperiodiseringarna leder till att budgetsaldot överstiger statens finansiella sparande med 71 miljarder kronor. De kommande två åren förväntas inga fler försäljningar genomföras och effekten av skatteperiodiseringar blir inte heller lika stor dessa år. Budgetsaldot överstiger statens finansiella sparande 2012, men blir lägre 2013, då det uppstår ett lånebehov för staten. Därmed bryts de senaste årens trend med

en fallande statsskuld i miljarder kronor. Som andel av BNP faller statsskulden ändå lite 2011–2013 (se diagram 201).

Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, den så kallade Maastrichtskulden, faller 2011 men ökar både 2012 och 2013 då kommunsektorns skuld stiger (se diagram 201).

Tabell 47 Budgetsaldo och statsskuld

Miljarder kronor och procent av BNP

	2010	2011	2012	2013
Finansiellt sparande	-14	-3	-13	-2
Procent av BNP	-0,4	-0,1	-0,4	-0,1
Avgränsningar, periodiseringar, med mera	12	71	11	-13
Budgetsaldo	-1	69	-1	-15
Procent av BNP	0,0	2,0	0,0	-0,4
Värdeförändring, övrigt	37	-6	7	6
Statsskuld, förändring	-36	-63	-5	9
Statsskuld	1 113	1 050	1 045	1 054
Procent av BNP	33,7	30,1	29,4	28,4
Maastrichtskuld	1 313	1 301	1 317	1 348
Procent av BNP	39,7	37,3	37,1	36,3

Källor: Ekonomistyrningsverket, SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

STABIL FINANSIELL STÄLLNING TROTS ÖKANDE SKULDER

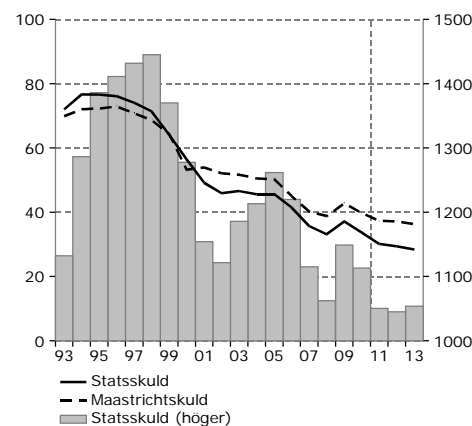
Den offentliga sektorns finansiella ställning, det vill säga skillnaden mellan tillgångar och skulder, förstärks marginellt under de kommande två åren (se diagram 202). Som andel av BNP är den finansiella ställningen i stort sett oförändrad. Att den finansiella ställningen inte försämras under 2012 och 2013 beror på att den offentliga sektorns tillgångar fortsätter att öka mer än skulderna. Så trots att konjunktureren vänder ner så försämras inte den finansiella ställningen.

Offentliga sektorns inkomster

Den offentliga sektorns inkomster, som främst utgörs av skatter, utvecklas svagt under prognosperioden. Det förklaras framför allt av att viktiga skattebaser som hushållens konsumtion och företagens vinster utvecklas svagt när konjunktureren vänder ner (se tabell 48 och diagram 203). Skatter och avgifter som andel av BNP (skattekvoten) ökar något 2012, delvis till följd av att höjd skatt i landstingen leder till höjd genomsnittlig kommunalskatt. Därefter faller skattekvoten tillbaka.

Diagram 201 Offentlig skuldsättning

Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

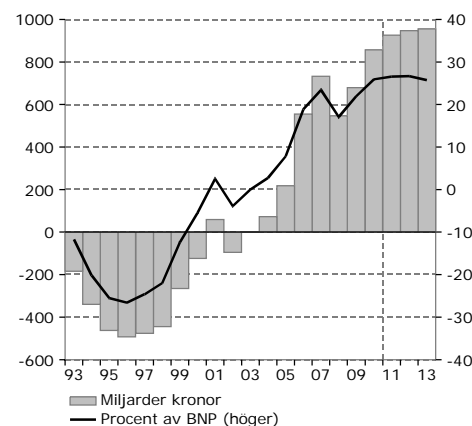
Mått på offentlig skuldsättning

Statsskulden avser statens konsoliderade skuld, det vill säga statens skulder minus statens egna innehav av statspapper. Därmed avses den skuld staten har till övriga sektorer i Sverige och till utlandet. Måttet används i exempelvis budgetpropositionen och årsredovisningen för staten.

Maastrichtskulden avser hela den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld. Exempelvis räknas ålderspensionssystemets innehav av statspapper bort. Maastrichtskulden är ett mått som tas fram av alla EU-länder. Det finns ett krav inom stabilitets- och tillväxtpakten att Maastrichtskulden inte får överstiga 60 procent av BNP.

Diagram 202 Den offentliga sektorns finansiella ställning

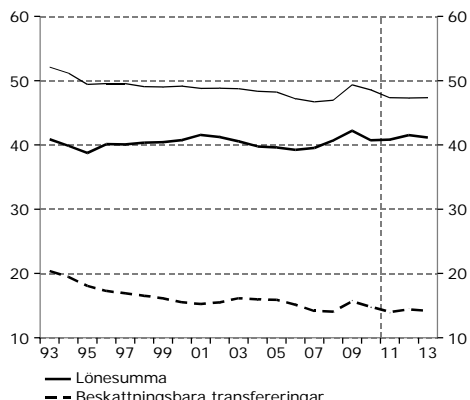
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 203 Viktiga skattebaser

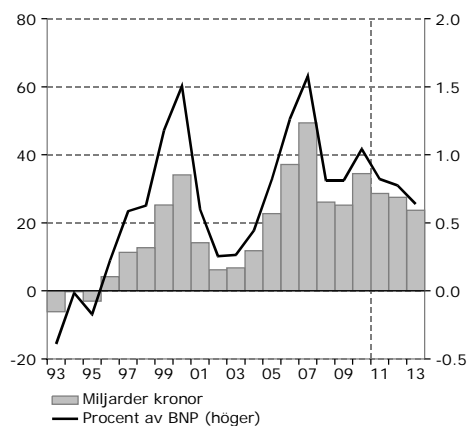
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 204 Skatt på hushållens kapitalinkomster

Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 48 Den offentliga sektorns inkomster

Procent av BNP

	2010	2011	2012	2013
Hushållens direkta skatter	15,9	15,4	15,7	15,4
Företagens direkta skatter	3,5	3,6	3,4	3,4
Socialavgifter	8,6	7,6	7,7	7,7
Mervärdesskatt	9,7	9,4	9,3	9,2
Punktskatter	2,8	2,6	2,6	2,6
Övriga skatter	5,3	6,2	6,3	6,3
EU-skatter	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Skattekvot	45,9	44,8	45,0	44,5
Övriga inkomster	5,2	5,3	4,9	4,9
Offentliga sektorns inkomster	50,9	49,9	49,8	49,2

Anm. Skatter som betalas till EU ingår i skattekvoten men inte i den offentliga sektorns inkomster.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SKATTESÄNKNINGAR PÅ FÖRVÄRVSINKOMSTER OCH HÖJDA KOMMUNALSKATTER

Den offentliga sektorns inkomster från skatt på förvärvsinkomster, som ingår i hushållens direkta skatter, utvecklas svagt under hela prognosperioden.

Skatt på förvärvsinkomster minskar 2011 som andel av BNP trots att lönesumman, som är den viktigaste skattebasen, ökar något i förhållande till BNP (se diagram 203). Detta förklaras framför allt av att skatten på förvärvsinkomster för personer över 65 år sänkts med 7,5 miljarder kronor genom ett förhöjt grundavdrag. År 2012 ökar hushållens direkta skatter som andel av BNP vilket delvis förklaras av att lönesumman ökar som andel av BNP trots att konjunkturen vänder ner. Även nettohöjningen av den genomsnittliga kommunalskatten bidrar till att hushållens direkta skatter ökar 2012.¹¹²

Enligt Konjunkturinstitutets prognos (se avsnittet "Läget i de offentliga finanserna" ovan) sänks skatten på förvärvsinkomster med 3 miljarder kronor åt 2013. Detta bidrar till att hushållens direkta skatter sjunker som andel av BNP 2013 (se tabell 48).

LÄGRE REALISATIONSVINSTER BIDRAR TILL FALLANDE INKOMSTER FRÅN HUSHÅLLENS KAPITALSKATTER

Nettoinkomsterna från hushållens kapitalskatter, som ingår i hushållens direkta skatter, minskar under 2011 (se diagram 204). Nedgången 2011 förklaras av fallande börskurser och låg omsättning på småhusmarknaden.

¹¹² Den genomsnittliga kommunalskatten i primärkommunerna sänkts 2012 medan den genomsnittliga landstingsskatten höjs.

INKOMSTER FRÅN FÖRETAGENS DIREKTA SKATTER**UTVECKLAS I TAKT MED BNP 2012**

Inkomsterna från företagens direkta skatter ökar som andel av BNP 2011, framför allt till följd av förbättrad lönsamhet i företagen. Därefter bedöms lönsamheten i företagen försämrats och därmed minskar inkomsterna från företagens direkta skatter som andel av BNP 2012.

FALLANDE INKOMSTER FRÅN MERVÄRDESSKATT OCH PUNKTSKATTER

Inkomsterna från mervärdesskatt minskar som andel av BNP åren 2011–2013 (se tabell 48 och diagram 205). För 2011 beror det främst på att hushållens konsumtion minskar i förhållande till BNP och för 2012 beror det även på att mervärdesskatten på restaurang- och cateringtjänster sänks med drygt 5 miljarder kronor (se fördjupningen ”Budgetpropositionen för 2012”). Att inkomsterna från mervärdesskatt faller även 2013 beror på att den offentliga konsumtionen faller som andel av BNP.

Inkomsterna från punktskatter minskar i förhållande till BNP 2011 (se diagram 206) men ökar året därpå då skatten på tobak höjs. Punktskatterna som andel av BNP sjunker 2013 till följd av att inkomster från energiskatter blir lägre då övergången till mer miljövänliga drivmedel med lägre beskattning väntas öka.

Offentliga sektorns utgifter

Den offentliga sektorns utgifter växer långsamt under prognosperioden. Men både en svag BNP-utveckling och stigande arbetslöshet leder till att transfereringarna till hushåll ökar som andel av BNP 2012. Den offentliga konsumtionen utvecklas svagt under hela prognosperioden, men den ökar något som andel av BNP till följd av att ytterligare medel tillförs 2012 (se fördjupningen ”Budgetpropositionen för 2012”, diagram 207 och tabell 49).

I Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos ingår 8 miljarder kronor i ofinansierade utgiftsökningar 2013.

Tabell 49 Offentliga sektorns utgifter

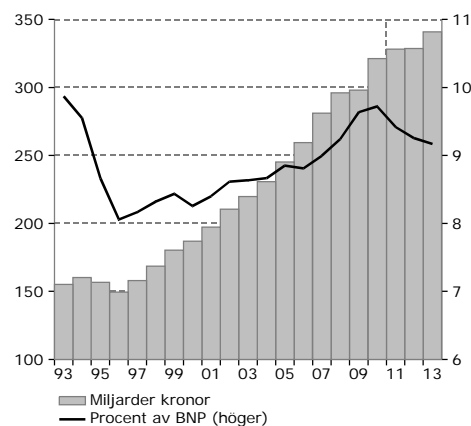
Procent av BNP

	2010	2011	2012	2013
Offentlig konsumtion	26,9	26,7	26,9	26,6
Offentliga investeringar	3,3	3,3	3,2	3,1
Transfereringar	19,7	18,5	18,9	18,5
Hushåll	16,5	15,5	15,9	15,5
Företag	1,6	1,5	1,5	1,4
Utland	1,6	1,5	1,5	1,5
Ränteutgifter	1,1	1,2	1,2	1,3
Offentliga sektorns utgifter	50,9	49,8	50,2	49,4

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 205 Mervärdesskatt

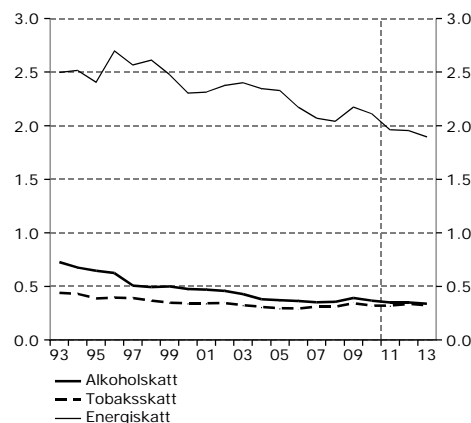
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 206 Punktskatter

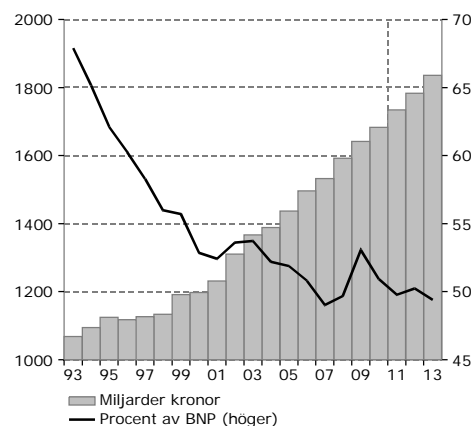
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 207 Den offentliga sektorns utgifter

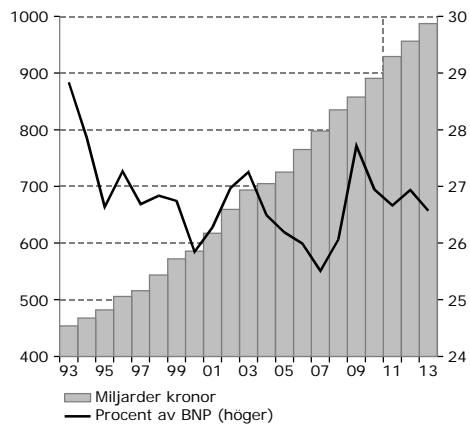
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 208 Offentlig konsumtion

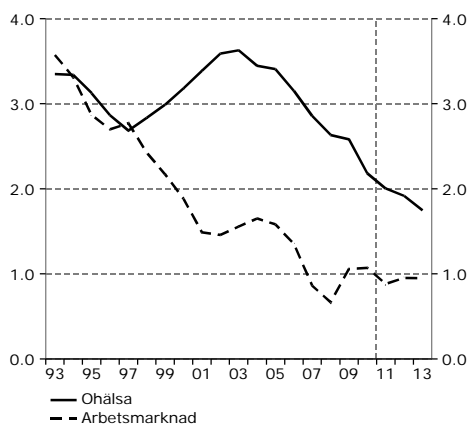
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 209 Utgifter för arbetsmarknad respektive ohälsa

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

OFFENTLIG KONSUMTION UTVECKLAS SVAGT

Den offentliga konsumtionen växer långsamt, men ökar något som andel av BNP 2012 (se diagram 208). Framför allt ökar utgifterna för den statliga konsumtionen genom att ytterligare medel tillförs de arbetsmarknadspolitiska programmen och underhåll av järnvägen 2012. Konjunkturinstitutet prognostiserar att ytterligare 1 miljard kronor tillförs staten i ofinansierade åtgärder 2013.

De kommunala konsumtionsutgifterna ökar 2011, men bromsar in 2012 då skatteunderlaget utvecklas svagt, trots att den genomsnittliga kommunalskatten höjs med 5 öre när landstingen höjer skatten. Konjunkturinstitutet prognostiserar att 2 miljarder kronor tillförs kommunsektorn i form av riktade statsbidrag 2013, bland annat för att möta det ökade behovet av sjukvård och äldreomsorg när befolkningen blir äldre. Dessutom ingår det i den finanspolitiska prognosen en höjning av kommunalskatten på ytterligare 8 öre när landstingen höjer skatten 2013.

TRANSFERERINGAR TILL HUSHÅLL ÖKAR 2012

Transfereringar till hushåll ökar som andel av BNP 2012. Det är dels en följd av ökade transfereringar till hushållen enligt budgetpropositionen för 2012, dels en följd av att de ålderomsrelaterade utgifterna ökar när inkomstpensionerna skrivs upp med 3,5 procent detta år. Dessutom ökar utgifterna för den stigande arbetslösheten. Utgifterna för ohälsan minskar under hela prognosperioden eftersom antalet personer som försörjs med sjukersättningar (tidigare förtidspension) minskar kraftigt på grund av regeländringar (se tabell 50 och diagram 209).

I Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos för 2013 ingår 2 miljarder kronor i ökade transfereringar till hushållen.

Tabell 50 Transfereringar från den offentliga sektorn till hushåll

Procent av BNP

	2010	2011	2012	2013
Ålderdom	8,6	8,1	8,4	8,3
Arbetsmarknad	1,1	0,9	1,0	0,9
Ohälsa	2,2	2,0	1,9	1,7
Funktionshinder	0,9	0,9	0,9	0,9
Barn/studier	2,2	2,1	2,2	2,1
Ekonomiskt bistånd	0,4	0,4	0,4	0,3
Övrigt	1,1	1,1	1,1	1,1
Transfereringar till hushåll	16,5	15,5	15,9	15,5

Anm. Ålderdom avser ålderspensioner, avtalade pensioner samt bostadsstöd till pensionärer. Arbetsmarknad avser ersättning för arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska program samt lönegaranti. Ohälsa avser sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). Funktionshinder avser assistansersättning, arbetsskada med mera. Barn/studier avser barnbidrag, föräldraförsäkring, underhållsstöd samt studiebidrag.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

OHÄLSAN PÅ REKORDLÅGA NIVÅER

Den samlade ohälsan fortsätter att minska 2011–2013 och endast 7,0 procent av befolkningen försörjs med ohälsorelaterade ersättningar omräknade till helårsekvivalenter 2013. Det är betydligt lägre än under någon period sedan 1970 och en brant minskning från 2002 när ohälsan var som högst (se diagram 211, tabell 51 och diagram 210).

När antalet personer med sjukpenning minskar blir också färre aktuella för sjukersättning. Under senare år har inflödet till sjukersättning också minskat. Nya stramare regler infördes i sjukförsäkringen den 1 juli 2008 vilket medförde att inflödet till sjukersättningen minskade än mer. Regelförändringen innebar även att utflödet på sikt ökade, eftersom den tidsbegränsade sjukersättningen upphörde.

Till följd av att konjunkturen vänder ner 2012 med högre arbetslöshet som följd ökar antalet personer som försörjs med arbetsmarknadsersättningar 2012, för att sedan ligga kvar på den nivån 2013. Även antalet personer som försörjs med ekonomiskt bistånd ökar 2012. Det beror på att arbetslösheten stiger och på de stramare reglerna i sjukförsäkringen. Dessutom kan de låga ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen bidra till att fler personer behöver ekonomiskt bistånd.

Sammantaget är 14 procent av befolkningen i åldersgruppen 20–64 år på helårsbasis försörjda med sociala ersättningar 2013 (se tabell 51).

Helårsekvivalenter

En **helårsekvivalent** motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år, det vill säga två personer som fått ersättning på grund av arbetslöshet i ett halvår var blir en helårsekvivalent tillsammans. En helårsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på hur stor andel av befolkningen som försörjs med sociala ersättningar.

Ohälsa avser personer med sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension).

Diagram 210 Personer 20–64 år försörjda med ohälsorelaterade sociala ersättningar

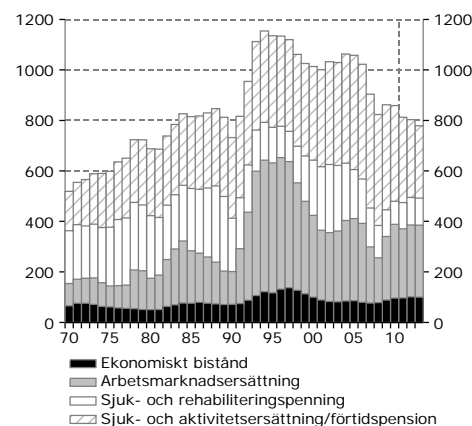
Helårsekvivalenter, andel av befolkningen, procent

Källor: SCB, Försäkringskassan, Socialdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 211 Personer i olika ersättningssystem, 20–64 år

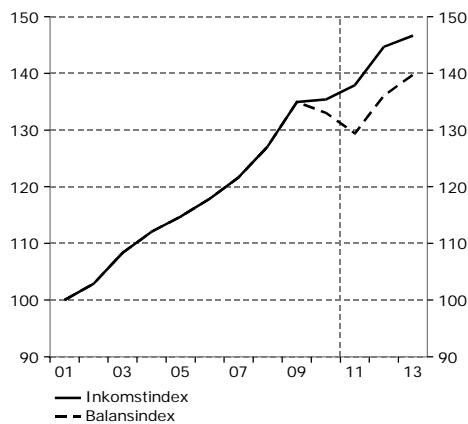
Tusental helårsekvivalenter

Källor: SCB, Socialförsäkringsutredningen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 212 Framskrivning av inkomstpension

Index 2001 = 100

Källor: Försäkringskassan och Konjunkturinstitutet.

Tabell 51 Personer 20–64 år försörjda med sociala ersättningar

Helårsekvivalenter, tusental

	2010	2011	2012	2013
Ohälsa	471	442	418	393
Sjuk- och rehabiliteringspenning	92	104	109	107
Sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension)	379	338	309	286
Arbetsmarknadsersättningar	293	274	285	285
Arbetslöshetsersättning	117	106	112	114
Arbetsmarknadsprogram	175	167	173	171
Ekonomiskt bistånd	96	97	101	100
Totalt	858	812	804	779
Förändring från föregående år	-5	-45	-9	-25
Andel av befolkningen i åldersgruppen 20–64 år	15,7	14,7	14,5	14,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

BALANSERINGS AV INKOMSTPENSIONERNA GER ÖVERSKOTT I PENSIONSSYSTEMET

Det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet uppvisar ett överskott hela prognosperioden. Avgiftsöverskottet är dock negativt, det vill säga pensionsutbetalningarna överstiger avgifts-inkomsterna hela prognosperioden, vilket främst kan förklaras av stora pensionsavgångar. Direktavkastningen på AP-fondernas tillgångar täcker emellertid avgiftsunderskottet vilket medför att det finansiella sparandet blir positivt under hela prognosperioden (se tabell 52).

Det finansiella sparandet ökar 2011 till följd av ett lägre avgiftsunderskott, vilket beror på en fortsatt nedskrivning av inkomstpensionerna 2011. Inkomstpensionerna skrevs ner med i genomsnitt 3,0 procent 2010 och ytterligare 4,3 procent i genomsnitt 2011 (se tabell 53).

Tabell 52 Ålderspensionssystemet

Miljarder kronor

	2010	2011	2012	2013
Avgifter	208	215	222	228
Inkomstpensioner	-220	-220	-236	-247
Avgiftsöverskott/-underskott	-13	-5	-14	-19
Räntor och utdelningar	22	25	23	24
Konsumtionsutgifter	-3	-3	-3	-3
Finansiellt sparande	6	16	5	1
Procent av BNP	0,2	0,5	0,1	0,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Inkomstpensioner och tilläggspensioner är följsamhetsindexerade. Följsamhetsindexeringen bygger i normala fall på förändringen av inkomstindex. Om pensionssystemets skulder överstiger systemets tillgångar aktiveras en balansering. Balanseringen är ett sätt att säkerställa att utgifterna (pensionsutbetalningarna) i pen-

sionssystemet inte långsiktigt överskrider dess inkomster, det vill säga att systemet blir hållbart över tiden. Balanseringen sker genom att pensionerna skrivs fram med förändringen av ett balansindex i stället för inkomstindex. Balansindex beror på utvecklingen av inkomstindex och balansstalets storlek. Balansstalets storlek beror i sin tur på systemets tillgångar i förhållande till dess skulder. Balanseringen fortsätter flera år framöver ända tills balansindex ligger på samma nivå som inkomstindex. Det bedöms inte ske förrän någon gång efter 2020 (se diagram 212 och tabell 53).

För 2012 skrivs inkomstpensionerna upp med i genomsnitt 3,5 procent eftersom balansstalet blev större än 1, det vill säga tillgångarna översteg skulderna. Balansstalet är större än 1 även 2013 vilket innebär att pensionerna skrivs upp 2013 (se tabell 53). Prognosen för 2013 innebär att pensionerna kommer att skrivas upp med i genomsnitt 1,1 procent¹¹³. Uppskrivningen av pensionerna är enligt regelverket något högre än inkomstindex, för att balansindex ska nå upp till samma nivå som inkomstindex (se diagram 212 och förklaring i marginalen).

Tabell 53 Inkomstindex, balansindex, följsamhetsjustering och balansstal

Procentuell förändring om annat anges

	2010	2011	2012	2013
Inkomstindex ¹	0,3	1,9	4,9	1,4
Balansindex	-1,4	-2,7	5,2	2,7
Följsamhetsjustering ²	-3,0	-4,3	3,5	1,1
Balansstal ³	0,9826	0,9549	1,0024	1,0132

¹ Prognosen för utvecklingen av inkomstindex 2013 är en modellbaserad beräkning.

² Följsamhetsjustering innebär att pensionerna varje år räknas om med utvecklingen av inkomstindex (eller balansindex) minus normen 1,6 procent.

³ Balansstalet anger systemets tillgångar i förhållande till dess skulder.

Källor: Pensionsmyndigheten och Konjunkturinstitutet.

Budgetpolitiska mål

NEGATIVT FINANSIELLT SPARANDE 2012–2013 ÄR FÖRENLIKT MED ÖVERSKOTTSMÅLET

Den offentliga sektorns finansiella sparande är nära balans 2011. För åren 2012–2013 blir sparandet svagt negativt till följd av att konjunkturen åter försvagas (se diagram 213 och tabell 54).

Enligt överskottsmålet ska det finansiella sparandet uppgå till 1 procent av BNP över en konjunkturcykel. För att kunna bedöma om det finansiella sparandet är förenligt med överskottsmålet beräknar Konjunkturinstitutet ett sparande som är justerat för konjunkturen. För att det finansiella sparandet ska uppgå till 1 procent av BNP över en konjunkturcykel bedömer Konjunkt-

¹¹³ Prognosen för utvecklingen av inkomstindex 2013 är en modellbaserad beräkning.

Inkomstpensioner

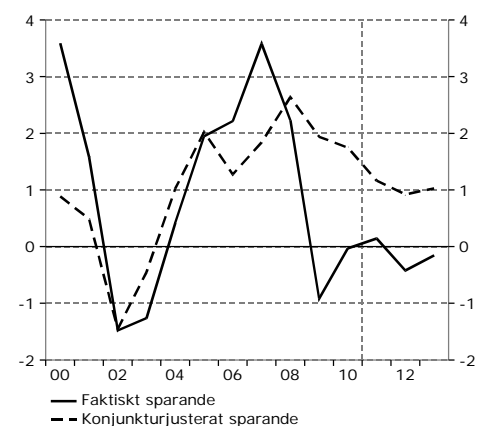
Inkomstpensionerna i pensionssystemet skrivs normalt fram med ett inkomstindex efter ett avdrag på 1,6 procentenheter.

Inkomstindex för ett år baseras på de tre senaste årens genomsnittliga reallöneutveckling samt utvecklingen av KPI mellan juni två år innan och året innan.

Om skulderna överstiger tillgångarna i pensionssystemet blir **balansstalet** mindre än 1 och **balanseringen** aktiveras. I stället för att skriva fram pensionerna med inkomstindex används då ett **balansindex** (se *Konjunkturläget*, mars 2009, för en beskrivning av hur balansindex är konstruerat). När tillgångarna åter överskrider skulderna i pensionssystemet kommer balansindex att öka mer än inkomstindex. Balanseringen fortsätter ända tills balansindex ligger på samma nivå som inkomstindex. Pensionerna skrivs då fram på ett normalt sätt igen.

Diagram 213 Offentliga sektorns faktiska och konjunkturjusterade finansiella sparande

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

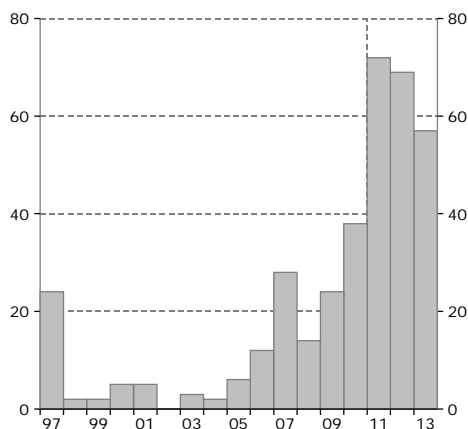
Budgetpolitiska mål

Överskottsmålet innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska motsvara 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel.

Utgiftstaket innebär att statens utgifter med undantag för statskuldräntorna men med tillägg för utgifterna i ålderspensionssystemet inte får överskrida den av riksdagen beslutade nivån ett givet år.

Balanskravet innebär att kommuner och landsting ska upprätta budgeten för nästa kalenderår så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om underskott ändå uppstår ska det negativa resultatet balanseras med motsvarande överskott under de närmast följande tre åren.

Diagram 214 Marginal till utgiftstaket
Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

turinstitutet att det konjunkturjusterade sparandet måste uppgå till i genomsnitt 1,5 procent av potentiell BNP under samma period (se kapitlet ”Ekonomisk politik” för en närmare beskrivning av hur Konjunkturinstitutet utvärderar överskottsmålet).

Under åren 2011–2013 ligger det konjunkturjusterade sparandet nära 1 procent av BNP. Att det konjunkturjusterade sparandet understiger 1,5 procent kan motiveras av att resursutnyttjandet är lågt dessa år. I Konjunkturinstitutets prognos stiger det konjunkturjusterade sparandet 2015 och fortsätter att stiga till 1,5 procent av potentiell BNP 2016, då resursutnyttjandet i ekonomin är balanserat (se kapitlet ”Ekonomisk politik”). Konjunkturinstitutet bedömer sammantaget att den offentliga sektorns finansiella sparande är förenligt med överskottsmålet under hela denna period.

Tabell 54 Finansiellt sparande i offentlig sektor

Procent av BNP respektive potentiell BNP

	2010	2011	2012	2013
Faktiskt sparande	0,0	0,1	-0,4	-0,2
Konjunkturjusterat sparande	1,7	1,2	0,9	1,0

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

FORTSATT STORA MARGINALER TILL UTGIFTSTAKET

Det fastställda utgiftstaket för 2011 ökar med 39 miljarder kronor jämfört med 2010. Utgifterna under taket (de takbegränsade utgifterna) ökar inte lika mycket och budgeteringsmarginalen växer därför till 72 miljarder kronor 2011 (se diagram 214 och tabell 55). Marginalen till utgiftstaket har vuxit successivt sedan 2008. År 2011 är marginalen till utgiftstaket på sin högsta nivå sedan det infördes i mitten av 1990-talet. År 2013 minskar marginalen till 57 miljarder kronor. Det förklaras bland annat av att utgiftstaket bara ökar med 9 miljarder kronor mellan 2012 och 2013.

Med dessa stora budgeteringsmarginaler har utgiftstaket i praktiken en begränsad roll som budgetpolitiskt mål.

Tabell 55 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2010	2011	2012	2013
Fastställda utgiftstak för staten ¹	1 024	1 063	1 084	1 093
<i>Procent av BNP</i>	<i>31,0</i>	<i>30,5</i>	<i>30,5</i>	<i>29,4</i>
Summa takbegränsade utgifter vid prognostiserad finanspolitik	986	991	1 015	1 036
<i>Procent av BNP</i>	<i>29,8</i>	<i>28,5</i>	<i>28,6</i>	<i>27,9</i>
Marginal till taket vid prognostiserad finanspolitik	38	72	69	57
Marginal till taket vid beslutad finanspolitik	38	72	69	65

¹ Efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Den svaga ökningen av de takbegränsade utgifterna 2011 beror till stor del på att utgifterna för ohälsan minskar. Dessutom medför balanseringen i pensionssystemet en begränsad ökning av pensionsutbetalningarna trots att antalet pensionärer ökat.

De takbegränsade utgifterna minskar som andel av BNP 2013. Det är en följd av en begränsad ökning av den statliga konsumtionen samtidigt som utgifterna för ohälsan fortsätter att falla. Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos innebär ökade ofinansierade utgifter på 8 miljarder kronor 2013.

ANSTRÄNGT LÄGE FÖR LANDSTINGEN

Kommunsektorns resultat uppgick sammantaget till ca 15 miljarder kronor 2010 (se diagram 215). Resultatet blev det högsta under hela 2000-talet. Det berodde framför allt på de temporära statsbidrag som tillfördes kommunsektorn från staten detta år inte fullt ut kunde användas till att hålla uppe konsumtionsutgifterna.

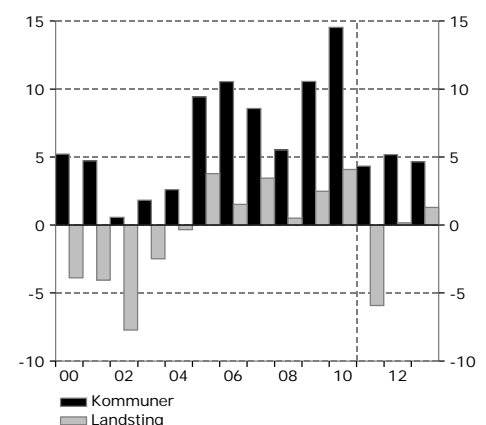
Resultatet för 2011 påverkas av att nuvärdet av kommunsektorns pensionsskuld har omvärderats. Den diskonteringsränta som används för nuvärdesberäkningen av pensionsskulden sänks med 0,75 procentenheter från och med 2012. Detta får till följd att primärkommunerna måste avsätta ca 2 miljarder kronor och landstingen ca 6 miljarder kronor för att balansera pensionsskulden. Sveriges kommuner och landsting (SKL) gör bedömningen att detta kommer att bokföras som en engångseffekt 2011.

Landstingens resultat blir mycket svaga även 2012 och 2013 och den ekonomiska situationen är mycket ansträngd. I bedömningen ligger att landstingsskatten höjs och att den genomsnittliga kommunalskatten därmed höjs med 5 öre 2012 och med ytterligare 8 öre 2013. Konjunkturinstitutet bedömer dessutom att ytterligare 2 miljarder kronor tillförs landstingen i statsbidrag 2013 utöver vad som beslutats eller föreslagits senast i budgetpropositionen för 2012.

Inom primärkommunerna ser resultatet bättre ut än i landstingen och den genomsnittliga skattesatsen bedöms vara oförändrad.

Diagram 215 Resultat i kommunsektorn exkl. extraordinära poster

Miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Budgetpropositionen för 2012

I budgetpropositionen för 2012 föreslår regeringen ofinansierade åtgärder motsvarande 15 miljarder kronor för 2012. Fördelningen av åtgärderna har gjorts utifrån Konjunkturinstitutets tolkning av budgetpropositionen.

OFINANSIERADE ÅTGÄRDER FÖR 15 MILJARDER KRONOR I BUDGETPROPOSITIONEN FÖR 2012

Den offentliga sektorns finansiella sparande påverkas dels av den makroekonomiska utvecklingen, dels av olika finanspolitiska åtgärder. I tabell 56 redovisas den direkta effekten på den offentliga sektorns finansiella sparande 2012 av förslagen i budgetpropositionen för 2012.¹¹⁴

Tabell 56 Konjunkturinstitutets tolkning av förslagen i budgetpropositionen för 2012

Miljarder kronor

	2012
Hushållens direkta skatter	1,2
Företagens direkta skatter	-0,3
Mervärdesskatt	-5,4
Punktskatt	0,8
Inkomster	-3,7
Offentlig konsumtion	5,5
Offentliga investeringar	1,3
Transfereringar	4,8
Utgifter	11,6
Total effekt på den offentliga sektorns finansiella sparande	-15,3

Källor: Konjunkturinstitutet och budgetpropositionen för 2012.

Förslagen i budgetpropositionen uppgår totalt till ca 15 miljarder kronor för 2012. Ändrade skatteregler innebär att den offentliga sektorns inkomster minskar med knappt 4 miljarder kronor 2012. Inkomstminskningen beror framför allt på sänkt mervärdesskatt på restaurang- och cateringtjänster.

Budgetpropositionens förslag på utgiftssidan innebär att den offentliga sektorns utgifter ökar med knappt 12 miljarder kronor 2012. De offentliga konsumtions- och investeringsutgifterna ökar på grund av ökade utgifter för underhåll och investeringar i infrastruktur (väg- och banhållning). Konsumtionsutgifterna ökar även till följd av ökade utgifter för arbetsförmedling och ökad uppföljning av långtidsarbetslösa. Bland förslagen som

¹¹⁴ Den direkta effekten på sparandet av en åtgärd bortser från att åtgärden kan ge upphov till beteendeförändringar som i sin tur kan leda till förändrade skatteinkomster och utgifter.

leder till ökade transfereringar ingår översynen av regelverket för sjukförsäkringen och förstärkt bostadsbidrag för unga, barnfamiljer och pensionärer.

Den offentliga sektorns finansiella sparande ökar dock 2013–2015 eftersom vissa förslag på utgiftssidan är temporära åtgärder som successivt trappas av.

De föreslagna åtgärdernas sammantagna direkta effekt på den offentliga sektorns finansiella sparande är att de jämfört med 2012 försvagas med 2 miljarder kronor 2013, förbättras med 3 miljarder kronor 2014 och förbättras med ytterligare 2 miljarder kronor 2015.

Prognosrevideringar 2011–2012

I detta kapitel jämförs den aktuella prognosen med den prognos som Konjunkturinstitutet publicerade i augusti 2011. Syftet är att tydliggöra de viktigaste förändringarna i prognosen och översiktligt redogöra för orsakerna. Det är prognoserna för åren 2011 och 2012 som jämförs. Prognosen för 2013 behandlas inte eftersom den publiceras för första gången i denna rapport.¹¹⁵

Den internationella utvecklingen

RECESSION I EUROOMRÅDET 2012

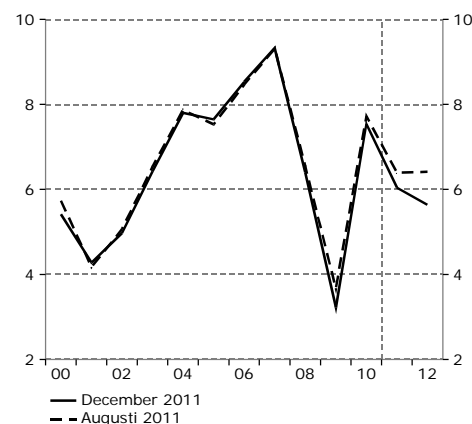
Den internationella bilden har förändrats avsevärt sedan augustiprognosen. Fortsatt oro för statsfinansiella problem i flera europeiska länder, trots upprepade försök att lugna marknaderna, har ytterligare underminerat framtidstron hos flertalet marknadsaktörer. Senast publicerade utfallsdata och indikatorer tyder på en betydligt sämre utveckling i många länder än vad som förutsågs i augustiprognosen. Euroområdet väntas nu uppvisa negativ tillväxt 2012. För OECD-området faller tillväxten under den potentiella takten, vilket leder till att den nuvarande lågkonjunkturen fördjupas. Även tillväxtländerna påverkas något och bidrar till att den globala tillväxten blir lägre.

BNP-tillväxten i världen för 2012 har reviderats ner med 0,7 procentenheter (se tabell 57). Nedrevideringen av tillväxten i Indien, med 1,0 procentenheter, och i Kina, med 0,6 procentenheter, är i huvudsak ett resultat av försämrade tillväxtutsikter för länder man exporterar till (se diagram 216). För OECD-länderna som helhet har tillväxtprognosen skrivits ner med ca 0,8 procentenheter (se diagram 217). Tillväxten i USA har reviderats ner med ca 0,2 procentenheter och uppgår nu till blygsamma 1,7 procent båda prognosåren.

I Japan väntas BNP falla med 0,7 procent 2011, huvudsakligen till följd av jordbävningkatastrofen. Nedrevideringen av prognosen för 2011 med 0,4 procentenheter beror helt och hållet på ändrat basår i de japanska nationalräkenskaperna. Återuppbyggnad av kapitalstocken bidrar till en starkare utveckling 2012 men även denna har reviderats ner med 0,7 procentenheter och landet förväntas nu uppvisa en tillväxttakt på 2 procent 2012.

Euroområdets tillväxtprognos har reviderats ner med ca 0,1 procentenheter 2011 och 1,4 procentenheter 2012 (se diagram 218). Euroområdet väntas nu uppvisa ett fall i BNP på 0,2 procent nästa år. Detta är i första hand ett resultat av stora nedrevideringar av prognoserna för Tyskland och Frankrike på 1,1 respektive 1,4 procentenheter. Även Storbritannien och

Diagram 216 BNP i tillväxtekonomier
Årlig procentuell förändring

Anm. Tillväxtekonomier definieras här som världen exkl. OECD.

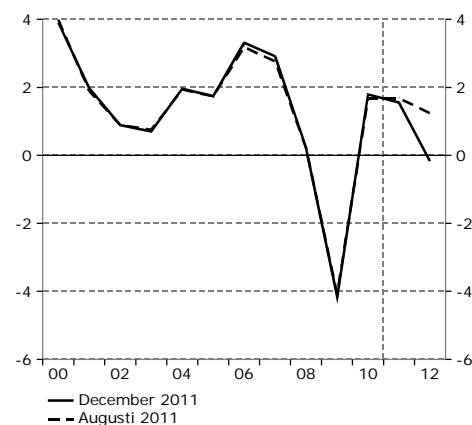
Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 217 BNP i OECD
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD, IMF, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

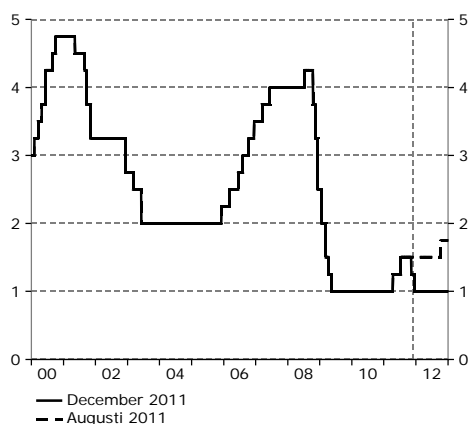
Diagram 218 BNP i euroområdet
Årlig procentuell förändring

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

¹¹⁵ I augusti redovisades en översiktlig prognos för 2013 under rubriken "Makroekonomisk utveckling 2011–2015" i kapitlet Ekonomisk politik.

Diagram 219 Styrränta i euroområdet
Procent, dagsvärden

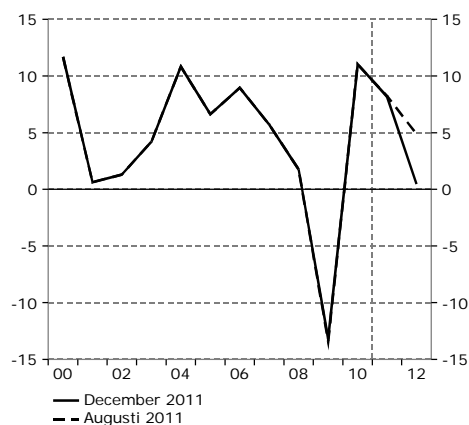
Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 220 BNP i Sverige
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 221 Export
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

mindre länder, som Finland och Danmark, har fått sin tillväxt nedreviderad med mer än 1 procentenhet (se tabell 57).

ECB:s tidigare räntesänkningar samt det bekymmersamma efterfrågeläget framöver har föranlett en nedrevidering av styrräntan i euroområdet med 0,5 procentenheter i år och 0,75 procentenheter 2012. ECB väntas nu behålla den låga räntenivån om 1 procent 2012 (se diagram 219). Den amerikanska centralbanken, Federal Reserve, antas hålla sin styrränta oförändrad nära 0 procent, i enlighet med en tidigare avsiktsförklaring.

Tabell 57 Nuvarande prognoser för omvärlden jämfört med prognoserna i augusti 2011

Årlig procentuell förändring där inte annat anges

	2011		2012	
	Dec. 2011	Diff.	Dec. 2011	Diff.
BNP				
USA	1,7	0,1	1,7	-0,2
Japan	-0,7	-0,4	2,0	-0,7
Danmark	0,8	-0,6	0,4	-1,4
Finland	2,8	-0,9	1,4	-1,1
Norge	1,6	-0,4	1,9	-0,9
Euroområdet	1,6	-0,1	-0,2	-1,4
Tyskland	3,0	0,1	0,3	-1,1
Frankrike	1,6	-0,1	0,1	-1,4
Storbritannien	0,9	-0,1	0,4	-1,3
OECD	1,8	-0,0	1,4	-0,8
Indien	7,1	-0,9	6,9	-1,0
Kina	9,0	-0,1	8,3	-0,6
Världen	3,8	-0,2	3,4	-0,7
Federal funds target rate ¹	0,25	0,00	0,25	0,00
ECB:s refiränta ¹	1,00	-0,50	1,00	-0,75
Dollar per euro ²	1,34	-0,09	1,34	-0,08
Oljepris ³	111,1	1,7	104,2	1,3
KPI i OECD	2,8	0,1	1,7	-0,1

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Dollar per fat, årsgenomsnitt.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i augusti 2011. Ett positivt värde innebär en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen i Sverige

TILLVÄXTEN FALLER ABRUPT 2012

Den svenska konjunkturbilden är betydligt sämre än vad som förutsågs i augustiprognosen (se tabell 58). Detta beror både på mycket sämre tillväxtutsikter i omvärlden – som i sin tur har påverkat svenska företags tillförsikt inför framtiden – och på lägre konsumentförtroende. Det fjärde kvartalet 2011 väntas följaktligen tillväxten vara negativ jämfört med tredje kvartalet.

BNP-tillväxten 2012 bedöms nu uppgå till 0,6 procent. Detta innebär en nedrevidering med 1,3 procentenheter i förhållande till augustiprognosen (se diagram 220).

Exporttillväxten har reviderats upp marginellt 2011, men reviderats ner med 4,4 procentenheter 2012 (se diagram 221) samtidigt som importtillväxten har skrivits ner med 1,8 procentenheter 2011 och 5,2 procentenheter 2012. Hushållens konsumtion har skrivits ner med 0,6 procentenheter i år och 1,6 procentenheter 2012 (se diagram 222). Anledningen är huvudsakligen större osäkerhet för hushållen samt lägre tillgångspriser än vad som antogs i augusti.

De hastigt försämrade tillväxtutsikterna leder till att investeringstillväxttakten avtar snabbt. Ökningstakten för fasta bruttoinvesteringar har reviderats ner i förhållande till augustiprognosen, med 2 procentenheter 2011 och med drygt 4 procentenheter 2012 (se diagram 223).

HÖGRE PRODUKTIVITETSTILLVÄXT 2011 OCH LÄGRE 2012

Senaste utfallsdata, med en starkare produktionstillväxt än väntat och långsammare ökning av antalet arbetade timmar i näringslivet, har lett till en upprevidering av produktivitetsprognosen för 2011. Nästa års produktionstillväxt i näringslivet är däremot starkt nedreviderad jämfört med vad som förutsågs i augusti (se tabell 58). Företagen anpassar inte antalet arbetade timmar lika snabbt som produktionen, vilket gör att även produktiviteten har reviderats ner.

ARBETSLÖSHETEN ÖKAR IGEN 2012

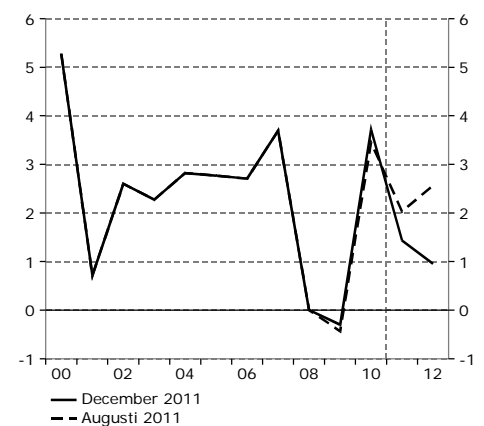
Trots att utfallsdata varit i linje med augustiprognosen har sysselsättningsökningen 2012 reviderats ner med 0,5 procentenheter och uppgår nu till 0,1 procent (se diagram 224). Anledningen är de försämrade tillväxtutsikterna. Arbetslösheten har reviderats upp med 0,3 procentenheter stiger till 7,8 procent 2012.

LÄGRE INFLATIONSTRYCK

Penningpolitiken väntas bli betydligt mer expansiv än i augustiprognosen på grund av de försämrade tillväxtutsikterna, lägre inflationstryck, högre boräntemarginaler och lägre styrräntor i omvärlden. Prognosen förutsätter¹¹⁶ att Riksbanken avbryter sin påbörjade räntehöjningscykel och fortsätter att sänka reporäntan nästa år (se diagram 225). Prognosen för reporäntan i december 2011 har därför reviderats ner med 0,25 procentenheter och för reporäntan i december 2012 med 1,5 procentenheter i förhållande till augustiprognosen. Den 10-åriga statsobligationsräntan har reviderats ner med 0,8 procentenheter i år och 0,9 pro-

Diagram 222 Hushållens konsumtionsutgifter

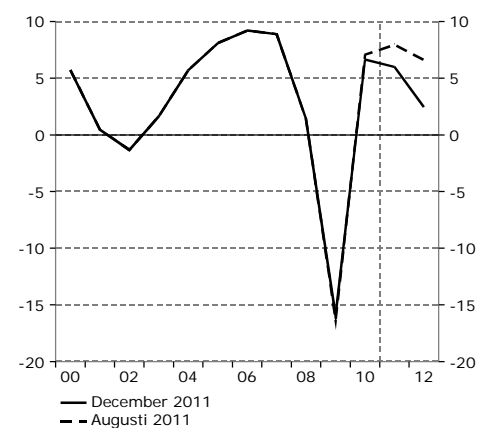
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 223 Fasta bruttoinvesteringar

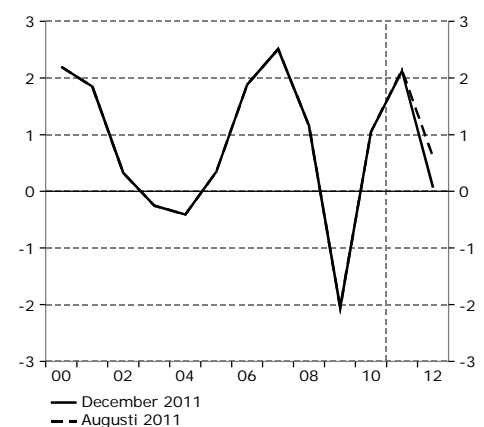
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 224 Sysselsättning

Årlig procentuell förändring

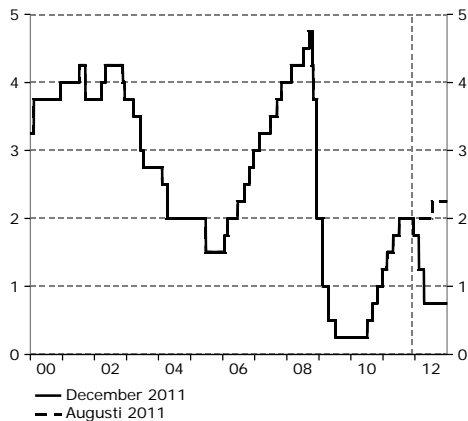

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹¹⁶ Riksbanken offentliggör sitt sista räntebeslut för 2011 före publicering av detta Konjunkturläge men efter att publikationen har blivit färdigställd. Beräkningarna till prognosen avslutades den 15 december 2011.

Diagram 225 Reporänta

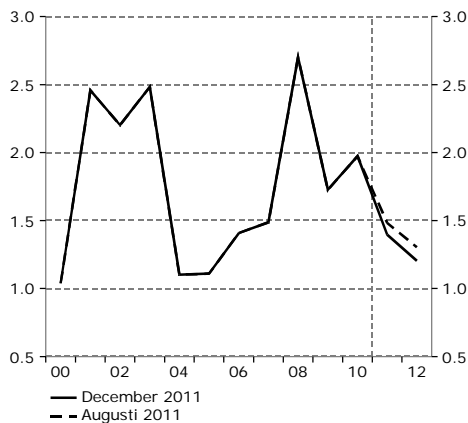
Procent, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 226 KPIF-inflation

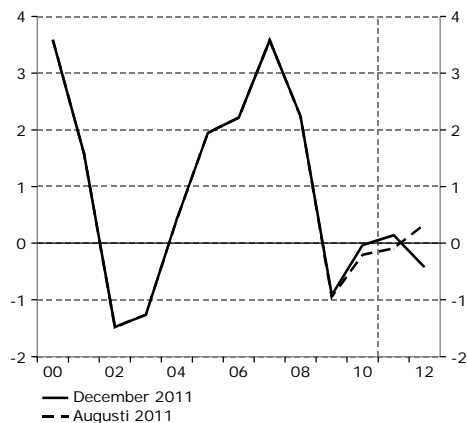
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 227 Offentliga sektorns finansiella sparande

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

centenheter 2012. Det effektiva växelkursindexet, KIX, har reviderats upp (vilket innebär en svagare kronkurs) med drygt 1 procent 2011 och nästan 2 procent 2012, huvudsakligen till följd av att kronan tappar i värde i perioder av stor osäkerhet på de finansiella marknaderna.

Den mer expansiva penningpolitiken, något svagare växelkurs och fortsatt stigande livsmedelspriser i producentledet bidrar till att begränsa nedrevideringen av inflationstakten i förhållande till augustiprognosen. Mätt med KPIF, det vill säga KPI med fast bolåneränta, har inflationstakten reviderats ner med 0,1 procentenheter både 2011 och 2012 (se diagram 226). KPI har reviderats ner mer än KPIF 2012 till följd av räntesänkningarna.

UNDERSKOTT I OFFENTLIGA FINANSER 2012

Den offentliga sektorns finansiella sparande har reviderats upp i år och ner 2012, jämfört med augustiprognosen. De offentliga finanserna uppvisar nu underskott 2012 efter att ha varit i stort sett i balans 2011. Underskottet beror både på en nedrevidering av inkomsterna och på en upprevidering av utgifterna. Bland inkomsterna är det i första hand inkomster från moms och bolagsskatt som har reviderats ner till följd av lägre konsumtion och lägre vinster i företagen. Utgifterna har reviderats upp till följd av främst ökade transfereringar till hushållen.

Den offentliga sektorns finansiella sparande uttryckt som andel av BNP (se diagram 227) har reviderats upp 2011 och ner 2012, jämfört med augustiprognosen.

I budgetpropositionen för 2012 föreslog regeringen ofinansierade åtgärder om 15 miljarder kronor. Det är 5 miljarder kronor mer än vad som förutsågs i augustiprognosen.

Tabell 58 Nuvarande prognos för Sverige och revideringar jämfört med prognosen i augusti 2011

Årlig procentuell förändring där inte annat anges

	2011		2012	
	Dec. 2011	Diff.	Dec. 2011	Diff.
Nyckeltal				
KPI, årsgenomsnitt	3,0	-0,0	1,1	-0,8
KPIF, årsgenomsnitt	1,4	-0,1	1,2	-0,1
Timlön, hela ekonomin	2,6	-0,1	3,2	0,0
Reporänta ¹	1,75	-0,25	0,75	-1,5
10-årig statsobligationsränta ¹	1,7	-0,8	2,3	-0,9
Kronindex (KIX) ²	109,0	1,1	107,0	1,9
Sysselsättning	2,1	-0,0	0,1	-0,5
Arbetslöshet ³	7,5	-0,0	7,8	0,3
Bytesbalans ⁴	7,7	1,9	7,6	1,5
Offentligt finansiellt sparande ⁴	0,1	0,2	-0,4	-0,8
Försörjningsbalans				
BNP	4,5	0,2	0,6	-1,3
Hushållens konsumtion	1,4	-0,6	1,0	-1,6
Offentlig konsumtion	1,7	0,5	0,1	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	6,0	-2,0	2,5	-4,1
Lagerinvesteringar ⁵	0,6	-0,1	-0,8	0,1
Export	8,2	-0,1	0,5	-4,4
Import	5,7	-1,8	-0,5	-5,2
Resursutnyttjande				
Potentiellt arbetade timmar ⁶	0,6	-0,1	0,5	-0,0
Arbetade timmar ⁶	1,3	-0,3	-0,0	-0,9
Arbetsmarknadsgap ⁷	-1,8	0,6	-2,3	-0,2
Potentiell BNP ⁶	1,7	-0,1	2,1	0,1
Kalenderkorrigerad BNP ⁶	4,5	0,1	1,0	-1,3
BNP-gap ⁸	-1,5	0,8	-2,6	-0,5

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Nivå, procent av arbetskraften.⁴ Procent av BNP. ⁵ Förändring i procent av BNP föregående år.⁶ Kalenderkorrigerad. ⁷ Faktiskt antal arbetade timmars avvikelse från potentiellt antal arbetade timmar. ⁸ BNP:s avvikelse i procent från potentiell BNP.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i augusti 2011. Ett positivt värde innebär en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.